

UPPSALA
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK

Svenska avd

Sv

O

882

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

Frederik Sterzel:
Inter-
parlamentariska
unionen

och
svenska riksdagens
interparlamentariska
grupp

Stockholm 1967

Fredrik Sterzel:

Interparlamentariska unionen

och svenska riksdagens
interparlamentariska grupp

Fredrik Sterzel: Interparlamentariska unionen

och svenska riksdagens inter-
parlamentariska grupp

Stockholm 1967

AB Nordiska Bokhandeln i distribution

Stockholm 1967

Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner

Förord

Denna bok har tillkommit på uppdrag av styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp. Under det senaste året har denna övervägt en rad åtgärder för att aktivera gruppens verksamhet. I detta syfte har den velat sprida ökad kännedom om Interparlamentariska unionen. Den omständigheten, att den svenska gruppen i år kan fira sitt 75-årsjubileum, har utgjort en naturlig upphängningspunkt för dessa strävanden. Styrelsen har beslutit att med anknytning därtill utge en skrift om unionen och den svenska gruppen. Uppdraget att utarbeta denna har getts åt mig i min egenskap av styrelsens verkställande sekreterare. Boken innehåller enligt styrelsens beslut en textdel och ett bihang. Förutom i vad gäller vissa upplysningar om de båda rådsmötena 1967 och om den svenska gruppen grundar sig framställningen nästan helt på min genomgång av redogörelserna för de interparlamentariska konferenserna och för de nordiska delegerademötena samt protokollen från interparlamentariska rådets sessioner under efterkrigstiden. Litteraturen om unionen är obetydlig, något som utgjort ett särskilt motiv för bokens tillkomst.

Det bör antecknas att ansvaret för bokens innehåll i alla delar åvilar mig och inte den svenska gruppen eller dess styrelse.

Stockholm i oktober 1967

FREDRIK STERZEL

Innehåll

9	PRESENTATION
11	KAPITEL I. UNIONENS TILLKOMST OCH UTVECKLING INTILL FÖRSTA VÄRLDSKRIGET
11	Bakgrund och tillkomst
14	Utvecklingen till fast organisation
18	Den organisatoriska vidareutvecklingen
25	Deltagare i arbetet under förkrigstiden
28	KAPITEL II. UNIONENS UTVECKLING UNDER MELLANKRIGSÅREN
28	Reorganisationen efter första världskriget
36	Den organisatoriska vidareutvecklingen
40	Medlemsutvecklingen under mellankrigstiden
46	KAPITEL III. UNIONENS UTVECKLING EFTER ANDRA VÄRLDSKRIGET
46	Reorganisationen efter andra världskriget
51	Inledande notiser om efterkrigstidens arbete
52	Medlemsutvecklingen under efterkrigstiden
66	Utvecklingens resultat och problematik
80	Unionens krisår 1967
84	KAPITEL IV. KONFERENSERNAS AKTIVITET
84	Förkrigstiden
91	Mellankrigstiden
104	Efterkrigstiden
125	KAPITEL V. UNIONENS NUVARANDE ORGANISATION OCH ARBETSFORMER
125	Mål och medel
127	Medlemskap och nationella grupper
132	Rådet
136	Exekutivkommittén

139	Studiekommissionerna
141	Byrån
142	Konferenserna
149	Budget
150	KAPITEL VI. DEN SVENSKA GRUPPEN OCH DET NORDISKA SAMARBETET
151	Den svenska gruppen
164	Det nordiska samarbetet
173	UNIONENS AKTUELLA LÄGE
179	BIHANG
181	Interparlamentariska unionens stadgar jämte tolkningsbeslut beträffande artikel 3
188	Arbetsordning för de interparlamentariska konferenserna
193	Arbetsordning för interparlamentariska rådet
196	Arbetsordning för exekutivkommittén
199	Arbetsordning för studiekommissionerna
202	Instruktion för interparlamentariska byrån
205	Stadgar för Nordiska interparlamentariska förbundet
208	Stadgar för Svenska riksdagens interparlamentariska grupp
210	Interparlamentariska unionen: medlemsgrupper och konferens- deltagare
218	Interparlamentariska unionen: vissa personuppgifter
219	Interparlamentariska möten: konferenser, rådsmöten, vissa exekutivmöten
222	Interparlamentariska unionen: nuvarande sammansättning och organisation
224	Nordiska interparlamentariska delegerademöten
225	Nordiska medlemmar av interparlamentariska rådet 1967—1968
226	Svenska presidier och rådsmedlemmar från 1892
228	Svenska riksdagens interparlamentariska grupp: nuvarande sammansättning och organisation
229	Resolutioner antagna av de interparlamentariska konferenserna under efterkrigstiden

Presentation

Interparlamentariska unionen har till ändamål att främja personliga kontakter mellan parlamentsledamöter i alla länder och att verka för de demokratiska och parlamentariska institutionernas utveckling samt för freden och det mellanfolkliga samarbetet.

Unionen består av nationella grupper som bildats i skilda länders parlament. Medlemsantalet uppgår för närvarande till 68. Alla politiska system kan företrädas i unionen under den enda förutsättningen att det finns någon form av fast etablerad lagstiftande eller rådgivande representativ församling. Ett stort antal enpartistater har sålunda medlemsgrupper i unionen liksom andra länder med statskick som avviker från den svenska uppfattningen om parlamentariskt styrelsesätt.

Som framgått av det sagda är unionen alltså inte någon mellanstatlig organisation. Den har i stället en inofficiell karaktär trots anknytningen till de olika ländernas parlament. Det följer härav att unionen inte kan fatta några för staterna eller ens för parlamenten bindande beslut. Den verkar i stället genom att anta resolutioner, innefattande meningsyttringar eller konkreta förslag i skilda ämnen.

Unionens viktigaste organ är den i princip årliga *konferensen* med delegater från de olika medlemsgrupperna, *rådet* som består av två medlemmar från varje grupp och sammanträder i anslutning till konferenserna och därutöver i princip en gång om året, *exekutivkommittén* med elva medlemmar från olika grupper, *studiekommisionerna* med en medlem från varje grupp samt *interparlamentariska byrån* som är unionens fasta kansli och står under ledning av en generalsekreterare.

Unionen bildades redan 1889, som ett led i den organiserade fredsrörelsen. Utvecklingen har medfört en djupgående omgestaltning i de flesta hänseenden: i fråga om sammansättning, verksamhet, inriktning, organisation, arbetsformer etc. Vad som återstår från ursprunget är i huvudsak den parlamentariska anknytningen, den inofficiella karaktären och strävan att verka för fredens sak.

I denna bok lämnas en redogörelse för Interparlamentariska unio-

nens utveckling samt dess nuvarande organisation och arbetsformer. Därutöver behandlas den svenska riksdagens interparlamentariska grupp och samarbetet mellan de nordiska grupperna.

Dispositionen är följande. Först redovisas unionens utveckling som internationell organisation. Framställningen uppdelas på tre kapitel, ett för vardera förkrigstiden, mellankrigstiden och efterkrigstiden. I ett fjärde kapitel ges en kort översikt över de resolutioner som antagits av de interparlamentariska konferenserna. Det följande redovisar den nuvarande organisationen och arbetsformerna, på grundval av unionens stadgar och övriga bestämmelser. I sjätte kapitlet behandlas den svenska gruppen och det nordiska samarbetet. Slutligen görs några anteckningar om unionens aktuella läge, med särskild hänsyn till det krisbetonade extra rådsmöte som hölls i september 1967.

Kapitel I

Unionens tillkomst och utveckling intill första världskriget

Tanken på att åstadkomma ett organiserat samarbete för fredens sak mellan parlamentariker i skilda länder är äldre än Interparlamentariska unionen. Den kan spåras ytterligare vid pass tjugo år tillbaka i freds rörelsens historia, till omkring år 1870. Tanken framfördes i olika sammanhang av åtskilliga bland fredssakens förkämpar. Ingen av dem övade emellertid något egentligt inflytande på Interparlamentariska unionens tillkomst. Några verkliga försök att förverkliga tanken gjordes knappast. Som unionens grundare framstår i stället engelsmannen Cremer och fransmannen Passy, och den direkta förhistorien tog sin början år 1887. Det året tas här till utgångspunkt utan någon tillbakablick på de idéer och uppslag som framkommit dessförinnan.

Bakgrund och tillkomst

Interparlamentariska unionen bildades som ett led i den organiserade freds rörelsen. Men dess syfte var från början snävt begränsat. Avsikten var inte att skapa ett nytt forum för att i allmänhet verka för fredens sak, ett slags tidig föregångare till Nationernas Förbund och Förenta Nationerna. Så kom unionen att utveckla sig under förkrigstiden, men vid dess tillkomst hade grundarna ett konkret mål i sikte: att verka för att mellanfolkliga tvister blev avgjorda genom skiljedom. Det omedelbara syftet då de första mötena hölls, vilka fick sin fortsättning i de interparlamentariska konferenserna, nu 55 till antalet, var rentav än mera begränsat, nämligen till att genom en samlad parlamentarisk aktion verka för tillkomsten av skiljedomsavtal mellan USA och i första hand Frankrike, i andra hand Storbritannien. Strävanden i denna riktning kom samtidigt till uttryck i brittiska underhuset och franska nationalförsamlingen. Ur beslutet att förena arbetet i en gemensam aktion föddes Interparlamentariska unionen.

William Randal CREMER hade invalts i underhuset 1885. Till yrket var han timmerman. Han var uppvuxen under fattiga förhållanden och hade kommit in i politiska värv genom fackföreningsrörelsen och arbetet på en ny rösträttsreform. Hans första större insats i fredsarbetet var då han under fransk-tyska kriget 1870—71 bildade Arbetsarnas fredskommitté, vilken sedermera blev Internationella skiljedomsföreningen. I stället för att helt allmänt arbeta för skiljedomstanken inriktade han sig som underhusledamot på att söka få till stånd ett skiljedomsavtal mellan USA och Storbritannien. Efter samråd med den amerikanske finansmannen och fredsvännen Andrew Carnegie tog han 1887 initiativet till att en deputation av brittiska parlamentariker och fackföreningsmän reste till USA, där den överlämnade en petition till president Cleveland. Denna händelse väckte åtskillig uppmärksamhet i USA och ledde till att kongressen under det följande året fick motta ett stort antal motioner och framställningar till förmån för internationell skiljedom. Enda omedelbara resultatet blev att senaten antog en resolution som i allmänhet förordade skiljedomsavtal. Verksamheten fick emellertid avgörande betydelse för Interparlamentariska unionens bildande.

Frédéric PASSY hade en annan bakgrund än Cremer. Han tillhörde en förmögen familj och levde i huvudsak som oberoende privatlärar under det andra kejsardömets tid. Djupt förankrad i liberala tänkesätt avböjde han alla offentliga uppdrag, då han vägrade avlägga trohetsed till den man som genomfört 1851 års statskupp. År 1867 bildade han en förening med uppgift att verka för fredssaken, sedermera döpt till Franska sällskapet av fredsvänner. Vald till deputerad för Paris 1881 gjorde han sig snart känd som en skarp kritiker av kolonialpolitiken och av övergrepp mot de "underlägsna" raserna. År 1887 väckte han jämte 20 andra en motion till förmån för skiljedomsavtal. Dess behandling uppsköts emellertid på obestämd tid. Samma år fick utrikesministern motta en skrivelse från bl. a. 122 deputerade med begäran om förhandlingar med USA om ett skiljedomsavtal. Påföljande år väcktes en ny motion av 44 deputerade. Denna gång hemställdes särskilt om åtgärder för ett avtal med USA. Det nya initiativet rönte såtillvida större framgång än det tidigare som det beslöts att uppta motionen till sakbehandling, med Passy som rapportör. Emellertid stod sessionsavslutningen då redan för dörren, varför något positivt resultat inte hann uppnås.

I detta läge, då alltså kraftiga aktioner satts in i både Storbritan-

nien och Frankrike för att nå skiljedomsavtal med USA och vissa framgångar nåtts på båda hållen, togs den första kontakten mellan Cremer och Passy, som skulle leda till Interparlamentariska unionens bildande. I juni 1888 skrev Cremer till sin franske kollega och föreslog ett sammanträffande mellan engelska och franska deputerade för överläggningar om fred och internationell skiljedom. Efter ett första besök i Paris av Cremer ensam kom ett sådant möte till stånd den 31 oktober 1888, på dagen ett år efter det att den brittiska deputationen mottogs av USA:s president. Sju medlemmar av brittiska underhuset och tjugofem franska deputerade deltog i sammankomsten, som hölls på Grand Hotel i Paris med Passy som ordförande. Under debatterna framhölls av flera talare, att det var större utsikter att få till stånd ett skiljedomsavtal mellan USA och Frankrike än ett mellan USA och Storbritannien, av politiska skäl som här kan förbigås. En i förväg utarbetad deklaration, utmynnande i fem resolutioner, antogs enhälligt. I den fjärde resolutionen uttalades, att en ny sammankomst skulle hållas nästkommande år för att fortsätta det påbörjade arbetet och att till denna skulle inbjudas inte bara medlemmar av parlamenten i USA, Frankrike och Storbritannien utan även medlemmar av andra parlament "som gjort sig kända som anhängare av samma idéer". Den enda ändring som gjordes i det framlagda deklarationsförslaget gällde den sistnämnda punkten. Från början hänförde sig texten endast till de tre angivna parlamenten, men i enlighet med önskemål som uttalats från flera håll under debatten utvidgades kretsen, så att vägen öppnades för internationella konferenser i egentlig mening.

Något formellt beslut fattades inte om platsen för den nya konferensen, utan det torde ha ansetts självklart att den skulle hållas i Paris. Där öppnades också, den 29 juni 1889, på Hotel Continental den första interparlamentariska konferensen. Den varade i två dagar. Deltagandet uppfyllde i så måtto inte förväntningarna som mötet närmast framstod som ännu en fransk-brittisk manifestation. Utöver 55 fransmän och 28 engelsmän närvar fem italienare samt en representant från vardera Belgien, Danmark, Liberia, Spanien, Ungern och USA. Särskilt den ringa amerikanska anslutningen var en besvikelse, men hursomhelst var nio stater representerade och konferensens internationella karaktär därmed obestridlig.

Konferensen antog sju resolutioner. Tre avsåg skiljedomsfrågan. I den fjärde uttrycktes sammanslutningens parlamentariska förank-

ring och grundtanke i dessa ord, som kanske framstår som krystade för läsare idag men som med hänsyn till det dåtida ideologiska läget är värda att återges:

Då regeringarnas politik alltmer börjar bli uttryck för idéer och känslor som medborgarna i allmänhet manifesterat, ankommer det på väljarna att genom sitt val leda sitt lands politik i rättens och rättvisans samt det mellanfolkliga samarbetets tecken.

Den femte resolutionen 1889 kan betraktas som den akt, varigenom Interparlamentariska unionen bildades. Den lydde sålunda: "Nya interparlamentariska möten skall hållas varje år i något av de länder som varit representerade vid konferensen. Nästa möte skall hållas i London." Den sjätte uppdrog åt en kommitté att förbereda nästa konferens, och den sjunde medgav alla dem som deltagit i Pariskonferensen att även fortsättningsvis delta i de interparlamentariska mötena, även om de inte blev omvalda som parlamentsmedlemmar. Den sistnämnda regeln vann tillämpning bl. a. på Passy som redan samma år lämnade deputeradekammaren.

Utvecklingen till fast organisation

Om man betraktar 1889 års beslut om årligen återkommande konferenser som den akt, varigenom Interparlamentariska unionen grundades, måste man emellertid konstatera, att grunden var mycket löslig. Man saknade ännu alla den etablerade organisationens viktigaste kännetecken: stadgar, styrelse och namn. Beslutet innebar närmast, att man hade för avsikt att av det första interparlamentariska mötet skapa vad som inom folkrätten brukar kallas en "stående konferens". Man utsåg en tillfällig kommitté för handhavande av bestyren med förberedande och sammankallande av nästa konferens men upprättade ingen fast organisation. En annan viktig omständighet var, att initiativet togs av enskilda personer och att konferenserna därmed fick en helt inofficiell karaktär, ehuru varje deltagare var eller varit medlem av hemlandets parlament. Interparlamentariska unionen har behållit denna status och har sålunda inte omvandlats till en mellanstatlig organisation. Däremot gick förändringen från "stående konferens" till fast etablerad organisation tämligen snabbt. De grundläggande besluten därom fattades vid de närmast följande fyra konferenserna, och utvecklingen var fullbordad år 1894 då de första stadgarna antogs.

Den andra konferensen hölls som nämnts i London, i juli 1890. Antalet utländska delegater var även denna gång 39, och de representerade 11 stater. Alla "grundarstaterna" var företrädade utom USA, Spanien och Liberia samt därutöver Grekland, Nederländerna, Norge, Sverige och Österrike.

Konferensen antog fyra resolutioner till förmån för internationell skiljedom och upprepade beslutet om årliga konferenser. Därutöver rekommenderade den i en särskild resolution, att en "interparlamentarisk kommitté" skulle bildas i varje land "i syfte att åstadkomma meningsutbyte liksom med tanke på de tvister som kan uppkomma". Man finner här det första initiativet till de nationella grupper, på vilken unionen numera bygger. Resolutionens avfattning antyder, att man måhända tänkt sig att kommittéerna skulle kunna spela en aktiv roll för fredens sak vid uppkommande tvister.

Den tredje konferensen förlades till Rom, där den ägde rum i november 1891. Nu var 17 stater representerade. För första gången företrädde nu Portugal, Rumänien, Serbien och Ungern. Deltagandet lär ha varit väsentligt större än de föregående gångerna, men siffror saknas.

Konferensen antog, märkligt nog, ingen resolution i skiljedomsfrågan, utan huvudresultatet blev en längre resolution om den interna organisationen, byggande på två godkända motioner. Till en början förklarades att konferensen etablerade sin årliga styrelse som "internationell parlamentarisk kommitté med uppgift att vidta lämpliga åtgärder för att söka bilägga uppkommande konflikter på fredlig väg", ett nytt uttryck för de nyssnämnda tankarna på en aktiv insats i fredsarbetet men utan praktisk betydelse i fortsättningen. Vidare upprepades den förra konferensens rekommendation om bildande av interparlamentariska kommittéer i de olika länderna. Slutligen beslöts, med bifall till en av Passy och den italienske markisen Pandolfi väckt motion som bekämpats från olika håll, bl. a. av Cremer, att inrätta "ett generalsekretariat med uppgift att fungera som arkiv och statistikkontor, verka som föreningsband och informationsbyrå för de parlamentariska kommittéerna och föreslå frågor för upptagande på konferenserna". Ledningen skulle anförtros en generalsekreterare, som skulle väljas årligen av konferensen och ha rätt att förlägga kansliet till sin hemstad. Opponenterna mot denna nyordning ansåg det vara för tidigt att skapa en fast organisation och hänvisade också till kostnadsskäl. Det är mot bakgrunden härav

man får se, att något beslut inte fattades om kostnaderna. Pandolfi valdes till generalsekreterare för det första året.

Konferensen i Rom blev en viktig händelse för Interparlamentariska unionen. Utöver resolutionen i organisationsfrågan beslöts även att på dagordningen för nästa konferens uppsätta organisationen för en internationell skiljedomstol. Beslutet kan tyckas föga märkligt men innebar ett viktigt första tecken på en ändrad inriktning av konferensernas arbete. De första sammankomsterna har i litteraturen karakteriserats som stora propagandamöten för internationell skiljedom. Rom innebar ingen ändring häri, men med det nyssnämnda beslutet upptog man för första gånger en konkret, konstruktiv uppgift på dagordningen. Detta initiativ blev inledningen till en uppgång i konferensernas anseende och inflytande.

Den fjärde konferensen ägde rum i Bern i augusti 1892 med deltagare från 13 länder. Antalet utländska delegater var denna gång 76. Huvuduppgiften blev att fullfölja det organisationsarbete som inletts föregående år. Resultatet blev en lång resolution, uppdelad på fem paragrafer. I den första angavs syftet, omfattande att agera för internationellt skiljedomsförfarande och att behandla andra internationella frågor av allmänt intresse och med anknytning till skiljedomstanken. I paragrafen angavs för första gången ett officiellt namn för sammanslutningen: "Interparlamentariska konferensen för internationell skiljedom". Övriga paragrafer behandlade den interparlamentariska byrån, vilken räknas som inrättad detta år. Ett påpekande bör här göras. I beteckningen "Bureau interparlementaire" kan inläggas två olika saker: ett kansli (kontor) eller en styrelse (exekutivkommitté). Byrån är numera ett kansli, men 1892 års beslut avsåg en kombination av bådadera. I resolutionen utsades, att man inrättade en permanent central byrå med benämningen "Interparlamentariska byrån för internationell skiljedom" och med säte i Bern. Den skulle bestå av 5—10 medlemmar, valda vid varje konferens inom olika delegationer. En schweizisk representant skulle vara president med befogenheter som byråns "administratör". Byråns uppgifter skulle bl. a. vara att verka för bildande av "nationella parlamentariska grupper", vilken beteckning nu ersatte de interparlamentariska kommittéerna, att vara centralorgan för grupperna, att sammankalla konferenser och öva tillsyn över att dessas resolutioner vann efterföljd, att vårda arkivet och att i allmänhet vidta alla lämpliga åtgärder för att främja konferensens syfte. Kostnaderna skulle

bäras av de nationella grupperna i förhållande till staternas invånarantal.

Byråns förste president och administratör blev den schweiziske parlamentarikern Albert GObat, ordförande i den schweiziska gruppen och president för konferensen, under många år undervisningsminister i kantonen Bern. Han stannade på posten till 1909, då den förste interparlamentariske presidenten i nutida mening och den förste avlönade, icke-parlamentariske generalsekreteraren tillträdde sina poster. Även utanför unionen gjorde Gobat viktiga insatser inom fredsrörelsen och belönades härför med Nobels fredspris 1902, en utmärkelse som året före, vid första utdelningen, tillfallit Passy och året efter gavs Cremer.

I övrigt antogs fyra resolutioner av konferensen i Bern. Två avsåg skiljedomsfrågan. De båda återstående förtjänar omnämnande som led i organisationens utveckling. I den ena uttalades önskemål om en internationell konferens rörande frågan om skydd för privategendom till sjöss under krig. Detta var första gången ett konkret spörsmål vid sidan av internationell skiljedom togs upp till behandling. Genom den andra resolutionen förordnades om en kommitté med sex medlemmar för granskning av ett schweiziskt initiativ rörande åtgärder av skilda slag för att främja relationerna mellan staterna. Beslutet innehåller det första embryot till de studiekommisioner, som nu sedan länge spelar så stor roll i Interparlamentariska unionens arbete.

Den norska huvudstaden skulle ha blivit mötesplats för den femte interparlamentariska konferensen 1893, men motsättningar mellan Norge och Sverige föranledde att konferensen inställdes. Nästa möte blev i stället 1894 i Haag, där representanter samlades från 15 länder. Antalet utländska delegater var dock inte större än 52. Här antogs som redan nämnts de första stadgarna. Om innehållet förtjänar följande antecknas. Som namn angavs "Interparlamentariska konferensen". Syftet hade utvidgats i förhållande till 1892 års beslut: man skulle agera för internationell skiljedom samt "behandla andra frågor rörande internationell rätt". Stadgarnas avfattning förutsatte, att även de enskilda parlamentarikerna var medlemmar och inte bara grupperna. Konferensen skulle varje år hålla sin "general-församling" i den stad den bestämde. Dagordningen skulle fastställas av en delegeradeförsamling, som skulle bestå av två medlemmar från varje vederbörligen bildad grupp och även ha att föreslå

konferenspresidium och plats för nästa möte. Konferensen skulle äga att med två tredjedels majoritet besluta uppta andra frågor. Varje medlem skulle ha en röst vid voteringar, vilka skulle ske med handuppräckning, dock att val skulle förrättas med sluten omröstning om 20 medlemmar begärde det. Slutligen fastställdes under hänvisning till 1892 års beslut, att byrån var konferensens exekutivorgan. Genom en särskild resolution ändrades byråns sammansättning därhän, att den skulle bestå av en medlem från varje vederbörligen bildad grupp.

Även 1894 tillsattes en kommitté, denna gång för att utarbeta ett förslag om en permanent internationell skiljedomstol, byggande på fyra angivna principer.

Genom 1894 års beslut hade det interparlamentariska samarbetet slutligt etablerats i en fast organisation. Man finner redan då flertalet av de element, varpå unionen idag bygger. Den i princip årliga konferensen fanns liksom de nationella grupperna. Likaså den interparlamentariska byrån, om än 1892 års skapelse närmast innebar en kombination av dagens exekutivkommitté och byrå. Generalsekreterarposten hade inrättats 1891 och existerade efter 1892 i form av posten som byråns president och administratör, något som närmast motsvarade en sammanslagning av dagens rådsresident och generalsekreterare. Delegeradeförsamlingen var en föregångare till det interparlamentariska rådet, och vad slutligen de idag så betydelsefulla studiekommissionerna beträffar har det visats, att de fann föregångare, om än tillfälliga, redan 1892 och 1894. Ser man till konferensens arbete, finner man som påpekats en utveckling mot större arbetsfält än det ursprungligen avsedda liksom en begynnande inriktning på konkreta arbetsresultat i stället för allmänna manifestationer.

Den organisatoriska vidareutvecklingen

Det är inte nödvändigt att lika nära följa konferenserna efter 1894. Organisationsfrågorna kom då naturligt nog mera i bakgrunden. De närmast följande sammankomsterna, i Bryssel 1895 och 1897 och i Budapest 1896, visade i stället en högst betydelsefull utveckling av organisationen och dess arbete. Sålunda antogs redan 1895 ett stort förslag till stadgar för en permanent internationell skiljedomstol, utarbetat av 1894 års kommitté. Initiativet, som markerar

unionens första konkreta arbetsinsats av stort format, följdes upp vid senare konferenser och fick obestridlig betydelse vid fredskonferensen i Haag 1899, då den mellanfolkliga domstolen inrättades. I övrigt arbetade unionen förutom med de klassiska skiljedomsfrågorna bl. a. med frågor om neutralitet i krig och behandling av utlänningar. Antalet representerade stater förblev dessa år i stort sett detsamma, 14 år 1895, 15 varter åren 1896 och 1897. Antalet utländska delegater steg emellertid kraftigt: till omkring 170 åren 1896 och 1897.

Två interna beslut under dessa år förtjänar antecknas. I Budapest antogs en stadgeändring som gav tillträde till konferenserna även åt representanter för rådgivande församlingar i icke-parlamentariska stater, i den mån de befullmäktigats av sin regering. Beslutet är märkligt från principiella synpunkter. Interparlamentariska unionen har alltifrån början varit en parlamentarikernas mötesplats, utan någonsomhelst officiell anknytning till respektive stater och deras regeringar. Denna regel, som antogs 1896 och blev gällande under hela förkrigstiden, medförde bl. a. att man kunde nå kontakt med den ryska duman. Från Bryssel 1897 är att notera ett beslut att tillägga delegeradeförsamlingen vissa uppgifter som aktivt fredsmäklande organ. I händelse av krigsfara skulle byråns administratör på begäran av den nationella gruppen i någon stat, som berördes av den aktuella krisen, inkalla församlingen, vilken skulle företa en utredning och uttala sin mening i konfliktfrågorna samt genom gruppernas förmedling verka för en fredlig lösning. Resolutionen fick ingen praktisk betydelse, men ambitionerna att göra en aktiv insats för freden är värda att noteras.

Ingen konferens hölls 1898, men påföljande år stod Norge som värdland. Tiden var nu inne för att revidera organisationen och stadgarna. Den väsentligaste åtgärden blev att delegeradeförsamlingen avskaffades och det interparlamentariska rådet inrättades, med samma sammansättning som församlingen. Även byråns funktion som exekutivkommitté överfördes till rådet. Byrån fortsatte emellertid att fungera som kansli och verkställighetsorgan. Stadgarna innehöll även en ändrad benämning för organisationen: "Interparlamentariska unionen för internationell skiljedom". Uttrycket union hade redan förut förekommit i korrespondensen men hade inte upptagits officiellt. Tillägget om skiljedom förvånar, då det strukits 1894.

Rådets inrättande medförde förutom organisatoriska fördelar även en betydande utvidgning av det aktiva interparlamentariska samarbetet. Alltifrån början har rådet nämligen som regel hållit en särskild session varje år utöver dem som ägt rum i direkt anslutning till konferenserna. Ytterligare en årlig sammankomst, vid vilken representanter, låt vara bara två, från varje medlemsgrupp ägde närvara, kom alltså till stånd på detta sätt.

De närmaste åren kom för unionen att präglas *dels* av den första fredskonferensen i Haag 1899 och arbetet på att få till stånd och förbereda en andra, *dels* av de väpnade konflikter som utbröt i Sydafrika och Fjärran Östern, boerkriget 1899—1902, oroligheterna i Kina kring sekelskiftet samt rysk-japanska kriget 1904—1905. Under dessa konflikter slog unionen in på en linje som därefter vidhållits, nämligen neutralitetens. Unionen som sådan har undvikit att ta ställning i politiska konflikter. Detta har varit en förutsättning för dess fortbestånd. Men den har aldrig låtit världshändelserna passera obemärkta. De har blivit föremål för överläggningar och meningsutbyte, och unionen har antagit resolutioner och sökt verka genom sina medlemsgrupper för ett fredligt biläggande av uppkomna konflikter. Hela den återstående förkrigstiden visar ett fortsatt energiskt arbete på den internationella rättsordningens område, med tyngdpunkten förlagd till frågor om fredlig lösning av konflikter, inte bara genom skiljedom utan genom bona officia, medling och förlikning. Frågor om neutralitet liksom över huvud om folkrättens regler för krig kom också att inta en viktig plats i unionens förhandlingar.

Världsläget torde ha medverkat till att konferenser inte hölls 1901 och 1902. Det nya seklets första år hade man än en gång samlats i Paris, och 1903 hölls en konferens i Wien. Påföljande år förlades för första gången ett möte utanför Europa, till St Louis i Missouri, USA. Därefter hölls 1905, för tredje gången, en konferens i Bryssel. Därvid genomfördes en ny revision av stadgarna. Den nya version som då antogs innehöll dock endast få ändringar av intresse att notera här. Det nuvarande namnet, Interparlamentariska unionen, utan vidare tillägg, antogs. Syftet angavs något mera aktivt än tidigare — man skulle förena medlemmarna ”i en gemensam aktion” för skiljedomstankens främjande — men i övrigt utan ändring i sak. Det fastställdes uttryckligen att de enskilda medlemmarna i de nationella grupperna kunde bli individuella medlemmar i unionen; ett

särskilt inregistreringsförfarande anvisades härför. Om rådet tillades bl. a. att medlemmarna skulle utses av konferensen, en fråga som tidigare ej reglerats. Byrån angavs vara unionens verkställande och administrativa organ. Den skulle vara underställd rådet och förvaltas av en generalsekreterare, utnämnd av rådet.

Nästa konferens hölls i London 1906. Den kan här förbigås med en notis endast om deltagandet. Anslutningen hade fortsatt att öka till 1903 då 248 utlänningar anlant. Till USA reste endast 136 delegater, och fler än 177 kom inte till Bryssel 1905. I London samlades emellertid över 600 delegater varav 367 från utlandet. Även i Berlin 1908 — mellanåret hölls ingen konferens — uppnåddes ett lika högt deltagande, men uppgift saknas om antalet utlänningar.

Konferensen i Berlin blev av stor betydelse för unionen. Där genomfördes viktiga ändringar i organisationen, vilken fick i princip den utformning den har än idag. Huvudsyftet var att stärka byrån. Denna, som fortsättningsvis angavs vara unionens administrativa organ, ställdes under en särskild exekutivkommittés ledning. En befattning som "lönad sekreterare" inrättades med samma uppgifter som tillkommit den dittillsvarande generalsekreteraren. Den skulle tillsättas av rådet. Kommittén skulle bestå av fem ledamöter, nämligen rådets president, den "honoräre" generalsekreteraren — denna titel förbehölls tills vidare Gobat — samt tre ledamöter valda av konferensen, på rådets förslag och från skilda medlemsgrupper. Av de sistnämnda skulle en avgå vid varje konferens och därefter inte vara återvalbar under två år. Nyvald ledamot skulle tillhöra en annan grupp än den avgångne. Liknande regler gäller alltså för kommittén.

Genom 1908 års reformer fick unionen den "trestegsorganisation" som den därefter behållit: konferens, råd, exekutivkommitté. Därutöver tillskapades de båda befattningar som sedermera förblivit unionens ledande: den parlamentariske rådspresidentens och chefsfunktionärens. Man kan visserligen säga att båda posterna fanns förut, men i realiteten blev det en nyskapelse. De föregående rådspresidenterna hade endast haft mötesordförandens funktion, medan den parlamentariske generalsekreteraren varit unionens ledande befattningshavare. Med exekutivkommitténs inrättande och presidentens självskrivna ledamotskap där samt generalsekreterarpostens omvandling från förtroendeuppdrag till tjänstebefattning blev rådspresidenten unionens obestridda överhuvud. Vad sekreterarbefattning-

en beträffar innebar dess nyssnämnda omvandling, liksom naturligtvis dess nya karaktär av heltidssyssla, en genomgripande förändring.

Den nya organisationen medförde naturligtvis väsentligt ökade kostnader för unionen. Dittills hade denna nästan helt byggt på de bidrag som lämnats av de nationella grupperna. Endast ett land, Norge, hade lämnat ett officiellt ekonomiskt stöd. Ett tack härför hade uttalats i en resolution redan 1895, men liknande stöd kom inte från något annat håll. Vid konferensen i London beslöts en vädjan till grupperna att söka utverka bidrag från hemstaterna, något som i allmänhet också förverkligades, ett ytterligare tecken på det anseende unionen förvärvat.

Reformerna fördes ut i praktiken av rådet 1909 då de båda ledande posterna besattes. Till rådets president valdes en av Belgiens internationellt mest välkända statsmän, Auguste BEERNAERT, mångårig konseljpresident och en aktiv fredsvän som samma år hedrades med Nobels fredspris. Han var emellertid vid sitt tillträde till presidentposten 80 år gammal och hans ämbetsperiod blev kort. Under nästan ett kvartssekel kom däremot den nye generalsekreteraren, norrmannen Christian LANGE, att kvarstå på sin post. Han var tidigare sekreterare i stortingets nobelkommitté. Han utförde under sin ämbets tid ett utomordentligt viktigt arbete, inte minst då det gällde att få unionen att överleva första världskriget och att reorganisera den efter krisen. Även han tilldelades Nobels fredspris, 1921 jämte Hjalmar Branting.

Ännu ett beslut av stor vikt fattades av rådet 1909, nämligen att byrån skulle flyttas från Bern till Bryssel. Förändringen bekräftades påföljande år av den konferens som då hölls i Bryssel; 1909 hade ingen konferens hållits. Över huvud gavs stadgarna då, som ett slags efterarbete till de genomgripande partiella ändringarna 1908, en helt ny redaktion. Endast några smärre nyheter i sak genomfördes emellertid av intresse att anteckna här. Ordalagen i de första artiklarna antydde att endast grupperna men inte de enskilda parlamentarikerna hädanefter skulle vara medlemmar i unionen; innebörden var emellertid inte alldeles klar. Begreppet generalförsamling utgick. I stället talades endast om unionens konferenser. Vidare beslöts att rådsmedlemmarna skulle utses av grupperna och inte som dittills av konferensen. Bland rådets uppgifter angavs bl. a. att vid behov inrätta studiekommissioner. Det var första gången dessa omnämndes i stadgarna. Exekutivkommitténs sammansättning ändra-

des i anslutning till att Gobat avböjde att kvarstå. Den skulle fortsättningsvis bestå av rådspresidenten som självskriven ordförande samt fyra ledamöter, utsedda enligt de äldre reglerna, vilket de facto innebar att mandattiden förlängdes med ett år.

Nya organisatoriska problem gjorde sig emellertid redan gällande då de reformer genomfördes som här omnämnts. Dessa sammanhänge med antalet deltagare i de interparlamentariska konferenserna. De mycket höga siffrorna från London 1906 och Berlin 1908 har nämnts ovan. I Bryssel 1910 deltog visserligen knappt 400 delegater, jämfört med över 600 vid nyssnämnda tillfällen. Nedgången berodde emellertid väsentligen på att antalet delegater från värdlandet nedbragts; de utländska delegaterna var jämnt 300. Denna starka anslutning var naturligtvis glädjande och visade att unionens anseende stigit. Men att praktiska problem uppkom kunde inte förnekas. Redan 1908 företogs en mindre stadgeändring för att begränsa antalet deltagare. Alltsedan 1889 hade gällt, att deltagare i tidigare konferenser fick närvara vid senare möten, även om de inte kvarstod som parlamentsledamöter. Denna regel ändrades nu därhän, att av gamla parlamentariker endast förutvarande rådsmedlemmar samt de som på förslag av sin grupp accepterades av rådet fick behålla rätten att delta i konferenserna. En modifiering i röstningsreglerna genomfördes 1910. Regeln om en röst för varje deltagare kunde medföra, att värdländerna fick ett oproportionerligt inflytande på besluten. Nu bestämdes att värdlandets röstetal aldrig fick överskrida det högsta antal röster som utövades av något annat land. Dessa reformer träffade emellertid inte problemets kärnpunkt. Genom en särskild resolution 1910 beslöts därför att genom en studiekommission utarbeta förslag om ett representativt system för gruppernas deltagande i konferenserna och även att utreda frågan om de olika gruppernas deltagande i unionens arbete. Den kommission som fick överväga dessa spørsmål var densamma som framlagt förslag om 1908—1910 års reformer, nämligen den s. k. organisationskommissionen, inrättad 1905 som de facto unionens första fasta studiekommission.

Det kan vara på sin plats att även i korthet nämna de andra studiekommissioner som inrättades under förkrigstiden för andra än rent tillfälliga uppgifter. Tre tillsattes 1910 för frågorna om folkrättens regler om haven, om neutralisering av interoceaniska kanaler

och sund samt om nedrustning. Följande år tillkom en för frågan om permanent neutralitet. Ytterligare tre inrättades 1912, en för frågan om en permanent organisation för fredskonferenserna, varav två hållits i Haag 1899 och 1907, en för skiljedom och medling samt en för frågan om krigföring i luften. De valda ämnesområdena återspeglar unionens växande arbetsområde och intressesfär.

I anslutning till vad just sagts om unionens ändrade organisation och om den särskilda studiekommission, som tillsattes för frågan om en permanent organisation för fredskonferenserna, bör det redan här anmärkas, att bådaddera är, om än inte helt så dock till stor del, uttryck för det intresse, varmed unionen under decenniet närmast före kriget studerade frågan om statssamfundets organisation. Tanken på en organisation av världens stater, ett "nationernas förbund", avhandlades ingående. Även möjligheten att omvandla Interparlamentariska unionen till en sådan sammanslutning eller till ett slags "världsparlament" framkom under dessa debatter och medverkade till den genomförda förstärkningen av den egna organisationen.

Vad här antytts om unionens vidgade intressen under åren som ledde till första världskriget kom till ett formellt uttryck vid konferensen i Genève 1912. En stadgeändring vidtogs då som på ett betydelsefullt sätt vidgade organisationens fastställda syfte. Efter den punkt som angav, att unionen utöver att verka för mellanstatliga konflikters lösning genom skiljedom — vartill fogades orden "eller på andra fredliga eller judiciella vägar" — även skulle studera andra frågor rörande internationell rätt, tillades: "och i allmänhet frågor som hänför sig till utvecklingen av de fredliga förbindelserna mellan folken". Den tidigare anknytningen till rättsliga frågor upplöstes alltså, något som blev av en närmast genomgripande betydelse för unionens framtid. Själva stadgeändringen hann visserligen inte få påtaglig betydelse till följd av krigets mellankomst; enda synbara resultatet blev en resolution av konferensen i Haag 1913 till förmån för enhetligt internationellt postporto. Och då kriget var över och unionen reorganiserades, var situationen i grund förändrad, bl. a. till följd av Nationernas Förbunds tillkomst. Men det är likafullt av intresse att notera, att det principiella avgörandet om vidgning av unionens arbetsfält till andra problem än de rättsliga fattades redan före kriget.

Konferensen i Haag 1913 blev den sista under förkrigstiden. Nä-

ta sammankomst skulle ha öppnats i Stockholm den 19 augusti 1914. Krigsutbrottet ledde till att denna konferens måste inställas.

Som president i rådet hade Beernaert 1912 efterträtt av engelsmannen lord WEARDALE, en gammal fredsvän som deltagit i den första interparlamentariska konferensen och presiderat vid en av dess sessioner och därefter gjort en aktiv insats inom unionen men knappast nått någon bemärkt position i brittisk politik. Hans tioåriga ämbetsperiod kom att omfatta de kritiska åtta år, då Interparlamentariska unionen inte kunde samlas till någon konferens till följd av kriget och de första efterkrigsårens vanskligheter.

Deltagare i arbetet under förkrigstiden

Med det sagda har en redogörelse lämnats för huvuddragen i unionens utveckling under den första perioden av dess tillvaro, det viktiga uppbyggnadsskedet. Några närmare uppgifter bör emellertid ytterligare lämnas om vilka länder som deltog i dess första 18 konferenser.

Det har ovan nämnts vilka nio stater som till följd av sin representation vid den första konferensen kommit att betraktas som unionens grundarstater. Två av dessa, USA och Liberia, återkom inte under de följande åren, Liberia över huvud inte förrän 1955. Redan vid de närmaste konferenserna anslöt sig emellertid representanter från en rad nya länder som därefter blev företrädare vid närmast samtliga möten. Man kan från och med Romkonferensen 1891 räkna med 15 "stöttepelare" för den nya organisationen: Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Nederländerna, Norge, Portugal, Rumänien, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike.

En besvikelse var att USA, som stått så i centrum för intresset och debatterna vid den första konferensen, inte blev företrätt under de följande åren. I Budapest 1896 antogs en särskild resolution, där man uttryckte sitt beklagande och sina förhoppningar att åter få se amerikanska delegater. Denna vädjan hörsammades. Från 1897 var USA representerat vid varje konferens.

Mot slutet av perioden kunde man räkna ytterligare fyra stater som regelbundna deltagare. Canada hade varit företrätt i Paris 1900 och i London 1906 och sände delegater 1912 och 1913. Japanska delegater anlände 1906 och till de följande konferenserna utom

1912. Turkiet representerades vid de tre sista tillfällena. Det har förut nämnts att representanter för den ryska duman mötte upp i London 1906. Denna Interparlamentariska unionens första kontakt med den tsarryska församlingen blev kringgärdad med en ovanlig dramatik. På morgonen samma dag som konferensen öppnades nåddes man av budskapet att tsaren upplöst duman. I sitt hälsningstal vände sig den brittiske premiärministern, Henry Campbell-Bannerman, särskilt till de ryska gästerna och riktade några hyllningsord till duman som väckte betydande uppmärksamhet. Ryssland representerades emellertid vid samtliga följande konferenser.

Även två andra europeiska stater företrädde vid mer än något enstaka tillfälle, nämligen Grekland och Serbien, vardera fem gånger. I övrigt är endast rent tillfälliga gäster att notera, från Mexico två gånger och från vartdera av Bulgarien, Chile, Colombia, Ecuador, Finland, Monaco och Sydafrika vid ett tillfälle.

Det är sålunda en riktig karaktäristik att säga, att unionen under detta skede väsentligen var en representation för Europa och USA. Att Canada, Japan och Turkiet tillkom mot periodens slut kan inte ändra bilden. Ansträngningar gjordes emellertid att vidga kretsen. Mera påtagliga resultat visar endast konferensen i London 1905, då 23 länder var företrädde; eljest nåddes aldrig högre antal än 19.

Här har endast talats om deltagare i konferenserna, inte om bildade nationella grupper eller om medlemsstater. Det tillgängliga materialet ger nämligen inte hållbart underlag för att bedöma unionens medlemsutveckling oberoende av konferensdeltagandet. Delvis beror detta på de något osäkra medlemsreglerna, enligt vilka både grupper och enskilda kunde anses som medlemmar, och delvis på redovisningen i konferenstrycket, vid vilken man inte haft särskilt intresse för de formella synpunkterna.

Till följd av det sist sagda kan man alltså inte konstatera vare sig formellt inträde i eller formellt utträde ur unionen. Ett undantag finns dock. Italien lämnade unionen 1912. En kort redogörelse för denna episod får avsluta skildringen av förkrigstiden, då den belyser grundläggande problem för Interparlamentariska unionen.

En konferens skulle hållas i Rom hösten 1911. Under sommaren utbröt emellertid en koleraepidemi i Italien. Rådet beslöt därför att inställa konferensen och att i stället hålla ett extra rådsmöte i Paris

i oktober, varvid bl. a. skulle fattas beslut om ny tidpunkt för en konferens i Rom. Samtidigt med detta möte utbröt krig mellan Italien och Turkiet efter italiensk krigsförklaring. Konflikten väckte allvarlig förstämning inom rådet, som efter debatt antog en resolution, vari uttalades följande:

Rådet finner att annat ej är möjligt under nuvarande helt oförutsedda omständigheter än att uppskjuta alla beslut (om Romkonferensen).

Troget de i allo fredliga ideal, som är unionens och ger denna dess hela existensberättigande och som det är lika angeläget som någonsin att verka för, finner sig rådet böra uttala sitt djupa beklagande av att så litet avseende fästs vid den fredens och rättens anda, som präglat de två Haagkonferenserna, och att krigsförklaringen skett så snabbt att ett ingripande enligt artiklarna 3 och 48 i konventionen den 16 oktober 1907 omöjliggjorts.

Rådet beklagar, att de demarcher som gjorts av vissa stater med erbjudande av bona officia hittills varit resultatlösa, och hoppas, att en internationell aktion i enlighet med de deklarationer som gjorts av Haagkonventionens signatärmakter skall kunna snabbt återställa freden. Rådet hemställer hos unionens skilda grupper att i detta syfte begagna allt sitt inflytande hos sina länders regeringar.

De italienska delegaterna protesterade mot vad de uppfattade som en fientlig inblandning i Italiens politik och hotade lämna mötet, vilket dock ej skedde. Händelsen ledde emellertid till att den italienska gruppen utträdde ur unionen. I den skriftväxling som förekom förklarade presidenten, att något ställningstagande inte gjorts i konflikten utan att unionen endast uttalat sig i överensstämmelse med sin fredsideologi och att gruppen sålunda missuppfattat resolutionen. Ansträngningar gjordes under de följande åren från unionens sida för att förmå gruppen att återvända. Under våren 1914 nåddes en överenskommelse på grundval av en enhetligt antagen rådsresolution, i vilken uttalades rådets önskan att se Italien återinträda liksom dess övertygelse att unionen skulle strängt fasthålla vid sin princip att avhålla sig från varje omdöme om konflikter mellan regeringar. Italienarna hann emellertid inte ta del i det interparlamentariska arbetet innan världskriget utbröt. Intermezzot åskådliggör de svårigheter med vilka unionen har att arbeta, då den samtidigt vill verka för fredens sak och vill hos sig samla företrädare för skilda parlament, oavsett motsättningar demellan.

Kapitel II

Unionens utveckling under mellankrigstiden

Första världskriget medförde en lång och svår provningstid för Interparlamentariska unionen. Det skulle dröja nio år från den sista förkrigskonferensen innan organisationen åter helt rekonstituerats och anpassat sig till det nya läge som skapats av krisen och fredstraktaterna.

Krigsutbrottet innebar att all gemensam interparlamentarisk verksamhet måste upphöra. Att hålla en konferens var självfallet uteslutet. Visst arbete kunde emellertid fortsättas genom unionens övriga organ. Efter den tyska ockupationen av Belgien flyttades byrån från Bryssel till generalsekreterarens hemland, Norge. Under hela kriget var byrån aktiv, främst generalsekreteraren personligen. Kontakter upprätthölls med de nationella grupper som bestod krigstidens svårigheter. Flera skrifter utgavs, däribland den uppmärksammade "Förutsättningar för en varaktig fred" som utkom på tyska, engelska, franska och norska. Lange gjorde även aktiva insatser i andra organisationer som arbetade för fred, såsom den i Haag 1915 bildade Centralorganisationen för en varaktig fred. Under de första åren kunde han ännu stå i kontakt med rådet och exekutivkommittén, avgav årliga verksamhetsrapporter och inhämtade godkännande av sina åtgärder. Sedan kriget utvidgats till att omfatta flertalet av de stater som tillhört unionen, blev allt organiserat samråd omöjligt. Att unionen överlevde dessa påfrestningar berodde, utom på generalsekreteraren och byrån, på den aktivitet som bedrevs inom vissa av de nationella grupperna, främst de i de neutrala staterna men även de anglosaxiska. Av särskild, allmänt erkänd betydelse var det arbete som bedrevs inom Nordiska interparlamentariska förbundet, som bildats 1907 av de danska, norska och svenska grupperna.

Reorganisationen efter första världskriget

Krigsslutet innebar inte att unionens svårigheter var överståndna. Ej heller fredsslutet satte punkt för dess krisår. Tvärtom ställde de

första efterkrigsåren unionen inför utomordentligt svåra problem, vilkas lösning skulle bli avgörande för dess framtid. Det dröjde också ända till 1921 innan den första efterkrigskonferensen kunde samlas, och inte förrän året därefter kunde krisen anses överstånden.

De problem som uppreste sig var två. För det första gällde det att åter sammanföra krigets motståndare i det interparlamentariska arbetet. Vad som här stod på spel var unionens karaktär av internationell organisation i det fredliga samarbetets tjänst. För det andra ändrades situationen genomgripande med tillkomsten av Nationernas Förbund. Även här gällde det unionens fortbestånd. Skulle unionen få en uppgift att fylla vid sidan av den nya organisationen och i så fall vilken och hur skulle den anpassa sig till det nya läget och över huvud till efterkrigstidens nya problem? Och även om båda dessa frågor kunde ges en positiv lösning, återstod ett mödosamt arbete på att åter bygga upp den organisation av nationella grupper som delvis raserats under krigsåren. Att unionen efter NF:s tillkomst måste sträva efter en större och bredare anslutning än under förkrigsåren var också uppenbart.

Problemen lät inte vänta på sig utan aktualiserades nästan omedelbart efter vapenstillståndet. I februari 1919 sammanträdde den belgiska gruppen och antog två resolutioner. Den ena riktade sig till segrarmakterna och förordade en genomgripande omkonstruktion av unionen, innebärande i realiteten att en helt ny union skulle skapas. Endast grupper från segrarländerna skulle utan vidare få delta, grupper från neutrala stater blott på vissa villkor som skulle utformas senare. Centralmakternas grupper skulle definitivt uteslängas. I den andra resolutionen klandrades generalsekreterarens handlande under kriget.

Den belgiska gruppen fann inget stöd för dessa utspel hos de grupper som uttalade sig. Den brittiska gruppen, till vilken den amerikanska anslöt sig, avvisade båda resolutionerna. Inga andra grupper svarade. De nederländska och schweiziska grupperna liksom Nordiska interparlamentariska förbundet uttalade sig för arbetets fortsättande på helt internationell bas. Saken var emellertid inte utagerad härmed.

Den 7 och 8 oktober 1919 sammanträdde rådet för första gången efter kriget. Mötet hölls i Genève med representanter för tio grupper: de amerikanska, belgiska, brittiska, danska, kanadensiska, ne-

derländska, norska, schweiziska, svenska och tyska. Den närvarande belgaren, en framstående interparlamentariker och medlem av exekutivkommittén, förklarade sig emellertid avstå från att delta i överläggningarna. Rådet granskade rapporter om byråns förvaltning och om unionens tillstånd samt beslöt enhälligt en resolution med ett i hjärtliga och erkännssamma ord formulerat tack för generalsekretärens arbete under krisåren. Vidare antogs en resolution om NF. Rådet hälsade förbundets tillkomst med djupaste tillfredsställelse och uttalade vidare:

Såsom uttryck för den höga tanken på ett samarbete mellan alla folken i det fredliga och produktiva arbetets tjänst har Nationernas Förbund kallelsen att säkerställa världen mot återkomsten av ett sådant krig som det, vilket nyss har skövlat Europa, och att skänka människorna en fortskridande avrustnings välsignelser.

Rådet, som med president Wilson i den nya organisationen ser "mänsklighetens enda hopp", uttalar den fasta förvisningen, att Interparlamentariska unionen framdeles kommer att inrikta alla sina ansträngningar på Nationernas Förbunds befastande och demokratiska utveckling.

Vidare förrättades val till exekutivkommittén, varvid belgaren med hänsyn till sin grupps hållning ställde sin plats till förfogande men lät sig övertalas att motta omval. Slutligen beslöt rådet i princip att acceptera inbjudan att hålla sin nittonde konferens i Stockholm 1920.

Rådet sammanträdde ånyo i juni 1920, denna gång i Haag. Endast de brittiska, danska, nederländska, norska, schweiziska och svenska grupperna var företrädde. För ställningstagande förelåg nu två likalydande resolutioner från de belgiska och franska grupperna, vilka förklarade att de inte kunde återuppta förbindelser med representanter för centralmakterna, innan dessa blivit medlemmar av NF i enlighet med fredsfördraget. I anledning härav beslöt rådet en resolution av följande innehåll. Rådet uttalade sin fasta övertygelse om att unionen hade en större roll än någonsin att spela, nämligen att stödja och utveckla NF, som den kunde påtaga sig äran av att ha varit en av pionjärerna för. För att unionen skulle nå samma framgång som tidigare var det emellertid absolut nödvändigt att den behöll sin internationella karaktär. Rådet beklagade därför uppriktigt de belgiska och franska gruppernas beslut att tills vidare ställa sig utanför unionens arbete. Utan att vilja på minsta sätt kommentera denna hållning, som berodde på de lidan-

den de båda ländernas folk varit underkastade under kriget, uttalade rådet sin förhoppning om att grupperna skulle ompröva sina beslut. Slutligen riktade rådet en uppmaning till parlamenten i alla länder att bilda nationella grupper och aktivt delta i unionens arbete. Vid rådsmötet beslöts ytterligare bl. a. att uppskjuta konferensen i Stockholm till 1921 med hänsyn till de ännu föreliggande svårigheterna av politisk och reseteknisk natur att få till stånd "en verkligt internationell konferens" samt till årets presidentval i USA.

Sedan NF definitivt fått sitt säte bestämt till Genève och den första generalförsamlingen inkallats, beslöt exekutivkommittén i augusti 1920 att flytta interparlamentariska byrån till samma stad. Beslutet godkändes i efterhand av konferensen i Stockholm.

Rådet sammanträdde ånyo i Genève i april 1921, med företrädare för Canada, Portugal och Tyskland samt de sex stater som representerats förra gången. Från den belgiske medlemmen i exekutivkommittén förelåg nu en avskedsansökan, vilken med uttalande av djupt beklagande och personlig uppskattning beviljades "helt provisoriskt" med en italienare som ersättare. Detta var första gången Italien återupptog aktivt interparlamentariskt arbete efter utträdet 1912. Rådet antog vidare en resolution i anledning av NF:s första session i slutet av 1920. Rådet fäste gruppernas uppmärksamhet på förbundets beslut och rekommendationer samt hemställde bl. a. om medverkan till snabb ratifikation av statuterna för Internationella domstolen och om stöd för förbundets strävan att åstadkomma rustningsbegränsning. Slutligen antog rådet följande resolution med en uttrycklig principförklaring om unionens neutralitet i aktuella politiska konflikter:

Interparlamentariska rådet har tagit del av de olika framställningar som inkommit till byrån om åtgärder från unionens eller dess centrala organs sida i aktuella politiska frågor, i vilka staterna har skilda ståndpunkter, och deklarerar att det för unionen är en grundläggande princip, vid vilken den alltid velat fasthålla, att icke taga ställning i politiska konflikter.

Unionen, dess råd och dess byrå, bör enligt rådets uppfattning alltid iakttaga denna hållning och inför internationella konflikter begränsa sig till att rikta allmän uppmärksamhet på staternas skyldighet att alltid lösa konflikter med fredliga och rättsliga medel.

Det är emellertid helt klart, att de nationella grupperna i nämnda avseende har fullständig frihet och att de sålunda kan uttala sin uppfattning även i politiska frågor.

Den 17 augusti 1921 kunde så slutligen den nittonde interparlamentariska konferensen öppnas i Stockholm, efter sju års uppskov. Deltagandet blev det lägsta sedan början av 1890-talet. Sammanlagt infann sig 95 utländska delegater. Endast 12 grupper var företrädde. Bland dessa återfanns 10 av de 16 som utgjorde unionens "stöttepelare" under förkrigstiden: de amerikanska, brittiska, danska, italienska, nederländska, norska, schweiziska, svenska, tyska och österrikiska. Av de övriga sex hade en försvunnit: den portugisiska hade visserligen deltagit i vårens rådsmöte men skulle inte vidare förekomma på någon interparlamentarisk konferens. De belgiska och franska grupperna vidhöll sin vägran att delta. Den rumänska hade anslutit sig till denna ståndpunkt. De spanska och ungerska slutligen existerade men sände inga delegater. Av de fyra länder, som under åren närmast före kriget räknats till unionens medlemmar, var endast Japan företrätt. Kanadensarna hade förhinder. De politiska omvälvningarna i Ryssland och Turkiet hade bragt det interparlamentariska arbetet där att upphöra. Den tolfte grupp som företrädde i Stockholm var en ny, som därefter kunnat räknas till de ständiga deltagarna i unionens arbete, nämligen den finska.

De lämnade uppgifterna ger vid handen, att unionen 1921 kunde räkna 18 grupper, ehuru sex inte företrädde i Stockholm. Underlag finns för att anse grupper ha existerat även i Grekland och Polen. Det upplyses i konferenstrycket, att den polska anslutit sig till den belgisk-franska hållningen. Totalt 20 medlemsgrupper innebar tydligen numerärt en tillväxt jämfört med förkrigstiden. Den ännu bestående konflikten mellan vissa av krigets fiendeländer gjorde dock en optimistisk bedömning orealistisk. Schismen kom för övrigt till uttryck vid konferensen i form av en protestskrivelse från en medlem av den franska gruppen som, företrädande en minoritet, velat delta men vägrats, då endast av grupperna utsedda delegater gavs tillträde. Den princip som sålunda tillämpades innebar de facto, att man i förväg genomförde den nya ordning som stadgefästes i Stockholm. Tidigare hade varje medlem utan vidare haft rätt att delta. Fransmannens protest, som inte synes ha föranlett något beslut, förefaller därför befogad.

Till konferensen hade utarbetats ett förslag till reviderade stadgar, som avsåg att anpassa unionen till de nya förhållandena. Förslaget antogs emellertid bara i vissa delar och "provisoriskt". Slutligt beslut uppsköts till nästa konferens, som också i viktiga avsnitt

avvek från vad som antagits i Stockholm. Någon närmare redogörelse för 1921 års beslut behöver därför ej lämnas. Endast ett påpekande bör göras, vid sidan av vad nyss sagts om de ändrade reglerna för rätt att delta i en konferens. Det gäller den första artikeln, som fastställer unionens syfte. Som huvuduppgift angavs i 1921 års edition, med anknytning till den förut citerade rådsresolutionen, att verka för "Nationernas Förbunds befastande och demokratiska utveckling". I andra hand skulle unionen studera andra internationella frågor av beskaffenhet att kunna lösas på parlamentarisk väg. Det är svårt att undgå ett konstaterande, att unionen med denna bestämning av dess uppgifter degraderades från sin otvivelaktigt ganska framskjutna position under förkrigstiden till endast en stödorganisation åt NF, vilka retoriska förklaringar man än avgav om att unionen hade en större uppgift än någonsin. Artikeln erhöll också en annan avfattning 1922.

Om konferensen är i övrigt att nämna, att den antog sju resolutioner utöver den om stadgarna, däribland en med önskemål om att få de då 20 staterna i Central- och Sydamerika anslutna till unionen, två om förhållandet till NF och till ILO, en mycket utförlig i avrustningsfrågan och en varigenom förordnades om inrättande av en studiekommission för ekonomiska och finansiella frågor. Vissa betydelsefulla signaler gavs härmed för mellankrigstidens arbete. Nedrustningsfrågan skulle oavbrutet stå i förgrunden, på ett helt annat sätt än tidigare. Och de ekonomiska problemen, som fram till 1912 legat utanför unionens utstakade arbetsfält, skulle från och med nu få en alltmer betydande plats i arbetet.

Ännu efter den första efterkrigskonferensen rådde sålunda betydande osäkerhet om unionens framtida utveckling, om än vissa viktiga framsteg hade gjorts. Förkrigstidens samarbete hade ännu inte återställts utan unionens internationella karaktär var alltjämt prekär, gruppernas tillstånd var i många fall osäkert, organisationens syfte knappast klarlagt och arbetsformerna inte genomtänkta och beslutna. Det blev nästa konferens, den tjugonde, hållen i Wien 1922, som fick skapa den erforderliga klarheten.

Denna konferens blev av en helt annan omfattning än den förra. Antalet utländska delegater närmade sig förkrigstidens största möten: 288. Antalet representerade stater var större än någon gång tidigare: 26. Konflikten mellan grupperna visade sig nu vara hävd.

I den ena av de forna centralmakternas båda huvudstäder infann sig nu delegater även från de belgiska, franska, polska och rumänska grupperna. Över huvud blev alla de 20 grupper, som kunde anses existera 1921, företrädta vid denna konferens. Därtill kom representeranter för fyra nya grupper, som med få avbrott skulle höra till unionens aktiva medlemmar under hela mellankrigstiden, nämligen från Bulgarien, Estland, Nederländska Indien och Tjeckoslovakien. Ytterligare avsatte 1921 års resolution om de latinamerikanska staterna det resultatet, om än ringa och tillfälligt, att delegater anlände från Chile. Med hänsyn till att landet vann inträde i rådet torde det få anses, att en chilensk grupp existerat; den blev emellertid inte företrädd vid senare tillfällen. De delegater slutligen, som kom från Turkiet, representerade däremot inte någon grupp utan bör anses ha varit observatörer.

I Wien antogs nya stadgar för unionen. De gäller alltså men har naturligtvis underkastats åtskilliga ändringar. I detta sammanhang skall endast de viktigaste nyheterna upptas. Första artikelns bestämning av unionens syfte underkastades en principiellt viktig jämkning i förhållande till 1921 års lydelse. Man skulle verka för "det internationella fredsarbetets och det mellanfolkliga samarbetets" befastande och demokratiska utveckling "genom en universell organisation av nationerna". Man kan utläsa två saker ur denna text, jämförd med den provisoriska. Unionen skulle inte endast vara en stödorganisation åt NF utan ha en vidare internationell syftning. Vidare hade man tagit starkt intryck av NF:s bristande universalitet, något som för övrigt framgått redan av den resolution om NF som antogs 1921. Denna svaghet hos den nya organisationen hade betydelse på två sätt. Dels ingav den farhågor för dess framtid, farhågor som en senare tid fick se besannade. Dels gav den Interparlamentariska unionen en större betydelse, eller i vart fall större möjligheter, än man räknat med vid NF:s tillkomst. Unionen omfattade stater som inte återfanns i NF. Viktigast var USA, som aldrig inträdde i NF men under hela mellankrigsperioden aktivt deltog i unionens arbete och saknade delegater endast vid två konferenser, 1933 och 1935. Vid tiden för Wienkonferensen var inte heller Tyskland med i NF men väl i unionen. Det skulle dröja till 1926 innan landet inträdde i NF.

Om de nya stadgarna bör vidare nämnas på vad sätt de mötte de problem som konferensen i Bryssel 1910 beslöt utreda, sålunda

de som sammanhänger med rätten att delta i konferenserna och i besluten på desamma. Det skall då först antecknas, att den stränga deltaganderegeln, som provisoriskt antogs 1921 och som i praktiken tillämpades redan på konferensen i Stockholm, inte bibehölls i de definitiva stadgarna. Man vidblev i stället den gamla regeln, att varje medlem av en nationell grupp ägde närvara vid konferenserna och delta i överläggningarna. Härtill lades emellertid en bestämmelse, enligt vilken rådet kunde, på värdlandets begäran eller av särskilda skäl, besluta att begränsa antalet deltagare från varje grupp till så många som det antal röster, varöver gruppen ägde förfoga enligt de nya beslutsreglerna. Om de sistnämnda, som blev ganska komplicerade, skall här i korthet anmärkas följande. Att den gamla regeln om en röst för varje deltagare måste överges hade länge stått klart. Enda praktiska alternativet var uppenbarligen att fastställa ett bestämt antal röster för varje grupp. Detta förverkligades på grundval av tre principer. Först fick varje grupp fem röster. Därefter utdelades tilläggsröster i förhållande till landets invånarantal, minst en röst och högst 23 röster. Särskilda kompletterande regler hänförde sig till kolonialmakterna men kan här förbigås. Slutligen premierades de grupper som uppnått högt medlemsantal i den folkvalda kammaren med en, två eller tre tilläggsröster. En grupp kunde sålunda få minst 6 och högst 31 röster.

Rådet ålades att tillkännage gruppernas röstetal i samband med kallelse till konferens. I en tilläggsbestämmelse föreskrevs att grupperna i förekommande fall skulle utse de delegater, som skulle äga utöva rösträtt, med ett proportionellt system. Denna föreskrift är ett uttryck för unionens neutralitet inte bara i mellanstatliga konflikter utan också i inrepolitiska partistrider. Övergången från individuell rösträtt till rösträtt för grupperna borde inte få leda till majoritetsvälde inom grupperna och därmed äventyra möjligheterna att få med hela parlamenten, med alla åsiktsriktningar, i det interparlamentariska arbetet.

I fråga om själva beslutsproceduren behölls handuppräckning som första alternativ, men som ett andra tillades upprop av delegationerna, ett förfarande som skulle begagnas då någon delegat begärde det.

Ur de nya stadgarna skall ytterligare endast påpekas en detaljändring, då den belyser den organisatoriska utvecklingen. Bland rådets befogenheter hade sedan 1910 upptagits att vid behov inrätta

studiekommissioner. Denna punkt ändrades nu till att det var rådets sak att inrätta ständiga eller tillfälliga studiekommissioner. Denna i sig lilla jämkning anger, att kommissionerna dåmera fått en erkänd status och betydelse som ett normalt led i unionens arbetsapparat. Det blir strax anledning att återkomma härtill.

Det är knappast för mycket sagt att Wienkonferensen 1922 vid en tillbakablick på Interparlamentariska unionens utveckling framstår som en betydelsefull milstolpe, måhända rentav som en avgörande vändpunkt. Den starka anslutningen och de nya stadgarna var yttre bevis för att de långa krisåren nu var till ända. Organisationen hade lyckats återetablera samarbetet och anpassa sina strävanden och sina arbetsformer efter en ny tids betingelser. Hur i grund ändrade dessa betingelser var och hur annorlunda mellankrigstidens interparlamentariska arbete skulle gestalta sig jämfört med förkrigsårens stod måhända inte alldeles klart i Wien, men redan inom några få år skulle perspektiven ha klarnat.

År 1922 medförde också ett skifte på presidentposten i unionen, då lord Weardale 75 år gammal trädde tillbaka. Hans efterträdare blev den svenska gruppens ordförande, Theodor ADELSSWÄRD, liberal affärsman och ledamot av andra kammaren sedan 1911, finansminister i Karl Staaffs andra ministär 1911—1914. Han hade 1919 invalts i exekutivkommittén, som han vid olika tillfällen presiderat i Weardales frånvaro. Under sex år framöver var sålunda båda unionens ledande poster besatta av skandinaver, en svensk president och en norsk generalsekreterare.

Den organisatoriska vidareutvecklingen

Det är inte nödvändigt att här i detalj följa de olika konferenserna under de kommande åren. Grunden var lagd 1922 och det blev endast fråga om en vidareutveckling på denna och om kompletteringar och jämkningar. En kort översikt är tillfyllest. Organisationsarbetet fortsattes och fullföljdes vid de närmast följande båda konferenserna, i Köpenhamn 1923 och i Bern—Genève 1924. Inte mindre än fem permanenta studiekommissioner inrättades vid sidan av den i Stockholm bildade för ekonomiska och finansiella frågor. Två helt nya tillsattes 1923, en för juridiska frågor och en för befolknings- och kolonialfrågor. Två gamla kommissioner återkonstituerades 1924. Den gamla organisationskommissionen återuppstod under

namn av kommission för politiska frågor och organisationsfrågor. Även den gamla nedrustningskommissionen återinrättades. Slutligen nyinrättades en kommission för sociala och humanitära frågor.

Redan den gjorda uppräknigen av unionens fasta studiekommisioner anger vidden av dess arbetsområde. Någon närmare redogörelse för de ämnen som behandlades vid de olika konferenserna torde därför inte behöva lämnas i detta sammanhang, utan hänvisning kan ske till det fjärde kapitlet. Skillnaden mot förkrigstiden är uppenbarligen avsevärd. Det må också nämnas redan här, att organisationen ytterligare utökades 1936 med en kommission för "intellektuella relationer", en föregångare till dagens kommission för frågor rörande kultur, undervisning och forskning.

Några smärre ändringar gjordes också i stadgarna 1923 och 1924. Ett principiellt viktigt klarläggande gjordes 1923 beträffande de olika typer av resolutionsförslag som konferenserna kan ta befattning med. I den ursprungliga lydelsen hade det stått bland rådets befogenheter, att det skulle upprätta dagordningen för konferensen "likasom texterna till de resolutionsförslag som inte framläggs av en studiekommision". Den nya lydelsen var uppdelad på tre punkter och klargjorde att initiativ till resolutioner kan tas på tre olika sätt: av rådet självt, av en studiekommision eller av enskild delegat eller grupp. Rådet skulle ta del av alla förslag och äga rekommendera konferensen att acceptera, ändra eller förkasta ett på enskilt initiativ framlagt förslag. Sistnämnda befogenhet skulle däremot inte föreligga i fråga om kommissionsförslag. Några ändringar genomfördes 1924 beträffande kolonier. Det utsades bl. a. att rätt att ansluta sig till unionen skulle tillkomma grupper som bildats inom parlamenten i "stater, dominions och kolonier som inte är representerade i något annat parlament". Alla typer hade i och för sig varit företrädade redan tidigare, som framgått av vad som nämnts om Canada och Nederländska Indien. En specialbestämmelse infördes också för beräkningen av det antal röster som skulle tillkomma en grupp från en koloni, åsyftande att minska antalet tilläggsröster till en folkrik koloni.

En viktig nyhet infördes 1924. Då antogs för första gången en särskild arbetsordning för de interparlamentariska konferenserna. Den är fortfarande i kraft ehuru ändrad flera gånger. Det sakliga innehållet skall här förbigås. Själva dess upprättande var emellertid på så sätt en betydelsefull händelse som det bekrä-

tade en lång organisatorisk utveckling, som bland mycket annat också inneburit att unionen i sitt arbetssätt alltmer kommit att likna de parlamentariska församlingarna. De ursprungliga, formellt närmast oreglerade mötena med deras utpräglade propagandakaraktär var nu långt borta. Stegvis hade unionen närmat sig ett vanligt parlamentariskt arbetssätt. Redan före världskriget hade man hunnit därhän, att rapporter och resolutionsförslag utarbetades i förväg och att frågorna i viss utsträckning studerades av kommissioner. Ännu under seklets första decennier hade praxis varit, att alla förberedelser i ämnena förlagts till rådsmötet omedelbart före konferensen. Den inställda konferensen i Stockholm 1914 skulle ha blivit den första där "preliminära dokument", omfattande alla rapporter och resolutionsförslag, sänds ut i tryckt skick i förväg, så som alltsedan mellankrigsåren varit en klar regel. Man kan med fog påstå, att kommissionsapparatusens utbyggnad och konferensarbetsordningens antagande 1924 markerar ett slags slutpunkt i organisatoriskt hänseende. Inte så att ingenting skulle ha förändrats därefter, men väl så att de förändringar som skett inneburit modifikationer och utbyggnader men aldrig rört själva grundprinciperna.

Endast några korta ord behöver sägas om de stadgeändringar som senare vid två tillfällen antogs. Genom ett tillägg 1928 till slutpunkten i den artikel som anger rådets befogenheter, där det heter att rådet i allmänhet vidtar lämpliga åtgärder för att främja unionens syfte, fastslogs att rådet mellan konferenserna äger i unionens namn tillkännage sin mening om sådana internationella frågor som ligger inom organisationens arbetsfält. Som framgått av det föregående hade rådet många gånger tidigare gjort sådana uttalanden, men det fick nu ett uttryckligt formellt stöd därför och en officiell auktorisation. En principviktig ändring företogs 1931, då det fastställdes att ett parlament kan som sådant konstituera sig som nationell grupp, såsom skett i USA. Arrangemanget harmonierar egentligen knappast väl med unionens inofficiella karaktär. Blir det allmänt anlitat, blir Interparlamentariska unionen en parlamentens officiella sammanslutning. Samma år ändrades reglerna om rätt att närvara vid konferenserna till i princip den regel som provisoriskt antogs redan 1921 men avskaffades året därpå. Endast gruppernas officiella delegater, till ett antal motsvarande högst gruppens röstantal, får delta, om inte rådet, på begäran av värdlandet och då särskilda omständigheter gör det önskligt, besluter medge varje

gruppledning att närvara och delta i överläggningarna. Vidare jämkades 1931 bl. a. reglerna om exekutivkommittén därhän, att en ledamot skulle avgå varje år, inte vid varje konferens. Under år då ingen konferens kom till stånd, skulle rådet förrätta valet.

Den sistnämnda stadgeändringen skall ses mot bakgrunden av att vissa avbrott skett i raden av årliga konferenser. Den i Bern—Genève hade 1925 följts av en i Washington och Ottawa, men nästa år hade ingen hållits. De följande båda åren var Paris och Berlin säte för konferenser, men 1929 hade det inte blivit någon sådan. Både 1926 och 1929 sammanträdde i stället rådet och kommissionerna i Genève under september månad. Arbetsläget samt ekonomiska hänsyn ansågs, såvitt framgår av trycket, motivera att konferenser inte inkallades nämnda år. Från 1930 och till krigsutbrottet ägde emellertid konferenser rum varje år. Man växlade mellan de europeiska huvudstäderna: London 1930, Bukarest 1931, Madrid 1933, Istanbul 1934, Bryssel 1935, Budapest 1936, Paris 1937, Haag 1938 och Oslo 1939. Konferensen 1932 hölls i Genève.

Antalet utländska delegater höll sig 1923, 1924 och 1925 mellan 200 och 300, översteg 300 i Paris 1927 och i London 1930 och nådde över 400 i Berlin 1928. Därefter följde en kraftig nedgång, väsentligen sammanhängande med den ekonomiska krisen. Siffran låg 1931—1935 mellan 100 och 200. De sista fredsåren visade en återgång till den tidigare omfattningen: 218 utländska delegater 1936, 315 i Paris 1937 samt 278 och 275 de sista båda åren.

Tre personförändringar i unionens ledning är att anteckna från denna period. Adelsvärd lämnade presidentposten 1928 på grund av sjukdom. Han avled påföljande år. Han efterträddes av Fernand BOUÏSSON, talman i franska deputeradekammaren 1927—1936, konseljpresident ett par dagar 1935. Han kvarstod som president till 1934. Till hans efterträdare utsågs den belgiske statsmannen Henri CARTON DE WIART, justitieminister 1911—1918 och konseljpresident 1920—1921. Han vann stort anseende inom unionen och utsågs vid sin avgång 1947 till hederspresident, en utmärkelse som inte förekommit tidigare. Även på generalsekreterarposten skedde ett skifte, då Lange 1933 drog sig tillbaka. Hans efterträdare blev den tidigare biträdande generalsekreteraren Leopold BOISSIER, schweizisk jurist.

Medlemsutvecklingen under mellankrigstiden

Det återstår att redovisa hur anslutningen till unionen och dess konferenser varierade under den ifrågavarande perioden. Några formella anmärkningar måste då först göras. För att få en rättvisande bild av utvecklingen måste man nu ta hänsyn även till andra uppgifter än dem om vilka länder som var representerade på de olika konferenserna. Redan unionens fastare organisation och klara regel om att endast grupper men ej enskilda parlamentariker var att anse som medlemmar motiverar en mera ingående analys än beträffande förkrigstiden. Emellertid är det utomordentligt svårt, för att inte säga omöjligt, att genomföra en verkligt säker och noggrann sådan analys. De uppgifter som finns är i åtskilliga fall både vaga och motstridande. Antalet stater som företrätts vid åtminstone någon konferens var under förkrigstiden 31, under mellankrigstiden 56. De mera varaktigt aktiva var emellertid under förra perioden inte flera än 16, mot slutet 19, och under den senare perioden genomgående omkring 25. Det är beträffande de över 30 mer eller mindre tillfälliga deltagarna i det interparlamentariska arbetet som svårigheter inställer sig vid ett närmare betraktande. När skall man våga påstå att en grupp existerade, oaktat den inte var företräd vid årets konferens etc.? Ett försök till analys av utvecklingen redovisas i bihanget, byggande på en restriktiv bedömning. Unionens eget konferenstryck ger helt naturligt uttryck för en mera optimistisk syn. De uppgifter som här lämnas är väsentligt försiktigare men ger som en följd därav säkert också en mera realistisk bild av unionens omfattning. Det är emellertid inte bara så, att man har att bedöma, i vad mån en grupp existerat, oaktat den inte sänt delegater till en konferens. I många fall har länder haft företrädare på en konferens utan att någon nationell grupp bildats. Man har sänt "observatörer", i flera fall som förspel till att en grupp bildats. Bihangets innehåller även en fördelning mellan verkliga delegater och sådana observatörer, men det bör anmärkas att vissa bedömnings-svårigheter förekommit även här.

En redogörelse för Interparlamentariska unionens medlemsutveckling under mellankrigstiden bör ta hänsyn till den demokratiens och parlamentarismens kris som övergick Europa i början av 1930-talet. Det är realistiskt att tala om två skeden med en gränslinje

någonstans kring det nationalsocialistiska maktövertagandet i Tyskland.

Under det första av dessa skeden utgjordes ”kärnan” i unionen av 25 stater. Av dessa har 23 nämnts i det föregående, i anslutning till Wienkonferensen 1922. Under de närmaste åren tillkom först Lettland 1923 och därefter 1924 Irland och Egypten. Som en följd av att militärdiktatur införts i Spanien och cortes upplösts, försvann emellertid den spanska gruppen 1925. Härutöver var fyra länder representerade på sätt som inte endast hade tillfällighetens prägel. En grupp bildades i Danzig 1928 och företrädde vid konferenserna i Berlin och London. En litauisk grupp existerade och var representerad 1923—1925. Jugoslavien hade en grupp 1924—1928, vilken var företräd vid fyra konferenser. Från Grekland anlände delegater vid alla fem konferenserna 1925—1931, men gruppens formella existens förefaller ha varit något tveksam. Till dessa olika grupper kom under skilda år tillfälliga representanter från en rad länder. Från dessa bortses tills vidare.

Omvälvningarna i Europa under 1930-talet återverkade självfallet även på Interparlamentariska unionen. Vid konferensen i Genève i juli 1932 och vid rådsmötet i samma stad i april 1933 utspelades två allvarliga intermezzon, vilka båda hade sin rot i Central-europas totalitära regimer och vilka också båda fick viktiga efterspel.

Händelserna 1932 sammanhängde med det fascistiska Italien och utgjorde en tragikomisk incident av dessbättre enastående beskaffenhet i unionens historia. Italien hade även efter Mussolinis makt-tillträde i slutet av 1922 oavbrutet deltagit i det interparlamentariska arbetet. Gruppen hade sänt delegater till samtliga konferenser. Den utbredda motviljan mot den italienska regimen kom till drastiskt uttryck vid Genèvekonferensen, hållen i NF:s palats. Sedan en italiensk delegat avslutat ett anförande om folkrättens kodifiering och den för tillfället fungerande svenske mötesordföranden gett ordet till nästa talare, ingrep en fransk delegat, utan att ha begärt ordet, med ett skarpt utfall mot den italienska regimen. Trots ordförandens bemödanden att återställa ordningen utvecklade sig händelsen till ett tumultartat uppträde, vilket efter en stund tvang ordföranden att ajournera sammanträdet. Då detta återupptogs, utbröt emellertid ånyo bråk och oordning, varpå förhandlingarna avbröts för dagen. Det för unionen minst sagt besvärande intermezzot led-

de omedelbart till det än mera pinsamma resultatet, att konferensens fortsättning fick förläggas till annan lokal än NF:s palats. En redogörelse för det inträffade har ordentligt intagits i konferenstrycket under den särskilda rubriken "incident". Följden blev att den italienska gruppen utträdde ur unionen, då den ansåg sig inte ha fått godtagbara ursäkter. Redan 1934 var gruppen emellertid tillbaka och deltog i alla konferenser utom periodens sista.

Rådsmötet 1933 blev ingalunda scenen för något skandalartat uppträde men i stället för en utomordentligt allvarlig diskussion, allvarlig till både ämne och principiell innebörd. Bakgrunden var denna gång Hitlers maktövertagande i Tyskland tre månader tidigare. I ett brev till byrån anförde den schweiziska gruppens ordförande, att den nya tyska regimen låtit fängsla ett antal ledamöter av riksdagen utan laga stöd. Det hemställdes att unionen måtte, genom rådet eller byrån, undersöka saken och vidta erforderliga demarcher. Brevet blev föremål för mycket ingående diskussion vid rådsmötet. Den tyska gruppen var inte företrädd. Det bör nämnas att rådet under en tidigare punkt på dagordningen uppfört ämnet "Det representativa styrelsesättets utveckling" på dagordningen för höstens konferens, med ett förslag till resolution, utarbetat av politiska kommissionen mot bakgrunden av bl. a. maktskiftet i Tyskland. Det schweiziska brevet väckte sympati på alla håll, men flera talare, däribland fungerande presidenten, dansken Moltesen, generalsekreterare Lange och politiska kommissionens rapportör i nyssnämnda fråga, en egyptier, varnade enträget för någon åtgärd som kunde uppfattas som inblandning i Tysklands inre angelägenheter. Särskilt Lange utvecklade utförligt denna synpunkt och föredrog bl. a. 1921 års resolution om unionens neutralitet i aktuella politiska konflikter. Han föreslog slutligen som en kompromiss, att rådet skulle anta en resolution, upptagande vissa huvudpunkter i det resolutionsförslag som politiska kommissionen utarbetat. En redaktionskommitté med tre medlemmar tillsattes, som utarbetade ett förslag, vilket efter ytterligare debatt antogs enhälligt med ett par smärre jämkningar. Resolutionen kom att lyda sålunda:

Interparlamentariska rådet har, i den anda som präglar det resolutionsförslag om det representativa statsskickets utveckling, vilket kommer att framläggas för den interparlamentariska konferensen i Madrid, och inför vissa allvarliga angrepp, som vid denna tid riktats mot det parlamentariska systemet och som rådet djupt beklagar, beslutit

att redan nu understryka de principer varpå det resolutionsförslag bygger, som kommer att framläggas i Madrid;

att uttala sin orubbliga tro på det representativa statsskicket, som anförtror kontrollen av den verkställande makten helt åt parlamentet, vilket skall vara ett uttryck för folkviljan;

att erinra om vikten av att respektera den immunitet, som bör tillförsäkras varje parlamentsledamot, ävensom den parlamentariska oppositionens rättigheter; samt

att deklarerar sin anslutning till de grundprinciper, på vilka de omistliga demokratiska rättigheterna bygger: mötesfrihetens och åsiktsfrihetens.

Denna insats blev Langes sista i unionens tjänst; nästa punkt i protokollet från mötet avser hans avtackande som generalsekreterare. Som man omedelbart finner vid läsning av resolutionen, fick den visserligen en helt principiell avfattning, som tillgodosåg neutralitetsprincipen, men dess adress var helt otvetydig liksom den bedömning varpå den byggde. Resultatet lät inte heller vänta på sig. Inom kort tillkännagavs att den tyska gruppen upplöstes. Snart därefter kom samma meddelande om Danzigs grupp.

Med Tysklands utträde 1933 förlorade unionen en av de 25 "fasta" medlemmarna från periodens första skede. Österrikes anslutning till Tyskland 1938 medförde förlusten av ännu en inom denna kategori. Landet hade emellertid redan 1933—1935 stått utanför unionen som en följd av inre omvälvningar. Det slutliga införlivandet av Tjeckoslovakien med det "stortyska" riket berövade unionen ännu en av de aktiva medlemmarna. Den lettiska gruppen försvann 1934. Den bulgariska var upplöst 1935—1937 men återupptod och företrädde vid de båda sista konferenserna.

Under motsvarande år tillfördes unionen emellertid fyra nya "fasta" medlemsgrupper utöver dem som fanns under periodens första skede. Den spanska revolutionen 1931, som medförde militärdiktaturens och monarkiens fall, återförde Spanien till det interparlamentariska arbetet från 1932. Som nämnts hölls 1933 års konferens i Madrid. Gruppen var företrädad under alla konferenser utom den sista, som hölls sedan inbördeskriget slutat med seger för general Franco. Som kommer att framgå av nästa avsnitt fortsatte emellertid den republikanska gruppen att existera under lång tid ytterligare. Året 1932 såg ytterligare två gamla grupper framträda i ny gestalt. Turkiet hade deltagit före kriget men försvunnit under de inre omvälvningarna därefter. Observatörer kom som nämnts till Wien 1922 och likaså till London 1930 och till Bukarest 1931, och

påföljande år hade en ny nationell grupp konstituerats. Under förkrigsåren hade Serbien deltagit flera gånger och under några år på 1920-talet hade Jugoslavien haft en nationell grupp, vilken emellertid upplöstes under de inre oroligheterna i riket. Sedan förhållandena åter stabiliserats i landet, rekonstituerades gruppen. En helt ny grupp bildades slutligen 1936 i Luxemburg och sände delegater till de sista fyra konferenserna.

Förändringarna under 1930-talet lämnade sålunda unionens "fasta" medlemsnumerär i stort sett oförändrad vid omkring 25. Om övriga stater som förut deltagit annat än rent tillfälligt är endast att anteckna, att den grekiska gruppen försvann efter 1936.

Till sist bör några ord sägas om de tillfälliga deltagarna i det interparlamentariska arbetet och om unionens ansträngningar att bredda sin omslutning. Alltsedan åren före kriget strävade unionen efter att värva medlemmar i de latinamerikanska staterna. Resolutionen därom i Stockholm 1921 har nämnts i det föregående. Dessa bemödanden misslyckades emellertid. Två stora ansatser gjordes, nämligen i anslutning till konferenserna i Amerika 1925 och i Spanien 1933. Visserligen mötte representanter för inte mindre än sjutton av de berörda staterna upp vid åtminstone någon konferens — endast Argentina, Ecuador och Paraguay förblev helt orepresenterade — och visserligen blev fem av dem företrädare hela tre gånger, nämligen Colombia, Costa Rica, Dominikanska republiken, Mexico och Peru, men den latinamerikanska aktiviteten blev ändå någonting tillfälligt. Belägg för att nationella grupper existerat synes föreligga beträffande nio av de sjutton länderna; övriga åtta får anses endast ha sänt observatörer.

Unionen strävade också efter att värva medlemmar inom brittiska samväldet. Canada var sedan länge medlem och Egypten fick en grupp 1924. I övrigt satte bemödandena ringa spår. Observatörer anlände från Australien och Brittiska Indien tre gånger, från Sydafrika två gånger och från Nya Zeeland en gång; samtliga var naturligt nog företrädare i London 1930. Några grupper kom emellertid inte till stånd.

Även i övrigt saknade unionen under denna period framgång i sina ansträngningar att vinna anslutning utanför Europa och Nordamerika. Enda resultaten var att en grupp bildades på Filippinerna, vilken sände delegater 1925 och 1927, och en i Iran, vilken sände delegater till Istanbul 1934.

Läget för unionens del var sålunda vid andra världskrigets utbrott följande. Nationella grupper fanns — med den restriktiva bedömning som här gjorts — i 25 länder, vilket innebar en viss frammarsch jämfört med åren närmast före det första världskriget. Av dessa grupper var 20 europeiska. Bland de återstående fanns först och främst de båda nordamerikanska samt den japanska, vilka alla tre fanns före 1914. Enda nytillskotten utanför Europa var grupperna i Egypten och Nederländska Indien.

En genomgripande omgestaltung av unionen hade skett under mellankrigstiden vad gäller inriktning, arbetsuppgifter och organisation, men medlemskretsen hade inte förändrats i motsvarande mån. Här skulle efterkrigstiden komma att medföra en djupgående omstrukturering.

Kapitel III

Unionens utveckling efter andra världskriget

Andra världskriget medförde ett nytt långt avbrott i det interparlamentariska arbetet. Den sista konferensen dessförinnan hölls i Oslo endast ett par veckor före fientligheternas början. Ett rådsmöte kunde hållas i Lugano i mars 1940. Där uppdrogs åt byrån att under kriget ägna sig åt tre uppgifter: att söka vidmakthålla unionens organisation till reducerade kostnader, att i möjlig mån fortsätta sin vanliga verksamhet med undvikande av alla åtgärder som skulle kunna menligt återverka på unionens framtid samt att verka för att de nationella grupperna uppehöll sin aktivitet i mån av möjlighet och på det sätt som bäst svarade mot omständigheterna. En månad senare var alla normala förbindelser mellan unionens ledande organ avskurna genom krigets utsträckning i väster. Exekutivkommitténs belgiske ordförande och norske ledamot miste sina möjligheter att uppehålla kontakten med byrån, året efter försvann den jugoslaviske ledamoten i krigets kaos, och sedan den ungerske ledamoten avlidit, återstod den brittiske medlemmen som ensam representant. Han liksom generalsekreteraren nedlade ett aktivt arbete för unionens fortbestånd. Flera nationella grupper fortsatte också sin aktivitet, men läget var än mindre gynnsamt än under det första kriget. Bl. a. saknade Nordiska interparlamentariska förbundet denna gång möjligheter att verka.

Reorganisationen efter andra världskriget

Unionens reorganisation gick emellertid väsentligt lättare efter andra världskriget än som blivit fallet efter det första. Den 12 och 13 september 1945 samlades rådet till ett första möte i Genève, med representanter för tio grupper. Mellan de inledande och avslutande sammanträdena konstituerade rådet två kommissioner ad hoc för diskussion av fyra ämnen: unionens utveckling och förhållande till

andra internationella organisationer, staternas suveränitet och individernas rättigheter, återuppbyggnaden efter kriget samt flyktingproblemen. Det bör erinras om att diskussionerna fördes mot bakgrunden av att Förenta Nationernas stadga upprättats och under tecknats av signatärmakterna i San Francisco den 26 juni.

Rådet och de båda kommissionerna sammanträdde ånyo i Köpenhamn i april 1946, denna gång med 92 representanter närvarande från 16 nationella grupper. Överläggningarna gällde samma ämnen som förra gången, varjämte bl. a. en underkommission tillsattes för koloniala frågor. Av största intresset i detta sammanhang är emellertid diskussionerna om unionens reorganisation och dess förhållande till FN. De utmynnade i att en särskild underkommission inrättades för ämnenas vidare behandling. Till grund för debatten hade ett frågeformulär utdelats av byrån, vars fem första frågor förtjänar återges:

1. Anser Ni att en allmän omorganisation av Interparlamentariska unionen är önskvärd?

2. Om svaret är ja: bör man söka ge unionen en mera officiell karaktär

a) genom utarbetande av en konvention som underställs alla intresserade stater för godkännande?

b) genom att varje intresserad stat antar en lag eller annan författning av innebörd att ansluta parlamentet som sådant till unionen eller att officiellt erkänna den interparlamentariska gruppen?

3. Om Ni anser att unionen inte bör bli en officiell institution: föredrar Ni att parlamenten som sådana konstituerar sig som nationella grupper, av vilka alla parlamentsledamöter automatiskt blir medlemmar, eller att grupperna bygger på individuell anslutning av de ledamöter som önskar delta i den interparlamentariska verksamheten?

4. Anser Ni att det är önskvärt, att alla parlament i världen blir representerade i unionen, oavsett hur de tillsatts?

5. Bör unionens stadgar tvärtom uppställa vissa villkor för att ett parlament eller en grupp skall vinna inträde?

Bör medlemskap prövas i viss ordning och beviljas genom beslut endera av en konferens eller av rådet?

Debatten kan, att döma av protokollet, knappast karaktäriseras som ett mera djupgående inträngande i de angivna frågeställningarna. En allmän och klart uttalad mening var, att unionen skulle reorganiseras efter de gamla principerna, sålunda som en inofficiell organisation, oberoende av FN och byggande på enskilda parlamentarikers frivilliga anslutning till nationella grupper. I viss mån delade meningar framkom om den femte frågan. Generalsekreteraren

erinrade om att regler saknades om beviljande av medlemskap och att inga beslut fattades i detta hänseende. Flera talare ville fasthålla vid dessa traditioner, medan andra ville förordade ett principiellt krav på anslutning till demokratiska och parlamentariska principer. Beträffande FN uppställde sig bl. a. en konkret fråga. Enligt artikel 71 i FN:s stadga kan ekonomiska och sociala rådet träffa lämpliga anstalter för samråd med icke-statliga organisationer. Detta har i praxis tillgått så, att ett stort antal organisationer getts rådgivande ställning. En organisation med full sådan status, tillhörande "kategori A", har rätt att vara representerad vid rådets sammanträden, och dess delegater har därvid både yttrande- och förslagsrätt. Den fråga som nu uppreste sig var, om Interparlamentariska unionen skulle söka förvärva en sådan ställning. Frågan ställdes i debattens slut direkt av rådspresidenten, Carton de Wiart, som förordade underhandskontakter med FN-staterna för att sondera inställningen. Något beslut fattades inte och ankom naturligtvis inte heller på kommissionen.

I augusti 1946 hölls nya kommissionssammanträden i S:t Moritz. Även exekutivkommittén, som dåmera bestod av tre medlemmar efter ett provisoriskt val av rådet, höll där ett möte, det första efter kriget.

Den första interparlamentariska konferensen under efterkrigstiden öppnades i Kairo den 7 april 1947, sedan rådet sammanträtt dagen före. Vid en tillbakablick kan det onekligen sägas ligga ett visst mått av symbolik i att det nya skedet inleddes med unionens första, och hittills enda, möte i Afrika. Anslutningen får anses god, om man beaktar att platsen var mindre central i förhållande till flertalet gamla medlemsstater: 157 utländska delegater anlände och 24 grupper blev företrädade. På grundval av föreliggande uppgifter vågar man påstå, att ytterligare fyra grupper existerade, ehuru de inte sändt delegater. Detta skulle innebära en ökning med tre grupper i förhållande till numerären vid krigsutbrottet. Av de gamla grupperna hade de grekiska, tjeckiska och österrikiska, som varit upplösta 1939, återuppstått och var företrädade på konferensen, men i gengäld hade grupperna i Canada, Estland, Holländska Indien och Japan upphört. Nya grupper hade emellertid bildats i Irak och Syrien och sändt delegater, och även Filippinerna och Libanon bör räknas till unionen redan detta år, ehuru de inte blev representerade förrän vid

nästa konferens. Två av de gamla grupperna, de irländska och spanska, var inte heller företrädade men existerade.

Konferensen fick ta ställning till ett förslag om vissa stadgeändringar, som utarbetats av den i Köpenhamn tillsatta underkommissionen. En rapport i ämnet framlades av dess franske ordförande. Han uttalade inledningsvis, att de föreslagna modifikationerna inte hade mera betydande räckvidd, och såg däri ett bevis för föregångarnas visdom och förutseende. Helt hade underkommissionen emellertid inte besparats radikala tankegångar. En tjeckisk delegat hade sålunda framfört vissa propåer, som är av intresse att notera. Han ansåg att varken unionens yttre gestalt eller dess program eller politiska karaktär motsvarade tidens krav. En inofficiell organisation, byggande på individuellt och frivilligt medlemskap, kunde knappast göra någon effektiv insats. Därtill kom att dess ursprungliga syfte fick anses tillgodosett genom Internationella domstolens upprättande och att det nu fanns ett flertal andra kompetenta och ofta bättre rustade institutioner som verkade för fredens sak. Unionen hade vidare, hade den tjeckiske delegaten framhållit, försummat de konstitutionella frågor, som bort ligga den särskilt om hjärtat, och hade förlorat demokratins och parlamentarismens förbättrande ur sikte. Han avslutade sin kritik med att skissera tre alternativ: att reorganisera unionen med demokratins stärkande som huvuduppgift, att omvandla unionen till en officiell sammanslutning av parlamenten med stadgar efter FN:s modell samt slutligen att inkorporera det interparlamentariska rådet i FN vid sidan av det ekonomiska och sociala rådet. Man kan inte påstå att dessa tankar och propåer blev väl mottagna av underkommissionen. De tillbakavisades helt och kategoriskt. Det bemötande som presenterades synes delvis ha utgått från en förvrängning av den förargelseväckande tjeckens synpunkter. Underkommissionens förslag byggde helt på den traditionella grunden.

Av de stadgeändringar, som genomfördes vid konferensen, är endast en av intresse att nämna i detta sammanhang. Den gällde bestämningen av unionens syfte. Som en första punkt tillfogades i första artikeln att främja personliga kontakter mellan parlamentens medlemmar. I den senare punkt, som talade om det internationella fredsarbetets och det mellanfolkliga samarbetets befastande och utveckling, gjordes ett tillägg och en ändrad redaktion, så att de demokratiska institutionernas befastande och utveckling sköts fram som

ett nytt första led. Uttrycket i sista punkten, att unionen även skulle "studera" sådana internationella problem, vilkas lösning kan nås på parlamentarisk väg, ändrades till det aktivare att "uttala sig om" sådana spörsmål. Som en ny sista punkt tillfogades ytterligare, på yrkande från belgiskt håll under debatten, att "framlägga förslag i syfte att utveckla de parlamentariska institutionerna och öka deras funktionsduglighet och anseende". Om kommissionsrapporten må ytterligare endast antecknas, att den avvisade tanken på ett särskilt förfarande för upptagande av nya medlemmar. Det dittillsvarande formlösa tillvägagångssättet hade endast gett goda resultat, uttalade rapportören kortfattat. Inom kort skulle inställningen i frågan ha helt förändrats.

Varken de framlagda förslagen till stadgeändringar eller debatten om dessa präglades i minsta mån av radikalism. De tankar, som framförts av den förut berörde tjecken, ventilerades över huvud inte vid konferensen. Det huvudsakliga meningsutbytet gällde två frågor. Underkommissionen hade föreslagit nya röstregler, enligt vilka antalet möjliga tilläggsröster skulle minskas mycket drastiskt. Detta förslag återförvisades efter votering för ny kommissionsbehandling. Vidare föranledde förhållandet till FN en delvis animerad debatt. Exekutivkommittén hade redan ingått med ansökan om full rådgivande ställning för unionen enligt artikel 71 i FN:s stadga. Denna åtgärd kritiserades skarpt och ingående främst av normmännen Wold och Friis, som i ett sådant arrangemang såg stora risker för att unionen skulle nedsjunka till en både formellt och reellt underordnad organisation. Konferensen borde enligt deras mening ha hörts i förväg, och de hoppades att den nya exekutivkommittén skulle ta beslutet under omprövning. De bemöttes av presidenten, som det vill synas dock med förbigående av vissa huvudsynpunkter, däribland kritiken mot exekutivkommitténs självrådighet vid en tidpunkt då över huvud någon fulltalig och definitiv kommitté ännu inte fanns. Interparlamentariska unionen har sedermera tillerkänts ställning som rådgivande organisation i kategori A.

I övrigt antog konferensen resolutioner om flyktingproblemen, om återuppbyggnad och krigsskadestånd samt om underlättande av resor mellan länderna. Ett förslag rörande kodifiering av folkrätten diskuterades ingående men återremitterades därefter till kommissionen. Vid rådets möte beslöts att åter konstituera alla de sju permanenta studiekommissioner som funnits före kriget.

I Kairo skedde slutligen skifte på presidentposten, då Carton de Wiart, då 78 år gammal, efterträddes av engelsmannen lord STANS-GATE, minister för Indien under Macdonald och flygminister under Attlee och utnämnd till viscount av koalitionsregeringen 1942.

Inledande notiser om efterkrigstidens arbete

Genom detta helt odramatiska händelseförlopp hade Interparlamentariska unionen återupptagit sitt arbete. Kontinuiteten var närmast obruten. I stort sett tog man 1947 vid där man tvangs sluta 1939, med samma arbetsapparat och samma inriktning av verksamheten. Under jämnt tjugo år förflöt däremot arbetet i en regelbunden rytm, med ett rådsmöte på våren och en konferens på hösten som årliga huvudhändelser i aktiviteten. Inget avbrott skedde i denna ordning förrän hösten innevarande år, 1967, då den till Moskva utsatta 56:e konferensen inställdes under förhållanden som skall redovisas längre fram.

Under de tjugo efterkrigsåren har sammanlagt 107 resolutioner antagits vid de interparlamentariska konferenserna. Om man frånräknar sexton, som avsett interna frågor, fyra av utpräglad tillfällighetskaraktär samt fyra, som bara innefattat uppdrag åt en studiekommission eller utgjort ett tillägg till annan resolution, blir siffran 83. Det kan vara av värde att, som en bakgrund till redogörelsen för unionens utveckling under perioden, gruppera dessa resolutioner efter deras ämnen för att därmed ge en bild av den interparlamentariska aktivitetens inriktning. Till en första grupp kan hänföras tjugotvå resolutioner om världsfredens problematik i allmänhet, nedrustning och FN. Till en annan kan föras sjutton resolutioner i parlamentariska, internationellrättsliga eller eljest juridiska ämnen. Lika många har rört utvecklingsländernas särskilda problematik. En stor grupp bildar också resolutionerna i frågor rörande ekonomi och samfärd-sel, elva till antalet. Sociala ämnen som flyktingproblem, emigration och immigration samt frågor om kvinnans ställning och skydd för barn har upptagits i nio resolutioner, medan sju rört kultur eller undervisning. Klassificeringen och grupperingen kan i detaljerna göras annorlunda. Så har exempelvis hänsyn till utvecklingsländerna ofta avgörande påverkat utformningen av olika resolutioner, varför än flera skulle kunna hänföras till U-landsgruppen. Siffrorna torde emellertid ge en i stort sett riktig och upplysande bild av unionens

Efterkrigstiden

arbete. Det kan tilläggas, att ekonomiska frågor och utvecklingsproblem naturligt nog fått ökad frekvens mot periodens slut och att nedrustningsfrågan upptogs första gången 1954. Att resolutionerna till tid och ämnesval återspeglar världspolitikens ändringar är uppenbart.

Efterkrigstiden gestaltade sig emellertid ingalunda som en obruten fortsättning på mellankrigstiden, med endast de variationer i resolutionernas föremål som den politiska utvecklingen motiverade. Skillnaden mellan de båda perioderna är minst lika stor som mellan de första två skedena i unionens historia. Man kan rentav med fog hävda att den är större, ty förändringarna var mera djupgående och genomgripande. I själva verket kan det sägas, att de sista båda decennierna har medfört en total omgestaltning av unionen. Detta har inte skett genom ändringar i den yttre organisationen eller arbetsformerna. Här kan man i stället tala om ett betydande mått av kontinuitet. Inte heller har unionen förlorat sin inofficiella karaktär eller övergett principen att stå neutral i aktuella konflikter och inte blanda sig i de representerade staternas interna angelägenheter, låt vara att principen uppmjukats, som senare skall visas. Vad som förändrat unionen är i stället medlemsutvecklingen. Unionen har helt förlorat sin gamla karaktär av i huvudsak forum för Europas parlamentariska stater och Nordamerika. Antalet medlemmar har stigit från 28 vid tiden för Kairokonferensen till för närvarande 68, varutöver kan noteras ytterligare 14 "suspenderade". Och av de 68 aktiva medlemsgrupperna härrör bara 27 från Europa och Nordamerika, och ibland dessa 27 återfinns åtta med kommunistisk regim samt det totalitärt styrda Spanien. Endast 18 av 68 tillhör alltså numera Interparlamentariska unionens "klassiska" medlemskader. Utvecklingen har emellertid ingalunda förflutit jämnt och kontinuerligt. I stället återspeglar den världslägets förändringar.

Medlemsutvecklingen under efterkrigstiden

En redogörelse för Interparlamentariska unionens utveckling under efterkrigstiden förutsätter alltså en redogörelse för förändringarna i dess medlemsanslutning. En sådan skall därför ges i det följande. Några ord måste emellertid först sägas om formalia. Det har nyss berättats, att konferensen i Kairo avvisade tanken på ett särskilt

förfarande vid förvärv av medlemskap. Sådana regler infördes emellertid 1955, sedan behov därav framträtt i praktiken. Från det året råder därför i stort sett full klarhet om unionens medlemmar, med några få undantag som främst sammanhänger med de "suspensioner" som kommit i bruk under det senaste decenniet utan formella stadgeföreskrifter. Även för de första åtta åren av perioden har emellertid utvecklingen kunnat klarläggas med mycket liten osäkerhetsmarginal. Det har också varit möjligt att skilja mellan "observatörer" och verkliga delegater för existerande grupper, något som beredde vissa svårigheter för den föregående perioden.

Vi återvänder till läget vid tiden för den första interparlamentariska konferensen efter andra världskriget. Det är av vikt att erinra om den politiska situationen. Försämringen av relationerna mellan öst och väst gick just in i ett avgörande skede. Några veckor före konferensen hade president Truman avgett det budskap till den amerikanska kongressen med förslag om militärt och ekonomiskt bistånd till Grekland och Turkiet i deras kamp mot kommunismen, vilket innefattade den s. k. Trumandoktrinen. Enligt denna, som vann kongressens anslutning, skall USA:s säkerhet alltid anses hotad, då en totalitär regim påtvingas ett fritt folk. Två månader senare tillkännagav den amerikanske utrikesministern det stora hjälpprogram som benämndes Marshallplanen. Och innan året var gånget hade en öppen brytning skett mellan öst och väst genom Sovjetunionens tillbakavisande av erbjudandet att ta del av det amerikanska återuppbyggnadsprogrammet. Det kalla kriget var därmed ett faktum. Inom kort bildades Kominform som ett slags motdrag till Marshallplanen.

I detta svåra läge trädde Interparlamentariska unionen åter ut i det internationella arbetet. En jämförelse mellan unionen och FN 1947 gav en helt annan och för unionen ogynnsammare bild än en jämförelse med NF 1921—1922. Medan FN dåmera omfattade 55 medlemsstater, var endast 28 anslutna till unionen. Från östsidan deltog visserligen Bulgarien, Jugoslavien, Polen, Rumänien och Ungern i det interparlamentariska arbetet — Tjeckoslovakien bör inte räknas till östblocket förrän efter 1948 — men Sovjetunionen stod utanför. En inbjudan att delta i konferensen hade sänts till Moskva jämte informationsmaterial om unionen, men svar hade uteblivit.

Till nästa konferens, i Rom 1948, hade nya grupper anslutit sig från Burma, Ceylon, Monaco och Pakistan. Alla grupper utom den

irländska var företrädare, och därjämte hade observatörer anlant från ytterligare sju länder: Chile, Colombia, Haiti, Indien, Panama, Paraguay och Venezuela. Förhoppningar kunde alltså hysas om att äntligen få den breddning av unionens underlag till stånd, som man eftersträvat ända sedan tiden före första världskriget.

En svår motgång drabbade emellertid unionen under det följande året, i det att de till Sovjetunionens maktsfär hörande staterna drog sig tillbaka från det interparlamentariska arbetet. Ännu vid rådsmötet i Nizza i april 1949 deltog bulgariska, polska och tjeckiska delegater, men vid höstens konferens, som hölls i Stockholm, var östblocket inte företrätt. Så skulle inte bli fallet under fem år framöver.

Att öststaterna vände ryggen åt det interparlamentariska samarbetet var uppenbarligen ett uttryck för det kalla krigets skärpning under dessa år. Atlantpaktens undertecknade i april 1949 och den första ryska atomsprängningen i september samma år var viktiga led i utvecklingen. Samtidigt blev Fjärran östern en ny allvarlig oroshärd. Inbördeskriget i Kina hade tagit ny fart 1948 och utmynnade mot slutet av 1949 i det kommunistiska maktövertagandet på fastlandet och den gamla regeringens fördrivande till Formosa. I juni 1950 utbröt så Koreakriget.

Som skäl för sitt uteblivna deltagande i det interparlamentariska arbetet åberopade de polska och tjeckiska grupperna unionens visade kallsinnighet mot den kommunistinspirerade Världskongressen av fredspartisaner. Den polska gruppen utvecklade sina synpunkter i ett brev strax före rådsmötet i Monaco i april 1950. Tjeckerna avläst ett brev senare under året, där de avslutningsvis meddelade, att deras grupp beslutit utträda ur unionen; motsvarande hade inte tillkännagetts av polackerna. Bulgarerna, rumänerna och ungrarna lät inte höra av sig.

Rådet antog i Monaco enhälligt ett uttalande, i vilket man beklagade öststaternas frånvaro. Ansträngningar gjordes för att påverka deras hållning men förgäves. Exekutivkommittén lyckades bl. a. få en framstående italiensk kommunist att ställa sig till förfogande för en resa till öststaternas huvudstäder, men han fick veta att hans resa inte var önskad. Samtidigt fick han besked om att den bulgariska gruppen upplösts.

Under de närmast följande åren hade unionen inga kontakter med öststaterna, med ett undantag som gäller den polska gruppen. Vid

rådsmötet på hösten 1952 kunde generalsekreteraren rapportera vissa nyheter från denna. Den hade meddelat, att den hållit flera sammanträden 1951 och att den inom kort skulle skicka sitt årliga bidrag men att den inte kunde sända representanter till mötet till följd av förestående val. Den betalade därefter sina avgifter. Det torde mot denna bakgrund vara riktigast att anse polackerna ha kvarstått i unionen, ehuru passiva, medan de övriga fyra utträtt 1950.

Det må antecknas att Jugoslavien, som vid denna tid hävdade sin självständighet gentemot Sovjetunionen, oavbrutet fortsatte att delta i det interparlamentariska arbetet.

Förlusten av öststaterna motvägdes för unionens del av att nya medlemmar varje år trädde till från andra håll: Indien 1949, Iran, Israel och Thailand 1950, Brasilien, Island och Västtyskland 1951, Japan 1952. Att grupperna från de sistnämnda båda länderna kunde ansluta sig utan tvistigheter var uppenbarligen en följd av öststaternas frånvaro. Västtyskland är alltså inte medlem i FN, och Japan vann inträde först 1956 efter att tidigare ha mött sovjetryskt veto. Under 1953 förlorade unionen en medlem. Statskuppen i Egypten, som kastat monarkien över ända, hade medfört att den interparlamentariska gruppen upphört att finnas till. Medlemsantalet förblev emellertid oförändrat genom tillkomsten av en indonesisk grupp. Det har förut nämnts att en grupp fanns i detta land även under mellankrigstiden. Frigörelsekriget hade emellertid omöjliggjort fortsatt aktivitet.

Vid utgången av år 1953 kunde unionen sålunda räkna 36 medlemsgrupper. Den geografiska fördelningen avvek väsentligt från den i äldre tid. Europa svarade för 20 grupper, däri inräknad den polska, Asien för 14. Därtill kom USA och Brasilien. Den ringa framgången i Latinamerika förtjänar noteras mot bakgrunden av de mångåriga ansträngningarna att få till stånd en interparlamentarisk aktivitet där. Åtskilliga stater hade, nu liksom under vissa av mellankrigsåren, sänt observatörer: Argentina, Chile och Haiti tre gånger, Colombia, Ecuador och Panama två gånger och Mexico, Paraguay och Venezuela en gång vardera.

Under de nu aktuella åren hade unionen att ta ställning till en särskild, intrikat medlemsfråga, som föranledde många och långa principdebatter och kraftigt bidrog till tillkomsten av de nya medlemsreglerna 1955. Den gällde Spanien. Med hänsyn särskilt till sam-

manhanget med stadgarna vore det oriktigt att här förbigå denna olustiga episod.

Vid rådsmötet i Kairo 1947 förelåg en skrivelse från ordföranden i den gamla spanska gruppen, sedan länge i exil, med begäran att gruppen åter skulle få delta i unionens arbete. Exekutivkommittén föreslog rådet att, med uttalande av sin djupa sympati för den spanska demokratien, uppdra åt kommittén att anvisa de möjligheter som förelåg enligt stadgarna för att realisera gruppens deltagande. På fråga av en fransk delegat förklarade generalsekreteraren, att exekutivkommittén inte haft för avsikt att uppställa några villkor för den spanska gruppens mottagande, utan att det endast gällde att uppmana gruppen att utse representanter i rådet och i kommissionerna. Med ändring av kommitténs förslag, på belgiskt initiativ, beslöt rådet därefter uppdra åt kommittén att "realisera deltagandet i enlighet med stadgarna". En schweizare hade begärt remiss till politiska kommissionen, men detta förslag hade röstats ned med 30 röster mot 4; minoriteten bestod av de egyptiska och schweiziska representanterna. Spanjorerna anlände därefter till nästa rådsmöte och deltog även fortsättningsvis vid flera tillfällen i unionens arbete.

Då unionen hösten 1951 höll konferens i Istanbul, vägrades emellertid spanjorerna visa och avlät i anledning därav en skrivelse till rådet. På presidentens förslag överlämnades brevet till exekutivkommittén för övervägande, utan någon större debatt. En av de danska medlemmarna framhöll, att man framdeles borde göra sig underrättad i förväg, huruvida alla medlemmar skulle beredas tillträde till en konferens. Samma sak upprepades emellertid vid nästa konferens, som hölls i Bern 1952. Även den schweiziska regeringen vägrade spanjorerna visa. En lång debatt uppstod denna gång, varefter rådet enhälligt beslöt att åter hänvisa frågan till exekutivkommittén för granskning, med uttalandet att det därefter skulle självt ta slutlig ställning och att stadgarna samt internationell rätt skulle vara vägledande vid granskningen.

Frågan återkom vid rådsmötet på våren 1953, då italienaren CODACCI-PISANELLI, sedermera rådsresident, presenterade exekutivkommitténs omdöme. Detta innebar, att den spanska gruppen väl borde erkännas, men att den hade en exceptionell ställning, och att man därför inte kunde påfordra att någon regering eller någon medlemsgrupp skulle acceptera den i sitt land, om detta av olika politiska skäl ej önskades. Kommittén stöddes energiskt av franska, jugosla-

viska och norska talare, varemot främst den brittiske gruppordföranden med skärpa — och som det vill synas med fog — framhöll att kommittén inte iakttagit stadgarna. Efter en timplång debatt beslöts att hänskjuta principfrågan om förutsättningarna för erkännande som nationell grupp till juridiska kommissionen. Frågan återkom därifrån till vårmötet 1954, med meddelande att kommissionen genom majoritetsbeslut intagit ståndpunkten, att det inte var lämpligt att för närvarande vidta någon ändring i statuterna. Den brittiske representanten anförde, att hans grupp böjde sig för majoriteten, men hemställde att ett förslag till ändring av stadgarnas artikel 3, som den framlagt, skulle bringas till alla medlemsgruppernas kännedom. Förslaget innehöll bl. a. formuleringen, att unionen ”består av nationella grupper, bildade i parlament som fungerar som sådana på de statsterritorier som de representerar”. Rådet beslöt godkänna kommissionens ståndpunkt samt bifalla den brittiska hemställan.

Redan vid höstmötet 1954 beslöt emellertid rådet att tillsätta en underkommission för att utreda vissa stadgeändringar, avseende bl. a. artikel 3. Vid vårmötet 1955 presenterades underkommissionens förslag av Codacci-Pisanelli. Artikel 3 förordades uppta uttrycket ”nationella grupper, bildade i parlament som fungerar som sådana på de territorier, vars befolkning de representerar, i som internationella rättssubjekt erkända stater”. Påverkan av det tidigare brittiska förslaget är tydlig. Vidare skulle det ankomma på exekutivkommittén att, då nya grupper bildades, undersöka om de angivna förutsättningarna var uppfyllda samt underrätta rådet om sina slutsatser. Förslaget biträdades enhälligt och utan debatt av rådet. Den spanska gruppen var företräd vid mötet.

Den föreslagna stadgeändringen antogs vid höstens konferens men tillämpades av exekutivkommittén och rådet redan före konferensens beslut. Ur Codacci-Pisanellis presentation av förslaget inför konferensen är två punkter förtjänta att noteras. Till en början upplyste han, att kommissionen diskuterat om ett krav på fria val skulle uppställas men beslutit avstå därifrån. Vidare förklarade han uttryckligen, att ändringen inte skulle påverka status quo. Ingen grupp skulle riskera att bli utesluten. Det sistnämnda är ägnat att förvåna, då motsatsen redan konstaterats. Vid rådsmötet dagen före konferensens början hade rådet godkänt exekutivkommitténs redovisade slutsatser, att fyra nya grupper som anmält sig för inträde, däribland en från cortes i Madrid, uppfyllde stadgarnas föreskrifter. I efterhand hade

en fransk representant reagerat och framhållit, att votering borde ha skett och att beslutet *de facto* innebar uteslutning av den spanska exilgruppen, som inte var företrädd vid mötet. Presidenten hade härpå genmält, att stadgarna måste följas. Så sattes slutligen punkt för den långdragna och för unionen besvärande spanska konflikten.

Vid den tid, till vilken vi nu nått fram, hade en betydelsefull svängning skett i det världspolitiska läget. Efter år av ständigt stigande spänning hade tecken på en begynnande ljusning framkommit under 1952 och än tydligare 1953, efter Stalins död. Två betydelsefulla tecken på tilltagande stabilitet var vapenstilleståndet i Korea 1953 och i Indokina 1954.

Det mildare världspolitiska klimatet, uppnått i terrorbalansens tecken, medförde en genomgripande förändring för Interparlamentariska unionen. De öststater, som dragit sig ur unionens arbete 1949, återvände nu, först Polen vid vårmötet 1954, så Bulgarien och Ungern vid konferensen på hösten samma år och därefter Rumänien och Tjeckoslovakien vid vårmötet 1955. Och vid rådmötet före konferensen i Helsingfors på hösten samma år, då de nya medlemsreglerna tillämpades för första gången, inträdde även Sovjetunionen och Albanien. Unionen hade därmed nått en av de viktigaste milstolparna i sin historia.

Den fjärde grupp som inträdde vid rådmötet hösten 1955 var från Liberia; den återstående av unionens nio "grundarstater" 1889 hade därmed återkommit. Redan vid vårmötet hade en grupp från Sudan varit representerad. Efter den utökning som sålunda skett, omfattande inte mindre än tio nya grupper på två år, räknade unionen nu 46 medlemsgrupper, vilket kan jämföras med FN:s medlemsantal vid samma tidpunkt, som ännu inte var högre än 60. Samma år blev emellertid en viktig vändpunkt även i FN:s utveckling. Under fem år hade världsorganisationens medlemsantal varit oförändrat till följd av att stormakternas vetorätt systematiskt utnyttjats för att stoppa kandidater som stöddes av motsidan. I slutskedet av 1955 års generalförsamling lyckades man emellertid nå en uppgörelse som medförde att 16 nya stater invaldes på en gång. Därefter har FN:s medlemsantal successivt stigit till för närvarande 122. De enda väsentliga motsättningarna har gällt frågan om Kinas representation samt vidare Mongoliska folkrepubliken, som slutligen intogs 1961.

Om sålunda medlemsökningen i Interparlamentariska unionen 1955 i viss mån utgjorde en parallell till utvecklingen i FN, så har även fortsättningen företett påtagliga likheter, såväl i positiv riktning som i fråga om konflikter. Unionen har sålunda upplevt sina motsvarigheter till FN:s tvister om Kina och Mongoliet. Dessa konflikter har otvivelaktigt varit av betydelse för unionens utveckling. De har satt djupare spår än sedvanliga smärre politiska skärmytslingar. En redogörelse bör därför lämnas för händelseförloppet.

Innan vi går in på de närmare omständigheterna, bör vi emellertid stanna något vid de bestämmelser som antogs 1955. Skeendet kan inte rätt uppfattas om inte stadgarnas innehåll uppmärksammas. En jämförelse med FN är också upplysande.

Vi skall först erinra om FN-stadgans bestämmelser om förvärv av medlemskap. Dessa återfinns i artikel 4. Enligt denna står medlemskap i FN öppet för alla fredsälskande stater, vilka åtar sig de förpliktelser stadgan ålägger och enligt organisationens uppfattning kan och vill uppfylla dessa förpliktelser. Det skall uppmärksammas att den sista punkten förutsätter en materiell bedömning. Det är inte fråga om endast en formellt juridisk prövning utan om ett politiskt ställningstagande. Den amerikanska hållningen visavi det kommunistiska Kina kan t. ex. diskuteras och kritiseras politiskt, men den kan inte angripas som stridande mot stadgan.

Går man så till Interparlamentariska unionens stadgar, finner man en väsentlig skillnad. Här är det fråga om ett konstaterande av vissa kriteriers förhandenvaro, inte om en politisk bedömning. Det sägs uttryckligen, att grupper som svarar mot definitionen är "berättigade" att ansluta sig, och att exekutivkommittén skall konstatera huruvida villkoren uppfyllts. Dessa är väsentligen två, uttryckta i orden "som internationella rättssubjekt erkända stater" och "parlament som fungerar som sådana". Det sistnämnda har tillämpats mycket fritt. Som nämnts avvisade man tanken på att kräva fria val. Det har också endast en gång hänt att en inträdesansökan mött motstånd därför att gruppen i fråga inte bildats inom ett parlament som kunnat konstateras fungera som ett sådant. Denna punkt har i stället fått betydelse för de "suspensioner" som senare skall beröras. Här kan vi bortse från den. Det centrala är den första punkten. Det bör utan vidare medges, att den är illa avfattad. Ordet "erkända" borde inte ha medtagits. I stället borde

man ha talat om stater som "utgör" internationella rättssubjekt. Såväl statspraxis som, numera, folkrättsdoktrinen stöder meningen, att ett erkännande, vare sig av en stat eller av en regering, inte har någon konstitutiv utan endast en deklarativ betydelse. Begreppet "stat" anses folkrättsligt förutsätta, att tre kriterier är uppfyllda: att det finns ett folk, att detta folk är bosatt inom ett visst territorium, och att det finns en högsta statsmyndighet med förmåga till effektiv maktutövning över folket och territoriet, innefattande representation utåt. Är dessa kriterier uppfyllda, skall folkrättens regler för stater tillämpas på och av statsbildningen i fråga, oavsett om den erkänts eller inte. Genom att Interparlamentariska unionens stadgar upptar ordet "erkända" i förevarande sammanhang, ger de onekligen underlag för ett visst mått av politisk bedömning av medlemsfrågor, som inte åsyftats i förarbetena och som klart strider mot uttalandet att vissa grupper är "berättigade" till inträde. Den rätta tolkningen av ordet "erkända" borde vara "enligt folkrättens grundsatser erkända", men det är meningslöst att närmare diskutera frågan. Det är tillräckligt att konstatera bestämmelsens klara syfte men något oklara avfattning samt att den uppenbart skiljer sig från FN-stadgans regler.

Beträffande proceduren anger FN-stadgan, att beslut fattas av generalförsamlingen efter tillstyrkan av säkerhetsrådet, medan Interparlamentariska unionens stadgar i 1955 års lydelse ålade exekutivkommittén att göra ett konstaterande samt "informera rådet om sina slutsatser". Även denna punkt var oklar och vållade stora stridigheter.

Härefter återgår vi till de kontroversiella medlemsfrågorna i unionen. Redan 1955 inkom tre problematiska ansökningar om medlemskap: från de båda Kina och från Östtyskland. Över den sistnämnda fattade exekutivkommittén ett negativt beslut, varefter ansökan återtogs. Östtyskland har därefter inte sökt medlemskap. De kinesiska framställningarna bordlades först av kommittén och upptogs därefter vid ett sammanträde i november 1955. Därvid yrkades först på ett nytt uppskov, varom rösterna blev lika fördelade, tre mot tre. Presidenten äger enligt arbetsordningen utöva rösträtt endast i fall av paria vota. Han röstade nu mot uppskov. Vid sakbehandlingen blev ställningen åter tre mot tre i fråga om båda ansökningarna. I detta läge röstade presidenten för Peking och mot Formosa, med

en deklaration varur följande må citeras: "När vår rapport underställs rådet, som är unionens styrande organ, kan problemet diskuteras i hela dess vidd och förslag kan väckas om att ändra eller suspendera tillämpningen av artikel 3, om man anser det nödvändigt." Uttalandet vill synas märkligt, då väl stadgarna, som är organisationens grundlag, alltid skall noga följas. Det är värt att anteckna som bakgrund till utgången i rådet.

Exekutivkommittén hade sålunda, med Stansgates röst, konstaterat att Pekinggruppen men inte Formosagruppen uppfyllde stadgarnas krav och var berättigad att inträda som medlem, och den meddelade rådet dessa slutsatser. En vidlyftig diskussion ägde rum vid vårmötet 1956. Det är meningslöst att här redogöra för debatten, som fylldes av ett ändlöst argumenterande och hårklyveri om stadgarnas tolkning och tillämpning, proceduren, beslutsordningen etc. Det må räcka att anteckna, att en stor tvistefråga var, om rådet alls hade någon befogenhet att ta ställning i ärendet eller om stadgarna innebar att exekutivkommittén tillagts exklusiv kompetens. Det förefaller omöjligt att på objektiva, juridiska grunder komma ifrån den sistnämnda tolkningen, men avgörandet fattades inte på sådana grunder. Slutresultatet blev att rådet biföll ett thailändskt yrkande om att uppskjuta granskningen av exekutivkommitténs rapport, tills frågan om Kinas representation i FN blivit löst. Röstsiffrorna blev 21 för och 17 mot. Beslutet kan närmast karaktäriseras med Stansgates ord så, att rådet suspenderade tredje artikelns tillämpning. Man synes ha klart överträtt stadgarna på två sätt: *dels* genom att över huvud fatta beslut i en fråga som det var exekutivkommitténs sak att avgöra och *dels* genom att varken säga ja eller nej utan uppskjuta frågan på obestämd tid och låta ett internt spörsmål inom unionen bli avhängigt av vad FN skulle kunna komma att besluta. Någon ny ansökan om medlemskap har inte inletts från någotdera av de båda Kina.

Nästa kontroversiella fråga gällde en sydvietnamesisk grupp och avgjordes på hösten 1957. Med tre röster mot en och en nedlagd förklarade exekutivkommittén gruppen berättigad till anslutning, med uttryckligt framhållande att det parlament, där den bildats, endast företrädde Sydvietnam och att en eventuell ansökan från Nordvietnam skulle prövas enligt samma kriterier, i överensstämmelse med stadgarna. Rapporten godkändes av rådet, enhälligt och utan debatt. En nordvietnamesisk grupp begärde sedermera inträde 1959.

Exekutivkommittén beslöt då med sex röster mot en att bordlägga ärendet för vinnande av ytterligare informationer. Anmälan härom väckte ingen debatt i rådet utan lades till handlingarna. Frågan har inte återaktualiserats.

Mongoliska folkrepubliken gav upphov till nästa tvist. Vid råds-mötet på våren 1958 framlades exekutivkommitténs rapport över bl. a. en ansökan från en mongolisk grupp. Kommittén ansåg, tydligen enhälligt, att gruppen uppfyllde stadgarnas föreskrifter. På amerikanskt yrkande beslöts emellertid, med 32 röster mot 25 och en blank, att återförvisa frågan till kommittén för ytterligare studium. Kärnpunkten i den amerikanska ståndpunkten var, att Mongoliska folkrepublikens egenskap av självständig stat ifrågasattes, varvid bl. a. åberopades att den erkänts av endast tre icke-kommunistiska regeringar. Genom byråns försorg inhämtades nu yttranden av två folkrättsexperter, en österrikisk och en belgisk professor, av vilka den förre rentav företog en resa till Mongoliet. Båda uttalade att landet borde anses som en stat i folkrättslig mening. Då exekutivkommitténs rapport härefter blev föremål för beslut på vårmötet 1959 — genom slutna omröstning efter särskilt beslut därom — förkastades den med 42 röster mot 7; ytterligare 4 röstade blankt och 14 deltog inte i omröstningen. Utgången utgjorde en klar desavouering av exekutivkommittén och innebar uppenbarligen också, att rådet tillämpat andra bedömningsprinciper än kommittén. Medan den sistnämnda utgått från en tolkning av stadgarna, som överensstämde med den som här ansetts riktig, hade rådet anlagt politiska synpunkter, knutna till frågan om "erkännande". Sedan Mongoliska folkrepubliken blivit medlem av FN, begärde exekutivkommittén 1962 att rådet skulle ompröva 1959 års beslut. Detta bifölls med 59 röster mot 10 och 7 nedlagda.

De tvister som nu redovisats ledde 1959 till en ny ändring av stadgarnas artikel 3. Syftet var att undanröja tvekan om vem som hade befogenhet att fatta det slutliga avgörandet i medlemskapsfrågor. Efter punkten om exekutivkommitténs skyldighet att meddela rådet sina slutsatser tillades, att det skall tillkomma rådet att avgöra om en grupp kan medges anslutning. Detta innebar tydligen, att man ändrade stadgarna till överensstämmelse med praxis. Beslutet fattades emellertid av konferensen först efter ingående debatt och votering med röstsiffrorna 413 mot 107 och 87 nedlagda. Huvudmotståndare var den svenske ordföranden Sandler, som med skärpa framhöll, att

medlemskapsfrågor bör avgöras på objektiva, formella grunder och inte påverkas av politiska synpunkter och att detta starkt talade mot rådet och för den begränsade kretsen i exekutivkommittén.

Ett långdraget och besvärligt ärende blev frågan om Koreas representation. Vid höstmötet 1959 anmäldes att exekutivkommittén fått ett telegram om att en grupp bildats i Nordkorea. Det uppdrogs åt byrån att undersöka saken. En motsvarande anmälan gjordes vid nästa rådsmöte och lades till handlingarna utan något anförande. Vid höstmötet 1960 meddelades att kommittén studerat den nordkoreanska ansökan utan att kunna komma till ett ställningstagande till följd av olika meningar om hur artikel 3 i stadgarna skulle tolkas. Den hemställde därför att rådet skulle tillsätta en särskild kommitté för tolkningsfrågan. Denna begäran bifölls med 40 röster mot 15 och 3 nedlagda. Under debatten återopades särskilt rådets desavouering av kommittén i den mongoliska frågan som skäl för den föreslagna åtgärden. Senare samma dag mottog generalsekreteraren via telegram en ansökan om medlemskap även från en sydkoreansk grupp. Han anmälde detta vid nästa sammanträde och sade sig utgå från att rådet ville "underkasta denna framställning samma granskning och samma procedur som den från Nordkorea". Härtill samtyckte rådet.

Tolkningskommittén framlade en rapport i fem punkter som antogs av rådet vid vårmötet 1961. Texten återfinns i bihanget. Enighet rådde endast om den sista punkten som fastslog tre allmänna principer: (1) bara juridiska men inte politiska synpunkter skall anläggas på frågor om medlemskap; (2) unionen skall eftersträva universalitet; (3) som oberoende organisation skall unionen inte låta sitt handlande bestämmas av hur andra organisationer förfar och därigenom avbörda sig sitt ansvar. Beträffande övriga punkter, avseende bl. a. vissa kriterier för när en statsbildning skall anses som erkänt internationellt subjekt, skedde votering, varvid främst öststaterna röstade mot.

Vid samma rådsmöte, som fattat beslutet i tolkningsfrågan, återupptogs den koreanska frågan, dock endast såvitt avser Sydkorea. Exekutivkommittén hade med sju röster mot en beslutit uttala, att gruppen borde medges inträde, förutsatt att den inte gjorde anspråk på att företräda mera än södra Korea. Efter en debatt, om vilken här endast skall konstateras att båda läger lämnade den just antagna principen (1) obeaktad, godkändes kommitténs förslag med

34 röster mot 12 och 11 nedlagda. Två medlemmar vägrade delta i voteringen.

Redan vid nästa rådsmöte förekom frågan ånyo. Exekutivkommittén meddelade nu, att det för den sydkoreanska gruppens inträde uppställda villkoret inte kunnat uppfyllas till följd av parlamentets upphörande. På presidentens förslag fastslog rådet, att gruppen under dessa förhållanden inte var att anse som medlem. Vid samma möte godkändes utan invändning kommitténs ståndpunkt att tills vidare inte fatta beslut om den nordkoreanska gruppen. Några upplysningar om denna och dess ansökan lämnas inte i protokollet.

Det koreanska problemet försvann nu för några år från dagordningen men återkom 1964. Vid vårmötet framlades och godkändes utan debatt en rapport från exekutivkommittén om en ny ansökan från Sydkorea. Med sju röster mot en hade den beslutit uppskjuta sin granskning tills närmare uppgifter vunnits om hur det sydkoreanska parlamentet, vilket valts helt nyligen, fungerade. Detta är enda gången som man i samband med en inträdesansökan aktualiserat stadgekravet på ett parlament som fungerar som ett sådant. Vid höstens rådsmöte anmälde kommittén, att den då funnit ansökan böra bifallas, dock med samma villkor som 1961. Även detta beslut hade fattats med sju röster mot en, och det godkändes efter en lång debatt med 51 röster mot 18 och 9 nedlagda. Som nästa punkt på dagordningen behandlades en kommittérapport om den nordkoreanska gruppens nu upprepade anhållan om medlemskap. Med fem röster mot två och en nedlagd hade kommittén beslutit föreslå att uppskjuta ställningstagandet, tills förbindelserna mellan Nordkorea och FN normaliserats. Rapporten godkändes med 43 röster mot 19 och 8 nedlagda. Härmed hade sålunda både rådet och exekutivkommittén åsidosatt även principen (3) i 1961 års enhälliga tolkningsbeslut. Den sydkoreanska gruppen har sedermera godtagit det uppställda villkoret och deltagit i unionens arbete.

Härmed har vi äntligen kommit till slutet av redogörelsen för motsättningarna kring inträdesansökningarna från de kommunistiska staterna. Konflikternas stora betydelse för unionens aktuella läge skall belysas längre fram.

Det bör i detta sammanhang nämnas, att strid stått om ännu en inträdesfråga under senaste år, avseende Portugal. En ansökan om medlemskap från en portugisisk grupp behandlades av exekutivkom-

mittén i början av 1966. Med fem röster mot fyra beslöt kommittén att uppskjuta granskningen, tills förbindelserna mellan Portugal och FN normaliserats, sålunda samma beslut som beträffande Nordkorea. Rapporten godkändes vid rådets vårmöte med 43 röster mot 26 och 7 nedlagda. Än en gång hade alltså den förutberörda principen (3) — liksom naturligtvis principerna (1) och (2) — åsidosatts.

Bortsett från de speciella tvister som här berörts har medlemskapsfrågorna behandlats i full endrätt av rådet. Motstånd har inte rests mot gjorda ansökningar, i den mån de varit tillräckligt preciserade och underbyggda med erforderliga uppgifter. Sålunda antog rådet grupper från Peru, Australien och Laos 1956, från Egypten och Tunisien 1957, från Chile, Ghana, Libyen, Panama och Paraguay 1958, från Nya Zeeland och Venezuela 1959, från Canada 1960, från Guatemala och Nigeria 1961, från Centralafrikanska republiken och Etiopien 1962, från Kamerun, Dahomey, Kongo (Kinsasa), Senegal, Sierra Leone och Somalia 1963, från Jordanien, Kuwait och Marocko 1964, från Nicaragua 1965, från Mali, Mauritien och Niger 1966 samt slutligen från Malaysia, Nepal och Singapore 1967.

Utvecklingen har emellertid inte bara tillfört unionen nya medlemmar. Denna har också fått vidkännas ett flertal förluster. Efter de fyra öststaternas utträde 1950 har emellertid ingen medlem formellt lämnat unionen. Ett specialfall utgör de egyptiska och syriskas gruppernas sammanslagning, då de båda länderna bildade Förenade Arabrepubliken 1958. Efter Syriens utträde ur denna återupptogs en syrisk grupp 1962. I övrigt har medlemskretsen minskats genom att grupper upphört att existera eller i vart fall att vara aktiva till följd av att hemlandsparlamenten satts ur funktion genom inre omvälvningar. Stadgarna innehåller inga regler om sådana fall, men i praxis har numera framvuxit ett särskilt förfarande med vad som kan kallas "suspensioner". Viss oklarhet råder alltså om både proceduren och innebörden. Härom hänvisas till femte kapitlet. I detta sammanhang noterar vi bara själva faktum, att grupper utgått på detta sätt.

Den nya praxis kan sägas ha inletts 1957, då den argentinska gruppen på egen begäran suspenderades av rådet. Med bortseende

från den bristande likformighet, varmed olika fall behandlats, kan vi fastställa, att grupper upphört att vara aktiva medlemmar i inte mindre än 24 fall. Den argentinska innehar ett rekord genom att ha utgått tre gånger. Efter att ha inträtt som aktiv medlem igen 1958, suspenderades den ånyo 1962, även denna gång med bara ett års varaktighet, samt 1966. En annan grupp har också suspenderats mer än en gång, den från Dahomey. Den intogs hösten 1963, suspenderades våren 1964, inträdde igen som aktiv hösten 1964 men suspenderades ånyo 1966.

Ytterligare tolv grupper är idag suspenderade, flera sedan åtskilliga år. Den irakiska avfördes redan 1959, den burmanska 1962 och de från Guatemala och Syrien 1963. Påföljande år suspenderades grupperna från Haiti och Sydvietnam, 1965 de från Centralafrikanska republiken och Marocko, 1966 de från Ghana och Nigeria. Under innevarande år suspenderades också två grupper. Den grekiska statskuppen avförde för första gången på länge en europeisk stat från det interparlamentariska samarbetet. Enda tillfället då så skett tidigare var 1959 och gällde den monegaskiska gruppen, vilken sedermera återkom 1963. Den andra gruppen, som suspenderades i år, var den från Sierra Leone.

Övriga sju fall av inaktivitet har varit följande. Den peruanska gruppen var borta 1957—1958, den pakistanska 1959—1963, den från Paraguay 1959—1961, den sudanesiska 1959—1966, den turkiska 1960—1961 samt den kongolesiska 1964—1966.

Utvecklingens resultat och problematik

Vi har nu nått slutet av redogörelsen för Interparlamentariska unionens medlemsutveckling under efterkrigstiden. Att den medfört en total omgestaltning av organisationen har framgått av det sagda. Den europeisk-amerikanska dominansen har för länge sedan försvunnit; majoriteten gick förlorad 1958, och sedan 1962 är de afrikanska, asiatiska och latinamerikanska staterna i flertal. Det måste emellertid uppmärksammas, att unionen långtifrån nått FN:s universalitet. Även om man räknar med de 14 suspenderade grupperna och anger unionens medlemsantal till 82, finns det 45 FN-medlemmar som är oreprresenterade. Fem stater är med i unionen men inte i FN, nämligen Monaco, Schweiz, Sydkorea, Sydvietnam och Västtyskland.

Att den förändrade medlemskretsen haft djupgående återverkningar i Interparlamentariska unionens arbete är självklart. Redan det stora antalet deltagande grupper har påverkat dess funktionsätt och motiverat vissa organisatoriska reformer. Den geografiska breddningen av anslutningen har likaså medfört särskilda konsekvenser. Därtill kommer som det viktigaste, att politiska motsättningar och skillnader i grundläggande ideologiska värderingar och tänkesätt kommit till synes inom unionen på ett sätt som saknar varje motsvarighet i äldre tid. Utvecklingen är emellertid så ny, att dess resultat ännu inte kan överblickas. Konfrontationer mellan väst och öst har visserligen förekommit i tolv år, men de afrikanska, asiatiska och latinamerikanska medlemsgrupperna har inte förrän under de senaste åren nått ett större antal och de har långtifrån den betydelse på unionens konferenser som deras länder har i FN:s generalförsamling. Av de 45 FN-medlemmar, som står helt utanför Interparlamentariska unionen, hör alla utom Portugal samt de båda sovjetstaterna Ukraina och Vitryssland till endera Afrika, Asien eller Latinamerika.

Det går alltså inte att ge någon precis bild av vart utvecklingen lett Interparlamentariska unionen. Några slutpunkter har inte nåtts, möjligen däremot just nu en avgörandenas punkt, såsom vidare skall utvecklas i det följande. Vi skall närmast belysa de konkreta förändringar som redan skett och skall då börja med att redovisa de mera väsentliga modifikationer som företagits i stadgarna och organisationen. Vi har redan talat om hur artikel 3 som en följd av den politiska utvecklingen fått revideras två gånger och därutöver blivit föremål för en särskild officiell tolkning.

En institution som avgörande påverkats av den nya medlemssituationen är exekutivkommittén. Reglerna om denna har ändrats inte mindre än fem gånger. I periodens början var den alltså ett litet organ. Den bestod då alltså av fem medlemmar, det antal som bestämts vid inrättandet 1908. Sedermera har kretsen vidgats, först 1951 till sju, därefter 1955 till nio och slutligen 1960 till elva medlemmar. Inte bara personantalet utan även invalsprinciperna har ändrats. Dessa vållade tvist redan 1947. Då rådet skulle upprätta förslag på kandidater, begärde de vid den tiden ännu närvarande fem östgrupperna att få med en representant. Detta avvisades emellertid med förklaringen, att geografiska hänsyn inte skulle spela in. Då konferensen förrättade det slutliga valet, blev emellertid

den av rådet föreslagne fransmannen utslagen av en jugoslav. Övriga medlemmar i den ursprungliga sammansättningen var en amerikan, en dansk och en egyptier samt den nyvalde engelske rådspresidenten som självskriven ordförande. Vid 1951 års stadgeändring infördes en bestämmelse om att man vid valen skulle ta hänsyn till kandidaternas och deras gruppers insatser i unionens arbete och söka "i möjlig mån åstadkomma en rättvis geografisk fördelning". Det sistnämnda skärptes 1955 till att man "skall eftersträva en rättvis geografisk fördelning". De övriga båda ändringarna av reglerna har varit av mindre betydelse: 1952 satte man helt enkelt in ett stycke som man råkat tappa bort 1951, och 1956 beslöts bl. a. att endast kandidater som föreslagits av rådet skulle kunna väljas och att återremiss skall ske till rådet om någon kandidat inte får majoritet.

Det nämndes i samband med Kairokonferensen 1947, att ett förslag till nya regler om röstfördelningen, syftande till att drastiskt minska antalet möjliga tilläggsröster, då återförvisades för fortsatt kommissionsbehandling. Frågan bragtes 1955 till en lösning, vilken därefter stått sig, inte därför att den är idealisk och tillfredsställer alla utan snarare därför att det är svårt att finna en bättre kompromiss mellan olika önskemål. Man har tagit bort alla särregler om kolonier men hållit fast vid själva de principer för röstberäkningen, som antogs 1922, och inskränkt sig till att öka antalet "fasta" röster och minska antalet tilläggsröster. Varje grupp får nu minst åtta röster, i stället för fem som tidigare. Därutöver kan en grupp få högst tolv, mot tidigare högst tjugotre, tilläggsröster i förhållande till invånarantalet. Slutligen kan stor medlemsanslutning i den folkvalda kammaren medföra ytterligare två tilläggsröster, medan tre kunde erhållas förut. Resultatet är att man minskat spännvidden från 6—31 röster per grupp till 8—22. Medan nio grupper utövade mellan 20 och 30 röster vid 1955 års konferens, nådde endast tre upp i 20 vid 1966 års, nämligen Sovjetunionen med 22, USA med 21 och Indien med 20 röster. Vid den förra hade omkring 60 % av grupperna 8—13 röster vardera; vid den senare hade omkring 70 % vardera 9—13 röster. Den svenska gruppen har 12 röster.

Vissa uppgifter om rösternas geografiska och politiska fördelning kan vara av intresse. Vi återger därför siffror från 1966 års konferens med motsvarande från 1953 års inom parentes: Västeuropa

228 (229), Östeuropa 112 (14), Nordamerika 34 (29), Latinamerika 70 (18), Afrika 155 (—), Asien 222 (208) och Australien 23 (—). Till Östeuropa har då hänförts de kommunistiska staterna, av vilka endast Jugoslavien var företrätt 1953. Det bör erinras om att varken Canada, Egypten, Australien eller Nya Zeeland hade medlemsgrupper nämnda år.

Om stadgeändringar under efterkrigstiden förtjänar ytterligare nämnas, att särskilda mandatperioder för rådspresidenten infördes 1953. Denne väljs numera på tre år och kan därefter omväljas en gång men då endast på två år. Tidigare hade val skett årligen. De nya reglerna tillämpades första gången på lord Stansgate för perioden 1954—1957. Han mottog inte omval utan drog sig tillbaka vid uppnådda 80 års ålder. Det innebar alltså en avsevärd föryngring då den förut omnämnde Giuseppe CODACCI-PISANELLI, italiensk jurist och bl. a. försvarsminister under De Gasperi, valdes till efterträdare, endast 44 år gammal. Han omvaldes 1960. Avsikten var att efter honom välja den brasilianske gruppordföranden, men då valet skulle förrättas vid konferensen i Brasilia 1962 hade han just förlorat sitt parlamentsmandat. I detta läge erbjöds värdlandet att nominera en annan kandidat. Valet föll på dåvarande talmannen i deputeradekammaren Raniero MAZZILLI, vilken fungerade som konferensens president och även förut deltagit i det interparlamentariska arbetet. Han omvaldes 1965 men nödgades avgå i januari 1967, då han förlorat sitt parlamentsmandat i de nyss förrättade valen i Brasilien. Ett interregnum har därefter inträtt, med den tunisiske medlemmen av exekutivkommittén som fungerande president.

Det förtjänar i sammanhanget nämnas, att generalsekreteraren väljs på fyra år. På denna post skedde ett skifte 1953, då Boissier avgick efter tjugo års tjänst och efterträdades av André DE BLONAY, schweizare som arbetat på internationella poster sedan 1937, senast från 1947 som chef för Unesco:s utrikesavdelning.

Om ändringar i unionens organisatoriska bestämmelser skall vidare i korthet antecknas, att konferensreglerna självfallet fått ändras flera gånger, senast 1966, som en följd av det starkt ökade antalet grupper och delegater. Någon redogörelse för utvecklingen härvidlag skall emellertid inte lämnas, utan det hänvisas i stället till framställningen om de nuvarande arbetsformerna i femte kapitlet.

En omorganisation av studiekommissionerna genomfördes 1960. Deras antal nedbragtes därvid från sju till fem. Kommissionen för

politiska frågor och organisationsfrågor sammanslogs med den för nedrustningsfrågan till "kommissionen för politiska frågor, internationell säkerhet och nedrustning", dock att organisationsfrågorna fördes över till den juridiska, vilken döptes om till "parlamentariska och juridiska kommissionen". De båda för ekonomiska och finansiella respektive sociala och humanitära frågor sammanslogs till en, "ekonomiska och sociala kommissionen". Den för intellektuella relationer blev kulturella kommissionen, 1967 omdöpt till "kommissionen för kultur, undervisning och forskning". Endast en kvarstod med oförändrade uppgifter, nämligen "kommissionen för icke-autonoma territorier och befolkningsfrågor". Omorganisationen var välbehövlig, då inga förändringar vidtagits sedan 1920-talet, så när som på att kommissionen för intellektuella relationer inrättats. Det minskade antalet skall ses som uttryck för en strävan efter större effektivitet och bättre planering för konferenserna, vilka onekligen har det besvärligt nog med att behandla ett önskvärt antal av de frågor som fem kommissioner upptar. Diskussionerna i rådet om vilka frågor som skall sättas upp på dagordningen för nästa konferens och vilka som av tidsskäl inte skall släppas fram är ofta långa och besvärliga.

Även valet av konferensorter har under senare år påverkats av de många nya medlemsstaterna. Ända till 1955 cirkulerade unionen mellan de gamla städerna. Efter den förut berörda konferensen i Stockholm följde en i Dublin 1950, en i Istanbul 1951, en i Bern 1952, en i Washington 1953 och en i Wien 1954. Nästa år samlades man som redan nämnts i Helsingfors. Därefter har rådet regelmässigt valt nya städer, vid flera tillfällen långt utanför Europa. Sålunda höll man 1956 den första konferensen i Asien, i Bangkok. Och 1958 förlades mötet för första gången till Latinamerika, till Rio de Janeiro. Redan fyra år senare blev Brasilien på nytt värdland till följd av en ändring i sista stund. Man sammanträdde då i landets nya huvudstad, Brasilia. Under mellanåren hade man 1957 än en gång samlats i London, 1959 för första och hittills enda gången i en av det sovjetryska maktblockets huvudstäder, Warszawa. Året därpå återvände man till Asien, till Tokyo. Konferenserna 1961, 1963 och 1964 hölls i Europa, i Bryssel, Belgrad och Köpenhamn. De senaste båda har varit i Ottawa och Teheran.

Under de senaste åren har det också hänt, att rådet förlagt sina vårmöten till andra och i förhållande till unionens säte avlägsnare or-

ter än tidigare. Från början var praxis att dessa sessioner hölls där byrån var belägen, sålunda först i Bryssel och senare i Genève. Småningom övergick man till att välja någon plats vid Medelhavet, vanligen Nizza eller Monaco men under det sista decenniet också Rom, Dubrovnik, Aten och Palma de Mallorca. Denna praxis har numera brutits. Sålunda samlade man rådet i Dublin 1965 och i Canberra 1966. Avsikten är att hålla 1968 års vårmöte i Senegals huvudstad Dakar och därmed återvända till Afrika för första gången sedan 1947.

Det förtjänar nämnas, att exekutivkommittén någon gång sammanträtt på annan ort än Genève eller där en konferens eller ett rådsmöte hållits. Bl. a. har den en gång samlats i Moskva, 1959 efter konferensen i Warszawa.

Delegatantalet har naturligt nog varierat med konferensorterna. Det har emellertid ingalunda stigit i takt med medlemsökningen. Delegationernas omfattning har i stället minskat. Att åtgärder vidtogs i detta syfte genom stadgeändringar 1921—1922 och 1931 nämndes i förra kapitlet. Sådana ingripanden har inte skett under det nu aktuella skedet. Under de första tio åren var inte deltagandet på något sätt märkligt. Först i Wien 1954 kom mer än 300 utlänningar. Siffran låg omkring 400 vid de närmast följande fyra konferenserna i Europa och betydligt lägre vid de fyra i Asien och Sydamerika. Till Köpenhamn 1964 kom över 500 utländska delegater, ett rekord hittills, och till både Ottawa och Teheran omkring 400, vilket med hänsyn till belägenheten får anses högt.

Några närmare uppgifter kan förtjäna lämnas om den sista konferensen, i Teheran 1966. Sammanlagt anlände 57 delegationer, omfattande 427 delegater, åtföljda av 100 tjänstemän. Varje delegation omfattade alltså genomsnittligen 7—8 parlamentariker. Det kan nämnas att den svenska gruppen sände åtta officiella delegater. De största grupperna var de italienska och japanska med 19 delegater vardera, därefter den amerikanska med 18 och därefter de brasilianska och brittiska med 17 vardera. Den sovjetryska hade sju medlemmar. Fyra delegationer bestod av endast två parlamentariker vardera. De bulgariska, grekiska, polska och ungerska omfattade tre vardera samt bl. a. de jugoslaviska, rumänska och tjeckoslovakiska fyra vardera. Man finner alltså, att östdelegationerna genomgående var små. Flera av väststaternas var däremot stora. Utöver de redan nämnda må antecknas de kanadensiska, nederländska och tyska med 12 delegater vardera. Det stora antalet tjänstemän beror på ett fåtal

delegationer, främst de amerikanska, brittiska, italienska, japanska och ryska, som tillsammans medförde 32 rådgivare och sekreterare vartill kom fem tolkar. Endast 19 av de 57 delegationerna åtföljdes av mer än en tjänsteman.

Vi har nu i huvudsak redovisat de yttre dragen av utvecklingen under efterkrigsåren. Som bakgrund till det följande skall även göras några anteckningar från allmänna synpunkter om de antagna resolutionerna och andra uttryck för den interparlamentariska aktiviteten.

Det säger sig självt att den nya, ganska hastigt påkomna situationen medfört avsevärda arbetssvårigheter för unionen. Medan man i äldre tid utan alltför stort besvär kunde samla deltagarna, eller åtminstone ett övervägande flertal, kring preciserade, konkreta uttalanden och förslag, har man nu stått inför vanskligheter av en art som aldrig erfarits tidigare. Som framgått av redogörelsen för röstfördelningen har sådana majoritetsförhållanden inte uppkommit, att vissa grupper kunnat vara säkra om att utöva ett avgörande inflytande om de bara hållit samman. Att genomdriva resolutioner med liten majoritet och mot kraftigt motstånd vore också på en gång högst riskabelt för unionen och ganska meningslöst för segrarna. Som en inofficiell organisation är Interparlamentariska unionen anvisad att väsentligen verka genom tyngden av sina opinionsyttringar, i den mån den alls vill öva något direkt inflytande. En naturlig strävan blir då att söka vinna så bred uppslutning som möjligt kring de resolutioner som antas. Men det säger sig självt att den slutprodukt, som blir resultatet om detta lyckas, knappast kommer att innehålla några märkligheter, om medlemmarna är så många och olik-tänkande som nu är fallet i unionen. Uttalandena kan förväntas bli allmänt hållna, och som en följd därav riskerar organisationen även på denna väg att få se sina möjligheter att öva inflytande minska. Här ligger otvivelaktigt ett avgörande dilemma för Interparlamentariska unionen. Att söka finna en lösning på detsamma är en så mycket viktigare uppgift som det internationella organisationsväsendets kraftiga tillväxt automatiskt förändrat unionens ställning i förhållande till den ursprungliga, som otvivelaktigt var mycket framskjuten.

Ännu har unionen inte funnit sin lösning på de angivna problemen, men en blick på de resolutioner som antagits under senare år

ger dock en bild av vilken väg man hitintills valt. Några siffror skall därför lämnas till belysning härav. Under de tolv konferenserna från och med den i Helsingfors 1955, då alla öststaterna var med för första gången, har man antagit sammanlagt 54 resolutioner, om de in-terna borträknas liksom ett par av uppenbar tillfällighetskaraktär. Av dessa har 35 antagits enhälligt eller med någon enstaka delegations nej-röst eller avstående. Ytterligare 7 beslöts med helt överväldigande majoritet, i vissa fall med bara ja-röster och avstående, och utan någon skiljelinje väst-öst i slutomgången. Endast i fråga om 12 var meningarna klart delade. I åtskilliga av dessa senare fall antogs emellertid resolutionerna i stort sett enhälligt, och meningsmotsättningarna gällde en konkret punkt, ett bestämt ändringsförslag e. d. Ser man på de olika åren vart och ett för sig, finner man att de 12 resolutioner, som föranledde delade meningar, antogs vid sju konferenser. Detta betyder alltså att man på fem konferenser blev i stort sett enig om allt. Till dessa hör de båda senaste.

Man kan redan utan en närmare analys av materialet konstatera, att mycket stora ansträngningar gjorts och görs för att vinna enighet i slutomgången. Det ligger nära till hands att anta, att resolutionerna som en följd härav blivit urvattnade i stor utsträckning. En genomläsning av desamma vederlägger knappast heller ett sådant antagande. Skillnaden mellan resolutionerna från senare år och de från tidigare perioder är ofrånkomlig.

Även om man bortser från att de sista tolv åren utgör ett utvecklingskede och kanske en genomgångsperiod i unionens historia, bör man likafullt inte av resolutionernas numera ofta skäligen menlösa innehåll dra den slutsatsen, att unionens arbete förlorat intresse. Det kan visserligen inte bestridas att så kan bli fallet, om utvecklingen fortsätter i samma riktning som hittills. Men idag är det riktigare att tala om en förskjutning av tyngdpunkten: från den slutliga arbetsprodukten, den antagna resolutionen, till den föregående debatten och det förarbete i övrigt som ligger bakom. Att debatterna helt ändrat karaktär behöver inte närmare utvecklas, det följer av sakens natur. De interparlamentariska konferenserna erbjuder idag helt andra möjligheter än tidigare att klargöra och propagera för medlemsländernas politiska ställningstaganden och överväganden. Även konferenser, där man nått enighet om resolutionerna har uppvisat animerade meningsutbyten. Konferenserna medför också avsevärt mycket större kontaktmöjligheter än i äldre tid. Det kan knap-

past bestridas, att unionen väl uppfyller det i stadgarnas första artikel angivna syftet att "befrämja personliga kontakter mellan parlamentsledamöter i alla länder". Vad beträffar förarbetet i övrigt till de antagna resolutionerna måste det uppmärksammas, att nästan undantagslöst en ingående behandling skett i en studiekommission och att närmast varje enhälligt antagen resolution utgör en kompromiss, som uppnåtts sedan flera konkreta ändringsförslag framställts och granskats. Denna ingående sakbehandling bör inte underskattas. Vad exempelvis beträffar de juridiska och parlamentariska ämnena kan det onekligen med visst fog hävdas, att den granskning frågorna underkastas redan i sig innebär en viktig insats för "att befästa och utveckla de demokratiska institutionerna" och även kan lämna bidrag till att "utveckla de parlamentariska institutionerna och öka deras funktionsduglighet och anseende", uppgifter som stadgarna ålägger unionen att verka för. Vi skall också strax i det följande återkomma till den utrednings-, dokumentations- och publikationsverksamhet på det parlamentariska området, som bedrivs i unionens hägn.

Konstaterandet, att debatterna på de interparlamentariska konferenserna ändrat karaktär, leder naturligt till frågan: har unionens "politiska ansikte" förändrats? Vi åsyftar då unionen som sådan, som organisation och inte som summan av dess medlemmar. Det är naturligtvis ännu för tidigt att ge något mera bestämt svar på frågan, men vissa antydningar kan ges.

Det har utvecklats i det föregående, att en grundläggande princip för unionen varit att stå neutral i aktuella politiska konflikter och undvika all inblandning i staternas inre angelägenheter. Hur denna princip iakttagits är uppenbarligen av stor betydelse för vad som här kallats unionens politiska ansikte. Det förefaller svårt att komma ifrån, att man numera inte lika strängt iakttar den nämnda grundsatsen som i äldre tid. Vi kan som belysande exempel peka på två händelser från senaste år. Vid konferensen i Ottawa 1965 antogs, efter votering med 565 röster mot 10 och 99 nedlagda, en resolution om den sydafrikanska apartheidpolitiken av följande lydelse:

Den 54:e interparlamentariska konferensen

understryker den stora betydelsen av de historiska dokument, som syftar till att undanröja allt rastänkande i alla dess uttryckssätt, nämligen FN:s

deklarationer om de mänskliga rättigheterna och om avskaffande av rasdiskriminering i alla dess former,

iakttar att regeringen i Sydafrikanska republiken i strid mot dessa deklarationer, FN-stadgans principer och ett flertal resolutioner av generalförsamlingen och andra FN-organ, vari apartheidpolitiken fördömts, fortsätter denna politik, som innebär ett allvarligt brott mot mänskligheten,

fördömer kategoriskt den apartheidpolitik som förs i Sydafrikanska republiken; samt

riktar en uppmaning till parlamenten i alla länder att ofördröjligen begära hos sina respektive regeringar, att de vidtar åtgärder för att de resolutioner, som antagits av FN:s generalförsamling och säkerhetsråd i syfte att bringa apartheidpolitiken att upphöra, omedelbart blir tillämpade.

I maj innevarande år, 1967, sände den fungerande rådspresidenten ett telegram till den nye grekiske regeringschefen efter statskuppen, så lydande:

I min egenskap av president i Interparlamentariska unionen, tolk för den parlamentariska världopinionen, vill jag för Eder uttrycka den oro, som i politiska kretsar i åtskilliga länder orsakats av de parlamentariska institutionernas undertryckande i Grekland. Våra medlemmar skulle vilja ha försäkringar om att de av deras kolleger, som nu är fängslade, behandlas i överensstämmelse med humanitetens principer, åtnjuter garantier för sitt försvar och kommer att frigges så snart som möjligt. Vi är övertygade om att Grekland, demokratiens vagga, snart kommer att återgå till ett konstitutionellt styrelsesätt, byggande på en folkrepresentation. Högaaktningfullt

Det är uppenbart att båda dessa meningsyttringar står i direkt strid med äldre praxis. Särskilt upplysande är att jämföra dem med det förut relaterade händelseförloppet 1933, då rådet behandlade en schweizisk skrivelse om fängslandet av parlamentariker i det nationalsocialistiska Tyskland. En sådan jämförelse klargör också att det gäller en ren principfråga. Att både rådsmedlemmarna och den dåvarande generalsekreteraren, som energiskt sökte motarbeta en opinionsyttring 1933, inte hade en välvilligare inställning till Hitler än man 1965 hade till Sydafrika och 1967 till militärregimens åtgärder i Grekland, behöver över huvud inte utvecklas. Klara avsteg har skett från tidigare praxis. Ytterligare ett begärdes av den sovjetryska gruppen innevarande år. I en skrivelse till rådet framlade den ett förslag till resolution, innebärande ett fördömande av Israels handlande i konflikten i Mellersta Östern. Till behandlingen i rådet återkommer vi i sista kapitlet.

Betydelsen av de avsteg från neutralitetsprincipen som företagits

skall naturligtvis inte överdrivas. Som ett exempel på ett uttalande i en aktuell konflikt, vilket helt överensstämmer med den gamla principen, kan återges den resolution om kriget i Vietnam, som antogs av rådet i Canberra 1966:

Det interparlamentariska rådet

erinrar om det uttalande om situationen i Vietnam som gjordes vid dess session i april 1965,

iakttar med djup oro den fortskridande försämringen av situationen i Vietnam, vilken utgör ett hot mot världsfreden,

understryker att internationella konflikter bör lösas genom förhandlingar enligt FN-stadgans ord och anda,

hemställer att alla åtgärder, som kan hindra en gynnsam förhandlings-atmosfär, omedelbart upphör,

förnyar enträget sin vädjan till alla parter i konflikten om att de utan dröjsmål upptar förhandlingar, i hägn av Genèvekonferensens stater eller genom förmedling av annat organ, på grundval av Genèvefördraget och i dess anda.

Det är naturligtvis högst antagligt, att tillkomsten av de båda nyss diskuterade meningsyttringarna påverkats av att den grekiska gruppen automatiskt suspenderats och att Sydafrika inte är representerat i unionen och inte heller torde kunna bli det i dagens läge, såsom avslaget på den portugisiska ansökan 1966 visar. I fråga om det grekiska fallet måste emellertid också antecknas, att någon motsvarande opinionsyttring veterligen inte förekommit i samband med något av de övriga 23 fall, då grupper försvunnit till följd av inre omvälvningar.

Även om man inte skall fästa alltför stor vikt vid de avvikelser, som skett från den gamla neutralitetsgrundsatsen, är dessa likafullt av intresse att notera med hänsyn till att upprätthållandet av denna princip tidigare framställt som en förutsättning för att Interparlamentariska unionen skall kunna öva något inflytande. Denna uppfattning är emellertid naturligtvis inte obestridlig, särskilt inte under ändrade politiska förhållanden. Man kan sålunda också anse, att sådana opinionsyttringar, som här skett, främjar unionens anseende och ökar dess möjligheter att göra en insats. Vilket som är rätt kan inte avgöras idag. Och hursomhelst kan det konstateras, att unionen ingalunda gett upp hoppet om att kunna utöva ett aktivt inflytande. Vi skall här närmast redovisa fyra områden, där initiativ tagits från unionens sida under de senaste åren.

Till en början skall nämnas de insatser som gjorts på det parlamentariska området. Sedan länge har unionen bedrivit en betydelsefull utrednings- och publikationsverksamhet i hithörande ämnen. I stor utsträckning har arbetet utförts genom den till unionen nära knutna men formellt fristående "Föreningen av parlamentariska generalsekreterare", som bildades på 1930-talet. Den utger, med ekonomiskt stöd av unionen, en publikation, "Parlamentariska och konstitutionella meddelanden", som utkommer på engelska och franska med fyra nummer årligen. Den har också genomfört och sammanställt ett flertal större enkäter i parlamentariska ämnen, som publicerats i tidskriften och ibland legat till grund för arbetet i unionens parlamentariska och juridiska kommission. Under 1961 publicerade unionen i en bok på engelska och franska resultaten av en i dess regi genomförd, brett upplagd enkät rörande parlament i olika länder. En ny upplaga utkom i början av detta år. Ett nytt stort initiativ togs av generalsekreteraren för några år sedan och förverkligades 1965, nämligen inrättandet av ett internationellt parlamentariskt dokumentationscentrum. Detta öppnades i Genève hösten nämnda år med ett internationellt symposium om aktuella parlamentariska problem. Institutionen omfattar ett bibliotek och ett arkiv för parlamentariska och konstitutionella informationer från unionens medlemsgrupper. Bl. a. åsyftar man att samla grundlagar, parlamentariska arbetsordningar, vallagar och valstatistik från olika länder. Ändamålet är att kunna tillhandagå medlemsgrupper, universitet, forskare och andra intresserade med uppgifter samt att befrämja internationellt utbyte av idéer och informationer. Hösten 1968 avser man att hålla ett nytt symposium, denna gång om parlamentens möjligheter till kontakt med den allmänna opinionen genom press, radio, television etc.

Ett annat initiativ från senare år, som förtjänar nämnas här, har gällt regional aktivitet. I december 1965 antog FN:s generalförsamling en resolution, som förordade åtgärder på det regionala planet för att förbättra förbindelserna mellan de europeiska staterna med olika sociala och politiska system. Förslaget hade ursprungligen kommit från Rumänien. Vid rådsmötet i Canberra påföljande år antogs enhälligt ett av den jugoslaviska gruppen framlagt resolutionsförslag, i vilket uttalades önskemål om åtgärder för att efterkomma FN:s önskemål och riktades en uppmaning till de europeiska representanterna att verka i denna riktning. Under debatten hade företrädare

för bl. a. de jugoslaviska, franska, belgiska och polska grupperna talat för en europeisk konferens, och belgaren hade även föreslagit att en sådan skulle hållas i Bryssel. Förhandlingar härom upptogs sedermera, och en inbjudan utfärdades av den belgiska gruppen till ett möte i början av juni 1967. Detta måste emellertid inställas, då öststaterna avböjde att delta, åberopande att Östtyskland inte inbjudits.

Särskilda strävanden har vidare framkommit från unionens sida under senaste år för att aktivera samarbetet med andra internationella organisationer. Vid konferensen i Canberra 1965 antogs en resolution om relationerna med Unesco. Däri erinrades till en början om att Interparlamentariska unionen 1962 tillerkänts ställning som rådgivande organ i kategori B, vilket medfört skyldighet bl. a. att på begäran lämna råd och biträde, att bidra till genomförandet av vissa delar av Unesco:s program och att ge periodiska rapporter om sina insatser för organisationen. Resolutionen uppdrog åt generalsekreteraren att vidta åtgärder för att fullgöra unionens skyldigheter gentemot Unesco och riktade en uppmaning till grupperna att verka för organisationen och dess syfte. I anslutning här till tillsattes en särskild kommitté för samarbete mellan de båda organisationerna, vilken sammanträdde senast i Paris 1967 på inbjudan av Unesco:s generaldirektör, som deltog i överläggningarna. Unesco sänder alltid en eller ett par observatörer till unionens konferenser och rådsmöten.

Även relationerna med FN har varit föremål för särskilda överväganden under senaste tid. En speciell kommitté tillsattes i Ottawa för frågan. Den utarbetade ett resolutionsförslag, som antogs av rådet i Teheran 1966. Där uttalades inledningsvis, att de möjligheter, som följer av unionens ställning som rådgivande organ i kategori A till ekonomiska och sociala rådet, kunde utnyttjas bättre. Det uppdrogs åt presidenten och generalsekreteraren att snarast uppta diskussioner med FN:s generalsekreterare om möjligheterna att utveckla nya samarbetsformer. Tre konkreta förslag angavs, nämligen att vid varje konferens hålla en debatt om större FN-problem på grundval av ett budskap från FN:s generalsekreterare eller i hans namn, att låta unionens president framlägga unionens syn på vissa frågor inom FN:s arbetsfält inför generalförsamlingen och att olika FN-organ konsulterar unionen i skilda spörsmål inom dess särskilda kompetensområde, främst sådana som avser parlamentariska insti-

tutioners upprättande, organisation och funktion. I anledning av denna resolution besökte generalsekreteraren FN-högkvarteret i början av innevarande år och överlade där med U Thant och flera högre funktionärer. Vid rådsmötet i Palma representerades FN — som sedan länge sänt observatörer till unionens möten — av en hög tjänsteman, som framlade vissa synpunkter. Han förordade att unionen aktiverar sin insats i ekonomiska och sociala rådet genom att framlägga memoranda och uttalanden. I fråga om förslagen till nya samarbetsformer ställde han sig emellertid genomgående kallsinnig, om än ordalagen var diplomatiska och välvilliga. U Thant skulle gärna lämna uppgift om FN-frågor som lämpade sig för debatt på de interparlamentariska konferenserna, men det var bäst att låta erfarenheten anvisa de lämpliga formerna därför. Att låta rådspresidenten framträda inför generalförsamlingen skulle för närvarande medföra vissa problem, och synpunkterna kunde ju alltid framföras av delegationerna. Och sådana konsultationer som åsyftades kunde genomföras inom ramen för FN:s tekniska biståndsprogram för utvecklingsländerna. Rådet uppdrog åt generalsekreteraren att fortsätta sitt arbete på att vidareutveckla förbindelserna med FN enligt 1966 års resolution.

Det sista av de initiativ, som här skall beröras, var av en helt annan art än de förut nämnda. Vid rådsmötet i Palma beslöts att sända en delegation, bestående av exekutivkommitténs medlemmar, till Vietnam för att med alla berörda parter diskutera möjligheterna till en fredlig lösning av konflikten. Initiativet kom från den belgiska gruppen och vållade lång debatt och stora meningsmotsättningar. Med ett flertal ändringar i det ursprungliga förslaget antogs resolutionen med 51 röster mot 21 och 6 nedlagda. Öststaterna röstade nej. Den slutligen antagna texten upptog två punkter. Den första uppdrog åt presidenten att fråga regeringarna i Nordvietnam och Sydvietnam samt Nationella befrielsefronten (FNL), om de var beredda att ta emot en delegation. Den andra innefattade ett beslut att, i händelse av jakande svar från samtliga, sända delegationen. Det kan nämnas att den första punkten tillades på svenskt förslag under debatten. Mot bakgrunden av öststaternas hållning i debatten kunde utgången hållas för given. Presidenten erhöll också avböjande svar från FNL men ett jakande från den sydvietnamesiska regeringen; den nordvietnamesiska torde inte ha avgett ett eget svar vid sidan av det från FNL. Ehuru inte framgångsrikt förtjänar initiativet

ändock att nämnas, därför att det åsyftade en direkt, aktiv insats för freden, något som inte på mycket lång tid ifrågasatts. Ett nytt initiativ av samma art togs senare under året av den israeliska delegationen, som hemställde om en interparlamentarisk delegation till Mellersta östern. Behandlingen av denna fråga skall följas i sista kapitlet.

Unionens krisår 1967

De olika initiativ, som sålunda tagits under senare år, visar strävan den att finna nya vägar och former för interparlamentarisk aktivitet i en situation, där omständigheterna lätt skulle kunna hänvisa unionen till ständig passivitet. Några påtagliga positiva resultat har ännu knappast kommit till synes utöver tillkomsten av dokumentationscentrum. I stället har unionen på senaste tid fått erfara vissa motgångar. Inställandet av den europeiska konferensen i Bryssel var en, avböjandet av en interparlamentarisk delegation till Vietnam, ehuru väntat, otvivelaktigt en annan. Den allvarligaste blev emellertid, att 1967 års interparlamentariska konferens måste inställas till följd av motsättningar med de sovjetryska värdarna. Dessa bakslag på kort tid har framkallat en åtminstone tillfällig krissituation för unionen. Sedan Moskvakonferensen inställts, inkallades rådet till en session i Genève i september månad för att överlägga om situationen och framtiden. Till detta möte återkommer vi i sista kapitlet. Här skall i stället lämnas en kort redogörelse för det händelseförlopp, som ledde till att 1967 blev det första år efter återupptagandet 1947 av unionens aktivitet efter andra världskriget, då ingen interparlamentarisk konferens kunnat hållas.

För att rätt uppfatta den betydelse, som i aktiva interparlamentariska kretsar tillmätts förläggningen av en konferens till Moskva, måste man erinra sig vad som redovisats i det föregående om Sovjetunionens och de övriga öststaternas hållning till unionen under efterkrigstiden och om de kontroverser som förekommit inom unionen. Mot den bakgrunden är det emellertid lätt att förstå generalsekretarens uttalande i hans rapport till rådsmötet i Genève om unionens utveckling, att Moskvakonferensen framstått som "höjdpunkten för de ansträngningar som gjorts de senaste åren för att uppnå den fredliga samexistensens ideal".

Den ryska inbjudan hade antagits redan 1964. Avsikten var då

att hålla 1966 års konferens i Moskva och 1967 års i Teheran, men vid vårmötet 1965 begärde den ryska gruppen ett byte under hänvisning till vissa byggnadsarbeten i Kreml, vilket beslöts. Konferensen skulle alltså ha ägt rum omedelbart före firandet av den ryska revolutionens femtioårsjubileum.

Sedan rådet beslutit om platsen för en konferens, upptar generalsekreteraren överläggningar med värdlandets grupp om de praktiska arrangemangen. Dessa resonemang avslutas med att man upprättar ett skriftligt avtal, i vilket upptas allt vad man överenskommit i de olika detaljerna. Vis av skadan från bråken om den spanska exilgruppens vägrade visa till Istanbul och Genève tillser unionen, att uttrycklig uppgörelse träffas om inbjudningar och visa, med särskild hänsyn till grupper vars hemländer inte har diplomatiska förbindelser med värdlandet. Ett sådant avtal om Moskvakonferensen undertecknades den 11 november 1966. Det upptog 31 punkter, varav följande två är av avgörande betydelse i detta sammanhang:

2. Gruppen kommer att utfärda inbjudan till alla nationella grupper som är anslutna till unionen, i överensstämmelse med en förteckning som generalsekreteraren överlämnar senast den 30 maj 1967.

5. Gruppen kommer att vidta arrangemang med de sovjetiska konsulaten och diplomatiska beskickningarna så att visa utan kostnad beviljas följande mot företeende av det identitetskort som gruppen utfärdar:

(a) Alla delegater från nationella grupper som vill delta i konferensen samt medlemmar av deras familjer;

(b) Rådgivare och experter som officiellt anknutits till delegationerna;

(c) Representanter för internationella organisationer som inbjudits av rådet;

(d) Medlemmar av sekretariatet och deras familjer.

Särskilda arrangemang kommer att träffas för utfärdande av visa för medborgare i länder som Sovjetunionen inte har diplomatiska förbindelser med.

Det skall uppmärksammas, att punkten 2 överlåter åt generalsekreteraren att fastställa vilka som skall inbjudas och att värdgruppen inte fått någon prövningsrätt.

I ett brev till generalsekreteraren den 24 maj 1967 meddelade den ryska gruppens ordförande, att gruppen avsåg att inte inbjudas den sydkoreanska gruppen. Efter överläggningar mellan generalsekreteraren och den fungerande presidenten beslöt den sistnämnde att kalla exekutivkommittén till ett extra sammanträde i Genève den 3 juni. Medlemskretsen blev fulltalig — med den lucka som vakansen

på presidentposten medförde — trots att mötet hölls under den akuta krisen i Mellersta östern. De amerikanska och ryska ledamöterna hade dock sänt ersättare på sätt medges av arbetsordningen. Kommittén beslöt en resolution, vari den — ”i betraktande av att enligt unionens principer en interparlamentarisk konferens endast kan hållas, om alla nationella grupper inbjuds och tillförsäkras visa eller annat bemyndigande som erfordras för deltagande” — uppmanade den ryska gruppen att ompröva sitt beslut och meddela sitt slutliga ställningstagande senast den 12 juni. Härutöver beslöts om förfarandet vid negativt svar m. m. Resolutionen antogs av åtta medlemmar, representerande Belgien, Canada, Iran, Israel, Jugoslavien, Senegal, Storbritannien och USA. Den ryske medlemmen lade ner sin röst. Den fungerande presidenten röstar, som förut nämnts, bara vid paria vota.

Den 12 juni meddelades att den ryska gruppen vidblev sin hållning. I detta läge konsulterades rådets medlemmar skriftligen om två frågor: om de godkände exekutivkommitténs principståndpunkt, som alltså ledde till att Moskvakonferensen nu måste inställas, och om de, vid jakande svar, befullmäktigade presidenten och generalsekreteraren att vidta åtgärder för att på annat sätt få till stånd en konferens under 1967. Svar inkom från 82 rådsmedlemmar av 124 tillfrågade. Bland de länder, som det inte kom svar från, återfanns alla öststaterna utom Bulgarien. På den första frågan svarade 73 ja och en nej medan åtta avstod från att rösta. På den andra frågan svarade 72 ja och sju nej medan tre avstod. I överensstämmelse med denna utgång undersöktes möjligheterna att arrangera en konferens i annat land, men detta lyckades inte. I detta läge inkallades i stället rådet att sammanträda i Genève.

Redogörelsen för Interparlamentariska unionens utveckling får sålunda sluta vid en kritisk punkt. Förhandlingarna vid rådets septembermöte i Genève behandlas i sista kapitlet. Händelseförloppet under sommaren 1967 har av generalsekreteraren i hans nyssnämnda rapport karaktäriserats så, att byrån fått, ”i en atmosfär av först osäkerhet, sedan oro och till sist kris, möta en situation vars skadeverkningar endast tiden kan helt eliminera”. Genom det inträffade har unionen ställts i en situation, där ståndpunkt måste intas till de svåra frågor om det interparlamentariska samarbetets framtida utveckling, som antytts i det föregående. Unionen står vid en skilje-

väg. "Det är hela den politik som följts under senare år", skriver generalsekreteraren med rätta i sin rapport, "som måste granskas i en anda av konstruktiv kritik men också moderation och ömsesidig förståelse, så att unionens framtida utveckling styrs i överensstämmelse med principer som kan godtas av alla nationella grupper och varaktigt tillämpas i framtiden".

Kapitel IV

Konferensernas aktivitet

Sedan huvuddragen av Interparlamentariska unionens utveckling som internationell organisation skisserats i de föregående kapitlen, skall i det nu föreliggande ges en kort översikt över vad unionen arbetat med och uträttat. Det är då nödvändigt att inledningsvis erinra om att unionens handlingsmöjligheter är begränsade till att anta resolutioner, i vilka den uttrycker uppfattningar eller framlägger förslag. Uppgiften blir alltså att presentera de resolutioner som antagits. Det är självfallet uteslutet att redovisa innehållet i alla dessa. Redan utrymmesskäl omöjliggör detta, och en mera detaljerad genomgång skulle sannolikt inte heller vara av större intresse. Vi inskränker oss i stället till att i första hand lämna en översikt av de olika ämnen, som behandlats på unionens konferenser under olika skeden, och till att ge kortfattade upplysningar om vissa huvudpunkter i viktigare resolutioner.

Förkrigstiden

Interparlamentariska unionens ursprungliga ändamål var, som förut angetts, att verka för att mellanstatliga konflikter blev avgjorda genom skiljedom. Frågan om *internationell skiljedom* dominerade helt de första konferenserna och intog även fortsättningsvis, fram till 1900-talets första år, en framträdande plats i de interparlamentariska förhandlingarna. De resolutioner som antogs kan med hänsyn till innehållet indelas i tre kategorier: appeller om generella skiljedomsavtal, rekommendationer av skiljedoms klausuler med mera begränsad räckvidd samt resolutioner där konferenserna uttalade sig i fråga om skiljedomsavtal mellan särskilda länder eller eljest om speciella initiativ som tagits på området. Redan den första konferensen ger exempel på alla tre typerna. I den första resolution som antogs riktades en appell till "alla civiliserade regeringar" att sluta avtal, enligt vilka de "utan att ge avkall på sitt oberoende eller medge intrång på området för den inre konstitutionen" för-

band sig att underkasta varje uppkommande tvist ett skiljedomsförfarande. Den andra resolutionen pekade särskilt på möjligheterna av skiljedomsavtal mellan USA och Frankrike, Italien och Spanien. Den tredje uttryckte, i avvaktan på generella avtal, önskemål om att i handelsavtal och andra speciella avtal skulle införas klausuler om att tvister om avtalens tolkning eller tillämpning skulle slitas genom skiljedom.

Vi behöver inte närmare ingå på alla de senare resolutioner som antogs i ämnet. Fyra beslöts 1890, två 1892, en vartdera åren 1894, 1895 och 1896, två 1897 och en 1900. Vid konferensen i Wien 1903 antogs först en mycket lång resolution, innehållande en översikt över utvecklingen på området under senare år och utmynnande i en appell, och därutöver en i vilken framlades ett förslag till skiljedomsklausul i handelsavtal och andra avtal. Nästa konferens noterade den fortsatta utvecklingen och gjorde en ny appell.

Ett omfattande och betydelsefullt initiativ fördes i land vid konferensen i London 1906. Där antogs en resolution, i vilken för den andra Haagkonferensens uppmärksamhet framlades ett förslag till generellt skiljedomsavtal i åtta artiklar. Huvudfrågan och den stora stötestenen var att fastställa tillämpligheten så att inte de ofrånkomliga undantagen kunde begagnas på ett sätt som i realiteten gjorde avtalet värdelöst. Erfarenheterna av de ganska talrika skiljedomsavtal, som kommit till stånd vid denna tid, visade att riskerna för detta var betydande. Unionens förslag byggde på den tekniska lösningen av detta problem, *att* i de första båda artiklarna, enligt vad som var gängse i dittills träffade avtal, angavs vissa allmänt avfattade undantag och överlämnades åt vardera parten att själv avgöra när ett undantag var tillämpligt, *och att* därefter i tredje artikeln lämnades en uppräknig av fall där parterna förband sig att inte göra gällande undantagsreglerna. Avtalet skulle gälla tvister som inte aktualiserade "parternas oberoende eller vitala intressen eller utövningen av deras suveränitet och inte heller ett utanför avtalet stående lands intressen". Uppräkningen i tredje artikeln omfattade bl. a. tvister om tolkningen eller tillämpningen av sexton olika typer av konventioner, avtal etc., om bestämningen på marken av gränserna mellan parternas länder och om skuldförhållanden. Förslaget framlades av enskilda delegater vid den andra Haagkonferensen 1907, där det slutligen efter vissa jämkningar biträdades med 32

röster av 44. Då enhällighet fordrades och minoriteten vägrade att vika, blev det emellertid bara en moralisk framgång för unionen. Konferensen antog endast en allmän rekommendation av obligatorisk skiljedom. Vid Berlinkonferensen 1908 beslöt unionen att fullfölja initiativet och riktade en appell till de 32 staterna att förverkliga förslaget.

I nära sammanhang med arbetet på att verka för internationella skiljedomsavtal stod strävandena att få till stånd en *internationell domstol*. Redan vid Romkonferensen 1891 aktualiserades denna fråga, och vid konferensen i Haag 1894 tillsattes en kommitté med sex medlemmar för att utarbeta ett konkret förslag, byggande på fyra principer. Dessa var (1) att den nationella suveräniteten inte fick kränkas, (2) att staternas anslutning till en konvention om en internationell domstol måste vara helt frivillig, (3) att alla stater som anslutit sig skulle vara helt jämställda inför domstolen och (4) att domstolens utslag skulle kunna verkställas.

Vid Brysselkonferensen 1895 framlades och antogs ett förslag i fjorton artiklar till konvention om upprättande av en permanent internationell skiljedomstol. De fyra grundprinciperna hade iakttagits. I fråga om utslagens verkställighet kunde man emellertid naturligt nog inte komma längre än till att den anförtroddes "åt de tvistande staternas heder och goda vilja". Regeringen i varje land, som anslutit sig till konventionen, skulle ha rätt att utse två domare. Dessa skulle dock aldrig få delta i avgörandet av tvister, i vilka hemlandet var part. Förfarandet inför domstolen hade organiserats som en process med två instanser. I första hand skulle domstolens president, eller på begäran av part domstolen själv, inom domarkretsen utse en skiljenämnd med uppgift att avgöra tvisten som första instans. Inom tre månader från delgivningen av utslaget skulle parterna ha rätt att överklaga detta. Målet skulle i så fall avgöras av domstolen som sådan, dock utan de medlemmar som dömt i första instans eller som representerade de tvistande staterna. En sådan dom skulle vara slutgiltig. Parterna skulle emellertid, om de var ense därom, kunna direkt hänskjuta en tvist till slutligt avgörande av domstolen.

Vid de följande konferenserna, 1896 och 1897, antogs resolutioner med appeller om fullföljande av domstolsinitiativet. Beslutet av den första Haagkonferensen 1899 att upprätta Permanenta skiljedom-

stolen i Haag betraktades av Interparlamentariska unionen med fog som en betydande framgång. Fullständig var likväl denna långtifrån. Den nya domstolen var egentligen varken permanent eller en domstol utan bestod av en förteckning över domare, som utsetts av vederbörande regeringar och bland vilka fick utväljas medlemmarna i varje aktuell skiljenämnd för sig.

Den första Haagkonferensen blev över huvud av stor betydelse för Interparlamentariska unionens arbete. Detta kom under de följande åren att i stor utsträckning inriktas på att verka för fullföljande av det inledda arbetet och att få till stånd nya konferenser. Nämnas bör särskilt att unionen vid sitt möte i St Louis 1904 antog en resolution, i vilken hemställdes hos USA:s president, att han måtte inkalla en ny fredskonferens. Resolutionen överlämnades av generalsekreterare Gobat till president Theodore Roosevelt, som i sitt svar utfäste sig att inom en snar framtid ta det begärda initiativet. Han överlät visserligen senare till den ryske tsaren, vilken kallat till den första Haagkonferensen, att inbjuda även till den andra, vilken ägde rum 1907, men Interparlamentariska unionen ansåg sig med rätta ha genom sin aktivitet bidragit till beslutet.

I en resolution vid Pariskonferensen 1900 fastställde unionen som tre huvuduppgifter efter den första Haagkonferensen att verka för (1) att skiljedomsförfarande blev obligatoriskt, inom de gränser som staternas suveränitet medgav, (2) att alla stater anslöt sig till konferensens beslut och (3) att den nya domstolen blev en verklig permanent institution. Det skulle knappast vara av intresse att närmare ingå på alla de talrika resolutioner, i vilka unionen under de följande åren återkom till dessa önskemål eller eljest till arbetsuppgifterna för en andra, senare en tredje fredskonferens. Endast några huvudpunkter skall antecknas. Till en början bör det nämnas att unionen under åren närmast före första världskriget tog ett nytt initiativ i frågan om en internationell domstol. En kommission tillsattes som utarbetade ett förslag om en verklig, permanent domstol med femton ledamöter och med befogenhet att uppta inte bara tvister mellan stater utan även vissa sådana mellan enskilda och mellan stater och enskilda. En rapport författades till Stockholmskonferensen 1914 av den belgiske senatorn och fredspris-tagaren Henri LA FONTAINE. Den ingår bland de preliminära dokument som hann tryckas och distribueras, innan krigsutbrottet framtvang konferensens inställande.

Ytterligare två frågor, som Interparlamentariska unionen upptog i anslutning till Haagkonferenserna, förtjänar att här särskilt beröras, då de pekade framåt på ett speciellt sätt, nämligen nedrustningsfrågan och frågan om periodiska internationella konferenser.

Det var avsikten att den första Haagkonferensen skulle behandla *nedrustningsfrågan*, men arbetet i den kommission som tillsattes för ändamålet hann inte föras fram till något resultat. Frågan upptogs bland Interparlamentariska unionens önskemål om arbetsuppgifter för en ny konferens första gången 1903, då en särskild resolution ägnades ämnet. Frågan fördes nästa gång uttryckligen upp på önskelistan vid 1905 års konferens. En särskild resolution ägnades önskemålet 1906, varvid grupperna ålades att aktivt verka för saken i sina hemländer. Unionen stannade emellertid under dessa år vid att endast begära ämnets upptagande vid en Haagkonferens. Något självständigt studium ägnades inte frågan. En ändring härvidlag kom till synes under de sista åren före första världskriget. Som förut nämnts tillsattes en särskild studiekommission för nedrustningsfrågan 1910. En resolution i ämnet antogs 1912. Att frågans innebörd och betydelse knappast ännu stod klar framgår emellertid av texten. Vad som framhölls var närmast de ekonomiska konsekvenserna, inte riskerna för världsfreden. "Kapprustningen hotar att framkalla en ekonomisk kris av svåraste slag, vilken kan leda till djupgående konsekvenser för den sociala freden", heter det i ett centralt uttalande. Vid krigsutbrottet hade unionen påbörjat arbetet på ett förslag till konvention i syfte att minska rustningskostnaderna.

Diskussionerna om att få till stånd *periodiska internationella fredskonferenser*, att s. a. s. institutionalisera Haagkonferenserna, är av intresse som ett ingalunda betydelselöst led i det ideologiska förarbetet till Nationernas Förbund. Här kan vi inte ingå på själva debatterna utan måste inskränka oss till att redovisa vissa huvudpunkter ur resolutionsmaterialet. Första gången tanken kom till direkt uttryck var i den resolution av konferensen i St Louis, som överbragtes till president Roosevelt 1904. Där uttalades att en andra Haagkonferens bl. a. borde till behandling uppta frågan om "lämpligheten av att skapa en internationell kongress som skulle sammanträda med viss periodicitet för att överlägga om internationella frågor". Vid nästa konferens, i Bryssel 1905, återkom tanken i två sammanhang. Den amerikanska gruppen framlade ett förslag i tolv

punkter om "en internationell kongress". Denna skulle bestå av en senat med två representanter för varje nation och en deputeradekammare med en mot ländernas "internationella handel" proportionell sammansättning. Den skulle ha till uppgift väsentligen att överlägga om frågor rörande förbindelserna mellan staterna och att göra deklarationer om regler och allmänna principer i dessa hänseenden, vilka skulle ha kraft som lagar. Förslaget hänvisades till kommissionsbehandling. I en annan resolution uppräknades frågor som borde övervägas av en ny fredskonferens. Som fjärde punkt upptogs periodiska mellanstatliga konferenser med allmänt internationell inriktning. Nästa konferens, i London 1906, uttalade sig även för ett mindre långtgående projekt. Samtidigt som allmänna önskemål uttrycktes om att Haagkonferenserna skulle få en mera permanent betydelse i fredsarbetet och att en fast periodicitet borde eftersträvas, förordades att en fast kommission skulle inrättas för att arbeta på folkrättens kodifiering och utveckling.

De ifrågavarande tankegångarna upptogs inte vid den andra Haagkonferensen. Vid nästa års interparlamentariska möte i Berlin fördes frågan om periodiska internationella konferenser åter fram av den amerikanska gruppen och hänvisades till kommissionsbehandling. Vid 1912 års konferens i Genève beslöts *dels* en appell till regeringarna om att verka för att fredskonferenser skulle komma till stånd automatiskt med viss periodicitet, oberoende av enskild stats initiativ, *dels* att uppmana interparlamentariska rådet att tillsätta en studiekommission för frågan om inrättandet och sammansättningen av ett permanent organ för Haagkonferenserna. Som förut nämnts kom också en kommission för "fredskonferensernas permanenta organisation" till stånd nämnda år.

I anslutning till vad som nämnts om Haagkonferenserna bör även antecknas, att Interparlamentariska unionen vid två tillfällen uttalade önskemål om att alla stater skulle få delta i internationella kongresser. Så skedde redan i Rom 1891, då avseende europeiska kongresser, som naturligt var, då endast europeiska stater var företrädare vid konferensen. Samma önskemål uttrycktes ånyo 1910, denna gång avseende "alla civiliserade stater".

Bland andra ämnen som ofta behandlades vid de interparlamentariska konferenserna under förkrigstiden bör nämnas *neutralitetens problem*. Vid 1895 års konferens uttalades i en resolution att, om

en stat inskrev permanent neutralitet i sin författning, borde denna neutralitet erkännas av andra stater. Nästa konferens uppdrog åt interparlamentariska byrån att studera neutralitetsproblemen. En längre resolution om dessa men med tämligen allmän och diffus avfattning antogs 1900. Vid Wienkonferensen 1903 uttrycktes önskemål om att en andra Haagkonferens skulle behandla neutralitetsspörsmålen. I en särskild resolution uttalades sympati för de skandinaviska gruppernas strävanden att verka för hemländernas permanenta neutralitet. Ännu vid denna tid hade emellertid dessa problem knappast blivit föremål för någon mera inträngande behandling från unionens sida. Under de sista förkrigsåren gjordes ansatser i denna riktning, närmast genom tillsättandet av de förutnämnda studiekommissionerna för neutralisering av interoceana sund och kanaler 1910 och för frågan om permanent neutralitet 1911. Den förstnämnda framlade en principrapport för 1913 års konferens, som godkände dess uttalanden och ålade den att för nästa konferens framlägga ett förslag till internationell konvention i det aktuella ämnet. Krigets mellankomst avbröt detta arbete. Från konferensen 1913 är också att anteckna en resolution till förmån för antagande av internationella rättsregler mot krigslån.

En fråga som flera gånger diskuterades var också *folkrättens kodifiering*. Den främste förkämpen för denna tanke var under både förkrigs- och mellankrigsåren den förutnämnde belgaren La Fontaine. Ämnet debatterades vid konferensen 1899 och blev föremål för två resolutioner. Den ena ålade rådet att för en senare konferens framlägga ett förslag till "internationellrättslig lag om staters rättigheter och skyldigheter", ett uppdrag som rådet naturligtvis inte mäktade utföra. Vi har nyss talat om 1906 års resolution om en internationell kommitté för folkrättens kodifiering. Berlinkonferensen 1908 förordade att ämnet skulle upptas av en tredje Haagkonferens.

Spörsmål om *bona officia och medling* behandlades vid flera konferenser. En längre resolution antogs 1903, i vilken bl. a. uttalades att erbjudande av bona officia aldrig borde kunna anses som en ovänlig handling. Vid 1905 års konferens uppsattes utformande av allmänna regler om bona officia som en arbetsuppgift för en ny Haagkonferens. Betydelsen av medlingsinstitutet underströks i en

resolution 1908. I denna rekommenderades också att skiljedomsavtal skulle uppta en klausul om att medling skulle ske i tvister, på vilka skiljedomsstadgandena inte var tillämpliga. Att en särskild studiekommision tillsattes 1912 för frågorna om skiljedom och medling har förut nämnts.

Om övriga internationellrättsliga frågor, som behandlades på förkrigstidens konferenser, kan förtjäna att i korthet antecknas, att skydd för privategendom under krig var föremål för resolutioner 1892, 1894 och 1906, utlänningars behandling 1896, växellagstiftningens unifiering 1908 och frågan om förbud mot krigföring i luften 1912.

Först genom stadgeändring 1912 öppnades möjlighet att behandla frågor utan rättslig anknytning. Som förut nämnts hann detta emellertid inte få praktisk betydelse före krigsutbrottet. En resolution 1913 till förmån för en unifiering av postportot för internationella försändelser blev enda exemplet på att unionen lämnade de traditionella markerna.

Mellankrigstiden

Förkrigsårens interparlamentariska arbete hade inneburit koncentrerade, målmedvetna strävanden på ett klart definierat arbetsfält. Som en följd härav, liksom naturligtvis även av att det då endast fanns få andra internationella organisationer, hade unionen otvivelaktigt vunnit betydande anseende och lyckats lämna flera beaktansvärda bidrag till den internationella utvecklingen. Läget under mellankrigsåren var ett helt annat. Unionen hade då att verka i skuggan av Nationernas Förbund och i en ständigt vidgad krets av internationella organisationer. Och dess eget arbetsfält utsträcktes drastiskt. Över huvud kunde närmast vilken internationell fråga som helst upptas till behandling på en interparlamentarisk konferens. Unionen omvandlades från att ha varit ett slags "fackorganisation" till att mera framstå som ett allmänt opinionsbildande organ.

Det viktigaste överläggningsämnet på mellankrigsårens interparlamentariska konferenser var *nedrustningsfrågan*, vilken gick som en röd tråd genom förhandlingarna alltifrån det unionen återupptog sitt arbete efter krigsslutet och fram till mitten av 1930-talet. Som

en stark pådrivande kraft verkade härvid generalsekreterare Lange, som alltifrån sitt inträde i unionens tjänst 1909 ägnade frågan ett intensivt intresse.

Det finns knappast anledning att här närmare ingå på det många-åriga, mödosamma arbete, som under mellankrigsåren nedlades på nedrustningsfrågan. Det får vara tillräckligt att erinra om några viktiga händelser och årtal. Under 1920 och 1921 tillsatte NF två kommissioner av närmast expertkaraktär för frågans beredning. Genèveprotokollets undertecknande 1924 avsågs bana vägen för inkallandet av en nedrustningskonferens påföljande år. Protokollet förkastades emellertid. Sedan Locarnofördragen slutits hösten 1925, kunde likväl en förberedande kommission tillsättas av NF i slutet av samma år. Först 1930 lyckades denna avsätta resultat i form av ett förslag som, om än långtifrån omfattat med enighet, kunde tjäna som underlag för en allmän nedrustningskonferens. En sådan sammankallades slutligen 1932, alltför sent, i ett ändrat världsläge vars ständiga försämring omöjliggjorde varje framsteg för konferensen.

Under hela denna tid följdes frågan med ständig och intensiv uppmärksamhet av de interparlamentariska konferenserna. Redan vid den första under perioden, i Stockholm 1921, blev den föremål för en ingående debatt på grundval av en rapport av Branting. En utförlig resolution antogs i ämnet. Nya diskussioner fördes och nya resolutioner beslöts 1922 och 1923. Påföljande år antogs två utförligt skisserade förslag i frågan. Det ena byggde på en begränsning av rustningskostnaderna, det andra på fredsfördragen, vilka fixerat gränser för de forna centralmakternas militära potential i syfte att möjliggöra en allmän nedrustning. Ännu en resolution antogs 1925. Nästa konferens, i Paris 1927, fastställde en omfattande teknisk plan för nedrustning, vilken blev föremål för uppmärksamhet under arbetet inom NF:s förberedande kommission och senare vid nedrustningskonferensen. Om innehållet skall endast antecknas att särskild vikt lades vid begränsning av rustningskostnaderna och vid förbud mot tillverkning av vissa vapentyper, som var av utpräglat aggressiv karaktär eller som kunde möjliggöra plötsliga och oprovocerade angrepp. I nya appeller ettvart av åren 1930—1934 återkom konferenserna till ämnet och uppmanade medlemsgrupperna att på alla sätt verka först för nedrustningskonferensens sammankallande och sedan för dess framgång.

Efter 1934 antog de interparlamentariska konferenserna inga resolutioner om nedrustningsfrågan som sådan. I den ändrade världspolitiska situationen inriktade man sig i stället på mera begränsade delar av problemkomplexet, där ännu något kunde stå att vinna, främst den privata vapentillverkningen och vapenhandeln mellan länderna. Detta ämne hade redan behandlats i resolutioner 1924 och 1931. En ny antogs 1935. Det konstaterades där, att händelseutvecklingen efter den föregående konferensen minskat utsikterna till nedrustning, men att det syntes möjligt att åvägabringa vissa åtaganden från staternas sida i fråga om vapentillverkning och vapenhandel. Konferensen underströk vikten av att en rigorös statlig kontroll över dessa verksamheter åvägabragtes i alla länder. Detta angavs som en förutsättning för att en internationell konvention i ämnet skulle kunna få praktiskt betydelse. Grupperna uppmanades att verka för tillkomsten av en sådan konvention.

I nära sammanhang med nedrustningsfrågan betraktades den om upprättande av *demilitariserade zoner*. Den behandlades ingående av konferenserna 1924 och 1925. Sistnämnda år antogs en lång principdeklaration till förmån för sådana zoner samt ett utförligt förslag till reglering av desamma.

Rent allmänt kan man säga, att Interparlamentariska unionen tillmätte nedrustningsfrågan en större betydelse för fredsarbetet än som i allmänhet tillerkändes den. Frågan om *medel för att garantera internationell säkerhet*, som annars intog förstarangsplatsen i mellankrigstidens internationella diskussion, återspeglas i väsentligt ringare grad i de interparlamentariska överläggningarna. Från 1920-talet är över huvud ingen resolution att notera om denna problematik vid sidan av dem om nedrustning. Att Genèveprotokollet inte blev föremål för behandling, oaktat det byggde på ett med internationella sanktioner garanterat obligatoriskt skiljedomsförfarande och sålunda bort ha särskilt intresse för unionen, låter sig emellertid förklaras av att det undertecknades efter den interparlamentariska konferensen i Bern 1924 och förkastades före konferensen i Washington-Ottawa 1925. Att inte heller Locarnoavtalen föranledde någon resolution torde ha berott på att ingen konferens hölls därefter förrän 1927, sålunda då två år redan förflutit. Den s. k. Briand-Kelloggpakten, vari krig fördömdes som en folkrättsstridig handling, upptogs emellertid till behandling vid närmast följande

interparlamentariska konferens, i London 1930. I en resolution uttalades att pakten innebar "en revolution på den internationella rättens område" och uppdrogs åt vederbörande kommission att studera frågan om vilka konsekvenser pakten borde få inom den internationella rätten, närmast i fråga om sanktionsförfarande, liksom i staternas interna rätt, främst den konstitutionella samt straffrätten.

Konferensen i Genève 1932 beslöt bl. a. att rekommendera upprättandet av ett "konsultativt organ" med uppgift att uttala sig om paktens tillämplighet i konkreta fall. Tanken utvecklades närmare i en utförlig resolution av nästa års konferens, som förordade en internationell konvention på grundval av de skisserade principerna. Den därpå följande konferensen, i Istanbul 1934, gick än vidare och förordade ett universellt säkerhetssystem, byggande på sex angivna principer. Som första upptogs paktens förbud mot krigshandlingar och som andra upprättande av det konsultativa organet. De övriga omfattade definition av vem som skall anses som angripa, tillämpning av diplomatiska, ekonomiska eller militära sanktioner, vidtagande av förberedande åtgärder av lagstiftningskaraktär eller av administrativ art för att underlätta sanktionssystemets funktion samt vägran att erkänna avtal eller faktiska ändringar som åstadkommits med våld.

I vissa av de resolutioner som här nämnts upptogs även spörsmål om olika *reformer beträffande NF*. Från 1933 års konferens är att notera en resolution angående upprättande av en internationell styrka till NF:s disposition. Konferensen förordade att denna tanke skulle upptas till studium, särskilt med sikte på en flygstyrka. Det underströks emellertid att fråga endast kunde vara om ett slags polisstyrka under NF:s fullständiga kontroll.

Utvecklingen under 1930-talet medförde som välkänt är att NF allvarligt förlorade i prestige och betydelse, främst som en följd av det italiensk-abessinska kriget 1935 och misslyckandet att då genomföra verksamma internationella sanktioner. Interparlamentariska unionen antog 1935 en resolution om "neutralitet och bistånd", vari framhölls att krigshandlingar i strid med NF:s stadga och Briand-Kelloggpakten angrep så fundamentala intressen för statssamfundet som sådant, att alla stater måste stå emot dem solidariskt. Neutralitetsbegreppet måste anses på visst sätt modifierat härigenom, anfördes i resolutionen. Denna utmynnade i att det framstod som abso-

lut nödvändigt, att samfällt bistånd mot angrepp kom till stånd i kraft av en multilateral överenskommelse, i vilken varje stat preciserade formerna för det bistånd den var beredd att lämna. I en resolution 1936 noterade unionen, att NF:s prestige hade allvarligt skadats och uppmanade medlemsgrupperna att studera frågan om organisationens stärkande, eventuellt en rekonstruktion av densamma. Konferensen i Paris 1937 upptog spørgsmålet om NF:s medlemsanslutning. I en resolution anfördes, att man borde eftersträva universalitet och att i vart fall NF:s råd och generalförsamling måste verka för att etablera kontakter mellan medlemsstaterna och de utanför organisationen stående.

Vi övergår härefter till Interparlamentariska unionens insatser under mellankrigstiden på dess ursprungliga arbetsfält, den internationella rätten. Väsentligen två frågor ägnades mera betydande uppmärksamhet, nämligen folkrättens kodifiering och krigets kriminalisering.

Frågan om *folkrättens kodifiering* upptogs efter första världskriget av NF, som tillsatte en särskild expertkommission för dess beredning. Interparlamentariska unionen hälsade i en resolution 1925 detta initiativ med tillfredsställelse men underströk vikten av att börja arbetet med att upprätta en detaljerad allmän plan för kodifieringen. Konferensen uppdrog åt juridiska kommissionen att vid senare tillfälle framlägga förslag i detta ämne. Samma konferens beslöt också att ålägga kommissionen att utarbeta ett förslag till deklaration om staternas rättigheter och skyldigheter. En sådan skulle enligt resolutionen båda ha ett värde i sig och innebära ett konkret bidrag till en framtida kodifiering av folkrätten. En sådan deklaration, i fjorton punkter, antogs sedermera i Berlin 1928. Året innan hade unionen i en ny, utförlig resolution återkommit till den allmänna frågan om kodifieringen. Det antecknades där att NF:s expertkommission rekommenderat ett successivt arbete, begynnande med en serie frågor som enligt experternas mening och deklarationer av åtskilliga regeringar syntes mogna för sin lösning. Unionen stödde helhjärtat denna rekommendation och uttryckte önskemål om att en första konferens för kodifieringsarbetet skulle inkallas snarast. Till denna borde alla stater inbjudas, även de som inte var medlemmar i NF. Samtidigt upprepades förordet för en noggrann arbetsplan och underströks nödvändigheten av fortsatta, omsorgs-

fulla förberedelser. En konferens kom till stånd i Haag 1930 på NF:s initiativ, men den följde inte unionens anvisning om att upprätta och följa en bestämd plan och avsatte knappast särskilt betydande resultat. I anledning härav återupptog Interparlamentariska unionen sitt arbete på området. Vid konferensen i Genève 1932 antogs, på grundval av en rapport av La Fontaine, ett förslag till disposition för en allmän internationellrättslig författning. Den upptog, förutom en inledande förklaring om staternas och individernas rättigheter och skyldigheter, fyra huvudavdelningar och tolv kapitel. En resolution 1935 riktade ånyo uppmärksamheten på frågan och uppmanade grupperna att verka för sakens framgång.

Vi har redan i det föregående nämnt att *krigets kriminalisering* utgjorde syftet med Briand-Kelloggpakten 1928 och att Interparlamentariska unionen gav sitt fulla stöd åt pakten och beslöt att utreda vilka rättsliga följdåtgärder den borde föranleda. Själva idén var emellertid äldre och hade redan vid två tillfällen upptagits i interparlamentariska resolutioner. Redan i det förslag till fördrag om ömsesidigt bistånd, vilket framförts inom NF 1922 som ett led i de tidiga nedrustningssträvandena, hade angreppskrig stämplats som "ett internationellt brott". Denna tanke vann omedelbart anklang inom Interparlamentariska unionen, som tog upp den vid 1924 års konferens i samband med behandlingen av frågan om parlamentens befattning med utrikespolitiken. I den resolution, som antogs i detta ämne, infördes en särskild avdelning om anfallskrig. Där uttalades unionens anslutning till uppfattningen, att sådan handling borde anses som ett internationellt brott, och riktades en uppmaning till grupperna att verka för att i hemländernas författningar inskrevs förbud mot krigshandling utan stöd i NF:s stadga och skyldighet att anlita fredliga vägar för att lösa konflikter med andra stater.

Unionen släppte inte frågan med 1924 års resolution utan fortsatte arbetet. Den drivande kraften var härvid den rumänske juristen och parlamentarikern Vespasien Pella som vid konferensen 1924 varit en av huvudtalarna i ämnet. Han återkom vid nästa konferens, i Washington-Ottawa 1925, med en rapport, till vilken fogades ett förslag till grundprinciper för en "folkrättslig strafflag", åsyftande att kriminalisera och beivra krigshandlingar och vissa andra handlingar som är ägnade att leda till väpnad konflikt. För-

slaget omfattade arton punkter och upptog bl. a. vissa preciseringar beträffande de handlingar, av stater och av enskilda, som borde kriminaliseras och de sanktioner som borde övervägas, mot stater och mot enskilda. Konferensen ställde sig positiv till Pellas förslag och beslöt att tillsätta en underkommission med uppgift att studera de sociala, politiska, ekonomiska och moraliska bevekelsegrunderna för anfallskrig och praktiska utvägar att hindra en konflikt samt utarbeta ett utkast till författning enligt Pellas intentioner.

Det arbete, som upptogs 1925, hade ännu inte lett fram till någon resolution, då det förutnämnda nya initiativet togs 1930 i anledning av Briand-Kelloggspakten. Detta fullföljdes redan vid konferensen i Genève 1932. Rapportör var även denna gång Pella, som rönt framgången att få se en resolution antagen om harmonisering av staternas interna rättsordningar med nämnda pakt. Grupperna uppmanades att ta initiativ i sina hemländer till sådana konstitutionella regler, som förordades 1925, samt till kriminalisering i strafflagstiftningen av brott mot dessa regler och av vissa andra handlingar, ägnade att framkalla krig. Resolutionen uttryckte även önskemål om att NF skulle ta initiativ till en internationell konvention i samma syfte och till ett närmare samarbete mellan staterna för att bekämpa och förhindra handlingar av de angivna typerna.

Frågorna om metoderna för fredlig lösning av mellanstatliga konflikter intog inte samma förgrundsplats i de interparlamentariska förhandlingarna under det nu aktuella skedet som under det första kvartssektet av unionens tillvaro. De var i stället föremål för ständig uppmärksamhet och flera viktiga initiativ på det officiella, diplomatiska planet och inom NF. Bland de viktigaste händelserna på detta område bör antecknas den i omedelbar anslutning till Briand-Kelloggspakten utarbetade s. k. generalakten för fredligt biläggande av mellanstatliga tvister, vilken framlades för undertecknande i september 1928. I en särskild resolution riktade 1930 års interparlamentariska konferens en appell till alla stater att ansluta sig till generalakten. Något eget konkret initiativ på området tog unionen emellertid inte under perioden.

Med frågan om krigets kriminalisering och arbetet på att förverkliga denna tanke genom bl. a. författningsändringar har vi kommit in på ett för Interparlamentariska unionen nytt arbetsfält, som

från och med mellankrigsåren varit ett av dess viktigaste, nämligen *konstitutionella och parlamentariska frågor*. Bland personer som gjorde bemärkta insatser på detta område kan antecknas den förutnämnde La Fontaine, under hela perioden ordförande i den juridiska kommissionen.

Resolutionen om parlamenten och utrikespolitiken 1924 var den första som antogs av unionen på ifrågavarande område. Ämnesvalet var naturligt, då enligt en gängse uppfattning den bristande insynen i regeringarnas sätt att handlägga utrikesärendena varit en avgörande faktor för första världskrigets utbrott. Denna synpunkt utvecklades också utförligt av den tyske professorn Walther Schücking som rapportör. Resolutionen rekommenderade ett flertal åtgärder för att stärka parlamentens inflytande, däribland inrättande av särskilda utrikesutskott och framläggande av alla traktater och andra överenskommelser med främmande makter för parlamentet, även om dettas samtycke inte erfordrades enligt författningen.

Under de följande åren ägnade unionen oavbruten uppmärksamhet åt den parlamentariska utvecklingen i världen. Ett flertal resolutioner ger uttryck för dess oro inför de tendenser att undergräva och motverka det demokratiska styrelsesättet, som kom till synes, och dess vilja att genom konkreta förslag bidra till att övervinna dessa strömningar och undanröja framkomna brister i demokratiens funktionssätt. Redan 1925 ålades vederbörande kommission att utarbeta en rapport om styrelsesättet i skilda länder. Konferensen 1928 antog en resolution, vari den, med understrykande av sin neutralitet i aktuella konfliktfrågor och beträffande staternas inre angelägenheter, förklarade att "principen om folkets representation genom fritt valda parlamentsledamöter" utgjorde "själva grunden för unionens verksamhet" och tog avstånd från varje handling i syfte att sätta parlamentet ur funktion.

Konferenserna 1930, 1933, 1934 och 1935 antog, mot bakgrunden av parlamentarismens och demokratiens akuta kris, utförliga resolutioner om åtgärder för att befästa och förbättra det representativa statsskicket. Den första var försiktigt hållen. Den underströk noga svårigheterna att göra generella uttalanden, betonade omöjligheten att finna ensartade lösningar med hänsyn till staternas olika traditioner och sedvänjor samt inskränkte sig till att i sex punkter ange frågor som unionen studerat och "vars lösning skulle ha den största betydelse för de representativa och demokratiska institutio-

nernas framtid". Här upptogs bl. a. regeringens och parlamentets oberoende och överhöghet i förhållande till enskilda intresseorganisationer av olika slag, decentralisering av verkställighetsuppgifter till kommuner och andra lokala myndigheter, skolundervisning om styrelsesättet, vederhäftig pressinformation om parlamenten och förbättrande av den parlamentariska tekniken.

I fråga om förhistorien till 1933 års resolution hänvisas till vad förut nämnts om rådsmötet på våren och om upplösningen av den tyska interparlamentariska gruppen. I den resolution, som antogs av konferensen på hösten, utdömdes enpartistater och bekräftades unionens helhjärtade anslutning till det demokratiska statsskicket, byggande på allmän rösträtt och fria val. Vidare fästes gruppernas uppmärksamhet på vissa förbättringar som kunde nås i det parlamentariska systemet, presenterade i sju punkter. Där förordades till en början åtgärder för att åstadkomma en stabilare regeringsmakt, främst införande av rätt till parlamentsupplösning. Vidare rekommenderades att en bestämd frist skulle fastställas för parlamentens budgetbehandling, att konsultativa organ skulle inrättas för att medverka i lagstiftningsarbetet, främst på det ekonomiska området, och att representation skulle beredas olika yrkes- och intressegrupper i någon av parlamentets kamrar, eventuellt genom att en kammare konstituerades på sådan grund. I övrigt upprepades bl. a. förorden för decentralisering av vissa uppgifter och förbättring av den parlamentariska tekniken samt förordades upprättande av en parlamentarisk informationstjänst. I en särskild resolution om ratificering av konventioner framfördes önskemål om att regeringarna skulle åläggas att underrätta parlamenten om alla konventioner som undertecknades, i syfte att påskynda ratificeringen.

I 1934 års resolution återkom åtskilliga av de förslag som framförts i den föregående. Även nya tankar kom emellertid till synes. Bl. a. förordades tidsbegränsning av anföranden i budgetdebatterna, partimässigt proportionell sammansättning av utskotten, främjande av regeringsmaktens stabilitet genom valsysteem som gynnar stora partier och åtgärder till undvikande av överraskande voteringar, garantier för domarnas självständighet samt stärkande av parlamentens ställning genom regler om immunitet och ersättningsrätt för ledamöterna.

Ur 1935 års resolution förtjänar närmast antecknas förord för en klar gränsdragning mellan den lagstiftande och den verkställande

makten samt ett understrykande av utskottens grundläggande betydelse för det parlamentariska arbetet.

Under de sista åren före det andra världskriget upptog unionen några avgränsade konstitutionella problem till behandling. En utförlig resolution om behörighetsvillkor för uppdrag som parlamentsledamot antogs 1937. Den parlamentariska kontrollen över budgeten var föremål för en lång resolution i åtta punkter 1938. Vissa begränsningar rekommenderades i fråga om parlamentsledamöternas initiativrätt i utgiftsfrågor, genom krav endera på anslutning av visst antal ledamöter eller på samtycke av regeringen eller på täckningsbestämmelse. Vidare framhölls budgetutskottens betydelse, samtidigt som det underströks att de inte borde vara en ständig anledning till parlamentsarbetets försening. En enhetlig budget förordades bestämt framför ett system med specialdestinationer, en årlig budget framför en budgetperiod på två år. I övrigt framhölls bl. a. betydelsen av en efterföljande finanskontroll, med betonande av att redovisning borde lämnas parlamentet utan större dröjsmål. Vid 1939 års konferens slutligen antogs en resolution om budgetårets förläggning. Det underströks att en allmängiltig rekommendation inte kunde göras men att vissa principer borde iakttas. Bland dessa återfinns bl. a., att budgetåret oundgängligen bör sammanfalla med de regionala och lokala myndigheternas räkenskapsår, en uppfattning vilken som bekant inte hyses i Sverige, där kommunernas budgetår löper per årsskifte, statens per halvårsskifte.

Det återstår att redovisa unionens resolutioner på de nya områden i övrigt, dit verksamheten sträckte sig under mellankrigsåren. Det gäller ett stort och splittrat arbetsfält: ekonomiska, sociala, humanitära, kulturella, koloniala m. fl. frågor. Resolutionerna omfattar vid pass en tredjedel av dem som under perioden antogs i andra än interna frågor. Rent allmänt kan man nog säga om dem, att de är av mindre intresse för eftervärlden än de vi hittills talat om. Resolutionerna i parlamentariska och konstitutionella ämnen är värda att noteras som en såtillvida originell insats som ingen annan internationell organisation sysslade med sådana frågor. Och de om utvecklingen av den internationella rätten och av de fredliga förbindelserna mellan staterna förtjänar uppmärksammas som led i en konsekvent och oavbruten strävan från Interparlamentariska unionens sida, alltifrån dess skapande 1889 och fram till vå-

ra dagar. De resolutioner vi nu går att behandla har däremot mera av tillfällighetskaraktär. Om alla de upptagna frågorna gäller också att de studeras — och studerades redan under den här aktuella perioden — av andra internationella organisationer med större resurser till förfogande. Mot denna bakgrund inskränker vi oss till en kortfattad överblick över materialet.

Interparlamentariska unionens resolutioner i *ekonomiska frågor* under mellankrigsåren ger uttryck för en bestämd, oavslätlig strävan: att verka för en fri internationell handel och motarbeta alla hinder som upprestes av staterna mot ett fritt utbyte. Redan 1923 betonade unionen ”nödvändigheten av en skyndsam revision av alla de åtgärder av skilda slag som på ett konstlat sätt förbjuder eller begränsar import eller export av råvaror och industriprodukter”. I en lång resolution 1924 återkom unionen till ämnet. Som första punkt upptogs en rekommendation om slutande av handelsavtal och transportkonventioner, varigenom restriktioner upphävdes och lika behandling tillförsäkrades alla intressenter. I det följande uttalades önskemål om en radikal revision av det rådande tullsystemet, utarbetande av gemensamma, direkta taxor för internationella transporter samt slopande av pass eller åtminstone av krav på visa. Det kan antecknas, att särskilda resolutioner i passfrågan antogs 1921 och 1927. Konferensen 1925 ålade ekonomiska kommissionen att studera möjligheterna att undanröja eller åtminstone sänka de ekonomiska barriärerna mellan de europeiska staterna. Ännu en utförlig resolution i samma anda som de tidigare antogs 1927.

Under de närmast följande åren, präglade av den ekonomiska världskrisen, antogs inga resolutioner med samma allmänna inriktning som de dittillsvarande. Vid konferensen 1930 behandlades frågan om internationella truster. Åren 1931 och 1933 antogs två utförliga resolutioner om jordbrukskrisen. Från 1935 återvände unionen emellertid till deklarationer av allmänt ekonomisk-politisk natur. Detta år antogs en resolution om ekonomisk solidaritet mellan världens stater och en om valutastabilisering. Regionala ekonomiska fördrag förordades i en resolution 1937. Särskilt pekades på lämpligheten av ett närmande mellan de sex Donauländerna, Bulgarien, Jugoslavien, Rumänien, Tjeckoslovakien, Ungern och Österrike. Det framhölls som önskvärt, att samtliga europeiska stater anslöt sig till sådana fördrag. Samma år antogs en resolution om tillgång till råvaror och nästa år en rörande klausulen om mest gynnad na-

tion, båda grundade på unionens frihandelsvänliga grundsyn. Sista mellankrigskonferensen i Oslo 1939 återvände till jordbruksområdet med en resolution till förmån för "bibehållande och utveckling av små och medelstora familjeegendomar".

Innan vi lämnar de ekonomiska resolutionerna, bör vi notera, att unionen 1923 och 1924 beslöt vissa uttalanden om krigsskadestånds-problemet i Dawesplanens anda, och att den 1936 yttrade sig till förmån för vidareutveckling av skiljedomssystemet i internationella handelstvister.

I *koloniala frågor* antogs under perioden sex resolutioner. Tre av dessa avsåg det under NF:s överinsyn introducerade systemet med koloniala mandat. Interparlamentariska unionen förklarade sig 1923 helt stödja de principer, varpå mandaten byggde. I en ny resolution påföljande år framfördes emellertid i tretton punkter olika önskemål beträffande systemet. Man tryckte på vikten av att de infödda befolkningarna gavs en intellektuell och politisk skolning, som förberedde dem för ländernas självständighet. Vidare förklarades att slaveri inte fick förekomma och tvångsarbete endast efter dom, fälld enligt lag av behörig domstol. Den infödda befolkningen borde inte få rekryteras till annan väpnad styrka än som erfordrades för mandatlandets försvar, och naturtillgångarna borde inte få nyttiggöras annat än till landets egen fördel, anfördes ytterligare i resolutionen. Unionen återkom till mandaten 1933 och uppehöll sig då främst vid förutsättningarna för deras upphörande. Förlänande av autonomi måste, anfördes det i den då antagna resolutionen, förutsätta en effektiv statsstyrelse samt vissa garantier bl. a. för skydd åt minoriteter i fråga om ras, språk och religion samt för en militär autonomi, så att den territoriella integriteten kunde upprätthållas.

I fråga om kolonialsystemet i allmänhet uttalade 1924 års konferens bl. a., att handeln med kolonierna borde vara fri, att trafik med vapen och ammunition måste ställas under kontroll liksom handel med alkohol och gifter samt att slaveri inte fick förekomma. De sistnämnda båda kraven upprepades i en lång resolution 1933, som i övrigt uttryckte önskemål bl. a. om avskaffande av tvångsarbete, om en allmän aktion mot de sjukdomar som härjade bland koloniernas infödda befolkningar, främst i Afrika, och om en förbättrad skolundervisning för de inhemska barnen. En resolution 1938

slutligen ägnades önskemål om allmän frihet att delta i exploateringen av koloniernas naturtillgångar med beaktande av den infödda befolkningens intressen.

Det kan i detta sammanhang även förtjäna antecknas, att unionen under periodens första skede nedlade ett ganska omfattande arbete på spörsmålen om *skydd för minoriteter* enligt fredsfördragen. Långa resolutioner därom antogs 1922, 1923, 1925 och 1930. Till den andra var fogad en deklaration i åtta artiklar om minoriteternas rättigheter och skyldigheter.

Resolutionerna i *sociala, humanitära och kulturella frågor* antogs väsentligen under periodens senare skede. Från 1920-talet är endast två att anteckna. Konferensen i Berlin 1928 behandlade frågorna om emigration och immigration. Önskemål framfördes om ett system med bilaterala traktater för att förlika staternas skilda synpunkter och skydda emigranternas sociala och ekonomiska intressen. Sju exempel gavs på frågor som borde tas upp i sådana traktater. Unionen återkom sedermera till ämnet 1936 och uttryckte då liknande önskemål. Kampen mot missbruk av narkotika upptogs vidare i en resolution 1927, senare följd av en 1932. Under 1930-talet antogs ett flertal resolutioner om arbetarskydd och om arbetslöshetsproblemen, med nära anknytning till ILO:s verksamhet. Frågan om skydd för kvinnor och barn behandlades utförligt 1931, arbetstidens begränsning 1933 och 1934. Tre långa resolutioner om arbetslöshetsproblemen antogs 1934, 1936 och 1937, den första avseende arbetslösheten bland ungdomen, den sista samma problem inom de intellektuella yrkena. En resolution 1939 behandlade yrkesutbildning. Det är åtminstone för en på dessa områden ej specialsakkunnig läsare svårt att uppfatta innehållet i dessa uttalanden som originellt. De ådagalade emellertid otvivelaktigt, liksom rapporterna och debatterna, en allvarlig vilja att sakligt angripa problemen och bilda opinion för åtgärder som var ägnade att bidra till en lösning. Ett exempel på en resolution i en kulturell fråga ger den 1938 med stöd åt strävandena att nå en internationell konvention om författarrätt. Som ett exempel på en resolution i en humanitär fråga kan anföras 1939 års appell om stöd åt flyktingar.

En tillbakablick på mellankrigstidens arbete visar en klar utveckling. Periodens första skede präglas av viktiga, konkreta bidrag till

diskussionerna om nedrustning, den internationella rättens kodifiering och utveckling samt ett friare handelsutbyte och ökad personlig samfärdsel mellan länderna. Det initiativ, som togs på det parlamentariska området, gällde ökat parlamentariskt inflytande över utrikespolitiken och passar därmed väl in i den allmänna bilden av unionens verksamhet. Att de svåra ekonomiska och politiska kriserna under skedets senare del medförde en ändrad inriktning av arbetet är helt naturligt. Men konturerna är ändå värda att uppmärksammas. Man finner två dominerande inslag under de senare åren: allmänna deklarationer i ekonomiska, sociala och närallgande ämnen samt en rad utförliga resolutioner med konkreta reformförslag och principiella påpekanden i parlamentariska och konstitutionella ämnen. Medan de förra saknar större självständig betydelse, markerar de senare ett nytt och viktigt arbetsfält, där Interparlamentariska unionen även under ett krisskede kunnat göra konstruktiva insatser.

Efterkrigstiden

Vi har så nått fram till efterkrigstidens resolutioner. En kort översikt och gruppering av dessa har redovisats i tredje kapitlet. Framställningen i det följande utgår från de uppgifter som lämnades där. Vi erinrar också om vad som sagts om hur medlemsutvecklingen inom Interparlamentariska unionen påverkat resolutionernas allmänna innehåll och om de strävanden efter största möjliga enighet som kommit till uttryck i konferensernas arbete.

Till en första grupp av resolutioner hänförde vi i tredje kapitlet sådana som avsett *världsfredens problematik i allmänhet, nedrustning samt Förenta Nationerna*. Denna grupp är också den största. Den omfattar 22 av de sammanlagt 83 resolutioner som bildar underlag för framställningen. Rent allmänt kan man konstatera, att dessa resolutioner genomgående har en ganska allmän avfattning. De har vanligen formen av appeller till parlamenten, regeringarna, FN eller de nationella grupperna. De innehåller allmänna principer, önskemål och uttalanden. De ger uttryck för Interparlamentariska unionens fredsideologi, ofta utförligt och ordrikt, men saknar i stor utsträckning den konkretion och det mått av originalitet, som gör en närmare analys fruktbar. I och för sig är väl detta inte onaturligt till följd av ämnenas natur och de förut berörda politiska förut-

sättningarna inom unionen. Det måste emellertid konstateras, att en skillnad föreligger i förhållande till mellankrigstiden, vilken kommer till synes redan från periodens början och sålunda även under de år, då de nuvarande politiska motsättningarna inom unionen inte var för handen. Några riktiga motsvarigheter kan sålunda knappast påvisas till t. ex. mellankrigstidens utförliga resolutioner med konkreta förslag i nedrustningsfrågan. Mot denna bakgrund inskränker vi redogörelsen för de ifrågavarande 22 resolutionerna till en kort översikt med påpekande endast av vissa punkter som synts förtjäna uppmärksamhet.

Den första efterkrigskonferensen, i Kairo 1947, antog en resolution om krigsskadestånd och internationellt återuppbyggnadsarbete. Ur innehållet kan antecknas en rekommendation för att ersättning i första hand skulle utges in natura och ett uttalande om att ett krigshärjat land skulle äga rätt att överta all egendom inom dess territorium, som tillhörde angriparstaten eller någon av dess allierade. En allmänt avfattad resolution om fredens bevarande antogs av konferensen i Stockholm 1949. I en särskild avdelning upptogs frågan om ett världsparlament, vilken den politiska studiekommisionen fick i uppdrag att överväga. Nästa konferens, i Dublin 1950, antog mot bakgrunden av Koreakrigets utbrott två resolutioner om fredens bevarande och om villkor för en varaktig fred. Unionen gav sitt helhjärtade stöd åt FN:s ingripande i konflikten och underströk betydelsen för världsfreden av att stärka FN, att eftersträva en internationell rustningskontroll och att åstadkomma ett närmare ekonomiskt samarbete mellan världens stater. Resolutionerna antogs i stort sett enhälligt, då öststaterna inte var representerade. En ny fredsdeklaration, med upprepande av unionens stöd åt interventionen i Korea, beslöts 1957.

Vid de närmast följande båda konferenserna behandlades främst problem av rättslig och parlamentarisk natur, däribland frågan om ett världsparlament. Vi återkommer här till längre fram. Vid 1954 års konferens tog unionen åter upp den aktuella fredsproblematiken. Situationen hade nu ändrats. En viss avspänning hade inträtt och förhoppningar kunde hysas om en återgång till mera normala förbindelser mellan staterna inom de skilda maktblocken. Som ett tecken härpå var tre öststater företrädade vid konferensen. Två resolutioner antogs av betydelse i detta sammanhang. Den ena behandlade FN. Rapportör i detta ämne, som blev föremål för en lång debatt,

var den svenske gruppordföranden Rickard Sandler. Huvudfrågorna i diskussionen gällde stormakternas vetorätt i säkerhetsrådet samt världsorganisationens universalitet. I den förra frågan uttalades att även om FN ännu inte helt lyckats i sitt värv borde en förbättring av organisationens fuktionssätt inte för närvarande sökas "genom ett kullkastande av principer som varit grundläggande vid dess tillblivelse". Ett franskt ändringsförslag, innebärande i sak en rekommendation att ompröva vetorätten, voterades ner med 299 röster mot 155 och 33 nedlagda. Om den andra frågan uttalades att, oaktat Interparlamentariska unionen bestod av medlemsgrupper från länder både inom och utanför FN:s medlemskrets, var grupperna ense om att FN kunde fullfölja sin mission endast om största möjliga universalitet eftersträvades. En appell riktades också till världens parlament att verka för att regeringarna skulle stödja inval i FN av stater som ansökt om anslutning. Detta avsnitt i resolutionen infördes med bifall till ett ungerskt ändringsförslag. Majoriteten blev så liten som 234 röster mot 232, varjämte 20 röster nedlades. Resolutionen i dess helhet antogs med 269 röster mot 120 och 80 nedlagda.

Den andra resolution 1954, som är av intresse i detta sammanhang, gällde nedrustnings- och säkerhetsproblemen. Detta var första gången efter andra världskriget som Interparlamentariska unionen i en särskild resolution återupptog det ämne, som stått i centrum för dess arbete under mellankrigsåren. Konferensen uttalade sin tillfredsställelse över att FN:s nedrustningskommission återupptagit sitt arbete. Den förklarade sig också övertygad om att nedrustningsfrågan endast kan lösas i FN:s hägn och i kraft av ett kollektivt säkerhetssystem. Mot detta uttalande ställdes ett belgiskt ändringsförslag av innebörd, att oberoende av kommissionens arbete borde kunna slutas en konvention, enligt vilken staterna förband sig att inte tillgripa atomvapen och att avstå från alla experiment med sådana vapen. Detta förslag röstades ned med 232 röster mot 135 och 28 nedlagda. En appell riktades till världens parlament att verka för att alla atomvapen och över huvud allt som tillhörde kärnenergiområdet ställdes under FN:s effektiva kontroll och för att finna metoder och möjligheter att förbjuda tillverkning och begagnande av atomvapen. Resolutionen antogs enhälligt utom i nyssnämnda del.

Konferensen 1955 antog en lång resolution om villkoren för en fredlig samexistens mellan nationerna. En första avdelning ägnades

samexistensens ”juridiska och moraliska principer”, en andra nedrustnings- och säkerhetsfrågornas aktuella läge, en tredje utvecklingen av de mellanstatliga förbindelserna på det ekonomiska området och en fjärde kulturellt utbyte och frihet att resa mellan länderna som medel att främja internationell förståelse. Det närmare innehållet kan förbigås. Nästa års konferens antog en ny resolution om nedrustningsproblemet. En appell riktades till parlamenten att verka för en allmän överenskommelse, innebärande nedskärningar av de väpnade styrkorna och av konventionella vapen som en första etapp mot en samlad lösning av problemen, förbud mot tillverkning, begagnande och provning av kärnvapen samt ett effektivt internationellt kontroll- och inspektionssystem. I avvaktan på ett sådant avtal borde man inrikta sig på att snarast få till stånd en överenskommelse om upphörande med kärnvapenexperiment.

Någon resolution av den typ som här avses antogs inte 1957 men väl vid envar av de följande konferenserna. Den i Rio de Janeiro 1958 beslöt en appell om en internationell toppkonferens och antog därutöver en resolution om fredens bevarande. Den sistnämnda omfattade dels en avdelning om kärnvapenproblemen, vilken knappast innehöll något nytt och antogs enhälligt, och dels en med önskemål om en internationell polisstyrka till FN:s förfogande, vilken beslöts med 371 röster mot 104 och 50 nedlagda. Nästa års konferens antog enhälligt en resolution till förmån för ökade kontakter mellan ledande statsmän i öst och väst samt en lång resolution om nedrustningsfrågan i fyra avdelningar. Tre av dessa förde in nya aspekter utöver dem som kommit fram i de tidigare uttalandena. I första avdelningen återkom unionen till neutralitetens problem, som i äldre tid flera gånger behandlats från rättsliga synpunkter. Nu framhölls väsentligen vikten av att respektera deklarerad neutralitet samt de neutrala staternas möjligheter att göra konstruktiva insatser på det internationella planet. I två andra avdelningar förordades åtgärder mot krigspropaganda samt en rundabordskonferens om avkolonialisering. Även 1960 års konferens antog enhälligt en lång resolution om nedrustningsfrågan. Ur innehållet kan antecknas önskemål om åtgärder till skydd mot överraskande anfall och till garanti för att inte det läge, som uppkommer genom avskaffande av baser och tillbakadragande av trupper på främmande territorier, begagnas för krigshandlingar.

Konferensen i Bryssel 1961 beslöt en appell till stormakternas

regeringar om upptagande av förhandlingar om aktuella konfliktämnen. Därutöver antog den en mycket lång resolution — efterkrigstidens i särklass längsta — om arbetet för freden. En första avdelning upptog en deklaration i tolv utförligt avfattade punkter om principer som borde iakttas i de mellanstatliga förbindelserna. I sak innehöll denna knappast någonting utöver vad som uttalats i tidigare resolutioner under efterkrigsåren. Den kan närmast sägas ha gett en sammanfattning av den allmänna fredsideoologi som Interparlamentariska unionen utvecklat. De olika punkterna tog upp bl. a. FN:s stadga, den internationella rättens betydelse, den fredliga samexistensens problematik, kärnvapenfrågan, kamp mot rasdiskriminering och för kolonialsystemets avskaffande, strävan att utjämna de ekonomiska skillnaderna mellan världens nationer, ökat kulturellt utbyte och friare resor mellan länderna. Denna del av resolutionen antogs enhälligt. Andra avdelningen avsåg vägar för att öka FN:s möjligheter som fredsbevarande institution. Den utmynnade i sex särskilda punkter, av vilka fem antogs enhälligt. De avsåg efterlevnad av FN:s stadga, strävan efter en överenskommelse om nedrustning, biträde åt stater på deras egen begäran för att säkerställa deras oberoende, studium av frågan om möjliga ändringar i stadgan för att öka FN:s effektivitet samt anlitande av Internationella domstolen. Med 291 röster mot 177 och 97 nedlagda antogs en punkt om åtgärder för att successivt öka FN:s medlemsantal genom att bevilja inträde för stater som "är kvalificerade för medlemskap enligt stadgan" och för att utan vidare dröjsmål lösa frågan om Kinas representation i FN. Den tredje avdelningen behandlade principer för den politiska utvecklingen i de ännu ej autonoma territorierna. Den innehöll väsentligen en appell för dessa områdets frigörelse. En punkt, som angav att förlänande av självständighet kunde förenas med konstitutionella förpliktelser gentemot minoriteter m. m., antogs med 321 röster mot 125 och 59 nedlagda. I övrigt beslöts denna del enhälligt. Slutligen antogs en appell mot kärnvapenprov, efter votering om inledningen men inte om sakinnehållet.

Konferensen i Brasilia 1962 antog dels en fredsappell till stormakterna, dels ännu en lång resolution om nedrustnings- och säkerhetsproblemen. En första avdelning berörde åtgärder för att minska den internationella spänningen och innehöll bl. a. ett förord för upprättande av kärnvapenfria zoner. Beslutet i denna del var enhälligt

så när som på de schweiziska rösterna samt 12 nedlagda. Andra avdelningen återkom till önskemålet om en internationell polisstyrka till FN:s förfogande. Varje fullständigt nedrustningsavtal måste föreskriva upprättandet av en sådan styrka, anfördes i denna del, som antogs med 303 röster mot 118 och 25 nedlagda. En sista avdelning riktade en appell till alla stater att underkasta sig Internationella domstolens obligatoriska jurisdiktion. Beslutet fattades med 348 röster mot 150 och 30 nedlagda.

Ännu en lång resolution om fredens bevarande antogs i Belgrad 1963. Den behandlade i särskilda avdelningar möjligheterna att stärka FN, upprättande av kärnvapenfria och nedrustade zoner som ett första steg mot allmän och fullständig nedrustning samt läget efter Moskvaavtalet om förbud mot vissa slags kärnvapenprov. Det närmare innehållet kan förbigås här. Samtliga avdelningar antogs enhälligt, sedan flera ändringar genomförts, i något fall med mycket knapp majoritet.

Konferensen i Köpenhamn 1964 antog ytterligare en lång fredsresolution, bestående av två avdelningar, avseende etapper på vägen mot allmän nedrustning samt FN. Den förra innehöll knappast några nyheter. Konferensen upprepade gamla önskemål, bl. a. om en internationell polisstyrka, om kärnvapenfria zoner och om allmän anslutning till det nyssnämnda Moskvaavtalet samt förhandlingar om dess utsträckning till att avse även underjordiska kärnvapenprov. Den andra avdelningen bestod av tre delresolutioner. Den första upptog önskemål om åtgärder för FN:s anpassning till statssamfundets utökning, bl.a. genom inrättande av flera platser i säkerhetsrådet och i ekonomiska och sociala rådet. Den andra avsåg en internationell polisstyrka, och den sista behandlade Internationella domstolen. Konferensen förklarade sig övertygad om att domstolen skulle anlitas mera allmänt, om stadgarnas krav på domarnas oberoende ställning respekterades rigoröst, om domstolen "dömde uteslutande enligt de allmänt accepterade internationella rättsliga normer, vars kodifiering och utveckling FN borde aktivt verka för" samt om stater med begränsade resurser kunde få hjälp med rättegångskostnaderna. I den del, som berörde domstolen, antogs resolutionen med 586 röster mot 6 och 57 nedlagda.

Även 1965 och 1966 års konferenser behandlade den här berörda allmänna problematiken. Vid båda stod FN i centrum. De antagna resolutionerna avsåg FN som organ för det internationella samar-

betet för fred och nedrustning respektive möjligheterna att stärka den regionala säkerheten i enlighet med FN:s stadga. Innehållet saknar nämnvärd originalitet. Här skall endast antecknas att förord för multilaterala och bilaterala nonaggressions-, freds- och vänskapspakter gavs en ganska framträdande plats i den sista resolutionen.

Vi övergår här efter till de resolutioner som tagit upp *parlamentariska, internationellrättsliga eller eljest juridiska ämnen*. De är, som upplysts i tredje kapitlet, till antalet 17, vartill möjligen skulle kunna läggas några gränsfall, som emellertid hänförts till den grupp som behandlat utvecklingsländernas problematik.

Den första efterkrigskonferensen, i Kairo 1947, debatterade en rapport av den egyptiske gruppordföranden och konferenspresidenten om ett av de klassiska ämnena från de tidigare skedena, nämligen folkrättens kodifiering. Flera resolutionsförslag framfördes. Särskilt beaktades de bidrag till den internationella rättens utveckling, som getts genom FN:s stadga, de allierade segrarmakternas olika principdeklarationer under andra världskriget, stadgan för Nürnbergdomstolen m. m. Utgången av debatten blev emellertid, att rapporten hänvisades till vederbörande kommission för vidare behandling utan att någon resolution antogs i sakfrågan. Initiativet ledde till att nästa konferens beslöt en utförlig deklaration i 18 punkter om "internationella moralprinciper". Rapportör i frågan var svensken Åke Holmbäck. Resolutionen knöt an till den deklaration om staters rättigheter och skyldigheter, som unionen beslöt i Berlin 1928, och antogs enhälligt efter en utförlig debatt. Frågan om folkrättens kodifiering har inte återupptagits vid något senare tillfälle.

De närmast följande båda konferenserna, i Stockholm 1949 och i Dublin 1950, behandlade ett internationellrättsligt ämne som fått alltmer brännande aktualitet genom den politiska utvecklingen, nämligen vad som kan kallas "inegalitetstraktater". Problemet angavs i ingressen till 1949 års resolution så att "vissa stater förmått, frivilligt eller med anlitande av våld, att ingå avtal, som till förmån för andra regeringar fråntar deras regeringar utövningen av vissa befogenheter som normalt tillkommer suveräna stater, eller som innebär en enorm disproportion mellan de prestationer som ålagts de kontrakterande parterna". En principviktig åsiktsbrytning fram-

kom om frågan, i vad mån sådana avtal kunde betraktas som ogiltiga och därför utan vidare åsidosättas eller om de i princip var bindande och borde underkastas revision. Den sistnämnda meningen hävdades med skärpa av rapportören, som även i denna fråga var Holmbäck, och utgick segrande ur debatten. Sedan frågan under Stockholmskonferensen först med 165 röster mot 119 återförvisats till juridiska kommissionen, antogs slutligen enhälligt en resolution i ämnet. I denna uttalades önskemål om att stater, som drog fördel av sådana avtal som avsågs, skulle samtycka till deras upphävande eller revision eller till att frågan underkastades medling eller skiljedom enligt reglerna därom i FN:s stadga. Ämnet behandlades på nytt 1950, närmast med sikte på att få till stånd vissa preciseringar av de fall, där en "inegalitetstraktat" skulle anses för handen och böra upphävas eller revideras. Efter debatt antogs endast en kort resolution med upprepande av att problemen med ifrågavarande avtal borde lösas genom direkta förhandlingar eller med tillämpning av den nyss berörda procedur som angavs i FN:s stadga.

Vi har i det föregående redan nämnt att 1952 års konferens helt dominerades av ämnen inom det här aktuella området. Ett flertal resolutioner antogs. Frågan om åstadkommande av ett närmare samarbete mellan parlamenten, eventuellt upprättande av ett världsparlament, stod i centrum för överläggningarna. Några omedelbara, konkreta arbetsresultat framkom emellertid inte. Under den gemensamma rubriken "internationellt samarbete mellan parlamenten" antogs två resolutioner med önskemål om en närmare samverkan mellan medlemsgruppernas hemländer, om åtgärder för att sprida ökad kännedom om Interparlamentariska unionens arbete och förbättra dess kontakter med de stora mellanstatliga organisationerna samt om att de för unionen grundläggande idéerna skulle vara vägledande för arbetet inom både de regionala interparlamentariska organisationerna och de officiella organen för samarbete mellan parlamenten, såsom Europarådet, Nordiska rådet m. fl. I sistnämnda hänseende framfördes även konkreta önskemål. Bl. a. förordades att parlamenten skulle få fritt utse sina representanter och att oppositionens företrädare inte skulle systematiskt uteslutas. Vidare rekommenderades att nära kontakter skulle uppehållas med medlemsstaternas regeringar, vilka borde vara företrädade vid alla plenarsammanträden och aktivt delta i ärendenas handläggning. Genom två andra resolutioner, sammanförda under gemensam ru-

brik, uppdrogs åt de politiska och juridiska kommissionerna att studera frågorna om upprättande av ett världsparlament och om åstadkommande av ett effektivt skydd för de mänskliga rättigheterna, garanterat i första hand av den internationella jurisdiktionen. Alla dessa resolutioner antogs enhälligt. Oenighet uppkom däremot om ett sakligt näraliggande resolutionsförslag, avseende begränsning av staternas suveränitet och framlagt av de politiska och ekonomiska kommissionerna gemensamt. Det antogs med 219 röster mot 46 och 111 nedlagda, med främst USA bland motståndarna. I resolutionen framhölls, att ett närmare samarbete mellan de demokratiska staterna skulle vara av värde för fredens bevarande men förutsatte vissa inskränkningar i staternas suveränitet, om full verkan skulle kunna uppnås. Grupperna rekommenderades att i sina hemländer verka för antagande av konstitutionella normer om överlåtelse av befogenheter på internationella organ.

De olika resolutioner, som sålunda antogs 1952, fick efterföljd närmast beträffande frågan om skydd för de mänskliga rättigheterna. Som vi skall visa längre fram, har detta ämne behandlats av Interparlamentariska unionen vid flera senare tillfällen.

Konferensen 1952 behandlade även ett konkret parlamentariskt spörsmål. Det gällde parlamentets kontroll över budgeten, ett ämne som redan under 1930-talet upptagits vid flera tillfällen, främst 1936 och 1939. I den enhälligt antagna resolutionen underströks inledningsvis, att kontroll av budgetens efterlevnad är en uppgift av stor betydelse för parlamenten. Det antecknades, att denna kontroll blivit eftersatt i flera länder till följd av försenad redovisning från regeringarnas sida, något som bl. a. tillskrevs de båda världskrigens omstörtningar. Konferensen framhöll det angelägna i att få till stånd en bättre ordning och angav följande sex principer: (1) det skall tillkomma parlamentet självt att utöva ifrågavarande kontroll; (2) den berättelse, som skall ligga till grund för granskningen, skall framläggas för parlamentet inom två år efter budgetårets utgång; (3) redovisningen skall uppställas efter samma principer som budgeten; (4) om parlamentet förfogar över något särskilt tekniskt organ för kontrollen, t.ex. särskilda revisorer, skall detta vara oberoende av regeringen och inta en ställning som medger en objektiv utövning av dess funktioner; (5) vederbörande ministrar skall vara ansvariga för alla påvisade felaktigheter och skyldiga att lämna begärda förklaringar; (6) under löpande budgetår kan en

parlamentarisk kontroll åstadkommas genom särskilda administrativa anordningar. Resolutionen antogs enhälligt.

Konferensen påföljande år antog en resolution i ett annat parlamentariskt ämne, som behandlats även under mellankrigstiden, nämligen parlamenten och utrikespolitiken. I densamma fastställdes nio principer och rekommendationer, vilka kan sammanfattas på följande sätt: (1) parlamenten skall ha rätt att följa och kontrollera den förda utrikespolitiken och att uttala åsikter om densamma; (2) allmänna överläggningar i utrikespolitiska frågor bör vid lämpliga tidpunkter hållas i parlamenten; (3) parlamentsledamöterna skall ha rätt att fritt ställa frågor till regeringen i utrikespolitiska ämnen och att få erforderliga upplysningar inom en rimlig tidrymd; (4) regeringen skall i möjlig mån hålla parlamentet underrettat om förloppet av förda internationella förhandlingar, och parlamentsledamöter bör i möjlig mån ingå i förhandlingsdelegationerna; (5) varje parlament skall vid varje tidpunkt ha tillgång till adekvata informationer om de internationella organisationernas arbetsprogram och verksamhet; (6) i delegationerna till dessa organisationer bör parlamentsledamöter ingå i möjlig mån, och delegater till representativa församlingar bör utses av parlamenten och därvid väljas även bland oppositionens medlemmar; (7) parlamenten bör tillse att de får och kan granska de rapporter om de internationella organisationernas arbete, som avges av regeringarna eller av delegaterna; (8) då en regering undertecknat en traktat eller annan internationell överenskommelse, bör den snarast underställa den parlamentet för ratificering eller godkännande; (9) regeringarna bör vidta åtgärder för en effektiv samordning av den politik som förs av dess olika representanter vid de internationella organisationerna.

Ett parlamentariskt ämne, som inte tidigare varit föremål för Interparlamentariska unionens uppmärksamhet, behandlades i Helsingfors 1955, nämligen talmannens befogenheter i lagstiftande församlingar. I den enhälligt antagna resolutionen konstaterades inledningsvis, att det för det parlamentariska livet är av väsentlig betydelse att balans upprätthålls mellan majoritetens och minoritetens rättigheter, och att parlamentens växande arbetsuppgifter nödvändiggör en rationell organisation av arbetet. Både uppgiften som skiljedomare mellan majoritet och minoritet och den som organisatör av parlamentsarbetet bör anföras talmannen, framhölls i reso-

lutionen, som ville fästa parlamentens uppmärksamhet på nödvändigheten av att (1) garantera talmannens auktoritet genom det sätt varpå han utses, (2) säkerställa att talmannens beslut, särskilt i fråga om tillämpningen av gällande arbetsordning, respekteras och omedelbart verkställs, (3) ge talmannen reella befogenheter i fråga om fastställande av dagordning samt anordnande och ledning av debatterna, samt (4) utmönstra alla bestämmelser i arbetsordningarna, som kan främja obstruktion, dock med noggrant beaktande av minoritetens intressen.

Efter 1955 har unionen inte antagit någon ytterligare resolution i något parlamentariskt ämne med en konkretion som motsvarar de tre nu refererade. Dess vidare uttalanden på detta område kan i huvudsak hänföras till två typer: dels sådana som mera allmänt avsett det parlamentariska systemets värde och förutsättningar, dels sådana som gällt skydd för medborgerliga rättigheter. Om båda typerna kan vi fatta oss kort, då fråga närmast varit om appeller och opinionsyttringar men innehållet saknat egentlig originalitet.

Den första av de nämnda båda typerna representeras av två, möjligen fyra resolutioner. Konferensen 1957 antog enhälligt en resolution om parlamentets kontroll över regeringen. Det framhölls som det demokratiska statsskickets grundtanke, att parlamentet skall utöva en kontinuerlig sådan kontroll. Detta förutsätter, anfördes vidare, någorlunda täta parlamentssammanträden samt möjligheter att erhålla nödiga informationer. Konferensen rekommenderade att inom alla politiska och konstitutionella system skulle allvarligt strävas efter att garantera överhöghet för parlamentet, vilket borde vara ett verkligt uttryck för folkviljan. Den konferens, som samlades i Brasilia 1962, uttalade i en kort resolution sin övertygelse, att ingen stat idag kan anses äga en verklig rättsordning utan att ha ett parlament, och sin förhoppning, att konstitutionella regimer, grundade på fritt verkande parlament, skulle upprättas snarast i alla stater. Till ifrågavarande grupp av resolutioner kan möjligen också räknas en som antogs i Rio de Janeiro 1958 om upprättande av representativa institutioner i de ej autonoma territorierna och en som beslöts i Tokyo 1960 med förhoppningar om en fortsatt, gynnsam utveckling av den parlamentariska demokratien i Asien. Båda har emellertid inräknats bland de resolutioner som berört utvecklingsländernas problematik.

Frågan om skydd för de mänskliga rättigheterna togs upp 1956.

En appell riktades till alla parlament om att vidta lagstiftningsåtgärder för att ge effektiva garantier för iakttagandet av FN:s deklaration i ämnet 1947. Särskilt fästes uppmärksamheten på förekomsten av slaveri, tvångsarbete och kvarhållande av krigsfångar efter slutande av freds- eller stilleståndsavtal. I en ny resolution 1959 framhöll unionen parlamentens ansvar och betydelse för upprätthållandet av ett verkligt skydd för de mänskliga rättigheterna. Det anfördes också att domstolarnas fullständiga oberoende av regeringsmakten är av väsentlig vikt för detta skydd. En särskild appell riktades även till de nationella grupperna om att verka för ett samarbete mellan parlamenten i syfte att åstadkomma en internationell jurisdiktion som en garanti för att de mänskliga rättigheterna respekteras. Ännu en resolution i samma ämne, med appeller till FN och till parlamenten, antogs i Köpenhamn 1964. Beslutet kunde emellertid denna gång inte fattas i full enighet, såsom skett vid de tidigare tillfällena. Resolutionen antogs med reservation av de ryska, albanska, bulgariska, indonesiska och rumänska delegationerna. Dessa förklarade sig inte acceptera en punkt om upprättande av en internationell domstol i FN:s regi för att förverkliga FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna. De anförde att det erforderliga skyddet i stället borde ges genom staternas interna jurisdiktion och genom internationella konventioner. Resolutionen behandlades av konferensen med ett förkortat förfarande, som medges i arbetsordningen. Varken debatt eller votering förekom. Protokollet innehåller endast de nämnda reservationerna. Vilka som var närvarande vid beslutets fattande utan att reservera sig kan därför inte upplysas.

Det förtjänar även antecknas att den inställda Moskvakonferensen 1967 skulle ha behandlat bl. a. frågan om medel för att i olika politiska system garantera respekt för konstitutionen och de rättigheter den garanterar enskilda och menigheter. Någon resolution avsågs inte bli antagen, men tre rapporter skulle framläggas, en belgisk och en rumänsk, vilka skulle belysa frågeställningen i allmänhet utifrån sina skilda utgångspunkter, samt en svensk, av Bertil von Friesen, som skulle redogöra för den rättskontroll som utövas av svenska riksdagens ombudsmän.

Av de juridiska och parlamentariska ämnen, som i övrigt behandlats av de interparlamentariska konferenserna under efterkrigstiden, återstår endast fyra att nämna. Vid 1961 års konferens debattera-

des frågan om parlamentarisk kontroll över de internationella organisationerna. Den resolution som antogs anvisade två olika former för sådan kontroll, vilka sades komplettera snarare än utesluta varandra. Den ena innebar en effektivisering av den nationella kontrollen, genom kontinuerlig tillsyn från vederbörande parlamentsutskotts sida och genom parlamentsledamöters deltagande i de nationella delegationerna. Den andra avsåg upprättande av interparlamentariska församlingar med kontrollfunktioner. Medlemmarna i sådana särskilda organ borde noga beakta den berörda organisationens intressen. I den punkt som talade härom begagnades uttrycket "internationell eller övernationell organisation som av flera länder fått i uppdrag att genomföra en gemensam politik i ekonomiska eller andra angelägenheter". Öststaternas representanter vände sig skarpt mot denna passus, främst mot omnämmandet av "övernationella" organisationer. De ryska, bulgariska, polska, rumänska, tjeckoslovakiska och ungerska delegationerna röstade mot det aktuella stycket, medan den jugoslaviska avstod från att rösta. I voteringen om resolutionen i dess helhet avstod alla dessa samt två franska delegater.

Konferensen i Brasilia 1962 genomförde det mest konkreta och detaljutformade initiativet på det här aktuella området under efterkrigstidens senare period. I en enhälligt antagen resolution framlades ett förslag till konvention i åtta artiklar om åtgärder på det internationella planet mot personer, som under utövning av offentligt värv berikat sig genom brottsligt förfarande. Avsikten var främst att förekomma, att vederbörande undandrog hemlandet tillgångarna genom att placera dem i utlandet. Vid 1963 års konferens slutligen antogs resolutioner dels om internationellrättslig reglering av rymdens utnyttjande, dels om åtgärder mot rasdiskriminering. Båda anknöt bl. a. till arbetet inom FN. Det närmare innehållet synes kunna förbigås här.

De resolutioner, som antagits om *utvecklingsländernas särskilda problematik*, uppgår till samma antal som de i juridiska och parlamentariska ämnen. Vi kan emellertid göra redogörelsen för dem än mera kortfattad. Interparlamentariska unionen kan nämligen knappast sägas ha gjort någon originell insats på detta område. Resolutionerna har tagit upp samma problem som behandlats i en mängd andra sammanhang världen runt, främst inom FN och dess fack-

organ. Att de skulle ha gett uttryck för några nya och konstruktiva tankar är åtminstone svårt att urskilja för den som inte är expert på området och motsägs också av det förhållandet, att nästan samtliga antagits enhälligt, låt vara i flera fall efter ändringar i de ursprungliga förslagen.

Den första av resolutionerna på detta område antogs i Rom 1948 och avsåg de ej autonoma territoriernas dåvarande situation betraktad med hänsyn till den förklaring som intagits i FN-stadgans elfte kapitel. Resolutionen uttryckte väsentligen önskemål om förbättrade sociala förhållanden, främst genom att de fem konventioner i ämnet, som antagits av ILO 1947, omsattes i lagstiftning. En annan inriktning gavs den resolution som beslöts 1950. Konferensen underströk kolonialmakternas skyldighet att garantera respekt för de medborgerska rättigheterna utan hänsyn till ras, kön eller religion och tog avstånd från alla åtgärder, syftande till att vinna strategiska, politiska eller ekonomiska fördelar i strid med den inhemska befolkningens intressen. En särskild uppmaning riktades till berörda parlament att vidta praktiska åtgärder för att garantera koloniernas infödda befolkning rätt att delta i sina länders lagstiftande församlingar och regeringar och för att utveckla deras förmåga till självstyrelse och oberoende.

Konferensen i Washington 1953 antog en resolution, vari som allmän princip deklarerades folkens rätt att råda över sig själva och uttalades sympati för de strävanden som framkommit för att förverkliga denna princip. I en annan resolution underströk konferensen nödvändigheten av internationellt tekniskt och finansiellt bistånd. Avslutningsvis riktades "en särskild appell till de nationella grupperna om att åstadkomma en adekvat information i parlaments- och regeringskretsar, liksom för den allmänna opinionen, om nödvändigheten av att förverkliga de åtgärder som förordats i förvarande resolution". Beslutet fattades enhälligt efter flera förvoteringsringar om olika punkter. Genom de båda resolutionerna kan Interparlamentariska unionen sägas ha definitivt upptagit sin roll som opinionsbildande organ för kolonialfolkens frigörelse och en internationell utvecklingshjälp. Under de följande åren har nästan varje konferens antagit minst en resolution om den hithörande problematiken. Denna har därutöver behandlats i samband med andra ämnen. Som framgått av det föregående har den bl. a. ägnats omfattande avsnitt i flera deklARATIONER om fred och nedrustning.

I Wien 1954 beslöts en appell om ratificering av de nyss berörda ILO-konventionerna 1947 om socialpolitiken i de ej autonoma territorierna. Då unionen 1956 för första gången höll en konferens i Asien, i Bangkok, ägnades helt naturligt betydande uppmärksamhet åt utvecklingsländernas problematik. En omfattande resolution antogs som i särskilda avdelningar behandlade det ekonomiska livets organisation, internationellt samarbete för ekonomisk utveckling, staternas socialpolitiska skyldigheter, skolundervisningens utbyggnad och utbildning av personal för det nationella utvecklingsarbetet samt vederbörande makters skyldigheter att leda de ej autonoma territorierna till politisk frihet. Den första konferensen i Latinamerika, i Rio de Janeiro 1958, antog dels den förut berörda resolutionen om utveckling av representativa institutioner i kolonierna, dels en om principer för investering av främmande kapital i utvecklingsländerna. Skolundervisningsproblemen togs åter upp 1959, och påföljande år antogs i Tokyo dels den resolution om demokratiens framtid i Asien, som förut omnämnts, och dels en appell om åtgärder mot kolonialism och rasdiskriminering. Det närmare innehållet kan förbigås, då det närmast var fråga om allmänna opinionsyttringar och inte om självständiga arbetsresultat. Detsamma gäller 1961 års utförliga resolution, med särskilda avdelningar om ekonomiskt bistånd och om undervisningsproblemen, 1962 års om "den internationella handeln som faktor för harmoniskt ekonomiskt och socialt framåtskridande i utvecklingsländerna" och 1963 års om "världens utvecklingsproblem". Konferenserna 1964 och 1965 upptog väsentligen ämnen med mera allmän ekonomisk, social och kulturell inriktning, om än med nära anknytning till utvecklingsländernas särskilda problem. Dessa resolutioner lämnas tills vidare åt sidan. Till den här aktuella gruppen får emellertid räknas en om tillämpningen av FN:s deklaration om kolonialismen 1964 och den i tredje kapitlet redan behandlade om apartheidpolitiken 1965. I Teheran 1966 antogs åter en allmän resolution om utvecklingsproblematiken, avseende "tillämpningen av vetenskap och teknik för ekonomisk utveckling".

Även de resolutioner, som antagits i ekonomiska, sociala och kulturella ämnen, har behandlat utvecklingsländernas särskilda problematik. Det kan rentav sägas att denna nästan genomgående utgjort ledmotivet eller i vart fall en huvudpunkt i dessa resolutioner. Att dra upp några mera bestämda gränser mellan olika grupper är

därför inte möjligt. Det har emellertid vissa praktiska fördelar att presentera materialet med utgångspunkt i en viss typindelning, som i någon mån anknyter till föregående avsnitt.

Endast den allra första av de elva resolutioner om *ekonomiska frågor*, som vi här sammanfört till en grupp, anknöt inte till utvecklingsländernas problem. Den antogs 1948 och tog upp den senast 1937 behandlade frågan om regionala ekonomiska avtal. Konferensen uttalade, att sådana avtal utgör en nödvändig förutsättning för en önskvärd ekonomisk solidaritet mellan världens stater och bör bilda en första etapp på vägen mot större uppgörelser. Utöver regionala handelsunioner förordades andra ekonomiska dispositioner på det regionala planet, avseende t. ex. samordning av produktionsplaneringen eller av transporter och distribution.

Redan 1951 kom de fattiga ländernas belägenhet och framtid i centrum för överläggningarna även på detta område. En lång resolution antogs då om livsmedelsfördelningen i världen. Unionen uttalade sig där för dels en kortsiktig plan för omedelbar hjälp till länder som hemsöktes av livsmedelsbrist och hungersnöd, dels ett långsiktigt program för ekonomisk och teknisk utveckling. Marshallplanen framhölls som en förebild för de initiativ som krävdes.

Under de närmaste åren antogs inga resolutioner som helt avsåg ekonomiska problem. Dessa försvann dock ingalunda ur blickfältet. Vi har förut berört 1953 års resolution om tekniskt och finansiellt utvecklingsbistånd och även nämnt att ekonomiska aspekter behandlades i 1955 års resolution om villkoren för fredlig samexistens och i 1956 års om utvecklingen i Afrika och Asien. Konferensen 1957 tog upp ett speciellt ekonomiskt ämne, nämligen den för utvecklingsländerna livsviktiga frågan om möjligheterna att åvägbringa en stabilisering av råvarupriserna. I den enhälligt antagna resolutionen anfördes att de åtgärder, som dithills företagits av de länder som var ansvariga för ej autonoma territorier, endast gett begränsade resultat och måste kompletteras med en aktion på det internationella planet. Konferensen rekommenderade en internationell konferens för frågornas behandling samt särskilda avtal mellan producerande och konsumerande länder för att söka komma till rätta med olägenheterna i den rådande ordningen.

Den resolution, som antogs 1958 om principer för investeringar i utvecklingsländerna, har vi hänfört till den förra gruppen. Påföljande

de år återkom unionen till det under mellankrigstiden ofta framförda önskemålet om undanröjande av hinder för den internationella handeln. En utförlig resolution i två avdelningar antogs enhälligt. Den innehöll emellertid knappast några nya tankar och kan därför förbigås. En resolution 1960 om möjligheterna att förbättra distributionssystemet för råvaror och fixera deras pris i förhållande till priserna på industriprodukter innebar i huvudsak en upprepning av de synpunkter, som framförts tre år tidigare.

Vid 1961 års konferens kom unionen tillbaka till frågorna om regionala ekonomiska gemenskaper. En i viss mån ändrad inställning kom nu till synes. Visserligen noterades att dessa bildningar spelat en positiv roll för utvecklingen av de internationella ekonomiska förbindelserna. Det framhölls emellertid att utomstående länder hyste berättigade farhågor för verkningarna av nya sådana grupperingar och fruktade en för världshandeln skadlig diskriminering. Konferensen uttalade att alla strävanden mot ekonomiskt samarbete mellan skilda stater och regioner bör uppmuntras men att det är oundgängligt att andra länders vitala intressen iakttas. Det sistnämnda utfördes i fyra punkter, varav en påkallade sänkning av tullar och inrikes skatter på konsumtionen. Resolutionen antogs enhälligt så när som på de svenska rösterna, som nedlades då den nämnda punkten inte kunde accepteras.

Vi har i det föregående redan nämnt 1962 års resolution om handelns betydelse för utvecklingsländerna och 1963 års om världens utvecklingsproblem, som självfallet till stor del tog upp ekonomiska frågor. Från och med 1964 har de interparlamentariska debatterna i dessa ämnen helt naturligt knutit an till det betydelsefulla initiativ som FN tog genom den första handels- och utvecklingskonferensen i Genève mars—juni nämnda år. Unionen antog på sin konferens i Köpenhamn på hösten samma år en mycket omfattande resolution om kampen mot den bristande jämvikten i världsekonomin. Den beslöts i stort sett enhälligt, med endast några avstående. Något självständigt intresse har den knappast vid sidan av den principförklaring, som framlades av Genèvekonferensen. Den utmynnade i en appell för att omsätta de i detta aktstycke intagna rekommendationerna i praktiskt handlande. Motsvarande uppmaningar framfördes även i de resolutioner om framtidsutsikterna på den internationella ekonomiens område och om samarbete mellan regionala ekonomiska grupperingar, vilka enhälligt

antogs av de interparlamentariska konferenserna i Ottawa 1965 och i Teheran 1966. De innehöll i övrigt knappast några nyheter i förhållande till tidigare uttalanden från unionens sida.

Till gruppen av ekonomiska resolutioner har vi även hänfört två om underlättande av resor mellan länderna och om främjande av den internationella turismen. De antogs i stort sett enhälligt vid konferenserna 1947 och 1959. Unionen fullföljde här, som framgått av det föregående, traditioner från mellankrigsåren.

Även resolutionerna i *sociala frågor* anknyter till unionens arbete under den tidigare perioden. Vi erinrar oss att emigration och immigration behandlades 1928 och 1936, flyktingfrågan 1939. Den första konferensen efter andra världskriget antog, efter flera voteringar om olika ändringsförslag, en resolution om problemen i samband med de stora befolkningsförflyttningar som skett. Den anknöt till arbetet inom FN:s dåvarande flyktingkommitté. I en resolution 1950 vädjade unionen om ratificering av 1949 års Genèvekonventioner om hjälp till krigets offer. Påföljande år antogs ännu en resolution om flyktingproblemen, även denna gång med nära anknytning till FN:s arbete, vilket numera på detta område handhades av överkommissarien för flyktingar. Rapportör i ämnet var än en gång svensken Holmbäck. Beslutet fattades i stort sett i enighetens tecken. Flera smärre ändringar genomfördes men i intet fall behövdes rösträkning. Så blev däremot fallet 1955, då man behandlade frågan om invandrings- och utvandringspolitikens förhållande till arbetskraftens fördelning och kampen mot arbetslösheten. Huvuddelen av den antagna resolutionen omfattades emellertid av samtliga. Votering skedde endast om sista stycket, i vilket en appell riktades till berörda regeringar att fullfölja ansträngningarna på flyktingarnas anpassning i de länder som tagit emot dem eller där de eljest kan få en fristad. Den ryska gruppen, som då deltog för första gången, föreslog ett tillägg med en hänvisning till en resolution av FN:s generalförsamling 1946, vilken framhöll som huvuduppgift i fråga om flyktingarna att verka för att de snarast kan återvända till sina hemländer. Detta förslag röstades ned med 191 röster mot 147 och 74 nedlagda. Resolutionen antogs därefter med 320 röster för och 75 nedlagda. Frågan om de arabiska flyktingarna från Palestina, vilken var den bakomliggande kärnpunkten 1955, ledde till en ny tvist 1957. Ännu en utförlig resolution antogs då om

flyktingproblemet. Den utmynnade väsentligen i en framställning till FN:s överkommissarie för flyktingar om att verka för vissa åtgärder, främst att flyktingar skulle kunna tillgodogöra sig examina som avlagts i hemlandet och befrias från vissa avgifter för uppehållstillstånd o. d. och att bidrag skulle ges till länder som tagit emot särskilt många flyktingar. I en av de föregående punkterna hemställdes hos FN att "ge de arabiska flyktingarna den uppmärksamhet som rättvisan i deras sak förtjänar" och att vidta åtgärder för att bringa denna fråga till en lösning. Den israeliska delegationen föreslog att "de arabiska flyktingarna" skulle ersättas med "alla flyktingar", men detta avvisades med 332 röster mot 181 och 52 nedlagda. Resolutionen antogs därefter enhälligt så när som på de israeliska rösterna.

Skydd för mödrar och barn, som behandlades 1931, upptogs till ingående debatt och blev föremål för enhälliga resolutioner 1949 och 1950. Medan ämnet tidigare berörts närmast från arbetarskyddssynpunkter, betraktades det nu från allmänt sociala synpunkter. Konferensen 1950 upptog också frågan om hjälp mot hungersnöd i en resolution, som nästa år följdes av den förut nämnda om livsmedelsförsörjningen i världen. Konferensen i Ottawa 1965 diskuterade befolkningsproblemen inför den omedelbart förestående stora konferensen i Belgrad om detta ämne i FN:s regi. En resolution av mycket allmän avfattning om frågans utomordentliga betydelse antogs enhälligt.

Det återstår för oss att i korthet redovisa de sju resolutioner som under efterkrigstiden antagits i *frågor om kultur och undervisning*. Att siffran blivit så låg beror delvis på att gränsen mot de resolutioner, vilka klassificerats som avseende utvecklingsländernas problematik, är flytande även här. Undervisnings- och utbildningsfrågorna har som visats intagit en framskjuten plats i dessa resolutioner. Den 1966 om forskning och teknik i utvecklingsarbetets tjänst ligger naturligtvis också på gränsen, liksom å andra sidan några av de sju som skall tas upp här haft en nära anknytning till utvecklingsproblematiken.

Den första av de sju resolutionerna avsåg historieundervisningen och antogs 1950. Önskemål framfördes om att särskilt vikt skall läggas vid det fredliga samarbetet mellan staterna och att krig och motsättningar inte skall ges alltför stort utrymme. Resolutionen

anknöt till Unesco:s strävanden. Konferensen 1954 knöt an till 1938 års resolution om ett internationellt auktoritetskydd och rekommenderade grupperna att verka till förmån för 1953 års Genèvekonvention i ämnet. Påföljande år antogs en kort resolution med önskemål om fortsatt framgångsrikt arbete på att utsträcka examinas giltighet mellan staterna. Vid 1958 års konferens behandlades det intellektuella utbytet mellan nationerna och informationsfriheten. I den senare delen antogs resolutionsförslaget med 446 röster mot 79 nedlagda. Ett argentinskt tilläggsförslag avvisades därmed. Detta är enda gången votering förekommit inom denna grupp av resolutioner.

De tre sista resolutionerna, antagna 1959, 1964 och 1966, har ett visst samband inbördes. De avser uppfostran och undervisning i en anda av fred och internationell förståelse, undervisningsproblemet och kampen mot analfabetismen samt utnyttjande av televisionen och andra moderna tekniska hjälpmedel för uppfostran av barn och vuxna i en anda av fred och vänskap mellan folken. Problematiken är allmän och detsamma gäller inte onaturligt konferensernas uttalanden. Det är knappast anledning att närmare redovisa innehållet. Det förtjänar emellertid antecknas, att de ger uttryck för Interparlamentariska unionens förut omtalade intresse för samverkan med Unesco.

Den korta överblick över resultaten av efterkrigsårens interparlamentariska arbete, som sålunda fullbordats, torde ha bekräftat de allmänna uttalanden, som gjordes därom i tredje kapitlet. Det är otvivelaktigt att resolutionerna täcker ett större arbetsfält än mellankrigstidens och att uttalandena därför fått ett något mera allmänt och förtunnat innehåll. Resolutionerna om världsfredens problematik i allmänhet, om utvecklingsfrågorna och om andra ekonomiska, sociala och kulturella ämnen har under detta skede fått en större kvantitativ dominans än som var fallet med motsvarande områden under den föregående perioden. De internationellrättsliga och parlamentariska frågorna har åtminstone relativt sett förlorat något i betydelse. Samtidigt står det ganska klart, att det är på dessa fält som de mest intressanta resolutionerna står att finna. Det synes också rätt tydligt att periodens senare hälft i viss mån visar en kvalitativ nedgång i jämförelse med den förra. Den helt förändrade politiska situationen inom unionen har onekligen satt sina spår, något som ju

Konferensernas aktivitet

också varit ofrånkomligt. Från de tidigare åren är att anteckna en rad konkret utformade resolutioner, främst de internationellrättsliga 1948 och 1949 samt de parlamentariska 1952, 1953 och 1955. Det senaste decenniet uppvisar knappast någon motsvarighet härtill utöver 1962 års förslag till konvention om åtgärder mot mutkolvar m. m. Interparlamentariska unionen har fått en alltmer utpräglad karaktär av allmänt forum för debatt och opinionsbildning. Huruvida detta kommer att bli bestående eller utgör en övergående tendens, frammanad av yttre omständigheter, kan inte bedömas idag.

Kapitel V

Unionens nuvarande organisation och arbetsformer

Uppgiften för detta kapitel är att ge en översiktlig framställning av hur Interparlamentariska unionen är uppbyggd och hur den arbetar. Åtskilligt har visserligen framgått redan av redogörelsen för organisationens utveckling. Det har emellertid inte varit möjligt att närmare ingå på de olika gällande reglerna. Dessutom torde en sammanhängande, systematisk framställning av förhållandena idag kunna ha ett visst värde i och för sig.

Bestämmelser om unionen och dess olika organ finns först och främst i stadgarna och därutöver i de fem arbetsordningar som fastställts för konferenserna, rådet, exekutivkommittén, studiekommisionerna och byrån. Vi hänvisar till de fem sistnämnda med förkortningarna AK, AR, AE, AS och AB. Alla återfinns i svensk översättning i bihanget. Med hänsyn härtill lämnas mindre väsentliga detaljer här åt sidan. Utöver bestämmelsernas huvudinnehåll kommer att lämnas vissa upplysningar om praxis samt uppgifter om unionens budget och personal.

Framställningen disponeras på följande sätt. Efter en kort blick på unionens fastställda uppgifter och handlingsmöjligheter — dess "mål och medel" — behandlas medlemskap och nationella grupper. Därefter upptas unionens olika organ: rådet, exekutivkommittén, studiekommisionerna och byrån. Först i ett därpå följande avsnitt behandlas de interparlamentariska konferenserna. Det har nämligen framstått som önskvärt att kunna ge en redogörelse för dessa mot bakgrunden av en framställning om de olika organ, på vars förbättrande, utredande och administrerande arbete konferenserna bygger. Slutligen lämnas vissa uppgifter om unionens budget.

Mål och medel

Stadgarna tillägger Interparlamentariska unionen tre uppgifter (art. 1): att befrämja personliga kontakter mellan parlamentsledamöter i alla länder, att arbeta för de demokratiska och parlamentariska in-

stitutionernas befestande och utveckling samt att verka för freden och det mellanfolkliga samarbetet.

Den första uppgiften fullgör unionen genom att samla representanter för alla medlemsgrupper till konferenser och rådsmöten. I princip hålls två allmänna interparlamentariska möten varje år, ett rådsmöte på våren och en konferens på hösten. Till det förra mötet väsentligt färre upp än till den senare, sammanhängande med att varje land bara har två platser i rådet men mellan åtta och tjugotvå vid konferenserna. Emellertid blir skillnaden i praktiken inte så stor som dessa siffror kan antyda. Rådsmötenas deltagarantal blir högre genom att även de fem studiekommissionerna sammanträder; i dessa får grupperna placera vem de vill. Konferenserna når å andra sidan inte upp i maximisiffran, då flertalet grupper inte sänder så många delegater som de har rätt till. Om alla grupper skickade maximalt antal representanter, skulle en konferens numera omfatta cirka 850 officiella delegater, men den högsta siffra som nåtts ligger något över 500.

De båda andra uppgifterna skall enligt stadgarna främjas genom att de företrädde staterna påverkas att samarbeta för de angivna syftena, "främst genom en universell organisation av nationerna". Den sista punkten klargör unionens ställning till FN: den har sett det som en huvuduppgift att stödja FN, liksom tidigare NF, men den är inte bara en stödorganisation utan står självständig. Och det finns goda skäl att uppmärksamma ordet "universell". Det insattes med bestämd avsikt 1922: bakgrunden var att vissa stater, främst USA, stannade utanför NF.

Om den andra av de fastställda uppgifterna sägs i en särskild punkt ytterligare, att unionen skall framlägga sådana förslag, som syftar till att utveckla de parlamentariska institutionerna samt öka deras funktionsduglighet och anseende. Om den tredje anges att unionen skall uttala sig om sådana internationella frågor, vilkas lösning kan nås på parlamentarisk väg. Dessa formuleringar anger unionens väsentliga handlingsmöjligheter. Som inofficiell organisation kan den inte fatta några för staterna förpliktande beslut. Den kan bara göra opinionsyttringar och framlägga förslag. Detta sker genom resolutioner som antas vid konferenserna eller under tiden mellan dessa av rådet. Deras betydelse är beroende främst av vilka som står bakom dem och i vilken utsträckning grupperna i sina hemländer verkar för deras efterföljd.

Någon gång framkommer tankar på att unionen skall försöka göra en direkt, aktiv insats för freden och inte bara verka på opinionsbildningens indirekta väg. Några sådana initiativ har emellertid inte genomförts. Ett exempel på en ansats i denna riktning utgör det ej förverkligade beslutet vid rådsmötet på våren 1967 att sända en delegation till Vietnam för att söka bidra till en fredlig lösning av konflikten.

Medlemskap och nationella grupper

Interparlamentariska unionen har inte bildats av stater utan av enskilda parlamentariker. Den har bibehållit sin inofficiella karaktär och utgör alltså ingen "mellanstatlig organisation". I ett hänseende har den emellertid undergått en viktig principiell förändring: den består inte längre av enskilda personer utan av nationella grupper. Intill 1922 var både grupperna och de enskilda parlamentarikerna medlemmar i unionen, vilket som visats hade betydelse för rätten att delta i konferenserna.

Bestämmelserna om medlemskap återfinns i stadgarnas mycket omtvistade artikel 3. Den utsäger i första stycket att "unionen består av nationella grupper, bildade inom parlament som fungerar som sådana på de territorier, vars befolkning de representerar, i som internationella rättssubjekt erkända stater". I tredje stycket sägs ytterligare, att grupper "i stater, som icke har några representanter i ett annat parlament, är berättigade att ansluta sig till unionen". I femte stycket fastställs, att det tillkommer rådet att avgöra, om en ny grupp kan medges anslutning, men exekutivkommittén skall först ha konstaterat, i vad mån gruppen uppfyller de angivna villkoren.

Om bildande av nationella grupper är följande att anteckna. Varje grupp skall utse styrelse och anta stadgar. I ett parlament kan endast finnas en interparlamentarisk grupp. Ett parlament kan som sådant konstituera sig som nationell grupp, en möjlighet som anlitats på flera håll, först i USA. Vanligen bygger grupperna emellertid på frivillig anslutning, som naturligtvis kan omfatta samtliga ledamöter. I Sverige har man hela tiden byggt på den senare principen. Av de 384 riksdagsledamöterna är idag samtliga medlemmar i gruppen. Alternativet att ett parlament konstituerar sig som interparlamentarisk grupp innebär naturligtvis i princip, att ett större mått av officiell bundenhet uppkommer.

Tillämpningen av de citerade villkoren för att en grupp skall kunna medges inträde i unionen har som visats varit föremål för mycken strid. Endast en sak är alldeles klar: exilgrupper kan inte upptas i unionen. Parlamentet skall fungera på statsterritoriet. Principen fastställdes efter de långvariga bekymren om Spaniens representation. Det borde vara lika klart, att delstater inte kan bli företrädare i unionen. Tvärsäkert är det dock inte. Ett problem skulle kunna uppkomma genom Ukraina och Vitryssland, vilka är med i FN och sannolikt är att folkrättsligt anse som stater men som likafullt är delstater i Sovjetunionen. Den tolkningen skulle kunna drivas, att grupper från dessa stater visserligen inte utan vidare är berättigade att inträda, men att rådet kan medge dem att ansluta sig. En tredje i huvudsak klar punkt är, att unionen är ytterligt liberal vid tolkningen av uttrycket "parlament som fungerar som sådana". En rad enpartistater är exempelvis med i unionen. Häftiga strider har däremot utkämpats kring punkten om "som internationella rättssubjekt erkända stater". Härtill kommer att man anlagt politiska synpunkter och fattat beslut, som inte ens kan påstås innebära tolkning av stadgarna utan står i klar strid med dessa. Sålunda har man beslutit att inte alls ta ställning till en ansökan från en i Peking bildad grupp, innan frågan om Kinas representation i FN lösts, ävensom att vägra grupper från Nordkorea och Portugal anslutning, tills dessa länders förbindelser med FN normaliserats. Särskilt anmärkningsvärt är att de sistnämnda båda besluten fattades på förslag av exekutivkommittén, trots att denna bara har befogenhet att konstatera om stadgarnas villkor uppfyllts eller ej.

Artikel 3 blev 1961 föremål för ett tolkningsbeslut av rådet, som enhälligt fastslog att bara juridiska men inte politiska synpunkter skall anläggas, att universalitet skall eftersträvas — någonting tämligen självklart kan det tyckas mot bakgrunden av första artikelns önskemål om en "universell organisation av nationerna" — samt att unionen inte skall låta sig påverkas av andra internationella organisationers handlande. Samtliga dessa principer åsidosattes i fallen Nordkorea 1964 och Portugal 1966.

Det har i praxis hänt att villkor knutits till beviljande av medlemskap. Ett exempel har getts i det föregående, nämligen fallet Sydkorea som fick förbinda sig att inte göra anspråk på att företräda hela Korea. Vid flera tillfällen har det också hänt, första gången 1962, att anslutning beviljats på villkor att ansökningshandling-

arna kompletterats i efterhand. Ett rent principbeslut vägrades emellertid 1957.

Medlemskap i unionen medför enligt stadgarna skyldighet att lämna finansiellt bidrag (art. 3) och att i hemlandet verka för att antagna resolutioner blir föremål för beaktande och åtgärder (art. 5). Grupperna skall även lämna vissa uppgifter till unionen. Före den 1 april varje år skall de inge verksamhetsberättelse och medlemsförteckning (art. 3), och senast en månad före varje konferens skall de meddela vilka åtgärder de vidtagit för att främja genomförandet av den föregående konferensens resolutioner (art. 5). Av generalsekreterarens årliga rapport framgår emellertid, att dessa uppgiftsskyldigheter effektueras på ett mera slentrianmässigt än ambitiöst sätt, i den mån de alls iakttas.

Medlemskapet medför rätt att delta i unionens arbete genom att utse delegater till konferenserna samt ledamöter i rådet och studiekommissionerna.

Stadgarna innehåller inga bestämmelser om utträde eller uteslutning ur unionen. Flera exempel har i det föregående lämnats på formellt utträde, det senaste från 1950. Medlemskaps upphörande genom att hemstaten upphört att finnas till har inträffat åtskilliga gånger, senast 1958 då Egypten och Syrien bildade Förenade Arabrepubliken. I en lång rad fall har också medlemskap betraktats som de facto upphävt eller "suspenderat" i och med att ett parlament eller en grupp försvunnit.

Som framhållits i tredje kapitlet har suspensionsförfarandet utvecklats i praxis och saknar uttryckligt stöd i stadgarna. Efter en vacklande praxis under tio år synes man numera ha kommit fram till i huvudsak följande. Om parlamentet i ett land upphör att fungera, anses gruppen som suspenderad, vilket innebär att den inte kan delta i unionens arbete. Inget beslut erfordras, men saken kan konstateras av rådet. Ett beslut kan bli nödvändigt, om tvist eller oklarhet uppkommer, vilket hittills inte skett. Då parlamentet återupprättats och gruppen vill återuppta aktivitet, avger exekutivkommittén en rapport därom till rådet, som fattar beslut.

Saknaden av både regler och klagörande debatter föranleder viss oklarhet om åtskilliga punkter beträffande suspension. Förfarandet torde bygga på två resonemang, som leder till samma resultat. Det ena är följande. Den som inte längre är parlamentsledamot, kan inte kvarstå som medlem i den interparlamentariska gruppen. Finns inga

parlamentsledamöter, finns alltså inga medlemmar i gruppen och denna får då anses ha upphört, åtminstone de facto. Elimineras parlamentet, upphör alla parlamentsmandat och därmed också den interparlamentariska gruppen. Detta resonemang kan stödjas på rådets principbeslut 1959 att anse tre medlemmar av exekutivkommittén ha avgått såsom inte längre parlamentariker, sedan deras hemlandsparlament upphört att fungera. Det är emellertid knappast obestriddligt riktigt. Gamla rådsmedlemmar torde, som nedan skall visas, kvarstå som gruppmedlemmar även om deras mandat upphör, varför gruppen inte bör anses ha upphört. Och när kan man för övrigt säga att en revolution bragt parlamentet och parlamentsmandaten att upphöra de jure?

Det andra resonemang, som torde ligga bakom suspensionsförfarandet, är att om endast grupper, som bildats i "parlament som fungerar som sådana", kan intas som medlemmar, så bör inte en grupp få vidare delta i unionens arbete, då det inte längre finns något parlament som fungerar som sådant i dess hemland. Detta innebär emellertid en påbyggnad på stadgarnas föreskrifter. Villkoren om att ett fungerande parlament existerar etc. har knutits till inträdet, inte till kvarståendet. I sak är det möjligt att hävda, att unionen kunde se fördelar i att uppehålla kontakter, om så kan ske, med länder där de demokratiska och parlamentariska principerna råkar i en kris. Dessa synpunkter kan emellertid lämnas åsido. Vi har här endast att klargöra praxis och dess grundval. Det torde vara klart, att de båda resonemang som här utvecklats ligger bakom praxis.

Det skall uppmärksammas att man alltså inte formellt utesluter sådana grupper som här avses. De betraktas i stället som suspenderade och behöver inte söka in igen i vanlig ordning, sedan hemlandsparlamentet återupprättats. Skillnaden är emellertid inte stor i praktiken. Då en grupp åter vill delta i unionens arbete, förfars det så, att exekutivkommittén avger en rapport till rådet på samma sätt som i fråga om vanliga ansökningar om medlemskap. Rådet fattar därefter beslut. Man kan spekulera över i vad mån en sådan fråga skulle behandlas annorlunda av rådet och kommittén än en inträdesansökan, om det blev fråga om en "kontroversiell" grupp. Hittills har unionen besparats tvister i samband med suspensioner och återupptagande av aktivitet. Saken kan emellertid komma att aktualiseras snart nog. För närvarande är bl. a. den sydvietnamesiska gruppen suspenderad. I den mån det nu pågående arbetet på att inrätta en

mera parlamentarisk regim i Sydvietnam skulle leda till resultat — unionens liberala tolkning av uttrycket ”parlament som fungerar som sådana” har förut påpekats — skulle uppenbarligen saken mycket lätt kunna ställas på sin spets. Mot bakgrunden av vad som nyss redovisats om de kontroversiella medlemskapsärendena är det nog skäl att vara skeptisk i fråga om möjligheterna att i praktiken göra en skillnad mellan en suspension och en uteslutning.

Under den tid en grupp är suspenderad, är dess ställning de facto densamma som om den inte alls tillhörde unionen. I alla händelser har någon skillnad inte hittills kommit till synes i praxis. Av vikt är i detta sammanhang att enligt ett beslut av rådet 1955 inga andra observatörer får närvara vid konferenserna än sådana från mellanstatliga organisationer. Endast något enstaka undantag har gjorts.

På en punkt skiljer sig emellertid suspensionsförfarandet från det vid antagande av nya medlemmar. Själva suspensionen kräver inget särskilt beslut, även om det flera gånger har inträffat att exekutivkommittén avgett rapport till rådet, som fattat beslut genom att godkänna rapporten. Läget torde vara, att obehörighet att delta i unionen anses inträda i och med att hemlandsparlamentet satts ur funktion. Inte heller denna fråga har emellertid satts på sin spets.

Några gånger har det hänt att en grupp, som beviljats inträde villkorligt, blivit suspenderad. Detta måste anses liktydigt med att det första beslutet annulleras. Så uppfattades läget också av rådet i fråga om Sydkorea 1961, som framgått av tredje kapitlet. Hösten 1963 upptogs bl. a. grupper från Algeriet och Jordanien under förbehåll att närmare uppgifter lämnades om deras organisation. Anlända delegater från Algeriet fick också delta i konferensen. Då ingenting därefter avhördes, förklarades gruppernas ansökningar suspenderade vid rådets vårmöte 1964, ett till formen onekligen anmärkningsvärt beslut särskilt beträffande den algeriska gruppen som redan deltagit. Denna betraktades emellertid sedermera inte som medlem, inte heller som suspenderad sådan. En ny ansökan från Jordanien bifölls sedermera vid rådets höstmöte 1964.

Vi har uppehållit oss så utförligt vid frågorna om förvärv av medlemskap och om suspension, därför att både bestämmelser och praxis lider av väsentlig oklarhet och vållat åtskilliga tvister och kan orsaka ännu fler. Det framstår som otvivelaktigt, att spörsmålen om rätten att delta i det interparlamentariska arbetet hör till dem som handlagts sämst av unionen under efterkrigstiden. Den oklarhet om prin-

ciperna, som måste konstateras, har bidragit till den krissituation, vari unionen befinner sig. Vi återkommer härtill i sista kapitlet.

Hittills har endast talats om gruppernas medlemskap i unionen. Härifrån övergår vi nu till de enskilda parlamentarikernas medlemskap i grupperna (art. 4). Varje ledamot av landets parlament har rätt att få inträda i den interparlamentariska gruppen. Vissa äger kvarstå även sedan de lämnat sitt mandat. Till en början gäller detta dem som varit medlemmar av rådet. Dessa har rätt att kvarstå utan särskilt beslut. Även andra kan få kvarstå, men i dessa fall fordras att de på gruppens begäran genom beslut av rådet formellt upptas som hedersledamöter av gruppen på grund av sina insatser i unionen. Också gamla rådsmedlemmar blir ibland föremål för sådant beslut, som då uteslutande utgör en utmärkelse. Det bör nämnas att rådet 1964 på exekutivkommitténs förslag fattat ett principbeslut om hedersmedlemmars ställning, innebärande att dessa inte får delta i debatterna utan särskilt beslut av konferensen och att de inte heller kan utöva rösträtt eller utses till ledamöter av rådet eller exekutivkommittén.

Det bör avslutningsvis antecknas, att enligt stadgarna (art. 4) var och en som inträder i sitt parlaments nationella grupp därigenom samtycker till att verka för unionens ändamål enligt första artikeln. Uteslutning av en medlem synes emellertid svärförenlig med föreskriften att alla parlamentsledamöter skall ha rätt att inträda som medlemmar.

Rådet

Rådet består enligt stadgarna (art. 13) av två medlemmar från varje vederbörligen bildad grupp. Med hänsyn till gällande suspensionspraxis får man lägga till, att endast aktiva grupper får representeras i rådet. Grupperna väljer själva sina företrädare. De utser också ersättare, om en medlem skulle dö eller avgå. Numera kräver stadgarna att alla rådsmedlemmar skall inneha parlamentsmandat. Intill 1956 gällde att endast den ene behövde vara aktuell ledamot av parlamentet. Medlem som har förhinder får enligt arbetsordningen (AR art. 3) låta sig företrädas av annan medlem av gruppen, om han förser denne med fullmakt. I praxis ordnas detta formlost, och någon egentlig kontroll utövas inte. Det är emellertid fullt praktiskt möjligt att hålla på formaliteterna. Meddelande om varje grupps

rådsmedlemmar skall tillställas byrån, och en förteckning tillkännages för varje konferens och tas till dess protokoll. Vid rådsmötena antecknas deltagarnas namn vid varje sammanträde på en lista, som en tjänsteman i sekretariatet går runt med. Det torde dock inte ha hänt, att anmärkning gjorts om att någon deltagare saknat behörighet. Fullmaktsföreskriften kan emellertid vara bra att ha i en brydsam situation, som lätt kan uppstå med nuvarande antal medlemmar.

Rådet väljer själv en president (art. 14), som till följd av sitt självskrivna ordförandeskap i exekutivkommittén betraktas som unionens överhuvud. Medan de vanliga medlemmarna utses för tiden från en konferens till nästa, väljs presidenten för tre år med möjlighet till ett omval, då på två år. En ställföreträdare utses av exekutivkommittén bland dess medlemmar vid ett sammanträde omedelbart efter varje konferens (AR art. 2).

Stadgarna föreskriver att presidentval skall äga rum under en konferens. Denna bestämmelse vållade bekymmer 1967. Ny president skulle nämligen ha valts i samband med den inställda Moskva-konferensen. Situationen komplicerades ytterligare av att presidenten avgått i början av året till följd av att han förlorat sitt parlamentsmandat i hemlandet och att den "vicepresident", som exekutivkommittén utsett efter Teherankonferensen 1966 och som automatiskt blev fungerande president, stod i tur att avgå ur kommittén på hösten 1967 och enligt stadgarna inte kunde omväljas. I detta besvärliga läge beslöt rådet, efter en längre debatt där ett flertal meningar framfördes om bestämmelsernas rätta tillämpning, att förlänga rådande provisorium med ett år. Den fungerande presidenten valdes alltså till t.f. president under ett år; en annan medlem invaldes på hans plats i exekutivkommittén. Det är minst sagt tveksamt, om detta förfarande kan anses ha varit riktigt från formella synpunkter, men det synes meningslöst att ingå närmare härpå i detta sammanhang.

Rådet fastställde 1948, att presidentens nationella grupp har rätt att utse två rådsmedlemmar utöver honom. Presidenten är emellertid inte fräntagen rösträtt i rådet.

Rådets befogenheter har i stadgarna (art. 15) uppräknats i fjorton punkter. De väsentliga, varje år återkommande uppgifterna är emellertid sex, varav den sista ej medtagits i stadgarnas uppräknings: (1) att fastställa konferensens dagordning samt ta viss befatt-

ning med resolutioner, (2) att föreslå medlemmar i exekutivkommittén, (3) att bestämma platsen — och enligt konferensarbetsordningen (art. 1 och 4) även dagarna — för konferenserna, (4) att på förslag av exekutivkommittén fastställa unionens budget, (5) att i allmänhet vidta alla åtgärder som är ägnade att främja unionens syfte, innefattande rätt att mellan konferenserna i unionens namn tillkännage sin åsikt om internationella problem inom unionens arbetsfält, och (6) att fatta beslut i frågor om medlemskap i unionen.

Punkterna (2), (3) och (6) behöver inte vidare kommenteras här. Punkten (4) är av principiellt intresse, därför att det i internationella organisationer, efter parlamentariskt mönster, vanligen är generalförsamlingen som fastställer budgeten. Att rådet getts denna befogenhet framstår som ett uttryck för dess egenskap av representativ församling liksom konferensen, om än sammansatt efter andra regler. Interparlamentariska unionens organisatoriska tredelning på, förutom byrån, konferens, råd och exekutivkommitté, är över huvud något av ett särdrag. Det normala grundmönstret brukar vara en tudelning, med en allmän ombuds-församling och ett styrande organ. Det interparlamentariska rådets befogenhet (5) medför dessutom, att det de facto träder i konferensernas ställe under tiden mellan dessa och understryker därmed dess särart.

Innebörden i punkten (1) har redovisats i de historiska kapitlen och behöver här bara sammanfattas. Befattningen med konferensens dagordning är rådets kanske viktigaste uppgift. Den tar lång tid i anspråk och föranleder ofta tvister. Studiekommissionernas ordförande är ålagda att närvara, då kommissionernas ärenden behandlas (AR art. 4), vilket har betydelse främst vid dagordningens fastställande men även då rådet tar del av utarbetade resolutionsförslag som skall framläggas för konferensen. Rådet kan själv framlägga förslag till resolutioner för konferensen, tar del av övriga och äger föreslå konferensen att anta, ändra eller förkasta förslag som framlagts av annan än en studiekommission, dvs. av enskild medlem eller någon grupp. Det är sällsynt att rådet framlägger egna förslag till resolutioner för konferenserna annat än i interna frågor. Enda exemplen under efterkrigstiden är en 1960 antagen resolution om kolonialismens och rasdiskrimineringens problem, två fredsappeller 1961 och 1962 samt ett kort uttalande av önskemål om en fredlig lösning av Kashmirfrågan 1965.

Att befogenheten (5) är av stor praktisk betydelse har framgått

av den tidigare framställningen. Genom möjligheten att anta resolutioner i skilda ämnen kan rådets vårmöten komma att mycket nära framstå som i realiteten konferenser av mindre omfattning. Vi har nämnt att två viktiga resolutioner antogs våren 1966, om regionalt samarbete i Europa och om Vietnamkonflikten. Vid vårmötet 1967 beslöts, utöver den förut behandlade resolutionen om en delegation till Vietnam, två andra, innefattande önskemål om ett fördrag mot spridning av kärnvapen samt en appell om stöd för det internationella turiståret som proklamerats av FN:s generalförsamling.

Om rådets övriga befogenheter skall här endast antecknas, att det tillsätter studiekommissioner, väljer generalsekreterare och besluter om hedersledamotskap i de nationella grupperna.

Om rådets sammanträden är följande att anteckna. Rådet skall samlas en gång varje år och dessutom när presidenten eller exekutivkommittén finner det nödvändigt eller sex medlemmar begär det (AR art. 1). I praxis sammanträder rådet till två "ordinarie" sessioner per år. Den ena börjar första dagen efter påskhelgen och den andra hålls dagen innan konferensen öppnas och därutöver någon av konferensens sista dagar. Tid och plats bestäms av exekutivkommittén som också fastställer dagordningen (AR art. 5). Medlemmarna kan dock begära tilläggs punkter, vilket skall beviljas om framställning inkommit till byrån minst femton dagar före mötet. Denna bestämmelse har stor praktisk betydelse. Vid varje möte begärs sådana extra förhandlingsämnen, och ofta är det just de stora debattfrågorna som på denna väg upptas på enskilda gruppers initiativ. Vid mötet i september 1967 behandlades t. ex. krisen i Mellersta östern på begäran från fyra håll. Även framställningar som kommer senare än som föreskrivits kan bifallas. Härför krävs dock att rådet efter att ha hört exekutivkommittén besluter det med två tredjedels majoritet.

Rådets förhandlingar är i princip inte offentliga. Bestämmelser saknas därom, men regeln har fastslagits i praxis. Vid rådsmötet i Köpenhamn erinrade sålunda generalsekreteraren om "att interparlamentariska rådets debatter inte är offentliga och att varje grupps deltagande därför är begränsat till de två utsedda medlemmarna, vid behov biträdda av en rådgivare, en översättare eller en sekreterare". Det händer emellertid att rådet håller offentliga sammanträden. Så skedde exempelvis genomgående under sessionen i september 1967.

Om debatterna har inga föreskrifter getts. Rådet anses i praxis ha befogenhet att besluta om restriktioner. Vid vårmötet 1967 beslöt man t. ex. att avsluta Vietnamdebatten innan talarlistan genomgåts. Vid septembermötet fastställdes att talare som presenterade motionsutkast eller andra förslag skulle få disponera 15 minuter och övriga 10 minuter. Det händer ofta att man besluter en tidpunkt då talarlistan dras in. Ibland avböjs rentav all debatt i visst ämne. Vid septembermötet 1967 förrättades exempelvis val till exekutivkommittén utan att några anföranden till förmån för de fem kandidaterna tilläts. I fråga om beslutsförfarandet har endast föreskrivits (AR art. 6), att varje medlem eller ersättare har en röst, att beslut fattas med majoriteten av de avgivna rösterna och att sluten omröstning skall ske vid utseende av president, generalsekreterare och kandidater till exekutivkommittén. I praxis anser sig rådet oförhindrat att begagna sluten omröstning även i andra fall, som t. ex. den förut relaterade omröstningen om den mongoliska gruppens inträde 1959 visade. Besluten fattas emellertid normalt med handuppräkning eller genom upprop av delegationerna. Det bör uppmärksammas att rösterna är personliga; det inträffar vid varje möte åtminstone någon gång, att en delegation avger ett ja och ett nej.

Av övriga bestämmelser om rådet är endast en (AR art. 11) av den praktiska betydelse, att den förtjänar omnämnas här. Mellan sessionerna skall presidenten eller exekutivkommittén vid behov rådfråga rådet genom skriftväxling. Hälften av de i rådet företrädade grupperna skall i sådant fall svara, för att ett beslut av rådet skall anses komma till stånd. Det var denna procedur som anlidades sommaren 1967, då Moskvakonferensen inställdes.

Exekutivkommittén

Stadgarna reglerar beträffande exekutivkommittén (art. 16 och 17) närmast sammansättningen och säger i övrigt väsentligen att kommittén är unionens administrativa organ och handhar de uppgifter som rådet anförtror den.

Kommittén består av elva ledamöter, däribland rådspresidenten som självskriven ordförande. Ett flertal bestämmelser åsyftar att garantera, att uppdragen växlar mellan grupperna. Alla de elva

medlemmarna skall tillhöra olika grupper. Vid valen skall man eftersträva en rättvis geografisk fördelning. Medlemmarna väljs för fyra år och kan inte omväljas. Inte heller kan någon annan från samma grupp väljas förrän två år gått. Då en medlem dör eller eljest avgår i förtid är praxis, att samma grupp får insätta en annan medlem. Ingen grupp kan alltså vara representerad längre tid sammanhängande än fyra år, dock att presidenten som nämnts kan sitta i fem år.

För inval i kommittén krävs att vederbörande är medlem av rådet. Hänsyn skall vid valen tas till kandidaternas och deras gruppers bidrag till unionens verksamhet.

Kommittén förnyas successivt. Varje år skall minst två medlemmar avgå.

Valen förrättas av konferensen. Om ingen konferens samlas ett år, väljer rådet i stället. Denna bestämmelse har endast tillämpats en gång, nämligen i september 1967. Om en medlem dör, avgår, förklarar sitt parlamentsmandat eller väljs till president, utser rådet en ersättare, vars uppdrag emellertid bara gäller till nästa konferens. Byte som sker under dessa omständigheter bryter inte avgångsföljden, utan den nye medlem, som slutgiltigt utses av konferensen, sitter endast för resten av företrädarens mandattid. Det har hänt flera gånger, att en medlem ansetts ha avgått, därför att hemlandsparlamentet upplösts. Det första, prejudikatbildande beslutet fattades av rådet 1959.

Stadgarna föreskriver, att konferensen är bunden av de förslag, som rådet framlägger, och att kandidaterna skall ha förklarat sig viliga att motta uppdraget, innan deras namn provas av rådet. I arbetsordningen för konferenserna har tillfogats (AK art. 14), att kandidaturerna skall skriftligen meddelas sekretariatet minst ett dygn före det rådssammanträde, då de skall behandlas, och att konferensen skall begära nytt förslag av rådet, om någon kandidat inte får majoritet bland avgivna röster.

Omedelbart efter en konferens skall kommittén utse en av medlemmarna till ersättare för presidenten (AR art. 2).

Om kommitténs befogenheter innehåller stadgarna utöver de allmänna uttalanden, som ovan återgetts, endast att den skall avge rapporter i medlemskapsfrågor (art. 3) och att den skall fastställa sin arbetsordning (art. 17). Det sistnämnda kan förvåna, då man av kompetensens stadgeenliga anknytning till rådets beslut kunnat

dra slutsatsen, att rådet borde fastställa något slags instruktion. Så har inte skett. Rådets egen arbetsordning innehåller emellertid vissa bestämmelser för exekutivkommittén, vilka förut nämnts: om utseende av vice ordförande, om viss befattning med rådets arbete och om upprättande av budgetförslag (AR art. 2, 5 och 12). Sistnämnda båda uppgifter hör till kommitténs viktigaste. En lika betydelsefull finner vi angiven i arbetsordningen för studiekommissionerna (AS art. 4 och 7): den skall fastställa kommissionernas dagordning och kalla inrättade underkommissioner till sammanträde. Om exekutivkommitténs befogenheter anges vidare i dess egen arbetsordning att öva tillsyn över förvaltningen av byrån (AE art. 2), en bestämmelse som tidigare stått i stadgarna och som väl också rätteligen hör hemma där.

Det ligger i sakens natur att kommitténs befogenheter inte kan räknas upp uttömmande. Den är kort och gott unionens styrelse eller arbetsutskott. Vi har mött den i flera sammanhang i den historiska framställningen, t. ex. vid dess agerande visavi FN som kritiserades i Kairo 1947, dess handläggning av medlemskapsfrågor och dess handlande i samband med Moskvakonferensens inställande.

Arbetsordningen innehåller väsentligen följande om kommitténs sammanträden och arbetsformer. Den skall hålla minst två ordinarie sammanträden om året och kan därutöver inkallas om presidenten finner det erforderligt eller två medlemmar begär det (art. 3). Om en ledamot har förhinder, får han ersättas av sin grupp:s andre rådsmedlem (art. 4). Detsamma gäller vid dödsfall, avgång eller förlust av parlamentsmandat mellan rådets sessioner. Inga överläggningar får hållas, än mindre beslut fattas, om inte minst fem platser är besatta, därav minst tre av ordinarie medlemmar (art. 6). Över huvud får ersättarna aldrig vara flera än de ordinarie. Generalsekretären skall i samråd med presidenten upprätta en provisorisk dagordning för varje ordinarie sammanträde och utsända den till medlemmarna en månad i förväg, varefter dessa äger begära att ytterligare punkter skall uppföras (art. 9). Slutgiltig dagordning fastställs av kommittén vid varje sammanträdes början. Endast de frågor, som tas upp där, får behandlas, och ingen fråga får bli föremål för ny diskussion sedan den en gång blivit föremål för beslut (art. 10). Beslut fattas med majoriteten av avgivna röster. Presidenten eller den som fungerar i hans ställe röstar endast vid paria vota (art. 7). I brådskande fall kan presidenten rådfråga medlemmarna ge-

nom skriftväxling. För att beslut skall komma till stånd, krävs då att fem svar kommer in (art. 8).

Exekutivkommittén är enligt stadgarna (art. 17) berättigad att sammankalla rådet i angelägna ärenden. Den kan också rådfråga rådet genom skriftväxling (AR art. 11). Båda möjligheterna be-
gagnades sommaren 1967.

Studiekommisionerna

Dessa omnämns av stadgarna endast på så sätt, att bland rådets be-
fogenheter anges att tillsätta ständiga eller tillfälliga studiekommis-
sioner (art. 15). Arbetsordningen för konferenserna talar därutöver
på ett ställe om "de kommissioner som konferensen kan besluta att
upprätta" (AK art. 9). Denna möjlighet saknar emellertid numera
praktisk betydelse. De fem ständiga kommissioner, som finns nume-
ra, grundar sig på rådets beslut 1960. Deras namn och huvudsakliga
arbetsfördelning har förut angetts.

Varje nationell grupp får utse en ledamot och en suppleant i var-
je kommission (AS art. 2). Inga regler finns om mandatid eller om
officiellt meddelande av representanternas namn. I praxis förfar
man så, att delegationerna inom sig gör upp vilka som skall delta i
de olika kommissionssammanträdena. Vid dessa cirkulerar sedan en
närvarolista, där namnen antecknas. En suppleant har samma ytt-
randerätt som den ordinarie ledamoten, men han får rösta endast i
den senares frånvaro (AS art. 2).

Varje kommission väljer ordförande och två vice ordförande (AS
art. 8). Valen sker varje år. Absolut majoritet av avgivna röster er-
fordras. Finns mer än en kandidat, skall slutna omröstning hållas.
Då någon innehaft en post som ordförande eller vice ordförande
under fyra år i följd, kan han inte återväljas till den posten förrän
två år förflutit. För att i möjlig mån garantera en rättvis fördelning
av presidieuppgifterna mellan grupperna har man vidare föreskrivit,
att samma grupp inte får besätta mer än en sådan post. Medlem-
marna i exekutivkommittén är inte valbara. Dessa föreskrifter, lik-
som över huvud att varje presidium består av så många som tre le-
damöter, är ett uttryck för medlemsantalets stegring under senare år
och gruppernas tilltagande ambition att erövra åtminstone nominel-
la äroställen. En post som andre vice ordförande i en interparla-
mentarisk studiekommision kan knappast betecknas som en synner-

ligen krävande och ansvarsfull syssla. Det må nämnas att Adelswärd på 1920-talet samtidigt var rådspresident och ordförande i två av de då sex kommissionerna.

Kommissionerna kan inom sig tillsätta en eller flera underkommissioner (AS art. 3). De utser då också medlemmarna, vilka skall vara högst sju. En underkommission kan tillsättas för en bestämd tid eller för en speciell uppgift. Av stor praktisk betydelse är de redaktionskommittéer som tillsätts för att utarbета ett resolutionsförslag eller sammanarbeta ett sådant och väckta ändringsförslag. Dessa kommittéer är ofta underkommissioner, men rådet kan också tillsätta en särskild redaktionskommitté i den mån det gäller en resolution som rådet självt avser att anta eller föreslå konferensen att anta.

Kommissionernas uppgift är att förbereda rapporter och utarbета resolutionsförslag, som skall framläggas för konferenserna (AS art. 5). I arbetsordningen för konferenserna har det särskilt föreskrivits (AK art. 4), att frågorna på dagordningen utom i brådskande fall skall beredas av kommissionerna, så att det blir möjligt att omedelbart uppta debatt i plenarsammanträde. Denna föreskrift är emellertid opraktisk, då en del punkter bereds av rådet och exekutivkommittén och dessutom en fråga inte tas upp på dagordningen, innan vederbörande kommission är färdig med dess behandling. Bestämelsen ger dock uttryck för den betydelse som tillmäts kommissionsarbetet.

Särskilda regler åsyftar att garantera, att kommissionerna inte berövas greppet om sina frågor vid dessas fortsatta behandling. Det har redan nämnts, att rådet enligt stadgarna (art. 15) endast skall ta del av kommissionernas resolutionsförslag men saknar befogenhet att föreslå konferensen vare sig bifall eller avslag eller ändring. Och när ett ändringsförslag väcks vid konferensen, skall frågan på begäran av trettio delegater eller av rapportören återsändas till kommissionen, som skall yttra sig inom tjugofyra timmar (AK art. 13 st. 2). Vidare förtjänar nämnas, att kommissionerna också tillagts befogenhet att, dock endast i samförstånd med rådet, föreslå konferensen att återuppta en redan behandlad fråga (AK art. 13 st. 9).

De olika kommissionernas befogenheter fastställs av rådet (AS art. 1). Deras dagordning upprättas av exekutivkommittén, som det därvid åligger att beakta de rekommendationer som kommissionerna själva har gjort samt de förslag som framförts av grupperna.

Kommissionerna skall utan kallelse sammanträda under varje

konferens och på kallelse av exekutivkommittén även på tid mellan konferenserna (AS art. 1). I praxis arbetar de numera alltid i anslutning till rådets vårmöten. Däremot inkallades de inte i samband med det rådsmöte som ersatte Moskvakonferensen 1967. Underkommissioner sammankallas av exekutivkommittén, som också fastställer bidrag från unionens sida till de kostnader som uppkommer (AS art. 4). Denna bestämmelse blir uppenbarligen inte tillämplig på de vanliga redaktionskommittéerna.

Det åligger kommissionerna att utse en eller flera rapportörer för varje fråga (AS art. 5). Avsikten med rapporterna anges (art. 6) till att ge en objektiv överblick av kommissionens arbete samt att framlägga alla av kommissionen utarbetade resolutionsförslag. Till en rapport får fogas sådana av minoriteter.

Beslut fattas, utom vid presidentvalen varom nyss har talats, genom handuppräkning eller uppresning (AS art. 9). Ordföranden väljer metod. Enkel majoritet av avgivna röster erfordras. Vid osäkerhet om resultatet kan upprop av delegationerna verkställas. Vid paria vota skall förslaget anses avvisat. Ordföranden röstar endast om hans delegation inte har annan representant. Omröstning får endast ske om minst hälften av de vid konferensen eller, på våren, rådsmötet företrädde grupperna är representerade. För underkommissionerna gäller (AS art. 3), att fyra skall vara närvarande om beslut skall kunna fattas.

Byrån

Interparlamentariska byrån är unionens fasta kansli. Dess huvuduppgifter är enligt stadgarna (art. 18) att förbereda de frågor, som skall föreläggas rådet och konferenserna, och utdela erforderliga dokument samt att besörja verkställigheten av rådets och konferensernas beslut. Byråns chef är unionens generalsekreterare, som utses av rådet. Hans mandattid är fyra år, och han kan omväljas (AB art. 3).

De olika arbetsordningarna ålägger generalsekreteraren en rad speciella uppgifter, såsom att tillse att kommissionernas arbete slutförs i önskvärd tid (AK art. 5), att biträda det särskilda konferenspresidiet i dess arbete för att leda konferenserna (AK art. 6), att för varje konferens i rådets namn framlägga en rapport, som bl. a. skall behandla den allmänna politiska situationen i världen och som

skall ligga till grund för den s. k. generaldebatten (AK art. 8), att organisera konferensernas liksom kommissionernas sekretariat (AK art. 11), att i början av varje konferens ge envar av delegationerna ett kort med uppgift om dess röstantal (AK art. 15), att föra protokoll vid rådets sessioner (AR art. 7) och vid exekutivkommitténs sammanträden (AE art. 11), att upprätta och utsända provisorisk dagordning för de sistnämnda (AE art. 9), att uppgöra förslag till unionens budget (AE art. 2) etc. Byråns "medlemmar" har särskilt ålagts (AK art. 9) att biträda konferensordföranden i den allmänna ledningen av konferensens arbete, vid tillsättandet av de kommissioner som konferensen kan besluta att inrätta, vid avfattandet av de meddelanden som skall avges till konferensen samt vid fastställande av varje sammanträdes arbetsordning och ordningsföljden mellan de olika ärendena. Byrån som sådan har bl. a. ålagts att fungera som kommissionernas och underkommissionernas sekretariat (AS art. 11).

Byrån bestod den 1 juli 1967 av, förutom generalsekreteraren, en biträdande generalsekreterare, fem "medlemmar" av byrån, tre sekreterare och en kamrer. Vid konferenserna anlitas naturligtvis tillfällig personal i stor omfattning.

Konferenserna

Interparlamentariska unionen skall enligt stadgarna (art. 6) och konferensarbetsordningen (art. 1) samlas till en konferens varje år, om inte rådet fattar annat beslut. Plats och datum skall fastställas av rådet, om möjligt redan vid föregående konferens. Rådet skall också tillställa grupperna kallelse minst tre månader i förväg. Extra konferens skall inkallas på rådets initiativ eller på begäran av minst sex grupper (AK art. 2). Detta har emellertid aldrig hänt. Varje sessions längd skall fastställas av rådet i samråd med värdlandets grupp (AK art. 4).

Om deltagande sägs i stadgarna (art. 7), att konferensen skall bestå av de delegater som grupperna utsett. Varje grupp får sända lika många delegater som den har röster. Rådet kan dock besluta, att varje gruppmedlem får närvara och delta i överläggningarna. Detta förutsätter, att värdlandets grupp ansöker därom och att särskilda omständigheter gör det önskvärt. Utöver de officiella delegaterna inbjuds observatörer från vissa mellanstatliga organisationer,

däribland FN och Unesco. Däremot får enligt nuvarande praxis länder, som inte har medlemsgrupper, inte sända officiella observatörer. Detta medgavs tidigare, och observatörerna fick också både delta i överläggningarna och, såvitt framgår av konferenstrycket, ställa förslag och medverka till besluten, där dessa inte fattades genom upprop av delegationerna. Nuvarande principer går tillbaka på ett rådsbeslut 1955. Man har också i flera fall beslutit avvisa framställningar om att få sända observatörer, så 1964 i fråga om Sydvietnam och 1967 i fråga om Nordkorea och Östtyskland. Undantag gjordes däremot i Rio de Janeiro 1958 för representanter från Canada och Uruguay, vilka gavs ställning som officiella observatörer, dock utan yttranderätt eller rösträtt. Likaså medgavs Arabförbundet 1964 att få sända en observatör till årets konferens i Köpenhamn.

Stadgarnas regler om röstantal har förut redovisats (art. 10). Här skall endast erinras om att en grupp kan ha minst åtta och högst tjugotvå röster, och att rätten att utöva dessa röster i förekommande fall skall fördelas inom delegationerna enligt en proportionell metod, så att alltså olika meningsriktningar kommer till uttryck. En tablå utvisande det antal röster som varje grupp förfogar över ingår i de "preliminära dokument", som alltid sänds ut i förväg.

Det åligger värdlandets grupp att i samråd med generalsekreteraren besörja de materiella betingelserna för konferensen (AK art. 3). Vi har i samband med redogörelsen för Moskvakonferensens inställande talat om de avtal, som upprättas om de praktiska arrangemangen, och även återgett bestämmelser om inbjudningar och visa. Avtalen brukar ytterligare innehålla föreskrifter om mottagande och inkvartering av delegater, konferenslokaler, tolkningsarrangemang, sekretariat, dokument, presstjänst m. m. Genom avtalen klargörs också kostnadsfördelningen. Det ankommer emellertid på rådet att bedöma, om det är nödvändigt att unionen och de olika grupperna bidrar till kostnaderna (AK art. 3).

Hur konferenserna förbereds av rådet, studiekommissionerna och byrån har förut redovisats. Det har särskilt föreskrivits (AK art. 5), att kommissionernas rapporter bör kunna utsändas en månad i förväg. I praxis omfattar de "preliminära dokumenten" utöver alla resolutionsförslag och kommissionsrapporter även generalsekreterarens rapport samt kallelse, dagordning m. m.

Stadgarna föreskriver (art. 8), att konferensen skall öppnas av rådspresidenten eller av en tillfällig ordförande som utsetts av värdgruppen, och att konferensen sedan skall välja ordförande och vice ordförande. Förslag till presidium framläggs av rådet (art. 15). I praxis utses numera alltid värdgruppens ordförande till konferensens ordförande. Lika många vice ordförande väljs som det finns grupper representerade (AK art. 6). Varje gruppordförande hedras med denna regelmässigt föga betungande utmärkelse; att den emellertid inte alltid kan betraktas som ett titulärt hedersuppdrag visar incidenten 1932, då den svenske gruppordföranden råkade ut för ett skandaluppträde under sin tillfälliga tjänstgöring i ordförandestolen. Ett begränsat presidium, bestående av konferensens ordförande, rådets president och exekutivkommitténs vice ordförande, har till uppgift att med generalsekreterarens biträde vidta alla åtgärder som erfordras för arbetets effektiva organisation och jämna förlopp (AK art. 6).

Dagordning för konferensen skall som förut nämnts fastställas av rådet. Även andra frågor än de som uppförts av rådet kan emellertid bli föremål för behandling. Härför krävs emellertid (art. 9), att konferensen, efter att ha låtit förslagsställarna förklara sig kortfattat, medger debatt genom beslut som fattas med två tredjedels majoritet av avgivna röster. Det är alltså ganska svårt att få upp en ny fråga. För närvarande övervägs ett jugoslaviskt förslag om att mjuka upp regeln på så sätt, att avstående inte räknas med; det skulle alltså vara tillräckligt om ja-rösterna blev dubbelt så många som nej-rösterna.

Dagordningen upptar som första punkt val av presidium och som sista punkter regelmässigt val av medlemmar i exekutivkommittén samt rådets sammansättning under nästföljande år, det sistnämnda innefattande endast en anmälan. Däremellan uppförs sakfrågorna. Till varje punkt finns en rapport, eventuellt flera. Vissa punkter innefattar även resolutionsförslag, men det förekommer ofta att ett ämne behandlas utan att någon resolution föreslås. Bland rapporterna uppförs generalsekreterarens först. Enligt arbetsordningen (AK art. 8) skall nämligen varje konferens börja med en allmän debatt, grundad på denna rapport, vilken skall innehålla en överblick över den politiska situationen i världen. Denna generaldebatt utmynnar inte i att någon resolution antas, men den kan sammanslås med diskussionen om ett resolutionsförslag. Detta är uppen-

barligen lämpligt, då en studiekommision framlägger en fråga, i vilken överläggningen kan förutses bli lika allmän och vittsyftande som generaldebatten. Så beslöt t. ex. rådet beträffande Moskvakonferensen, att en rapport om tillämpningen av FN:s deklaration om otillåtligheten av inblandning i staters interna angelägenheter, utmynnande i ett resolutionsprojekt, skulle debatteras samtidigt med generalsekreterarens rapport.

Konferensens förhandlingar är, till skillnad mot rådets, offentliga (AK art. 7). Slutna överläggningar får endast ske i person-ärenden och skall beslutas med två tredjedels majoritet.

Unionens officiella språk är engelska och franska. Anföranden får emellertid hållas även på annat språk, men talaren skall då besörja tolkning. Vid alla sammanträden — alltså även vid rådets och kommissionernas — sker numera simultantolkning, i första hand till engelska respektive franska. Därutöver kan grupperna, om tekniska möjligheter finns, få själva besörja tolkning till andra språk. Apparaturen brukar förslå till ytterligare tre språk. Vid olika tillfällen har önskemål framförts om flera officiella språk. Senast gällde det spanskan. Exekutivkommittén fick 1963 i uppdrag att studera frågan, men de praktiska svårigheterna har befunnits för stora.

Vissa debattrestriktioner föreskrivs i arbetsordningen, som också ger konferensen rätt att besluta om ytterligare begränsningar (AK art. 8 och 10). Till en början anges att generaldebatten inte får pågå längre än tre sammanträden, om inte konferensen besluter annat utan överläggning och med två tredjedels majoritet. Vidare får ingen yttra sig mer än två gånger i samma fråga. Denna begränsning gäller dock inte rapportörer. De får göra inlägg närhelst de anser det påkallat. Andra skall yttra sig i den ordning, vari de begärt ordet. Konferensen kan vidare besluta att begränsa den tid varje talare får begagna. Sådant beslut skall fattas med enkel majoritet och får inte föregås av överläggning. I praxis har man gått längre. Sålunda begränsar man även antalet talare, och särskilda beslut fattas inte alltid. Vissa principer tillkännages redan i samband med kallelsen. Normalreglerna är följande. Högst två representanter från samma grupp får ta del i varje debatt. Om endast en anmäls, förfogar han över 10 minuter. Om två deltar, får de tillsammans 15 minuter, dock att ingen får ensam överskrida 10 minuter. Att en delegation framlägger ändringsförslag till de resolutionsprojekt som debatteras medför inte rätt vare sig att anmäla ytterligare talare eller

att överskrida tidsgränserna. En ytterligare begränsning av stor praktisk betydelse är att man brukar genomgående fastställa tidpunkter då talarlistorna för de olika debatterna dras in.

Dessa restriktioner är naturligtvis en följd av den starka ökningen av i första hand antalet delegationer. Ytterligare åtgärder för att förbättra proceduren vid konferenserna beslöts 1966. Rådet beslöt då väsentligen följande: (1) vid en konferens skall inte utöver generaldebatten hållas mer än en debatt om en allmän internationell fråga; denna skall leda till att en resolution antas; (2) dagordningen skall alltid uppta en parlamentarisk fråga; denna debatt kan förberedas endera av den juridisk-parlamentariska kommissionen eller av generalsekreterarföreningen, och den behöver inte utmynna i en resolution; (3) för att inte dessa kraftiga restriktioner skall verka nedslående på kommissionerna skall ytterligare ämnen kunna upptas enligt ett nytt, begränsat förfarande. Det sistnämnda går ut på att endast rapportörerna ges ordet och att ärendet efter deras anföranden återremitteras för vidare kommissionsbehandling, varefter eventuella resolutionsförslag blir föremål för beslut av konferensen utan överläggning vid ett nytt sammanträde. Denna nya procedur befanns inte kräva ändring av arbetsordningen (jfr AK art. 13). Det må nämnas att på dagordningen för Moskva-konferensen uppfördes två punkter för handläggning enligt denna nya ordning, den ena innefattande en rapport jämte resolutionsförslag, den andra tre rapporter men inget resolutionsförslag.

Redan före 1966 års beslut medgav arbetsordningen (art. 13) att resolutionsförslag behandlades med ett förkortat förfarande. Denna procedur innebär emellertid en så drastisk avkortning, att dess anlitande knappast tillgodoser synpunkten att studiekommissionerna inte får discourageras genom begränsning av antalet allmänna debatter. Den innebär nämligen, att ingen överläggning alls får förekomma. Förutsättningar för dess begagnande är att det ifrågavarande förslaget tillställts grupperna två månader i förväg och att konferensen med två tredjedels majoritet besluter uppta det till behandling. Ett exempel på förfarandets anlitande har getts i tredje kapitlet med resolutionen 1964 om skydd för de mänskliga rättigheterna.

Det måste konstateras, att överläggningarna på de interparlamentariska konferenserna, bl. a. till följd av de talarregler som här nämnts, knappast har karaktären av debatter i egentlig mening. I stort sett blir det i stället fråga om en serie anföranden. Möjlighe-

ter till ett direkt meningsutbyte mellan vissa talare är närmast obefintliga. Replikrätt föreligger inte. Endast rapportörerna har en någorlunda obunden ställning, jämförlik t. ex. med den som tillkommer statsråden i den svenska riksdagen. I jämförelse med konferensernas förhandlingar är rådets väsentligt friare och liknar mera vanliga parlamentariska debatter, något som är naturligt med hänsyn till det ringare deltagarantalet.

Arbetsordningen innehåller utförliga bestämmelser om ordförandens uppgifter och befogenheter (AK art. 9 och 10). Han skall öppna, ajournera och avbryta sammanträdena, tillse att ordningsreglerna iakttas, ge ordet åt talarna, framställa frågorna för beslut och tillkännage resultaten av omröstningarna. Om en talare avviker från ämnet, äger han återkalla honom till ordningen och vid behov frånta honom ordet. Han har befogenhet att omedelbart ingripa mot varje störning i förhandlingarna och skall i förekommande fall vidta alla åtgärder som är ägnade att återställa ordningen. Hans beslut är slutgiltiga och skall godtas utan diskussion.

Även om generalsekreteraren upptar arbetsordningen särskilda bestämmelser (AK art. 11). Han kan biträdas eller ersättas av en eller flera ställföreträdare. Han eller hans ställföreträdare får på ordförandens anmodan framlägga kompletterande rapporter i varje fråga som behandlas, och de kan av ordföranden anmodas att ge muntliga upplysningar i alla ärenden.

Ett normalt inslag i konferensförhandlingarna är att delegaterna ställer ordningsfrågor. Härom har föreskrivits (AK art. 10) att den talare, som ställer en sådan fråga, skall anmodas av ordföranden att kortfattat ange sina skäl. Därefter skall beslut fattas omedelbart och utan debatt, om inte församlingen besluter annat.

Ett viktigt inslag är också de ändringsförslag till framlagda resolutionsprojekt, som förs fram under överläggningarna. Vi har i det föregående nämnt reglerna för kommissionsbehandling av sådana initiativ. Ytterligare bör nämnas att i särskilda debatter, som kan förekomma om ändringsförslag, skall endast förslagsställaren och kommissionens rapportör samt i förekommande fall en talare av motsatt åsikt höras, om inte ordföranden besluter annat (AK art. 13 a). Bestämmelsen har praktisk betydelse närmast då en fråga återkommer från en kommission, dit den återförvisats i anledning av väckta ändringsförslag. Samma regel gäller för övrigt för debatter i procedurfrågor.

Vid voteringarna skall ändringsförslag behandlas först, den text de hänför sig till efteråt (AK art. 13 a). Det förekommer inte att två förslag ställs mot varandra.

Beslut fattas (AK art. 14 och 15) med majoriteten av de närvarandes röster och tillkommer genom handuppräckning eller, på begäran av någon delegat, genom upprop av delegationerna. Val förrättas genom sluten omröstning, om minst tjugo delegater begär det.

Röstförklaring är tillåten, dock inte beträffande ändringsförslag och procedurfrågor (AK art. 13 a).

Enligt stadgarna (art. 10) kan en delegat avge fem röster men inte flera. Man har skäl att erinra sig denna bestämmelse, då man läser konferenstrycket. I vissa fall återges röstsiffror både vid handuppräckning och vid upprop av delegationerna. Skillnaden kan bli högst avsevärd: väsentligt färre röster noteras i förra fallet än i det senare.

Vi har så nått fram till konferensernas slut. Det har föreskrivits (AK art. 17) att ordföranden skall vid avslutningen av varje konferens räkna upp de betydelsefullaste resolutioner som antagits och som grupperna är skyldiga att förelägga sina regeringar och parlament på lämpligt sätt. Om stadgarnas ålägganden för grupperna i detta hänseende (art. 5) har förut talats.

En tryckt redogörelse för varje konferens utges av byrån. Från och med 1966 års konferens sker denna redovisning i två band, varav det första omfattar de preliminära dokumenten, det andra själva konferensförhandlingarna. I det senare intas bl. a. alla anföranden, på grundval av det stenografiska protokoll som förts samt talarnas redigering i efterhand (AK art. 16).

Avslutningsvis vill vi nämna att konferensarbetsordningen i den sista artikeln (art. 18) innehåller en bestämmelse om principerna för handlandet i situationer som inte förutsetts. Man skall då tillämpa de regler, som "är brukliga i överläggande församlingar", och i kontroversiella fall beakta reglerna för den folkvalda kammaren i konferenslandet. Med den förra punkten torde man vid avfattningen främst ha avsett parlamentariska församlingar men möjligen också NF. I vart fall är numera hänvisningar till förfarandet i olika internationella organisationer vanliga, då procedurtvister uppkommer.

Budget

Interparlamentariska unionen är en billig organisation. Dess totala utgifter har i budgeten för 1968 fastställts till endast 756 000 schweiziska francs. Härav går 372 000 till avlöningar o. d., medan 55 000 beräknats för årets konferens och 30 000 för vårmötet. Bland övriga poster må nämnas en på 30 000 francs till det internationella symposium, som skall hållas vid dokumentationscentrum hösten 1968 enligt vad förut nämnts, en på samma belopp som bidrag till generalsekreterarföreningen samt en på 10 000 francs för resor som företas av byråns medlemmar. Det sistnämnda beloppet är iögonenfallande lågt. Publikationerna beräknas kosta 30 000 francs men inbringa 12 000.

Reglerna för beräkning av de nationella gruppernas bidrag kan här lämnas åsido. Dock förtjänar det nämnas, att sju grupper av sextiosju svarar för drygt hälften av bidragen: USA med 108 900 francs, Sovjetunionen med 73 700, Storbritannien med 51 700, Frankrike och Västtyskland med 43 450 vardera samt Italien och Japan med 33 000 vardera.

Några ord bör också sägas om den särskilda budget som fastställs för dokumentationscentrum. Denna är mycket blygsam och slutar på endast 87 000 francs varav 65 000 för personal. Kostnaderna täcks genom bidrag från en enskild fond med 5 000 francs, från unionens egen reservfond med 33 000 francs och från de nationella grupperna med 49 000 francs. Det har tyvärr visat sig svårt att få särskilda bidrag från grupperna till detta ändamål, varför verksamheten hittills fått bedrivas i blygsam skala.

Vi bör även omnämna unionens officiella tidskrift, Interparlamentariska bulletinen. Den har utgetts sedan 1926 och utkommer numera med fyra nummer årligen på engelska och franska. Upplagan är 1 900 exemplar på franska och 1 550 på engelska. Unionen har många gånger beklagat att grupperna inte prenumererar på tidskriften i större utsträckning och har riktat flera uppmaningar till dem härom.

Kapitel VI

Den svenska gruppen och det nordiska samarbetet

Den överblick över den svenska gruppens historia och det nordiska interparlamentariska samarbetet, som lämnas i detta kapitel, har gjorts mycket kortfattad. Detta beror inte på att de nordiska länderna spelat en obetydlig roll i Interparlamentariska unionen. Tvärtom har man gott fog för att hävda rakt motsatt mening. I någon mån torde detta ha framskymtat i de föregående kapitlen. Det har nämnts att de danska, norska och svenska grupperna hör till unionens äldsta och att över huvud de nordiska grupperna kunnat räknas bland de trognaste deltagarna i det interparlamentariska arbetet. Och vad samarbetet mellan de nordiska grupperna beträffar kan redan här nämnas, att det så tidigt som 1907 organiserades i Nordiska interparlamentariska förbundet, som är unionens äldsta regionala organisation. Dess betydelse under första världskriget har påpekats.

Bakgrunden till att framställningen likafullt gjorts kort och summarisk är följande. Redan Interparlamentariska unionens egenskap av inofficiell organisation med endast rådpläggande och opinionsbildande funktioner men utan de möjligheter till direkta, konkreta arbetsresultat, som de mellanstatliga organisationerna har, gör ett studium av de enskilda grupperna var för sig eller deras regionala sammanslutningar mindre intressant. Grupperna lämnar sina bidrag till unionens verksamhet dels genom sitt deltagande i unionens gemensamma arbete och möten, dels genom vad de uträttar i sina hemländer. Vad det förra ledet beträffar torde det vara uppenbart, att det är mycket svårt att urskilja och värdera vilken reell betydelse en enskild grupp har haft för verksamheten. Och även om man lyckades nå ett någorlunda påtagligt resultat, skulle detta ha ett mycket måttligt intresse och dessutom knappast kunna presenteras med en koncentration och pregnans som svarar mot dess värde. Om gruppernas aktivitet i hemländerna kan det helt allmänt konstateras, att insatserna med få undantag är minst sagt måttliga och att detta gällt

under lång tid. Unionen har riktat åtskilliga maningar till grupperna om aktivare verksamhet i hemländerna men utan påtagliga resultat. Alltifrån mellankrigstidens senare del — under tiden dessförinnan var läget annorlunda — har intresset väsentligen knutit sig till de gemensamma mötena. Arbetet däremellan har utförts av enstaka särskilt aktiva och intresserade interparlamentariker i de olika grupperna. Denna utveckling har förstärkts med åren. Detta är inte heller onaturligt. Ju flera medlemmar som kommit till, ju vidsträcktare arbetsfältet blivit och ju mera de antagna resolutionerna förlorat i profil och originalitet, desto mindre har inte bara intresset utan även i viss mån basen för fristående nationell aktivitet blivit. Den svenska gruppen — och för övrigt också de andra nordiska grupperna — avviker ingalunda från det allmänna mönstret. Man kan under varje skede av Interparlamentariska unionens historia peka på betydelsefulla personliga arbetsinsatser från enskilda ledamöter i envar av de nordiska grupper som deltagit i unionen. Men grupperna som sådana erbjuder knappast särdeles lockande objekt för historieskrivning, utom vad gäller det tidigaste skedet. Detta har emellertid för den svenska gruppens del utförligt behandlats i en bok, som utgavs till dess 25-årsjubileum 1917. Vad Nordiska interparlamentariska förbundet beträffar har detta varit passivt sedan 1957 som en följd av Nordiska rådets inrättande. Dess betydelsefulla insatser under tiden dessförinnan utgör rådets förhistoria, vilken det inte är vår uppgift att teckna här.

Av de skäl som här angetts har framställningen starkt begränsats. Vi inskränker oss till att endast notera viktigare data och till att bringa i erinran de viktigaste av de personliga insatser, som gjorts av enskilda parlamentariker.

Den svenska gruppen

Svenska riksdagens interparlamentariska grupp hade en tidig föregångare i *Freds- och skiljedomsföreningen i Sverige*, vilken bör här omnämnas med hänsyn till dess nära ideologiska och personella samband med den senare tillkomna gruppen. Den bildades 1883 med endast riksdagsmän som medlemmar. Ledande krafter vid tillkomsten och under de första åren var S. A. HEDLUND, Arvid GUMÆLIUS och K. P. ARNOLDSON, vilka alla var ledamöter av andra kammaren och utsågs till ordförande, vice ordförande och sekreterare i den första styrelsen. Inom kort förlorade föreningen sin rent parlamentariska

karaktär, genom att även andra än riksdagsmän fick inträda, och inom ännu några år hade dess väsentliga förankring förskjutits till utanför riksdagen.

Vid den första interparlamentariska konferensen 1889 var svenska riksdagen inte representerad. Till den andra, i London 1890, infann sig emellertid andrakammarledamoten F. T. BORG, en av de riksdagsmän som medverkat vid freds- och skiljedomsföreningens bildande 1883. Nästa konferens, i Rom 1891, bevistades av tre svenskar, däribland Gumælius. Påföljande år blev Sverige inte företrätt vid konferensen i Bern. Några månader före denna hade emellertid en nationell grupp bildats i svenska riksdagen.

Vi har nämnt i första kapitlet, att redan Londonkonferensen 1890 antog en resolution med önskemål om att "interparlamentariska kommittéer" skulle bildas i parlamenten, och att denna rekommendation upprepades påföljande år. Initiativ till bildande av en svensk kommitté togs under 1892 års riksdag av två andrakammarledamöter, som tillika var medlemmar i styrelsen för freds- och skiljedomsföreningen, Erik NORMAN från Mora och Edvard WAVRINSKY från Stockholm. Den sistnämnde kom att under nära trettio år vara en av de aktivaste medlemmarna av den interparlamentariska gruppen. Till hans insatser hör att han på styrelsens uppdrag författade den bok om gruppens verksamhet under det första kvartsseklet, som nämnts ovan.

Sedan Norman och Wavrinsky genom att lägga fram en lista hade inhämtat, att underlag fanns för att bilda en svensk kommitté, utfärdades den 11 maj en formell inbjudan till båda kamrarnas ledamöter att delta i en sammankomst på Brunkebergs hotell söndagen den 15 maj, varvid en sådan kommitté avsågs bli konstituerad. Skrivelsen undertecknades inte av de nämnda båda ledamöterna utan av sex i riksdagen kvarvarande medlemmar av den första parlamentariska gruppen, 1883 års förening. Bland undertecknarna återfanns Borg och Gumælius samt de båda sedermera gruppordförandena Rudolf KLINCKOWSTRÖM och E. J. EKMAN. Sammankomsten bevistades av ett 40-tal riksdagsmän, de flesta från andra kammaren. Till mötesordförande utsågs Gumælius och till sekreterare Ekman, som höll ett kort föredrag om den interparlamentariska rörelsen. De närvarande beslöt enhälligt att bilda en nationell grupp med benämningen *Svenska parlamentariska kommittéen*. En styrelse med fem ledamöter valdes. Till ordförande utsågs Klinckowström, till vice

ordförande Gumælius och till övriga platser Ekman, Henrik HEDLUND och sedermera talmannen i första kammaren Hugo HAMILTON. Den sistnämnde avgick redan påföljande år, och 1894 hade de övriga utom Ekman lämnat riksdagen.

Från 1894 benämndes sammanslutningen *Svenska parlamentariska fredsgruppen*. Till ny ordförande valdes detta år Ekman. Samtidigt inträdde Norman och Wavrinsky i styrelsen, den sistnämnde som sekreterare. De första stadgarna antogs året därpå. Skifte på ordförandeposten skedde 1897, då Ekman lämnat riksdagen. Han efterträddes av Magnus HÖJER.

Från och med 1894 har gruppen varit företrädd på samtliga interparlamentariska konferenser. Av ekonomiska skäl deltog dock under de första åren bara några få delegater. Ett undantag härvidlag utgjorde helt naturligt konferensen i den norska huvudstaden 1899, vilken bevistades av 20 svenska ledamöter, däribland andra kammarens talman. Då unionen 1896 sammanträdde i Budapest, uttalades önskemål om att nästa konferens skulle få hållas i Stockholm. Frågan förföll emellertid, sedan statsminister Boström visserligen inte ställt sig avvisande till ett anslag för ändamålet men förklarat sig anse tidpunkten olämplig med hänsyn till Stockholmsutställningen samma år.

Om medlemsutvecklingen under dessa år kan följande nämnas. Då gruppen bildades, anslöt sig 39 riksdagsmän. Antalet minskade med en nästa år, men 1894 ökade det till 87, varav 22 förutvarande riksdagsmän som begagnade den då föreliggande rätten att kvarstå. Siffran förblev i stort sett densamma de närmaste åren men sjönk 1897 till 63, varav 52 aktiva riksdagsmän. Anledningen till denna nedgång var missnöje med att medlemsavgiften, som från början var två kronor men senare satts till fyra kronor, ökades till fem kronor. Fram till det nya seklets början förblev medlemsantalet omkring 60.

Om verksamheten under dessa år är i övrigt att anteckna, att konferensernas resolutioner vid flera tillfällen följdes upp i riksdagen med motioner och att sådana även eljest väcktes efter överläggning inom gruppen, t. ex. en motion om permanent neutralitet för de tre skandinaviska staterna 1899 med Adolf HEDIN som första namn och ytterligare 23 gruppmedlemmar som undertecknare. Det kan nämnas att motioner i samma ämne förut väckts av Arnoldson 1883 och av Waldenström 1894.

Namnet ändrades 1901 till *Svenska interparlamentariska fredsgruppen*. Som ordförande avlöstes Höjer samma år av Gullbrand ELOW.

son. Samtidigt återinträdde Henrik Hedlund i styrelsen, medan Norman avgick. Som svenska representanter i interparlamentariska rådet fungerade från dess inrättande 1899 Wavrinisky och Ernst BECKMAN. Den förre lämnade emellertid gruppens styrelse 1905, då han som sekreterare efterträddes av Beckman, som kvarstod som sådan tills den första icke-parlamentariske sekreteraren engagerades 1913.

Från det nya seklets början är att nämna en betydande aktivitet för att vinna nya medlemmar. Särskilt beklagade man den ringa anslutningen i första kammaren. Där hade man 1892 förvärvat fyra medlemmar, men 1893 sjönk siffran till tre, nästa år till två och 1900 till endast en. Detta förhållande är ett uttryck för gruppens ideologiska frändskap med de politiska vänsterriktningarna, något som för övrigt karaktäriserade den organiserade fredsrörelsen över huvud. För att sprida bättre kännedom om gruppens syfte och arbete anordnades 1901 ett föredrag för riksdagens ledamöter om Interparlamentariska unionen. Föredraget, som hölls av Beckman och fann rätt stor anslutning från båda kamrarna, trycktes och utdelades till alla riksdagsmän. Ytterligare åtgärder vidtogs under de följande åren för att främja medlemsrekryteringen. Resultat uteblev inte. Medlems-siffran ökade successivt från 62 år 1900 till 115 år 1904. Endast 11 kom emellertid från första kammaren, och siffran nedgick till 8 år 1906. Därefter skedde dock en successiv medlemsökning även i denna kammare, till 81 år 1912, en utveckling som naturligtvis gynnades av kammarens förändrade sammansättning, särskilt efter de nya röst-rättsreglernas ikraftträdande. Under tiden fram till nästa rösträtts-reform var därefter omkring hälften av första kammarens ledamöter med i interparlamentariska gruppen. I andra kammaren fortsatte medlemsanslutningen också att öka, tills över 190 medlemmar nåddes åren närmast före första världskriget. Totala medlemsantalet nådde en högsta siffra på 284 år 1912. Under kriget sjönk siffran något.

Om partifördelningen av gruppens medlemmar kan följande förtjäna antecknas, på grundval av de uppgifter Wavrinisky lämnat i sin bok. År 1907 räknade man 120 riksdagsmän med klar partifärg som medlemmar. Av dessa kom 110 från andra kammaren: 79 liberaler, 13 socialdemokrater och 18 konservativa. År 1917 omfattade gruppen 75 ledamöter i första och 175 i andra kammaren. Bland dessa återfanns 97 liberaler, 99 socialdemokrater, om vänstergruppen inräknas, samt 51 högermän.

Medlemsökningen medförde att både styrelsen och delegationerna vidgades. Styrelsen fick 1909 sju och 1913 nio ledamöter. Den gavs från 1907 en sammansättning som i princip svarade mot gruppens partimässiga sammansättning. Samma ordning genomfördes beträffande delegationerna påföljande år. Delegatesantalet ökades kraftigt. Till Berlin 1908 sändes 12 officiella representanter. Nästa gång, till Bryssel 1910, utsågs inte mindre än 20. Till Genève 1912 och till Haag 1913 sändes 15 delegater.

Om gruppens ekonomi under den nu berörda tidsperioden kan följande antecknas. Medlemsavgiften sänktes 1906 till tre kronor och 1911 till en krona. Statligt bidrag hade då under flera år utgått till gruppens kostnader. Redan 1902 hade utrikesministern utfäst att ur tillgängliga medel lämna bidrag med 500 kronor till envar av tre delegater till årets konferens, som dock blev inställd. Anslag till sådana resekostnader upptogs från och med påföljande år i budgeten, och 1909 gavs också för första gången anslag för bidrag till den interparlamentariska byrån. Sistnämnda medel beviljades då med bifall till en av styrelsen väckt motion men utgick därefter årligen. Ett anslag till gruppens förvaltningskostnader har utgått sedan 1913.

Gruppen fick 1910 motta en donation. Grosshandlaren G. P. BRAATHEN i Sundsvall och hans hustru skänkte då 50 000 kronor till en fond under gruppens förvaltning och disposition.

Om personförändringar under tiden fram till första världskriget förtjänar följande noteras. Elowsson efterträddes 1907 som ordförande av Carl BONDE, sedermera talman i andra kammaren. Sedan han avlidit, övertogs posten 1914 av dittillsvarande vice ordföranden Louis DE GEER, senare statsminister. Denne avsåg sig emellertid uppdraget redan efter några veckor, varvid Theodor ADELSWÄRD valdes till ny ordförande. Som vice hade de Geer efterträtts av Hjalmar BRANTING.

Nya stadgar antogs 1913. De gäller alltså med endast ett par obetydliga detaljändringar. Ett nytt namnbyte beslöts 1915. Den nuvarande benämningen *Svenska riksdagens interparlamentariska grupp* antogs då. Förändringen motiverades av önskan att vinna överensstämmelse med andra grupper och att förekomma de missuppfattningar, som beteckningen fredsgrupp kunde ge upphov till efter krigsutbrottet.

Gruppens betydelse som utrikespolitiskt debattforum ökade stadigt under dessa år, något som också i hög grad främjades av Nordiska

interparlamentariska förbundets tillkomst 1907. Mängder av motioner och interpellationer väcktes av gruppens medlemmar i internationella ämnen. Företrädesvis gäller detta naturligtvis den politiska vänsterns representanter. Som exempel på viktiga initiativ kan nämnas nya motioner om permanent neutralitet 1902 av 41 ledamöter med Adolf Hedin som första namn och 1912 av sedermera utrikesministern Erik PALMSTIERNA, som under flera år tillhörde gruppens styrelse. Ett annat gott exempel på ett initiativ helt i Interparlamentariska unionens anda ger den stora motion om riksdagen och utrikespolitiken, som väcktes 1916 av Branting, Palmstierna och Rickard SANDLER.

Till gruppmötena inbjöds under dessa år vid flera tillfällen utrikesministern eller unionens generalsekreterare. Sålunda höll utrikesminister Lagerheim föredrag 1903 och 1904, utrikesminister Trolle 1908 och generalsekreterare Lange 1910, 1914, 1916 och 1917.

Som ytterligare bevis för gruppens livaktighet och det intresse, som knöts till dess arbete, kan nämnas den "interparlamentariska handbok", som utgavs på svenska och franska 1914 med anledning av den inställda Stockholmskonferensen samma år, samt Wavriskys förutnämnda minnesskrift 1917, båda publikationerna ganska omfångsrika. Gruppen hade också vid denna tid förvärvat ett omfattande "fredsbibliotek" och fick 1914 en egen lokal i riksdagshuset.

Första världskriget och det långa uppehållet i det gemensamma interparlamentariska arbetet medförde alltså inget avbrott i gruppens verksamhet. Tvärtom ökade den under krisåren sin aktivitet, i samarbete med de danska och norska grupperna. Att den första interparlamentariska konferensen efter kriget hölls i Stockholm 1921 har förut nämnts.

Under dessa år skedde några personförändringar som förtjänar omnämnande. Alltsedan 1899 hade gruppen företrätts i interparlamentariska rådet av Beckman och Wavrisky. Den förre efterträddes 1917 av gruppordföranden Adelswärd, den senare 1921 av vice ordföranden Branting, som då redan en gång beklätt statsministerposten och inom kort bildade sin andra regering, i vilken han även blev utrikesminister. Brantings interparlamentariska uppdrag var ingalunda nominella utan han hörde ännu vid denna tid till de aktiva krafterna. Det har förut nämnts att han vid Stockholmskonferensen 1921 framträdde som rapportör i nedrustningsfrågan och presenterade ett vidlyftigt resolutionsförslag, som i allt väsentligt antogs. Några

månader före sin död deltog han i 1924 års interparlamentariska konferens. Han avlöstes detta år som vice ordförande av högermannen Erik HALLIN och efterträddes 1925 i rådet av Arthur ENGBERG. På den genom hans bortgång ledigblivna styrelseposten inträdde Sandler, då statsminister.

Den svenska gruppen blev nu åter representerad i Interparlamentariska unionens ledning. Då exekutivkommittén tillsattes första gången 1909, hade Beckman invalts. Han hade avgått 1911. Vid det val, som rådet 1919 förrättade vid sitt första möte efter kriget, utsågs Adelswärd till ledamot. Han valdes som förut nämnts 1922 till president. Då studiekommissionen för etniska och koloniala frågor inrättades 1923 blev han dess ordförande. Påföljande år utsågs han till ordförande även i den då återupprättade kommissionen för politiska frågor och organisationsfrågor. Han lämnade alla dessa uppdrag liksom ordförandeposten i den svenska gruppen 1928. På den sistnämnda efterträddes han av Hallin, varvid Sandler blev ny vice ordförande.

Delegationerna till de interparlamentariska konferenserna under dessa år var ganska stora, om än inte fullt av samma format som förkrigstidens. Till Wien 1922, Genève 1924, Paris 1927 och London 1930 for 13—14 representanter. Berlinkonferensen 1928 besöktes av 17 svenska riksdagsmän, den i Amerika 1925 av 21. I Köpenhamn 1923 blev det svenska deltagandet naturligtvis mycket stort: inte mindre än 62 riksdagsmän. Det bör noteras att vi för denna tid saknar uppgifter om hur många som var officiella delegater, med statligt resebidrag, och hur många som anslöt sig privat och på egen bekostnad. Siffrorna har väl emellertid betydelse närmast till belysning av det intresse varmed dessa möten omfattades. Att detta var ganska stort är ett intryck som bekräftas av en närmare blick på deltagarförteckningarna. Flera av tidens ledande svenska politiker återfinns där, inte bara som delegater vid en enstaka konferens utan som återkommande deltagare; vi räknar här inte med konferenserna i Stockholm och Köpenhamn. Som exempel kan nämnas Per Albin HANSSON, som deltog 1927, 1930 och 1931 efter att tre gånger ha beklätt försvarsministerposten och som ända fram till andra världskriget var gruppens officiella representant i studiekommissionen för nedrustningsfrågan, låt vara att det sistnämnda naturligtvis närmast var nominellt. Vidare kan nämnas att K. G. WESTMAN deltog 1927, 1928, 1930 och 1932. Han tillhörde under en följd av år styrelsen.

Sandler hade deltagit redan 1912 och 1913 och återkom 1927, 1928 och 1932.

Om medlemsanslutningen har vi nyss nämnt att en viss nedgång inträffade under krigsåren. Gruppen kunde dock 1918 räkna 264 av riksdagens ledamöter som sina medlemmar. Av dessa var 45 högermän, 106 liberaler, 95 socialdemokrater, 9 vänstersocialister och 9 bondeförbundare. Nästa år steg antalet medlemmar till 303, påföljande år till 337 och 1922 till 347. Sistnämnda år var 144 av första kammarens 150 ledamöter och 203 av andra kammarens 230 med i gruppen. Siffrorna höll sig med små variationer på denna nivå under hela mellankrigstiden. Man kan alltså från och med dessa år inte längre tala om någonsomhelst partimässig markering av gruppen.

Om gruppens inre aktivitet under 1920-talet kan vi i korthet anteckna följande. Flera allmänna möten hölls varje år. Under 1925 hölls inte mindre än sju gruppmöten, ettvar av åren 1923, 1926 och 1928 fem. Endast 1920 och 1924 hade man så få möten som två. Och utöver de båda gruppmötena sistnämnda år är att nämna en med Svenska föreningen för Nationernas Förbund gemensam sammankomst med lord Robert Cecil, NF:s generalsekreterare sir Eric Drummond och ytterligare två chefstjänstemän hos NF som gäster, med föredrag och allmän diskussion. Bland föredragshållare vid de vanliga gruppmötena förtjänar nämnas dåvarande utrikesministern Östen Undén 1925 och 1926 och generalsekreterare Lange 1926.

Vid en tillbakablick på gruppens utveckling framstår otvivelaktigt perioden från seklets första år till slutet av 1920-talet som dess blomstringstid. Det råder ingen tvekan om att Interparlamentariska unionens strävanden och den svenska gruppens arbete allmänt betraktades med allvar och intresse och att de betydande personliga insatser som gjordes uppbars av en stark idealitet. Att gruppen under tiden därefter kommit mera i bakgrunden är inte anmärkningsvärt. Med hänsyn till den allmänna internationella utvecklingen och till de svårigheter unionen haft att arbeta med och de förändringar den undergått torde det snarare framstå som oundvikligt, att gruppens arbete fjärrnat sig från centrum för det riksdagspolitiska intresset. Det har legat i sakens natur, att den interparlamentariska verksamheten inte på samma sätt som tidigare engagerat ledamöterna i allmänhet utan i större utsträckning kommit att föras vidare av en mera begränsad krets av intresserade.

Den utveckling vi här antytt inleddes under 1930-talet, mot bak-

grunden av de svåra ekonomiska och politiska kriser som övergick världen och som hämmade Interparlamentariska unionen i dess arbete. Gruppen uppvisade emellertid även under detta decennium åtskillig aktivitet. Regelmässigt hölls tre eller fyra allmänna grupp-möten varje år. Utöver sedvanliga rapporter från de interparlamentariska mötena och överläggningar i anslutning därtill förekom liksom tidigare föredrag och diskussioner i allmänna internationella ämnen. Några namn kan förtjäna nämnas. Ärkebiskop Nathan Söderblom höll 1931 ett föredrag om kyrkornas förbund som fredsfaktor. Samma år talade envoyén Karl Ivan Westman om förberedelserna för 1932 års nedrustningskonferens. Arbetet vid denna behandlades i några föredrag, 1932 av K. G. Westman vid gruppmötet i mars och av utrikesminister Ramel vid mötet i maj, 1933 av den nye utrikesministern Sandler. Dåvarande statsrådet Undén talade 1934 om NF och det utrikespolitiska läget, förutvarande utrikesministern Eliel Löfgren om judefrågan och Palestina. Nästa år höll K. G. Westman ett föredrag om folkrätt, neutralitet och inbördes hjälp. Och 1936 inbjöds Interparlamentariska unionens nya generalsekreterare Leopold Boissier till Sverige. Han talade vid ett gruppmöte om unionens läge och funktioner. Uppräkningen torde inte behöva förlängas.

Om personförändringar under 1930-talet är att anteckna, att Sandler 1931 avlöstes som vice ordförande av Engberg och att Hallin 1934 efterträddes som ordförande av Johan BERGMAN. Alltsedan 1931 har som en fast praxis iakttagits, att gruppen representerats i interparlamentariska rådet av sin ordförande och sin vice ordförande. I exekutivkommittén var Engberg ledamot 1933—1937. Han var under dessa år, med bara ett par månaders avbrott 1936, ecklesiastikminister men fortsatte det oaktat att verka som en av de mest aktiva i den interparlamentariska gruppen. Han deltog som statsråd i konferenserna 1933, 1934, 1937 och 1939. Om andra personliga insatser under dessa år bör nämnas, att Kerstin HESSELGREN framlade en rapport om ungdomsarbetslösheten för 1934 års konferens.

Delegationernas storlek nedgick under krisåren väsentligt. Konferenserna 1931 och 1933 bevistades av nio riksdagsmän, medan fyra deltog 1932 och 1936. Sex resp. sju närvar 1934 och 1935. De sista tre åren före kriget ökades delegatantalet, till elva, tolv och fjorton, sistnämnda antal alltså till Oslo 1939.

Under krigsåren var gruppen i huvudsak hänvisad till passivitet.

Några personförändringar bör emellertid antecknas. Engberg blev ordförande 1942, Georg ANDRÉN vice ordförande. Vid Engbergs frånfälle 1944 blev Andrén ordförande och Allan VOUGT vice ordförande.

Gruppens arbete under efterkrigsåren har väsentligen varit knutet till de interparlamentariska konferenserna och rådsmötena. Vid samtliga dessa har gruppen varit representerad. Rådsmötena har regelmässigt endast bevisats av de båda rådsmedlemmarna, dvs. gruppens ordförande och vice ordförande. Någon gång, t. ex. vid mötet i Palma de Mallorca på våren 1967, har ytterligare någon representant sänts av gruppen för att delta i studiekommissionernas arbete. Konferensdelegationernas storlek har varierat efter de olika länder, där unionen samlats. Till konferenserna i Europa har ganska stora delegationer sänts. I Wien 1954 representerades gruppen av 15 medlemmar och i London 1957 av 12. Till envar av konferenserna i Warszawa 1959, Bryssel 1961, Belgrad 1963 och Köpenhamn 1964 har gruppen sänt ordföranden, vice ordföranden samt 12 av partigrupperna utsedda delegater. De utomeuropeiska konferenserna har av kostnadsskäl bevisats av ett ringare antal svenska gruppmedlemmar. Till Washington 1953 sändes ordföranden, vice ordföranden samt åtta av partigrupperna utsedda delegater. Deltagarförteckningen uppger, något vilseledande, att 19 svenskar deltagit, men däri ingår de sex parlamentariska FN-delegaterna, utrikesministern, andra kammarens talman samt ännu en riksdagsman som rest privat. Till Bangkok 1956 och till Tokyo 1960 sändes sex officiella delegater, till Rio de Janeiro 1958 sju. Konferenserna i Brasilia 1962, Ottawa 1965 och Teheran 1966 bevisades av åtta officiella representanter, däribland ordföranden och vice ordföranden. Man finner sålunda att en ganska strikt praxis tillämpats under senare år. Ordföranden och vice ordföranden är självskrivna delegater i egenskap av rådsmedlemmar. Därutöver får grupperna regelmässigt utse sex delegater, om konferensen hålls utanför Europa, och annars tolv. Detta betyder sex eller tolv socialdemokrater samt en eller två representanter för varterdera högerpartiet, folkpartiet och centerpartiet. Uppdragen att vara interparlamentarisk delegat cirkulerar inom partigrupperna.

Nästän samtliga riksdagsmän har under efterkrigstiden tillhört interparlamentariska gruppen. För närvarande är alla medlemmar. Medlemsavgiften utgör alltsedan 1920 två kronor. Förutvarande riksdagsman, som kvarstår i gruppen, är befriad från avgift.

Om gruppens verksamhet ”på hemmaplan” kan konstateras, att den begränsats och huvudsakligen omfattat redogörelser och överläggningar i anledning av de interparlamentariska mötena. Regelmässigt har två allmänna gruppmöten hållits varje år. Vid ett årsmöte på våren — som i strid med stadgarna inte brukar hållas i riksdagens början utan först närmare sessionens slut — lämnas en rapport från interparlamentariska rådets vårmöte samt handläggs formella förningsangelägenheter. Vid ett gruppmöte i slutet av höstsessionen lämnas en redogörelse för årets interparlamentariska konferens. Det har emellertid flera gånger förekommit att fristående föredrag hållits. I periodens början lämnades ofta översikter över arbetet inom de stora mellanstatliga organisationerna. Så gav t. ex. utrikesminister Undén en redogörelse för arbetet i FN vid en gemensam sammankomst med interparlamentariska gruppen och riksdagens utrikespolitiska klubb 1950. Liknande översikter lämnades av Sandler 1951 och 1955. Föredrag om arbetet i Europarådet hölls 1952 och om Nordiska rådet 1951 och 1953. I övrigt har närmast förekommit att olika riksdagsledamöter talat om intryck från sina resor i olika delar av världen. Vid ett gruppmöte 1952 berättade t. ex. statsminister Erlander om ett besök i Amerika. Under tioårsperioden från slutet av 1955 till slutet av 1965 hölls emellertid, såvitt framgår av gruppens protokoll, endast ett föredrag utöver de förutnämnda mötesrapporterna. De sista två åren har emellertid flera reseföredrag hållits.

Gruppens bidrag till den interparlamentariska verksamheten har under dessa år mer än tidigare berott av personliga insatser. Här kan vi endast erinra om några av dessa.

Allan Vought bibehöll även under sin tid som försvarsminister och landshövding ett aktivt intresse för Interparlamentariska unionens arbete. Han kvarstod efter sitt inträde i regeringen 1945 som gruppens vice ordförande, deltog i alla konferenser utom 1950 och efterträdde detta år Andrén som ordförande. Påföljande år invaldes han i exekutivkommittén, som han sedan tillhörde till sin död 1953.

Till ny vice ordförande efter Vought utsågs 1950 Erik HAGBERG i Malmö. Han kvarstod på denna post till 1961 och gjorde under denna period en betydelsefull insats i unionen. Han efterträdde Vought i exekutivkommittén 1953 och satt kvar till mandatperiodens utgång 1955. Några år senare invaldes han ånyo i kommittén. Denna gång gick han in på det sista året, 1958—1959, av den finske

gruppordföranden Heljas' mandatperiod, sedan denne lämnat finska riksdagen.

Som ordförande efterträddes Vougts av Rickard Sandler, som otvivelaktigt framstår som den svenska gruppens främste representant under dessa år. Han kvarstod som ordförande till sin död kort efter Köpenhamnkonferensen 1964. Han hörde under de sista åren till Interparlamentariska unionens verkliga veteraner. I sitt inlägg i nedrustningsfrågan vid konferensen i Brasília 1962 kunde han konstatera, att samma fråga debatterades även då han deltog i sin första interparlamentariska konferens jämnt femtio år tidigare och att, även om unionen på flera sätt gjort framsteg under mellantiden, hade denna fråga knappast kommit framåt. Att han själv under hela denna långa tid omfattade unionens och gruppens uppgifter med ett aktivt intresse torde ha framgått av den föregående redogörelsen. I fjärde kapitlet har vi också nämnt hans stora rapport i FN-frågan 1954 och i det tredje hans inlägg i medlemstvisterna 1959. Det har allmänt omvittnats, att Sandler utövade ett betydande personligt inflytande i unionen. Han antogs bli president 1957 men nödgades avböja kandidatur på grund av en svår akut sjukdom som drabbade honom kort tid före valet.

Efter Hagberg valdes andra kammarens andre vice talman Torgils VON SETH till gruppens vice ordförande. Han hade under en lång följd av år aktivt deltagit i gruppens arbete och bl. a. dokumenterat sitt intresse genom att delta i flera konferenser utan att vara officiell delegat. Som erkänsla för gjorda insatser i unionen upptogs han av interparlamentariska rådet i Dublin 1965 till hedersmedlem i den svenska gruppen. Han representerade gruppen vid det internationella symposiet i samband med invigningen av unionens nya dokumentationscentrum i Genève på hösten samma år.

Två andra svenska gruppmedlemmar har under efterkrigstiden upptagits som hedersmedlemmar, sedan de lämnat riksdagen. Vid det första rådsmötet efter kriget, i Genève 1945, antogs Kerstin Hesselgren som ständig medlem, som termen då lydde. I Washington 1953 blev Åke HOLMBÄCK hedersmedlem. Vi har i fjärde kapitlet mött hans namn i samband med de tre stora rapporter han framlade om internationella moralprinciper 1948, om "inegalitetstraktater" 1949 och 1950 och om flyktingproblemen 1950. Även som hedersmedlem var han en gång rapportör, 1954 om vissa ändringar i de interna bestämmelserna. I detta sammanhang förtjänar erinras om att

den första rapporten av en svensk gruppmedlem efter sistnämnda år utarbetades till Moskvakonferensen 1967 av Bertil von Friesen, om svenska riksdagens ombudsmän.

Gruppens nuvarande styrelse framgår av bihanget, där även stadgarna återges. Dessa är numera mycket föråldrade, och någon närmare redogörelse för deras innehåll skall därför inte lämnas. Huvud dragen av gällande regler och praxis beträffande gruppens organisation och deltagande i Interparlamentariska unionens arbete har också framgått av den föregående redogörelsen. Det skall endast avslutningsvis antecknas att, som framställningen ovan antytt, det i första hand är ordföranden och vice ordföranden som svarar för kontinuiteten i gruppens arbete. Detta följer främst av deras enligt gammal praxis självskrivna ställning som rådsmedlemmar och därmed deltagare i alla interparlamentariska möten. För det löpande arbetet svarar en "verkställande sekreterare". Från början anlätades tjänstemän utanför riksdagen för detta uppdrag, men sedan länge har detta nu innehafts av konstitutionsutskottets sekreterare.

Under det senaste året har strävanden gjort sig gällande inom den interparlamentariska gruppen för att åstadkomma en viss aktivering av verksamheten. Man har härvid ingalunda i tankarna att söka åter framkalla gångna tiders starka allmänna engagemang i unionens angelägenheter. Man accepterar att utvecklingen medfört förändringar i fråga om organisationens ställning och uppgifter. Man man vägleds av en känsla av att de nordiska grupperna, som gjort så viktiga insatser för unionen under hela dess tillvaro, bör kunna lämna ett positivt bidrag till lösningen av dess aktuella kris och att ett samarbete mellan parlamenten i världens olika stater kan vara av värde, inte minst för främjandet av de demokratiska konstitutionella principer, på vilka vårt statsskick bygger.

Det nordiska samarbetet

Interparlamentariska grupper bildades tidigt i alla de tre nordiska länder, som vid tiden för Interparlamentariska unionens tillkomst var självständiga stater. Pionjär var den danske parlamentarikern Fredrik BAJER, sedermera fredspristagare, som över huvud framstår som den främste nordiske representanten i det interparlamentariska samarbetet. Han deltog redan i den första konferensen, i Paris 1889, där

han var ensam företrädare för Norden. Den danska gruppen räknas därmed som en av Interparlamentariska unionens grundare. Som ett litet kuriosum kan för övrigt antecknas att det danska folketinget är det enda parlament, som varit representerat vid samtliga 55 interparlamentariska konferenser. Äldst av de nordiska grupperna är emellertid den norska. Den bildades redan 1890. I februari 1891 konstituerades därefter en dansk grupp på Bajers initiativ, och en svensk tillkom, som ovan nämnts, i maj 1892.

Även tanken på ett interparlamentariskt samarbete mellan de nordiska länderna kom ursprungligen från Bajer, som framförde den redan 1890 i en skrift om interparlamentariska konferenser. Han har senare i en annan skrift berättat om de olika initiativ som ledde fram till bildandet av Nordiska interparlamentariska förbundet. Värt att nämna från de tidigare åren är närmast det möte av danska och svenska riksdagsmän som kom till stånd i Köpenhamn 1897 på förslag av Adolf Hedin. Ett försök gjordes i anslutning härtil av den danska gruppen att åvägabringa ett nordiskt delegerademöte före nästa interparlamentariska konferens, som skulle hållas i den norska huvudstaden 1899. Saken fick emellertid förfalla, då norrmännen önskade helt koncentrera sig på själva konferensen.

Det direkta förarbetet till det nordiska förbundet kan sägas ha tagit sin början i slutet av 1905. Den danska gruppen uttalade sig då på sitt årsmöte enhälligt för att man skulle inbjuda till en nordisk interparlamentarisk konferens i Köpenhamn. Vissa förhandskontakter hade förekommit mellan Bajer och den dåvarande svenske gruppordföranden Carl Bonde, som uttalat ett personligt intresse för saken. Vägen till målet blev emellertid lång och vanskelig, främst beroende på den alldeles nyss genomförda upplösningen av unionen mellan Norge och Sverige. Vi förbigår här alla detaljer och antecknar endast ett par huvudpunkter. Det väsentliga arbetet på den danska sidan utfördes av en tremannakommitté som gruppens styrelse tillsatte för ändamålet omedelbart efter nämnda årsmöte. Den bestod av ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren, Bajer. Ordförande var vid denna tid och ända fram till 1920 Niels NEERGAARD, folketingsledamot för venstre. Han skulle inte bara bli en av de främsta krafterna i det nordiska samarbetet utan även en av Danmarks ledande politiker, finansminister 1908, 1909—1913 och 1926—1929 samt statsminister 1908—1909 och 1920—1924.

En viktig händelse på vägen var det inofficiella nordiska nioman-

namöte som ägde rum i Köpenhamn den 16 och 17 juli 1906. Tre representanter för vardera av de tre grupperna möttes då "till privat samråd". Dessa beslöt enhälligt göra följande uttalande, som i propagandasyfte trycktes och utdelades: "Det privata interparlamentariska niomannamötet uttalar sig för önskvärldheten av ett samarbete mellan de nordiska interparlamentariska grupperna, dels för att främja gemensamma intressen och god förståelse mellan Nordens folk, dels för att förbereda ett gemensamt uppträdande i internationella frågor på de interparlamentariska fredskonferenserna. Mötet anser, att stora och viktiga intressen knyter sig till ett sådant samarbete, och uppmanar de tre ländernas grupper att förbereda en interparlamentarisk konferens i Köpenhamn 1907."

Den danska gruppen anslöt sig helt till denna tanke. På det väl besökta årsmötet i slutet av 1906 beslöts enhälligt att bemyndiga styrelsen att inbjuda till en nordisk interparlamentarisk konferens i Köpenhamn vid lämplig tidpunkt 1907. En sådan inbjudan utfärdades också redan den 21 januari 1907. "Konferensens huvuduppgift skulle vara att skapa en fast ram för ett samarbete mellan de nordiska interparlamentariska grupperna för förberedande av ett såvitt möjligt gemensamt uppträdande på de interparlamentariska konferenserna utanför de nordiska rikena och att i allmänhet främja arbetet för de nordiska folkens gemensamma intressen", anfördes i inbjudan. Den norska gruppen avsånde redan den 26 januari svarsbrev med hjärtligt tack för inbjudan och önskemål beträffande tidpunkten för konferensen. Den svenska gruppen svarade två dagar senare. Den förklarade sig anse, att det för närvarande ej var lämpligt att anordna en allmän konferens på sätt som avsågs. Den insåg emellertid betydelsen av att åtskilliga frågor, som kunde förekomma vid nästa internationella konferens, blev förberedda för att möjliggöra ett samstämmigt nordiskt uppträdande. Det ifrågasattes därför, om det inte vore lämpligt, "att ett visst antal delegerade från var och en av de tre nordiska grupperna under detta år sammanträdde för att under allvarligt arbete överlägga och rådgöra om vad på en blivande internationell konferens kunde ifrågakomma". Som lämpligt antal delegerade föreslog den svenska gruppen tio.

Med hänsyn till det svenska svaret ansåg den danska gruppen riktigast att låta tanken på en konferens 1907 falla. I stället inbjöd den till ett sådant delegerademöte, som svenskarna förordat. I denna inbjudan, som avsändes den 7 februari 1907, uttalade den danska grup-

pen, att den framför allt var angelägen om att det åsyftade nordiska interparlamentariska samarbetet inte skulle komma till stånd i former, om vilkas riktighet eller ändamålsenlighet tvivel kunde råda inom stora delar av den ena eller andra gruppen. Både den norska och den svenska gruppen tackade ja till den nya inbjudan.

Det första nordiska delegerademötet kunde så hållas i Köpenhamn den 24 och 25 september 1907. Där konstituerades Nordiska interparlamentariska förbundet. De första stadgarna antogs. Endast huvudpunkterna häri förtjänar omnämnande. Förbundet angavs bestå av de tre grupperna och som dess huvudsyfte fastställdes "dels att genom samarbete mellan dessa grupper främja Interparlamentariska unionens allmänna ändamål, dels att behandla folkrättsliga frågor av särskild betydelse för de tre nordiska rikena, allt för att utveckla det goda samförståndet mellan rikena". Som förbundets myndigheter angavs konferensen, delegerademötet och rådet. Någon nordisk interparlamentarisk konferens har emellertid aldrig kommit till stånd. Däremot har 31 delegerademöten hållits. Dessa skulle bestå av rådets medlemmar samt tolv särskilt valda medlemmar från varje grupp. Då rådet skulle bestå av gruppernas ordförande och vice ordförande samt ytterligare en representant för varje grupp, skulle ett delegerademöte sålunda komma att omfatta 45 medlemmar. Sådant möte skulle äga "avgöra alla frågor som det ej anses nödigt hänskjuta till konferensen". Rådet skulle väsentligen förbereda mötena. Mötesplats och presidium skulle växla mellan grupperna år från år.

I övrigt behandlade det första delegerademötet främst den andra fredskonferensen i Haag samma år samt frågan om önskvärdheten av likformiga skiljedomstraktater mellan de skandinaviska rikena.

Vi bör nämna även de främsta företrädarna för de norska och svenska grupperna vid detta möte. Ordförande i den norska gruppen var vid denna tid sedan flera år den framstående skolpolitikern Hans HORST, odelstingspresident 1892—1899 och lagtingspresident 1900—1903. Om den svenske gruppordföranden Carl Bonde har Neergaard i en översikt över förbundets verksamhet under det första decenniet uttalat, att ingen var starkare besjälad av tanken på ett nordiskt interparlamentariskt samarbete än han och att han "hade huvudäran av att motståndet bröts där det var starkast".

Tillkomsten av Nordiska interparlamentariska förbundet blev av stor betydelse på flera sätt. På längre sikt kom det att bereda marken för Nordiska rådet. På kortare sikt gjorde det en viktig insats för att

överbrygga motsättningarna efter unionsupplösningen och för att sprida bättre kännedom om Interparlamentariska unionens strävanden och ge dessa en både bredare och djupare förankring i de nordiska parlamenten. Dessa aspekter har utförligt utvecklats av Neergaard i hans nyssnämnda skrift. "Händelserna 1905 hade för en tid skakat det nordiska samarbetet ur dess fogar", skrev Neergaard. "Till och med hävdvunna nordiska sammankomster, som hade till uppgift att dryfta angelägenheter av absolut opolitisk natur, hade blivit avlysta, och allvarliga svårigheter mötte alla försök att bringa samarbetet i gång på nytt." Det interparlamentariska initiativet var därför både djärvt och betydelsefullt. Vi har här förbigått den pressdiskussion som det framkallade och de stötestenar som eljest visade sig. Om förbundets betydelse för den speciellt interparlamentariska verksamheten anförde Neergaard följande: "Det kan inte förnekas, att Interparlamentariska unionens hela verksamhet i verkligheten var ganska främmande för det stora antalet medlemmar av de nordiska grupperna före det nordiska förbundets tillkomst. Några enstaka sysselsatte sig fortlöpande och aktivt därmed, men då ämnena i sig själva inte var lätta att tränga in i och då förhandlingarna på de interparlamentariska konferenserna genomgående fördes på franska och de officiella redogörelser om dem som utsändes var avfattade på samma språk, kunde det stora flertalet av medlemmarna över huvud inte sätta sig in i sakerna annat än genom kortfattade och tillfälliga referat. Det är ingen överdrift att säga, att dessa ting blev tillgängliga och levande för de flesta först genom de nordiska delegerademötenas förhandlingar och genom de årliga stenografiska redogörelser för dessa som utdelades till samtliga." Det kan finnas anledning att beakta dessa Neergaards ord även i dagens läge. Att den interparlamentariska verksamheten kommit alltmer i bakgrunden under senaste år är obestridligt och har belysts i föregående avsnitt. Vid flera tillfällen har det t. ex. framkommit att åtskilliga ledamöter av svenska riksdagen inte längre vet vad interparlamentariska gruppen egentligen sysslar med. Denna minskade förankring beror otvivelaktigt till stor del — om än naturligtvis inte helt — på att något nordiskt delegerademöte inte hållits under det senaste decenniet.

Sistnämnda förhållande motiverar att framställningen om de trettio delegerademöten, som hållits efter 1907, görs kortfattad. Det är fråga om en verksamhet, som numera avbrutits och alltså helt hör historien till. Den har i stället övertagits av Nordiska rådet.

Under loppet av hösten 1907 och våren 1908 fattade de tre nordiska grupperna var för sig slutliga beslut om förbundets upprättande, godkände Köpenhamnsmötets beslut om stadgar samt förrättade val av rådsmedlemmar. Rådet konstituerade sig slutligen i Köpenhamn den 11 september 1908. Det kan nämnas att olika meningar har hävdats om när förbundet egentligen skall anses inrättat: 1906, 1907 eller 1908. För vår del har vi ansett det riktigast att utgå från det första delegerademötet.

Nästa delegerademöte hölls i Stockholm 1910. Nya möten kom därefter till stånd varje år till och med 1922, med regelbunden växling mellan de tre huvudstäderna.

Förbundets uppgifter bestämdes, som framgått av vad nyss sagts om stadgarna, från början mycket snävt. Detta berodde dels på organisationens egenskap av sammanslutning inom Interparlamentariska unionen, dels på att det aktuella läget påkallade försiktighet. Redan 1911 ändrades emellertid stadgarna därhän, att förbundet kunde behandla inte bara folkrättsliga spörsmål utan även ”andra frågor av särskild betydelse för de nordiska rikena”. Om överläggningsämnen under mötena före första världskriget förtjänar följande att noteras. En huvudfråga var helt naturligt neutralitet. Vid 1911 och 1913 års möten behandlades permanent neutralitet, vid 1912 års de neutrala staternas rättigheter och skyldigheter. Nedrustningsfrågan debatterades 1911. Ett föredrag om mellanstatliga skiljedomstraktater hölls inför 1912 års möte, och ämnet diskuterades därefter 1913. Vid 1914 års möte, kort före krigsutbrottet, var huvudfrågorna ekonomiskt samarbete mellan de tre nordiska länderna samt samverkan mellan mindre stater för folkrättens utveckling och fredens bevarande. Stadgeändringen 1911 åsyftade i första hand att möjliggöra diskussion om samnordisk lagstiftning och om socialpolitiska och handelspolitiska frågor. Flera sådana ämnen upptogs också redan på förkrigsårens möten till diskussioner eller föredrag.

Betydelsen för Interparlamentariska unionen av det nordiska förbundets fortsatta aktivitet under krigsåren har förut berörts. Första gången nordiska parlamentariker möttes efter krigsutbrottet blev i november 1914, då förbundets råd höll ett extra möte i den norska huvudstaden. Förhandlingarna var inte offentliga, men Neergaard har upplyst, att rådet gav uttryck för en i allt väsentligt gemensam syn på de nordiska ländernas uppgifter och en fast vilja att bevara neutraliteten. ”Knappast någonsin förr tror jag känslan av vårt för-

bunds betydelse har varit så levande som vid denna sammankomst", skriver Neergaard.

Förhandlingarna vid förbundets fyra delegerademöten under kriget gällde framför allt tre saker. Man diskuterade folkrättens utveckling och statssamfundets organisation efter kriget. Man strävade, utan att nå nämnvärd framgång, efter att åstadkomma ett samarbete med parlamenten i andra neutrala stater för att genom ett gemensamt uppträdande tillvarata de neutralas intressen vid ett kommande fredsslut. Slutligen såg man som en viktig uppgift att orientera om läget i de tre länderna i skilda hänseenden. Vi förbigår här alla detaljer men vill som ett exempel på de tankar som utvecklades i den första ämneskretsen nämna den utförliga resolution, som antogs av delegerademötet i Köpenhamn i september 1918. Den framstår som en slutprodukt av alla de under kriget förda diskussionerna. I en första avdelning förordades ett "folkens förbund" som det verkssammaste medlet att förebygga krig och garantera nationernas oavhängighet och en fri världshandel. Andra artikeln behandlade lösning av mellanstatliga konflikter och uttryckte önskemål om en fast internationell domstol samt ett internationellt undersöknings- och förlikningsråd. I en sista artikel riktades en appell till alla interparlamentariska grupper att verka för folkförbundstanken.

Ett viktigt internt beslut fattades också 1918, nämligen om samordning av kanslierna och utgivning av en "Årsbok för de nordiska interparlamentariska grupperna". Förbundets kansligöromål skulle liksom mötena cirkulera mellan grupperna. Årsboken skulle innehålla bl. a. redogörelser för mötena samt för de nationella gruppernas verksamhet och det väsentliga lagstiftningsarbetet i de tre länderna. Den första årsboken utkom nästa år, över 500 sidor stor, och med översikter över hela det nordiska samarbetet under krigsåren. Det är där de artiklar av Bajer och Neergaard återfinns, som återopats i det föregående. Under hela mellankrigstiden utkom sedan dessa årsböcker, ofta av ganska betydande omfång, i anslutning till de delegerademöten som hölls.

De första delegerademötena efter kriget behandlade väsentligen samma ämnen, som upptogs av de första interparlamentariska konferenserna. NF var föremål för stora debatter 1919 och 1920. Nedrustningsfrågan avhandlades 1920 och 1921. Det internationella socialpolitiska arbetet och ILO diskuterades 1919 och 1922. Sistnämnda år behandlades också det ekonomiska återuppbyggandet och valutapro-

blemet, på grundval av ett föredrag av professor Eli Heckscher, samt de nationella minoriteternas rätt.

Under de år vi här berört inträffade ett par personskiften som bör nämnas. Ordförandeposten i den norska gruppen övertogs 1916 av Johan Ludwig MOWINCKEL, stortingsman för venstre och en av krigs- och mellankrigstidens mest betydande norska politiker, odelstingspresident 1913—1915, stortingspresident 1916—1918, handels- och utrikesminister 1921—1923 samt stats- och utrikesminister 1924—1926, 1928—1931 och 1933—1935. I den danska gruppens ledning efterträdde Neergaard 1920 av Laust MOLTESEN, även han folketingsman för venstre, sedermera utrikesminister 1926—1929.

Under 1923 hölls inget delegerademöte men däremot ettvarvt av de följande tre åren. Efter 1926 anordnades sådana möten vartannat år, sista gången före andra världskriget alltså 1938.

Det nordiska förbundet utvidgades under dessa år. Först inträdde den finska gruppen. Den deltog första gången i Oslo 1924. Nästa år hölls delegerademötet i Helsingfors. Även en isländsk grupp upptogs som medlem. Den representerades första gången i Köpenhamn 1926, och 1930 hölls delegerademötet i Reykjavik. Den isländska gruppens anslutning är såtillvida märklig som den inte var medlem i Interparlamentariska unionen. Den sände visserligen observatörer till 1925 års konferens men inträdde inte förrän 1951 som medlem.

De finska och isländska gruppernas inträde i förbundet förutsatte stadgeändringar. Vi förbigår emellertid dessa. Ingenting väsentligt har ändrats i förbundets konstruktion. Däremot bör vi lämna vissa personuppgifter. Ordförande i den finska gruppen var under hela tiden fram till andra världskriget Oskari MANTERE, finska framstegspartiet, socialminister 1922—1924, statsminister 1928—1929 och undervisningsminister 1932—1936. Bland de isländska ordförandena må nämnas Asgeir ASGEIRSSON, sedermera Islands president, statsminister 1932—1934, gruppordförande 1930—1935 och Hermann JONASSON, statsminister 1934—1942, gruppordförande från 1936. I den norska gruppen övertogs ordförandeposten 1925 av högermannen Ivar LYKKE, stortingspresident 1920—1921 och 1923—1926 samt stats- och utrikesminister 1926—1928. Som ordförande i den danska gruppen inträdde 1929 det socialdemokratiska partiets ledare, Torwald STAUNING, statsminister 1924—1926 och från 1929 till sin död 1942. Han kvarstod som ordförande under hela denna tid.

Om överläggningsämnen under dessa år kan följande förtjäna an-

tecknas. NF behandlades 1925 med särskilt beaktande av Genèveprotokollet, 1926 med hänsyn till den välkända s. k. rådkrisen och 1936 mot bakgrunden av den kris som det italiensk-abessinska kriget medfört för världsorganisationen. Ekonomisk politik diskuterades särskilt 1924 och 1932, jordbruksfrågor 1930. Parlamentariska ämnen togs upp flera gånger. Så behandlades "parlament och administration" 1924, parlamentarismens kris och utvecklingsmöjligheter 1930 och 1934 samt budgetbehandlingen 1936. I direkt samband med Interparlamentariska unionens strävanden stod vidare t. ex. överläggningarna om den internationella skiljedomspolitikerna 1928 och om ungdomsarbetslösheten 1934. Som exempel på mera fristående ämnen kan nämnas frågan om passtvángets upphävande, som togs upp 1928, Östersjöproblemet från ekonomiska och politiska synpunkter, som behandlades 1934, och skattesystemen i de nordiska länderna, som var föremål för överläggning 1936.

Andra världskriget medförde det första avbrottet i Nordiska interparlamentariska förbundets verksamhet. Denna återupptogs emellertid omedelbart efter krigsslutet. Redan 1945 hölls ett delegerademöte i Köpenhamn. Ytterligare möten hölls de båda följande åren i Oslo och Reykjavik. Därefter återgick man till principen att anordna ett delegerademöte vartannat år. Ytterligare fem sådana möten kom till stånd, det 31:a och sista i Reykjavik 1957. Nordiska rådets tillkomst föranledde att förbundets aktivitet då inställdes. Formellt existerar det emellertid fortfarande, och stadgarna föreskriver alltjämt att "delegerademötet sammanträder i regel en gång vartannat år, för såvitt ej annorlunda bestämmes".

Under efterkrigsåren har några årsböcker av den typ, som förut sammanställts, inte getts ut. Däremot fortsatte man att ge ut tryckta redogörelser för själva mötena. För det sista har dock någon sådan ej utgetts.

Flera skiften skedde på de olika ordförandeposterna under förbundets sista aktiva decennium. I ledningen för den danska gruppen följde tre framstående socialdemokratiska politiker efter varandra, Vilhelm BUHL, statsråd 1937—1942 och 1947—1950 samt statsminister 1942 och 1945, Hans HEDTOFT, statsminister 1947—1950 och från 1953 till sin död 1955 samt Alsing ANDERSEN, försvarsminister 1935—1940. Ordförande i den finska gruppen var under dessa år prosten Lennart HELJAS, riksdagsman för agrarpartiet, undervisningsminister 1948 och 1950—1951. Den isländska gruppen leddes av borgmästa-

ren Gunnar THORODDSEN. Som ordförande i den norska gruppen slutligen fungerade tre framträdande stortingsmän ur arbeiderpartiet, Fredrik MONSEN, försvarsminister 1935—1939 och stortingspresident 1945—1949, Gustav NATVIG-PEDERSEN, odelstingspresident 1945 och stortingspresident 1949—1953, samt Nils HØNSVALD, minister 1948—1950 och sedermera lagtingspresident 1961—1965.

Arbetet i förbundet under dessa år framstår närmast som en förberedelse för Nordiska rådet. Man överlade väsentligen om nordiskt samarbete på skilda områden: de ekonomiska och kulturella 1946, i fråga om fiske och handel med fisk och fiskprodukter 1947, på socialpolitikens fält 1949. Även flera andra samnordiska frågor utan närmare anknytning till Interparlamentariska unionen diskuterades, bl. a. reselättnader mellan de nordiska länderna 1949 och ländernas ställning i det europeiska ekonomiska samarbetet 1953. Omedelbar anknytning till unionen hade närmast överläggningen 1947 om FN, Interparlamentariska unionen och Nordiska interparlamentariska förbundet. Bildandet av Nordiska rådet var huvudämnet för förhandlingarna 1951. I övrigt behandlades ett flertal konstitutionella eller eljest juridiska spørsmål, såsom konstitutionell nödrätt 1946, parlamentarisk kontroll över förvaltningen samt offentlighetsprincipen 1949, nationalbudgeten 1951 och parlamentens medverkan i fråga om utrikespolitiken 1953.

Nordiska interparlamentariska förbundet som aktiv institution blev sålunda jämnt ett halvsekel gammalt. Inställandet av delegerademötena har emellertid inte betytt, att kontakterna mellan de nordiska interparlamentariska grupperna avbrutits. Ett samarbete har fortsatt i begränsad omfattning, i direkt anslutning till de interparlamentariska konferenserna och rådsmötena, där man strävat efter att såvitt möjligt åstadkomma ett gemensamt uppträdande. Organiserat samråd har dock inte förekommit under de senaste åren men kommer att återupptas enligt beslut innevarande år.

Unionens aktuella läge

Till sist skall vi på några korta rader beröra det extraordinära råds-möte som hölls i Genève den 12—14 september 1967. Det blir närmast fråga om ett slags efterskrift, tillkommen för att denna bok åtminstone i utgivningsögonblicket skall ge en aktuell bild av Interparlamentariska unionen.

I slutet av tredje kapitlet har vi tecknat bakgrunden till rådsmötet och den betydelse som generalsekreteraren tillmätte det i sin rapport om unionens utveckling. Innan vi övergår till att redovisa rådets förhandlingar, skall vi ytterligare något uppehålla oss vid nämnda rapport.

Den bakomliggande huvudorsaken till de svårigheter, som Interparlamentariska unionen mött under senaste tid, har enligt generalsekreterarens mening varit existensen av delade länder och det sätt varpå dessa problem mötts av unionen. Över huvud vill han se frågan om organisationens universalitet som den kanske viktigaste i dagens läge. Ur rapporten förtjänar följande uttalande härom återges:

Man kan konstatera, att alla de bakslag som unionen nyligen mött har berott på de svårigheter som sammanhänger med existensen av delade länder: de nära förbindelserna mellan Sovjetunionen och Demokratiska republiken Korea hade säkert avgörande betydelse för den sovjetryska gruppens beslut att vägra de enda representanterna för Korea, de från Sydkorea, visa för att delta i 56:e konferensen.

Det var därför att den grupp som bildats i Tyska demokratiska republikens »Volkskammer» inte hade inbjudits, som de östeuropeiska staterna vägrade att delta i den regionala konferensen i Bryssel, vilket framtvang inställandet av denna.

Det var slutligen på grund av existensen av två vietnamesiska stater, vilka står som fiender mot varandra på den indokinesiska halvön, som rådets initiativ ännu inte haft framgång.

Det är nu av största betydelse för unionen att inte blunda för de följder och begränsningar, som dess politik i fråga om parlamenten i delade länder för med sig.

Alternativen är nu följande: antingen har unionen kraft att finna en lösning, som alla medlemmar kan godta, på problemet med förhållandet till nationella grupper på båda sidor i delade stater, eller också måste den, intill dessa frågor löses utanför densamma, avstå från varje aktivitet som

i vad den direkt berör parlamenten i delade stater framkallar opposition av vissa nationella grupper.

Det gäller i själva verket den grundläggande universalitetsprincipen och dess tillämpning inom unionen. De politiska realiteterna har hittills inte medgett dess fullständiga genomförande. Utestängning har drabbat Portugal likaväl som Folkrepubliken Kina och de demokratiska republikerna i Tyskland, Vietnam och Korea. Och om en grupp, som bildats inom parlamentet i Sydafrika eller i ett Rhodesia som blivit självständigt, skulle begära inträde, är det lätt att föreställa sig vilka argument som skulle anföras emot en sådan framställning av vissa medlemmar i unionen som eljest är varma anhängare av universalitet.

Rådets medlemmar måste alltså nu lyckas nå en överenskommelse om inom vilka gränser och enligt vilka kriterier det idag är möjligt att tillämpa den princip som måste vara grunden för en organisation som unionen.

Unionen befann sig vid en skiljeväg, framhöll generalsekreteraren avslutningsvis, och rådet hade ett stort ansvar då det gällde att finna en väg ut ur svårigheterna och möjliggöra ett fruktbärande framtida arbete. "Rådets huvuduppgift under den arbetssession, som har samman kallats, blir att analysera de underliggande orsakerna till de svårigheter som yppat sig och att anvisa de åtgärder som bör vidtas för att komma över dessa svårigheter och undvika att de upprepas", hade han framhållit redan i rapportens inledning.

Rådsmötets förhandlingar koncentrerades emellertid inte på den aktuella interna situationen på ett sätt som svarade mot de allvarliga uttalandena i generalsekreterarens rapport. Väsentligen berodde detta på den tid och uppmärksamhet som ägnades krisen i Mellersta östern.

Sessionen omfattade fem plena, på förmiddagen och eftermiddagen den 12 och 13 september och på förmiddagen den 14. De tre mellersta plena ägnades helt åt en debatt om Mellersta östern. De interna frågorna avhandlades vid första och sista plenum. Vid det första tog emellertid inledande procedurfrågor och formalia samt presidentvalet åtskillig tid, och vid det sista förrättades val till tre platser i exekutivkommittén, vilket krävde inte mindre än fem slutna omröstningar genom upprop av delegationerna och därmed tog ungefär halva tiden i anspråk. En hel del av intresse förekom emellertid i fråga om den interna problematik som här närmast intresserar. Vi skall i korthet återge några huvudpunkter.

Debatten om Mellersta östern kan här förbigås med endast ett kort omnämnande. Frågan hade uppförts på dagordningen i enlighet med fyra särskilda framställningar från grupperna i Iran, Israel, Sovjet-

unionen och arabstaterna. Särskild votering företogs om ett yrkande av en filippinsk delegat om att någon allmän debatt i ämnet inte skulle hållas. Yrkandet röstades ner. I debattens slut förelåg fyra resolutionsförslag, framlagda av de belgiska, iranska, sovjetryska och spanska delegationerna, ett indiskt ändringsförslag till det iranska resolutionsförslaget samt en begäran av den israeliska delegationen om att Interparlamentariska unionen skulle sända en delegation till Mellersta östern för att överlägga med parterna i konflikten och söka verka för en fredlig uppgörelse. Alla dessa förslag hänvisades vid debattens slut till politiska studiekommissionen, utan att rådet fattade något beslut i sak.

Med avseende på de interna frågorna bör först nämnas, att rådet enhälligt antog ett av den polska delegationen framlagt förslag till uttalande om godkännande av den fungerande presidentens handlande visavi den nya grekiska regeringen. Hans telegram i maj 1967 har återgetts i tredje kapitlet. I uttalandet heter det också, att rådet "förnyar sin begäran att mot demokratiens och humanitetens principer stridande handlingar skall upphöra". Det bör även nämnas att rådet mottog ett telegram från två förutvarande grekiska parlamentsledamöter, vilket lästes upp av generalsekreteraren.

De nationella gruppernas aktivitet var också föremål för uppmärksamhet. Generalsekreteraren framlade en särskild rapport, i vilken han redovisade en analys av de årsberättelser som ingetts av grupperna. Det är i detta sammanhang tillräckligt att konstatera, att rapporten bekräftade riktigheten i vad vi förut anfört om att intresset väsentligen är knutet till det gemensamma arbetet på konferenserna och rådsmötena, medan aktiviteten i hemländerna vanligen är mindre iögonfallande. Över huvud hade bara 45 grupper av 66 alls presterat någon redogörelse för sin verksamhet. Rådet antog enhälligt ett förslag till resolution i ämnet, som framlades av de belgiska och jugoslaviska medlemmerna i exekutivkommittén. Däri uttalades ett beklagande av den ringa aktiviteten och framhölls betydelsen av nationella insatser för unionen. Åt exekutivkommittén uppdras att studera ifrågavarande rapport och framlägga därav föranledda förslag. Slutligen uppdras åt exekutivkommittén och generalsekreteraren

- a) att i möjlig mån stärka förbindelserna mellan byrån och de nationella grupperna, främst genom besök hos dessa av byråns medlemmar;
- b) att föreslå de nationella grupperna lämpliga arbetsprogram med hänsyn till de särskilda förhållandena i deras respektive länder;

c) att under nästa konferens anordna ett möte mellan de nationella gruppernas sekreterare, så att dessa får tillfälle att diskutera sina erfarenheter och problem.

Den huvudsakliga diskussionen om de interna frågorna fördes emellertid naturligtvis i anslutning till generalsekreterarens rapport om unionens utveckling. I själva debatten yttrade sig sexton delegater. Av dessa företrädde åtta östblocket. Deras anföranden hade i stort sett samma uppläggning och innehöll samma synpunkter. Väsentligen två inslag är att notera: yrkanden om universalitetsprincipens tillämpning genom medgivande av anslutning för grupper från Östtyskland och andra kommunistiska stater, som inte är representerade i unionen, samt därutöver skarpa angrepp mot USA för dess politik i Vietnam. Talare från de amerikanska, indonesiska och israeliska grupperna uppehöll sig närmast vid vårmötets beslut att söka sända en delegation till Vietnam och uttryckte önskemål om fortsatta ansträngningar för att fullfölja detta initiativ. Indonesierna påyrkade även ett konsekvent genomförande av universalitetsprincipen. En australisk delegat framhöll väsentligen, att beslut i universalitetsfrågan inte borde fattas förhastat och borde föregås av kommissionsbehandling. Helt substanslösa anföranden hölls av talare från Sydkorea och Västtyskland. De intressantaste inläggen beträffande Interparlamentariska unionens aktuella situation och framtida politik gjordes otvivelaktigt av två nordiska delegater. Den finske gruppordföranden framförde med utförlig motivering som sin grupps uppfattning, att en realistisk politik från unionens sida måste vara att fulltut tillämpa universalitetsprincipen och sålunda bl. a. medge anslutning för grupper från båda sidor i delade stater. Den norske gruppordföranden utvecklade som huvudsynpunkt, att Interparlamentariska unionens väsentliga uppgift bör vara att verka för att främja det demokratiska och parlamentariska styrelsesättet. Det kan därutöver, framhöll han, vara ett politiskt forum, där skilda meningar kan föras fram, men det är meningslöst att anta resolutioner i aktuella stridsfrågor. Dessa bör anses höra närmast till FN:s arbetsuppgifter. Unionen borde lära av det misslyckade försöket att göra en insats i Vietnamkrisen.

Vid debattens slut hade två förslag till beslut framlagts. Den franska delegationen hemställde att rådet skulle "uppdra åt vederbörande studiekommission att för en framtida debatt ingående studera de principfrågor om organisationens allmänna politik och arbetsmeto-

der, som framställer sig i dagens läge". Den tjeckiska delegationen hade framlagt följande resolutionsförslag:

Interparlamentariska rådet

understryker att en av de grundläggande principer, på vilka Interparlamentariska unionens verksamhet bygger, är den om universalitet i fråga om medlemskap,

erinrar om Interparlamentariska unionens stadgar, i vilka denna princip är förankrad,

understryker nödvändigheten av att universalitetsprincipen konsekvent respekteras och tillämpas i Interparlamentariska unionens framtida handlande,

1. *är beslutet* att ägna fortlöpande uppmärksamhet åt frågan om förverkligandet av principen om universalitet i fråga om medlemskap i Interparlamentariska unionen;

2. *är berett* att till behandling uppta ansökningar om inträde från alla parlamentariska grupper, som inte är medlemmar i Interparlamentariska unionen, och att handlägga dem i överensstämmelse med nämnda princip.

Den brittiska delegationen hemställde i ett ändringsförslag, att andra stycket skulle lyda: "erinrar om Interparlamentariska unionens stadgar, där denna princip är inskriven beträffande alla nationella grupper, som uppfyller de villkor som uppställts för medlemskap i unionen". Förslaget presenterades som ett förtydligande utan ändring i sak. I sista ögonblicket innan rådet skulle gå till beslut framförde den monegaskiska delegationen ett helt nytt resolutionsförslag. Detta förslag inte skriftligen utan föredrogs endast muntligen. Det kan därför inte återges här. Efter ännu en stunds debatt beslöt rådet enhälligt att godkänna rapporten och det franska förslaget samt att överlämna övriga förslag till vederbörande studiekommission.

Slutligen hade rådet att behandla ett förslag av den danska gruppen om europeiska seminarier, anknyttande till de tidigare strävandena att åstadkomma en interparlamentarisk aktivitet på det regionala planet. Gruppen förklarade sig utgå från uppfattningen, att ökad kännedom hos de europeiska parlamentarikerna om de historiska, politiska, ekonomiska och kulturella förhållandena i Europas olika stater är av största betydelse för förbättrade relationer mellan dessa. Förslaget åsyftade att ett seminarium, varande ungefär två veckor, skulle anordnas varje år i ett europeiskt land, alternerande mellan väst och öst. Varje europeisk medlemsgrupp i Interparlamentariska unionen skulle ha rätt att sända två representanter, under vissa förutsättningar flera. Hälften av deltagarna borde vara högst 40 år gamla.

Seminarierna borde väsentligen omfatta ett studium av värdlandets historia och aktuella politiska, ekonomiska, kulturella etc. situation. Efter en diskussion, som fördes mot bakgrunden av det misslyckade belgiska försöket att få till stånd en europeisk konferens, hänvisades även detta initiativ till vederbörande kommission.

Från septembermötet i Genève är ytterligare endast att anteckna, att de deltagande nordiska delegationerna fattade beslut om ett organiserat framtida samarbete. Någon tid före varje konferens skall ett förmöte hållas i någon av de nordiska huvudstäderna, med cirkulation mellan dessa. Och vid varje fristående rådsmöte skall de nordiska delegationerna sammanträffa dagen före mötets början, på mötesorten.

Genèvemötet i september 1967 lyckades sålunda inte anvisa någon väg ut ur Interparlamentariska unionens nuvarande svårigheter. Att detta skulle lyckas omedelbart var väl inte heller väntat på något håll. Vi nödgas emellertid avsluta vår framställning utan att kunna ge några förutsägelser om organisationens framtida verksamhet. Att den nu 78-åriga unionen ännu inte anpassat sig efter dagsläget och funnit sina rätta uppgifter och arbetsformer är tydligt.

Bihang

8732

Stadgar för Interparlamentariska unionen

antagna av konferensen i Wien 1922, med ändringar av konferenserna i Köpenhamn 1923, Bern 1924, Berlin 1928, Bukarest 1931, Kairo 1947, Istanbul 1951, Bern 1952, Washington 1953, Helsingfors 1955, Bangkok 1956, Warszawa 1959, Tokio 1960 och Teheran 1966.

I. Ändamål och sammansättning

Artikel 1

Interparlamentariska unionen har till ändamål att befrämja personliga kontakter mellan parlamentsledamöter i alla länder, konstituerade i nationella grupper, och att förena dem i en gemensam strävan att förmå deras stater att samarbeta, främst genom en universell organisation av nationerna, för att befästa och utveckla de demokratiska institutionerna samt för freden och det mellanfolkliga samarbetet. Unionen skall uttala sig om internationella frågor som kan lösas på parlamentarisk väg och framlägga förslag i syfte att utveckla de parlamentariska institutionerna och öka deras funktionsduglighet och anseende. (1947)

Artikel 2

Interparlamentariska unionen har sitt säte i Genève.

Artikel 3

Interparlamentariska unionen består av nationella grupper, bildade inom parlament som fungerar som sådana på de territorier, vars befolkning de representerar, i som internationella rättssubjekt erkända stater. (1955)

Ett parlament kan konstituera sig som en nationell grupp. (1931)

Parlamentsgrupper i stater, som icke har några representanter i ett annat parlament, är berättigade att ansluta sig till unionen. (1924, 1947)

Endast en nationell grupp kan bildas inom varje parlament. Denna skall utse en styrelse med uppgift att leda dess verksamhet och korrespondera med interparlamentariska byrån. Gruppen skall också fastställa sina stadgar och, om så erfordras, medlemmarnas årsavgift. Före utgången av mars månad skall gruppen till interparlamentariska byrån lämna en redogörelse för sina åtgärder och en förteckning över sina medlemmar. (1928)

Det tillkommer exekutivkommittén att, då nya grupper bildas, konstatera om ovanstående villkor är uppfyllda och att informera interparlamentariska rådet om sina slutsatser. Det tillkommer dock rådet att avgöra om en ny grupp kan medgivas anslutning. (1955, 1959)

Varje nationell grupp skall vara skyldig att lämna unionen finansiellt bidrag. (1955)

Artikel 4

Följande personer kan vara medlemmar av en nationell grupp:

- a) ledamöter av landets parlament;
- b) förutvarande parlamentsledamöter, som varit medlemmar av interparlamentariska rådet eller som på grund av sina insatser i unionen upptagits som hedersledamöter av gruppen genom beslut av rådet på gruppens förslag.

Varje parlamentsledamot, som ansluter sig till den grupp som bildats inom hans parlament, samtycker därigenom till att verka för unionens ändamål sådant detta är fastställt i artikel 1. (1928)

Artikel 5

En nationell grupp är skyldig att genom sitt presidium eller någon medlem för sitt parlament framlägga de av konferenserna fattade beslut, som avser en åtgärd av parlamentet eller av regeringen, och att senast en månad före nästkommande konferens meddela interparlamentariska byrån resultatet av de åtgärder som sålunda vidtagits. (1947)

II. Interparlamentariska konferenser

Artikel 6

Interparlamentariska unionen skall varje år samlas till konferens, såvida annat icke beslutes.

Interparlamentariska rådet /III/ utfärdar kallelser och bestämmer plats för mötet.

Artikel 7

Konferensen skall bestå av de delegater som grupperna utsett. Varje grupp får utse ett antal delegater motsvarande det antal röster, som tillkommer dem enligt artikel 10. (1931)

Rådet kan dock besluta, att varje medlem av en nationell grupp äger närvara vid en konferens och delta i överläggningarna, såvida gruppen i det land där konferensen samlas ansöker härom och särskilda omständigheter gör ett sådant beslut önskvärt. (1931)

Artikel 8

Konferensen skall öppnas av rådets president eller i dennes frånvaro av en tillfällig ordförande, som utses av konferenslandets interparlamentariska grupp. Konferensen utser den slutgiltige ordföranden, vice ordförandena och röstsedelsgranskarna.

Artikel 9

Överläggningarna skall omfatta de ämnen som rådet uppsatt på dagordningen.

Andra motioner och förslag får endast komma under övervägande, om konferensen, efter att ha hört initiativtagarnas kortfattade förklaringar, besluter medge detta med två tredjedels majoritet vid omröstning. (1966)

Artikel 10

Rösträtt tillkommer personligen närvarande gruppmedlemmar.

Det antal röster, som grupperna förfogar över, skall fastställas enligt följande regler:

- a) Varje grupp har minst åtta röster.
- b) Grupperna i länder som har en befolkning uppgående till

1—	5 miljoner invånare får ytterligare	1 röst
5—	10 » » » »	2 röster
10—	20 » » » »	3 »
20—	30 » » » »	4 »
30—	40 » » » »	5 »
40—	50 » » » »	6 »
50—	60 » » » »	7 »
60—	80 » » » »	8 »
80—	100 » » » »	9 »
100—	150 » » » »	10 »
150—	200 » » » »	11 »
mer än	200 » » » »	12 »

- c) Slutligen är grupper, som omfattar minst 50 procent av den folkvalda kammaren, berättigade till ytterligare en röst, om nämnda kammare har mindre än hundra ledamöter, och ytterligare två röster, om nämnda kammare har hundra ledamöter eller mer. (1924, 1955)

Då rådet sammankallar konferensen, skall det samtidigt uppgiva det antal röster, som varje grupp är berättigad till.

Om så erfordras skall medlemmarna av en i konferensen deltagande grupp enligt en proportionell metod utse de medlemmar som skall utöva rösträtten.

En medlem får ej avge mer än fem röster.

Artikel 11

Omröstning skall ske genom handuppräckning. Varje medlem skall äga rätt att begära upprop av delegationerna. Resultatet härav skall tagas till protokollet.

Vid val skall slutna omröstning äga rum, om minst tjugo ledamöter begär det.

Artikel 12

Protokollet från konferensen skall deponeras i interparlamentariska byråns arkiv tillsammans med alla utdelade dokument.

III. Interparlamentariska rådet

Artikel 13

Interparlamentariska rådet består av två ledamöter från varje vederböranden bildad nationell grupp, vilka utsetts av sin grupp minst en månad före konferensens öppnande. Uppgifter härom skall lämnas till interparlamentariska byrån och genom dennas förmedling till konferensen. Medlemskap i rådet skall omfatta perioden från en konferens till den nästa.

Varje rådsmedlem skall tillhöra sitt lands parlament. (1956)

Vid dödsfall eller avgång skall den grupp, som medlemmen representerade, utse en ersättare. (1931)

Artikel 14

Rådet skall välja sin president för en tid av tre år. Mandatet kan förnyas för två år. (1953)

Valet skall äga rum vid en konferens. (1953)

Artikel 15

Rådet har följande befogenheter:

1. Det fastställer sin arbetsordning;
2. Det upptar som medlemmar förutvarande parlamentsledamöter, som föreslagits av sin grupp /artikel 4/;
3. Det sammankallar konferenserna;
4. Det fastställer konferensens dagordning och må framlägga egna resolutionsförslag för denna. Det skall inhämta kännedom om andra resolutionsförslag, som föreläggs konferensen. På förslag av en av sina medlemmar kan rådet rekommendera konferensen att godkänna, ändra eller avslå ett resolutionsförslag, som icke framlagts av en studiekommision;
5. Det tillsätter ständiga eller tillfälliga studiekommisioner;
6. Det avger yttranden om förslag till ändringar av stadgarna;
7. Det framlägger förslag för konferensen om ordförande och vice ordförande;
8. Det föreslår medlemmarna i exekutivkommittén;
9. Det utser platsen för nästkommande konferens;
10. Det utser unionens generalsekreterare;
11. Det bemyndigar mottagandet av gåvor och legat;
12. Det fastställer årligen unionens budget;
13. Det utser årligen bland sina ledamöter två revisorer och godkänner på deras förslag räkenskaperna för föregående räkenskapsår;
14. Det skall i övrigt vidtaga alla de åtgärder som är ägnade att främja unionens ändamål. Särskilt må rådet under perioden mellan två konferenser i unionens namn tillkännage sin åsikt om internationella frågor som enligt artikel 1 kan behandlas av unionen. (1923, 1928, 1931, 1956)

IV. Exekutivkommittén

Artikel 16

Exekutivkommittén är unionens administrativa organ. Den handhar de uppgifter som rådet anförtrot den i enlighet med stadgarna. (1928)

Artikel 17

Exekutivkommittén består av elva medlemmar från skilda grupper. Rådets president är självskriven medlem och ordförande. Tio medlemmar väljs av konferensen bland medlemmarna av rådet. I överensstämmelse med artikel 15 punkt 8 kan endast av rådet föreslagna kandidater väljas. (1928, 1931, 1951, 1955, 1956, 1960)

Innan kandidaturerna behandlas av rådet, skall kandidaterna formellt förklara sig villiga att åtaga sig uppdraget, om de skulle bli valda. (1956)

Vid valen till exekutivkommittén skall hänsyn tagas till kandidatens och hans grups insatser i unionens verksamhet. Man skall eftersträva en rättvis geografisk fördelning. (1951, 1955, 1956)

Medlemmarna utom presidenten skall väljas för en period av fyra år. Minst två skall lämna kommittén varje år, i den ordning deras mandat utlöper. En medlem, vars mandat utlöper, kan ej återväljas inom de närmast följande två åren, och han skall ersättas av en medlem från en annan grupp. (1951, 1956, 1960)

För den händelse ingen konferens skulle samlas ett år, skall rådet förrätta valet. (1931)

Då en kommittémedlem avlider, avgår, förlorar sitt parlamentsmandat eller blir vald till rådspresident, skall rådet utse en ersättare, vars uppdrag gäller till nästa konferens, vilken förrättar det slutgiltiga valet. Den nye medlemmen efterträder den avgående på dennes plats i fråga om avgångsföljden. (1951, 1952)

Kommittén skall fastställa sin arbetsordning. Den är berättigad att sammankalla rådet i angelägna ärenden.

Exekutivkommittén skall på interparlamentariska byrån överlåta verkställigheten av de beslut som fattats av en konferens eller av rådet. (1928)

V. Interparlamentariska byrån

Artikel 18

Interparlamentariska byrån har följande befogenheter:

1. Den för register över de nationella grupperna och främjar bildande av nya grupper;
2. Den utgör de nationella gruppernas centralorgan i allt som rör deras inbördes förhållanden;
3. Den förbereder de frågor, som skall föreläggas rådet och konferenserna, och utdelar vid lämplig tidpunkt erforderliga dokument;

4. Den besörjer verkställigheten av rådets och konferensernas beslut;
5. Den vårdar arkivet och samlar in dokument rörande internationell skiljedom samt andra dokument beträffande unionens ändamål. Byråns ledning tillkommer en avlönad generalsekreterare, som utses av rådet.

VI. Ändringar av stadgarna

Artikel 19

Förslag till ändring av stadgarna skall avfattas skriftligen och insändas till interparlamentariska byrån minst tre månader innan konferensen samlas. Byrån skall snarast sända dem till de nationella grupperna. Den skall även sända grupperna eventuella ändringsförslag till de nyssnämnda förslagen minst en månad före konferensens öppnande.

Uttalande om tolkningen av stadgarnas artikel 3

framlagt av en särskild kommission och godkänt av rådet i Genève den 8 april 1961, i vad avser punkten 5 enhälligt och i övrigt efter omröstning.

1. Den gällande lydelsen av artikel 3 är svårtolkad på grund av att det icke finns en objektiv och allmänt godtagen tolkning av uttrycket »i som internationella rättssubjekt erkända stater».
2. Då erkännandet är en subjektiv handling, är det, om man vill behålla ifrågavarande uttryck i stadgarna, nödvändigt att man fastställer vilken betydelse man vill ge det i vad avser unionen.
3. a) En lösning är härvid att beakta den tid, varunder en stat existerat som oberoende statsbildning, samt stabiliteten hos dess politiska och parlamentariska institutioner.
b) En annan lösning är att fastställa, att ett visst antal av de i unionen representerade staterna skall ha erkänt en stat där en ny interparlamentarisk grupp bildats, för att denna skall anses uppfylla de villkor som uppställts i artikel 3.
Den sovjetiske medlemmen i kommissionen har emellertid ansett, att 3 b) icke skall kunna tillämpas i fråga om en stat som existerat fem år, då en i dess parlament bildad nationell grupp ansöker om medlemskap i unionen.
4. Kommissionen anser det olämpligt att i en internationell situation, som är underkastad snabba förändringar, redan nu fastställa den lösning, som antas, i form av en stadgeändring.
5. Kommissionen anser att följande principer bör i största möjliga utsträckning tillämpas i frågor om beviljande av medlemskap i unionen:
 - a) Det är angeläget att juridiska och icke politiska synpunkter vägleder unionen vid granskningen av ansökningar om medlemskap.

- b) I överensstämmelse med unionens traditioner bör den politik, som följs i dessa frågor, ge uttryck för en vilja till universalitet och en strävan att uppnå största möjliga deltagande, utan varje inskränkning, av representanter för skilda politiska och sociala system, mellan vilka det är oundgängligt att få till stånd ett samarbete, om världsfreden skall kunna bevaras.
- c) Som oberoende politisk organisation skall unionen icke, då det gäller frågor om beviljande av medlemskap, låta sig påverkas av regler, som tillämpas av andra organisationer, och på sådant sätt avbördas sig ett ansvar, som den måste påtaga sig om den vill behålla den internationella ställning den hittills alltid intagit.

Arbetsordning för de interparlamentariska konferenserna

antagen av konferensen i Bern 1924, med ändringar av konferenserna i Istanbul 1934, i Washington 1953, i Wien 1954, i Bangkok 1956, i Warszawa 1959 och i Teheran 1966.

Artikel 1

En konferens skall hållas årligen, såvida icke rådet fattar annat beslut. Plats och datum skall fastställas av rådet, om möjligt vid föregående konferens. Kallelse skall tillställas grupperna minst tre månader före öppnandet.

Artikel 2

Extra konferens skall sammankallas på rådets initiativ eller på begäran av minst sex grupper. I det senare fallet åligger det rådet att sammankalla konferensen inom fyrtio dagar efter överlämnandet av begäran till generalsekreteraren.

Artikel 3

Gruppen i det land, där konferensen skall hållas, skall i samförstånd med generalsekreteraren besörja de materiella betingelserna. Rådet skall dock bedöma, om det är nödvändigt att unionen och de olika grupperna deltar i kostnaderna.

Artikel 4

Konferensens längd skall fastställas av rådet i samråd med värdlandets grupp.

Frågorna på dagordningen skall utom i brådskande fall beredas av de ständiga eller tillfälliga kommissionerna, så att det blir möjligt att omedelbart diskutera desamma i plenarsammanträde så snart konferensen öppnats.

Artikel 5

Generalsekreteraren skall tillse, att kommissionernas arbete utom under helt exceptionella omständigheter avslutas vid sådan tidpunkt att deras rapporter kan sändas till grupperna en månad före varje konferens. För var och en

av de frågor, som uppsatts på dagordningen, skall vederbörande kommission utse en eller flera rapportörer.

Artikel 6

Konferensen öppnas av rådets president eller i dennes frånvaro av en tillfällig ordförande, som utses av värdlandets grupp.

Konferensen utser den slutgiltiga ordföranden, vice ordförandena och röstsedelsgranskarna /stadgarna, artikel 8/.

Antalet vice ordförande skall motsvara antalet representerade grupper.

Vid varje konferens utgör ordföranden, rådets president och exekutivkommitténs vice ordförande ett begränsat presidium, som har till uppgift att, med biträde av generalsekreteraren, vidtaga alla åtgärder som erfordras för konferensarbetets effektiva organisation och jämna förlopp.

Artikel 7

Konferensens överläggningar skall vara offentliga. Slutna överläggningar få äga rum endast om konferensen beslutar det med två tredjedels majoritet och uteslutande i personären.

Artikel 8

Varje konferens skall inledas med en allmän debatt grundad på den rapport som framläggs av generalsekreteraren i rådets namn. En del av denna rapport skall avse den allmänna politiska situationen i världen. Denna debatt får icke pågå längre än under tre sammanträden, såvida icke konferensen fattar annat beslut med två tredjedels majoritet och utan föregående överläggning.

Artikel 9

Konferensens ordförande skall öppna, ajournera och avbryta sammanträdena samt leda konferensens arbete. Han skall tillse, att ordningsreglerna iakttagas, ge ordet åt talarna, förklara sammanträdena avslutade, göra propositioner för besluts fattande och tillkännage resultaten av omröstningarna. Hans beslut är slutgiltiga och skall godtas utan diskussion.

Ordföranden skall biträdas av interparlamentariska byråns medlemmar i den allmänna ledningen av konferensens arbete, vid tillsättandet av de kommissioner som konferensen kan besluta att upprätta, vid avfattandet av de meddelanden som skall avges till denna samt vid fastställandet av varje sammanträdes arbetsordning och ordningsföljden mellan de olika punkterna på dagordningen.

Artikel 10

Ingen talare får ta till orda utan ordförandens medgivande.

Konferensens medlemmar får icke yttra sig mera än två gånger i samma fråga. Den tid, som varje talare får begagna, kan begränsas genom ett av

Konferensarbetsordning

konferensen utan föregående debatt fattat beslut. Rapportörer, som redogör för den fråga som anförtratts dem, är dock ej underkastade denna begränsning: de får göra inlägg i debatterna varje gång de anser det vara nödvändigt. Övriga talare skall yttra sig i den ordning de begärt ordet.

Ordföranden äger återkalla en talare till ordningen, om denne avviker från den fråga som diskuteras, och vid behov fråntaga honom ordet.

Ordföranden har befogenhet att omedelbart ingripa mot varje störande händelse, som inträffar under ett sammanträde. I förekommande fall skall han vidtaga alla åtgärder som är ägnade att återställa ordningen i konferensarbetet.

Den talare, som ställer en ordningsfråga, skall av ordföranden anmodas att kortfattat ange sina skäl. Beslut i frågan skall fattas ofördröjligen och utan debatt, såvida icke konferensen besluter annat.

Artikel 11

Det åligger generalsekreteraren att organisera konferensens och kommissionernas sekretariat.

Generalsekreteraren kan biträdas eller ersättas av en eller flera ställföreträdare under konferensens sammanträden. Han eller hans ställföreträdare får på ordförandens anmodan när som helst framlägga kompletterande rapporter angående varje fråga, som konferensen behandlar. De kan av ordföranden anmodas att ge muntliga upplysningar i alla ärenden som behandlas.

Artikel 12

Sekretariatet har till särskild uppgift att mottaga, trycka och distribuera dokument, rapporter eller resolutioner, att låta översätta under sammanträdena hållna anföranden, att sammanställa, trycka och distribuera protokoll från sammanträdena, att för unionens arkiv bevara dokumenten från konferensen, att offentliggöra den sammanfattande redogörelsen för sammanträdena och att i allmänhet åtaga sig alla de uppgifter som konferensen finner lämpligt att anförtro sekretariatet.

Artikel 13

Konferensens dagordning fastställs av rådet /stadgarna, artikel 9/. Utkast till resolutioner, ändringsförslag och förslag i de frågor som upptagits på dagordningen skall utdelas till alla konferensmedlemmar och meddelas genom anslag vid ingången till sessionssalen före det sammanträde, vid vilket dessa texter skall diskuteras.

När ett ändringsförslag framläggs under överläggning i plenarsammanträde om en resolution, skall det på begäran av trettio delegater eller av rapportören återsändas till den behöriga kommissionen för yttrande. Yttrandet, som kan innefatta ett nytt ändringsförslag, skall i så fall avges inom tjugofyra timmar.

Överläggning och omröstning får icke ske om resolutionsutkast eller andra

förslag, som ej är upptagna på dagordningen, om icke konferensen, efter att ha hört initiativtagarnas kortfattade förklaringar, besluter medge detta med två tredjedels majoritet vid omröstning /stadgarna, artikel 9/.

Konferensen kan anmodas att utan överläggning besluta om ett resolutionsutkast som framlagts av en ständig studiekommission med rådets godkännande. Ett sådant utkast skall först ha förelagts grupperna för övervägande minst två månader före konferensen. Generalsekreteraren skall läsa upp texten för konferensen. Denna skall därefter omedelbart genom omröstning besluta, om texten skall upptagas till behandling; härför krävs två tredjedels majoritet. Utfaller omröstningen positivt, skall konferensen genom omröstning med enkel majoritet fatta beslut i sak; utfaller den negativt, skall resolutionsutkastet återsändas till kommissionen.

En fråga, som redan behandlats av konferensen och blivit föremål för beslut, kan icke vid samma konferens återupptagas till debatt eller omröstning, om icke den behöriga kommissionen föreslår det i samförstånd med rådet. Ett sådant förslag skall omedelbart och utan debatt bli föremål för omröstning.

Artikel 13 a)

Ändringsförslag skall bli föremål för omröstning före den av kommissionen föreslagna text, som de hänför sig till.

I debatt om procedurfrågor och ändringsförslag skall, såvida ordföranden icke beslutar annat, endast initiativtagaren, kommissionens rapportör och i förekommande fall en talare av motsatt åsikt höras.

Röstförklaring är icke tillåten beträffande procedurfrågor och ändringsförslag.

Artikel 14

Såvida annat icke beslutes, fattas konferensens beslut med majoriteten av avgivna röster. Beslut får fattas endast då omröstningen utlysts i behörig tid.

Kandidaturer för val till exekutivkommittén skall ha skriftligen meddelats generalsekretariatet minst ett dygn före det rådssammanträde, där de skall behandlas.

Om vid val till exekutivkommittén en eller flera av de kandidater, som föreslagits av rådet, ej uppnår majoritet av avgivna röster, skall rådet anmodas att framlägga nya förslag.

Röstresultaten vid slutan omröstning skall framläggas av de röstsedelsgranskare, som utsetts av konferensen.

Artikel 15

Omröstningarna skall ske genom handuppräkning eller, på begäran av någon medlem, genom upprop av delegationerna. Val förrättas genom slutan omröstning på begäran av minst tjugo medlemmar /stadgarna, artikel 11/.

I början av varje konferens skall generalsekreteraren till varje delegation

Konferensarbetsordning

överlämna ett kort med uppgift om det antal röster som den förfogar över enligt artikel 10 i stadgarna.

Artikel 16

Det stenografiska protokollet från varje sammanträde skall en halvtimme före närmast följande sammanträde ställas till medlemmarnas förfogande. Varje medlem har under detta sammanträde rätt att anmärka mot dess redigering. Beslut skall omedelbart fattas om sådan anmärkning. Framställs ingen anmärkning, skall protokollet anses godkänt. Då sammanträde hålls inom lyckta dörrar, kan konferensen besluta, att protokoll icke skall föras över sammanträdet.

Det stenografiska protokollet från sammanträdena skall senare offentliggöras såvida ej exceptionella omständigheter, vartill rådet tar ställning, utgör hinder härför.

Artikel 17

Vid avslutningen av varje konferens skall ordföranden uppräknat de betydelsefullaste resolutioner som antagits och som grupperna skall vara skyldiga att förelägga sina respektive regeringar och parlament /stadgarna, artikel 5/ i form av lagutkast, motioner eller interpellationer eller i annan form som är lämplig med hänsyn till omständigheterna.

Artikel 18

I alla fall, som icke förutsetts i dessa bestämmelser, skall de regler tillämpas som är brukliga i överläggande församlingar. I kontroversiella fall skall bestämmelserna för den folkvalda kammaren i konferenslandet tillmätas särskild betydelse.

Arbetsordning för interparlamentariska rådet

antagen av rådet år 1931 och ändrad år 1956.

Artikel 1

Interparlamentariska rådet skall samlas en gång varje år och dessutom när presidenten eller exekutivkommittén finner det nödvändigt.

Presidenten är skyldig att sammankalla rådet på begäran av sex rådsmedlemmar.

Artikel 2

Vid sammanträde med exekutivkommittén omedelbart efter konferensens avslutning skall kommittén utse en av sina medlemmar att vid rådspresidentens frånvaro, avgång eller död utföra dennes uppdrag.

Artikel 3

Medlem, som har förhinder, får låta sig företrädas av annan medlem av samma grupp, som han försett med fullmakt.

Artikel 4

De ständiga studiekommissionernas ordförande skall närvara vid rådets sammanträden, då en fråga som berör kommissionernas arbete tas upp till diskussion. Ordförandena är berättigade att delta i överläggningarna men ej i omröstningarna.

Artikel 5

Exekutivkommittén bestämmer plats och datum för rådets session samt fastställer dagordningen. Denna skall åtföljas av erforderliga förslag och dokument.

Varje medlem kan begära att andra ärenden skall uppföras på dagordningen. Sådan begäran skall för att beaktas vara interparlamentariska byråns tillhanda minst femton dagar före mötet. Den skall snarast tillställas medlemmarna.

Rådet kan dock, efter att ha inhämtat exekutivkommitténs yttrande, med två tredjedels majoritet vid omröstning besluta att upptaga ett nytt förslag till behandling.

Artikel 6

Rådets medlemmar eller deras ersättare är var och en berättigade till en röst.

Besluten fattas med majoriteten av avgivna röster.

Omröstning skall vara sluten vid val av rådsresident, utseende av generalsekreterare samt uppgörande av förslag för val till exekutivkommittén enligt artikel 15 punkt 8 i stadgarna.

Artikel 7

Generalsekreteraren för protokoll, som skall godkännas samt undertecknas av ordföranden. En kopia av protokollet skall sändas till varje rådsmedlem.

Artikel 8

Interparlamentariska byrån skall verkställa rådets beslut.

Artikel 9

Interparlamentariska byrån har vidare till uppgift att mottaga och klassificera publikationer och dokument, som tillställs byrån av internationella sammanslutningar och institutioner med liknande syfte som unionen.

En redogörelse härför skall lämnas i generalsekreterarens årliga rapport.

1

Artikel 10

På anmodan av en sådan internationell sammanslutning eller institution, som äsyftas i föregående artikel, kan för rådet framläggas förslag till konventioner eller till lagstiftningsåtgärder av internationell karaktär, som avser åtgärder av parlament eller regeringar. Sådan anmodan skall i förekommande fall ställas till interparlamentariska byrån. Exekutivkommittén skall, då den meddelar rådet dessa förslag, lämna ett utlåtande såväl om lämpligheten av att diskutera ämnet som om de eventuella åtgärder som bör vidtagas av unionen eller dess grupper.

Interparlamentariska byråns årliga rapport till konferensen /artikel 13/ skall innehålla en redogörelse för vidtagna åtgärder och uppnådda resultat på detta område.

Artikel 11

Mellan sessionerna skall rådets president eller exekutivkommittén vid behov rådfråga rådet genom skriftväxling.

Hälften av de i rådet företrädade grupperna skall ha svarat för att beslut skall komma till stånd.

Artikel 12

På förslag av exekutivkommittén skall rådet fastställa den årliga utgifts- och inkomststaten.

Unionens räkenskaper skall årligen av generalsekreteraren föreläggas revisorerna. Efter granskningen skall de underställas rådet för godkännande.

Artikel 13

Interparlamentariska byrån skall varje år för konferensen redogöra för rådets beslut och övriga åtgärder samt för de resultat den föregående konferensens beslut har fått.

Rapporten skall tillställas rådet innan den föreläggs konferensen.

Arbetsordning för exekutivkommittén

antagen av kommittén år 1955.

Artikel 1

- a) Exekutivkommittén är interparlamentariska unionens administrativa organ.
- b) Exekutivkommitténs sammansättning, förutsättningarna för inval som medlem samt medlems mandattid fastställs i artikel 17 i unionens stadgar.

Artikel 2

- a) Enligt artikel 16 i stadgarna skall kommittén handha de uppgifter som rådet enligt stadgar och arbetsordning anförtror den.
- b) Kommittén skall dessutom öva tillsyn över förvaltningen av interparlamentariska byrån. Generalsekreteraren skall i detta avseende lämna kommittén erforderliga rapporter och informationer särskilt om verkställigheten av den budget som fastställts av rådet.
- c) Det budgetförslag, som generalsekreteraren upprättar för varje räkenskapsår, skall behandlas och godkännas av exekutivkommittén, som uppdrar åt en av sina medlemmar att framlägga den för rådet för fastställelse.
- d) Det skall likaså ankomma på exekutivkommittén att vid behov, på generalsekreterarens förslag, hos rådet begära tilläggsanslag.

Artikel 3

- a) Exekutivkommittén skall på kallelse av rådets president samlas till ordinarie möte minst två gånger om året.
- b) Extra möte skall hållas om presidenten finner det erforderligt eller om två medlemmar begär det.
- c) Plats och datum för session skall där bestämmas av presidenten, i samråd med medlemmarna där detta är möjligt.
- d) De beslut i nyssnämnda hänseenden som fattas beträffande de ordinarie mötena skall av generalsekreteraren meddelas medlemmarna minst en månad före mötets början.

Artikel 4

Medlem, som är förhindrad att delta i ett möte, må ersättas av sin kollega i rådet. Detsamma gäller vid dödsfall, avgång eller förlust av parla-

mentsmandat, om dessa händelser inträffar mellan rådets möten. Ett formellt tillkännagivande skall göras till presidenten i dessa frågor.

Artikel 5

- a) Rådets president är självskriven ordförande i exekutivkommittén.
- b) Vid förhinder skall han ersättas av en för mötesperioden vald ordförande.

Artikel 6

Exekutivkommittén, kan icke ha formella överläggningar och fatta beslut om ej minst fem av dess medlemmar eller deras ersättare är närvarande. Antalet ersättare får aldrig överstiga halva antalet deltagare i ett möte.

Artikel 7

Exekutivkommittén fattar sina beslut med röstmajoritet, varvid presidenten röstar endast om rösterna är jämnt fördelade.

Artikel 8

- a) I brådskande fall skall presidenten genom förmedling av generalsekreteraren och interparlamentariska byrån officiellt rådfråga medlemmarna genom skriftväxling.
- b) Fem svar skall i sådant fall ha inkommit under en tidrymd av sex veckor, för att beslut skall komma till stånd.

Artikel 9

- a) Minst en månad före varje ordinarie möte skall generalsekreteraren i samråd med presidenten fastställa och till medlemmarna översända en provisorisk dagordning.
- b) Medlemmarna kan begära att ytterligare punkter skall uppföras på dagordningen.
- c) Det tillkommer dem att fastställa den slutgiltiga dagordningen vid varje mötes öppnande.

Artikel 10

- a) Endast de på dagordningen vederbörligen uppförda frågorna får bli föremål för överläggning.
- b) Ordföranden övervakar tillämpningen av denna bestämmelse.

Arbetsordning för exekutivkommittén

- c) I överensstämmelse med parlamentariskt bruk får överläggning ej öppnas på nytt om en punkt på dagordningen som redan blivit föremål för beslut vid samma möte.

Artikel 11

- a) Generalsekreteraren upprättar protokoll från mötena.
- b) En provisorisk text skall tillställas medlemmarna eller deras ersättare, som deltagit i arbetet under ett möte, inom en tid av högst sex veckor efter mötets avslutande.
- c) Sedan varje deltagare haft tillfälle att avfatta begäran om rättelser, skall denna text vid öppnandet av påföljande möte föreläggas kommittén för slutgiltigt godkännande.

Arbetsordning för studiekommissionerna

antagen av rådet år 1965.

Artikel 1

Enligt artikel 15 punkt 5 i stadgarna kan ständiga eller tillfälliga studiekommissioner tillsättas av interparlamentariska rådet, som bestämmer deras befogenheter.

Kommissionerna skall utan särskild kallelse sammanträda vid varje konferens och på kallelse av exekutivkommittén även mellan konferenserna.

Artikel 2

Inom varje kommission skall de nationella grupperna företrädas av en ordinarie medlem och en suppleant.

Suppleanterna har samma yttranderätt som de ordinarie medlemmarna.

Rösträtten utövas av den ordinarie medlemmen eller i dennes frånvaro av suppleanten.

Artikel 3

Kommissionerna kan inom sig tillsätta en eller flera underkommissioner och utse medlemmar i dessa.

Dessa underkommissioner kan tillsättas för en bestämd tid eller för att utföra en speciell uppgift utan att tiden anges.

Antalet medlemmar av en underkommission får ej överstiga sju. Av dessa skall fyra vara närvarande för att beslutsmässighet skall uppnås.

Artikel 4

Underkommissionerna sammankallas av exekutivkommittén, vilken inom ramen för den av rådet antagna budgeten fastställer unionens bidrag till de kostnader som sammankallandet medför.

Artikel 5

Kommissionerna har till uppgift att utarbeta de rapporter och resolutionsutkast som skall föreläggas en konferens. De skall utse en eller flera rapportörer för varje fråga.

Artikel 6

Avsikten med rapporterna är att ge en objektiv överblick av kommissionens arbete samt att framlägga alla av kommissionen föreslagna resolutionsutkast i de frågor som av rådet uppförts på konferensens dagordning.

Arbetsordning för studiekommissionerna

Medlemmar av en kommission eller en underkommission, vilka utgör en minoritet, får framlägga egna rapporter. Dessa minoritetsrapporter skall biläggas kommissionens eller underkommissionens rapporter och föreläggas konferensen samtidigt med dessa.

Artikel 7

Studiekommissionernas dagordning fastställs av exekutivkommittén med beaktande av rekommendationer från kommissionerna och förslag från grupperna.

Artikel 8

Kommissionernas presidier skall bestå av en ordförande och två vice ordförande.

Presidiets medlemmar skall väljas eller omväljas varje år inom kommissionerna med absolut majoritet av de avgivna rösterna. Sluten omröstning skall äga rum varje gång det finns flera än en kandidat till samma post.

Ordföranden och vice ordförandena kan ej återväljas, sedan de innehaft sitt uppdrag under fyra år.

Då någon innehaft en post som ordförande eller vice ordförande under fyra på varandra följande år, skall två år förflyta innan han på nytt kan väljas till samma post, som han tidigare innehade.

För att i möjlig mån garantera en rättvis fördelning av presidieposterna mellan de nationella grupperna får ledamöter från samma land icke samtidigt inneha mer än en post som ordförande eller vice ordförande.

Medlemmarna av exekutivkommittén får icke samtidigt inneha post som ordförande eller vice ordförande i en studiekommission.

Artikel 9

Med undantag för val enligt artikel 8 skall kommissionernas beslut fattas med majoritet av de avgivna rösterna, antingen genom handuppräckning eller genom uppresning. Ordföranden skall i varje ärende fastställa vilken omröstningsmetod som skall begagnas. Vid osäkerhet om resultatet av en omröstning skall ordföranden anställa omröstning genom upprop av delegationerna.

Vid lika röstetal skall förslaget anses vara avvisat.

Ordförandeposten skall icke berättiga innehavaren till vare sig tilläggsröst eller utslagsröst. Ordföranden äger emellertid deltaga i omröstning, om den andre medlemmen av hans delegation ej är närvarande i sammanträdesrummet.

Omröstning får endast äga rum, om minst hälften av de i konferensen, eller i förekommande fall vårsessionen, deltagande nationella grupperna är företrädde i kommissionen.

Artikel 10

Ordföranden skall omedelbart meddela beslut i varje ordningsfråga som väcks under överläggningen.

Artikel 11

Interparlamentariska byrån skall fungera som kommissionernas och underkommissionernas sekretariat.

Artikel 12

Dessa bestämmelser skall tolkas med utgångspunkt från unionens procedurregler och traditioner.

I händelse av tvist eller om en procedurfråga icke kan lösas av kommissionens ordförande, skall yttrande inhämtas från rådets president, som skall lösa den honom förelagda frågan med utgångspunkt från rådets praxis.

Instruktion för interparlamentariska byrån

antagen av rådet 1910, ändrad 1923, 1928, 1931 och 1956.

Artikel 1

Interparlamentariska byrån verkställer under exekutivkommitténs överinseende de beslut som fattats av konferensen och rådet.

Den handhar i övrigt de uppgifter som rådet uppdrar åt den i enlighet med stadgarna.

Artikel 2

Byrån står under exekutivkommitténs tillsyn. Denna upprättar årligen ett arbetsprogram för byrån och underrättar rådet om detta. Minst en av dess medlemmar skall inspektera byrån varje år.

Artikel 3

Byråns ledning utövas av en generalsekreterare, som utses av rådet för en period av fyra år. Han kan omväljas. Hans anställningsvillkor fastställs av rådet.

Artikel 4

Generalsekreteraren anställer med exekutivkommitténs samtycke de tjänstemän som erfordras. De förordnas och entledigas med kommitténs samtycke.

Rådet fastställer en intern arbetsordning för byråns personal.

Artikel 5

Generalsekreteraren skall ägna hela sin arbetstid åt sin tjänst hos unionen. Han får icke vara parlamentsledamot.

Artikel 6

Generalsekreteraren utför sina uppgifter under exekutivkommitténs tillsyn. Han företar de resor som kommittén bestämmer.

Artikel 7

Generalsekreteraren skall närvara vid rådets och exekutivkommitténs sammanträden och har därvid rätt att anföra sin mening. Han skall också närvara vid konferenserna. Han ansvarar för protokollföringen.

Artikel 8

Generalsekreteraren skall under månaden närmast efter varje konferens tillställa samtliga nationella grupper en skrivelse, undertecknad av konferensens ordförande och innehållande texterna till de resolutioner som konferensen antagit och uppgifter om de val som den förrättat.

Artikel 9

Generalsekreteraren skall varje år under konferensen eller, om någon sådan icke hålls, före den 1 juli tillställa exekutivkommittén en redogörelse för byråns verksamhet. Han skall sända varje medlem en kortfattad uppgift varannan månad.

Artikel 10

Generalsekreteraren är ansvarig för byråns ekonomiska förvaltning. Han skall för unionens räkning insätta mottagna medel hos en bank som godkänts av exekutivkommittén.

Artikel 11

Nödiga utgifter verkställs med checkar som utställs av generalsekreteraren. Han uppdrar åt en annan medlem av byrån att i hans frånvaro påteckna dessa handlingar.

Artikel 12

Utbetalningar av löner, hyra och andra utgifter enligt budgeten sker mot vanlig kvittens, på generalsekreterarens ansvar.

Artikel 13

Vid behov äger generalsekreteraren begagna medel från en budgetpost för en annan under samma budgetår.

Exekutivkommittén skall, innan räkenskaperna överlämnas till revisorerna, granska sådana transaktioner och uttala sig om dem.

Inga betalningar som kan överskrida budgeten, får göras utan exekutivkommitténs samtycke.

Om de medel, som rådet anvisat i budgeten, visar sig icke räcka för de utgifter, som byråns förvaltning och genomförandet av dess arbetsprogram medför, skall exekutivkommittén begära tilläggsanslag av rådet. I brådskande fall får kommittén själv bevilja sådant anslag. Varje sådant beslut skall av kommittén underställas rådet vid dess nästa sammankomst.

Artikel 14

Den ekonomiske rådgivare, som exekutivkommittén utser, äger av generalsekreteraren erhålla alla upplysningar om unionens ekonomiska förvaltning, inkomsternas och utgifternas utveckling samt de riktlinjer som följs i dessa frågor.

Artikel 15

Före den 1 mars varje år skall generalsekreteraren ha föranstaltat om att räkenskaperna för föregående år genomgåts av en revisionsbyrå, som exekutivkommittén utsett. Han skall därefter överlämna räkenskaperna till unionens revisorer, som framlägger sin berättelse därom för nästa rådsmöte. Rådet skall årligen bevilja generalsekreteraren ansvarsfrihet för hans förvaltning.

Stadgar för Nordiska Interparlamentariska Förbundet

I. Ändamål. Sammansättning

§ 1

Det nordiska interparlamentariska förbundet består av de danska, finska, isländska, norska och svenska grupperna av den interparlamentariska unionen.

Förbundets syfte är att genom samarbete mellan grupperna främja den interparlamentariska unionens allmänna ändamål samt att behandla folkrättsliga och andra frågor, som är av särskild betydelse för de nordiska rikernas förhållanden inbördes eller till andra länder — allt för att utveckla det goda samförståndet mellan de nordiska folken.

Förbundets myndigheter är presidiet, rådet, delegerademötet och konferensen.

I förbundsangelägenheter används endast danska, norska och svenska språken.

II. Presidiet

§ 2

Som förbundets president fungerar ordföranden eller, vid förfall för honom, vice ordföranden i den interparlamentariska gruppen inom det land, där sammanträdena skall hållas under året.

Hans funktionstid börjar den 1 januari.

III. Rådet

§ 3

Förbundet leds av ett råd, bestående av gruppernas ordförande och vice ordförande samt två särskilt valda medlemmar från varje grupp.

Varje grupp väljer dessutom fyra suppleanter.

§ 4

Förbundets president är ordförande i rådet. Rådet sammanträder minst en gång om året och för övrigt så ofta presidenten finner det av behovet påkallat eller minst fyra rådsmedlemmar begär det.

§ 5

Rådet har särskilt till åliggande:

- a) att förbereda och sammankalla delegerademöten och konferenser;
- b) att verkställa fattade beslut;
- c) att bestämma angående förbundets gemensamma utgifter och om deras fördelning mellan grupperna.

Rådet bestämmer självt sin arbetsordning.

IV. Delegerademötet

§ 6

Delegerademötet består av rådets medlemmar samt högst femton särskilt valda ombud för varje grupp.

Delegerademötet sammanträder, i regel en gång vartannat år, för såvitt ej annorlunda bestämmes, turvis i vart och ett av de länder, där till förbundet anslutna grupper finns. (1953)

§ 7

Kallelsen, vilken utfärdas minst en månad i förväg, skall såvitt möjligt vara åtföljd av förteckning över de ärenden, som skall behandlas.

Förslag till överläggningsämnen vid delegerademötet måste, för att komma i betraktande vid uppgörandet av föredragningslistan, vara inkommet till presidenten inom en av honom utsatt tid.

Förhandlingarna omfattar de frågor, som rådet uppfört på föredragningslistan eller i övrigt föreslår till behandling. Andra förslag och framställningar upptas till behandling endast såvida mötet fattar beslut därom efter att ha inhämtat rådets mening samt tagit del av en kortfattad motivering utav den medlem, som önskar att ärendet behandlas.

Delegerademötets beslut är avgörande i alla förbundets angelägenheter, utom i de fall, där annorlunda bestämmes i dessa stadgar.

§ 8

Förbundets president leder delegerademötets förhandlingar. De övriga gruppordförandena är mötets vicepresidenter och deltar jämte presidenten i avgörandet av frågor rörande mötets dagordning.

Den officiella redogörelsen för mötet och dess förhandlingar avges och undertecknas av presidenten och vicepresidenterna.

§ 9

Utrikesministrarna i de länder, där till förbundet anslutna grupper finns, äger deltaga i delegerademötets förhandlingar.

V. Konferensen

§ 10

Rådet kan, efter överenskommelse med gruppen i det land, där sammanträdena skall hållas under året, inbjuda till en konferens.

Rätt att deltaga i konferensen äger samtliga medlemmar av de till förbundet anslutna grupperna.

§ 11

För konferensen gäller de bestämmelser, som här ovan i §§ 7, 8 och 9 är angivna för delegerademötet, dock att rådet definitivt uppgör föredragningslistan för konferensen.

VI. Ändring av stadgarna

§ 12

Förslag om ändring i dessa stadgar kan väckas av rådet eller av envar utav de till förbundet anslutna grupperna. Ett förslag är antaget, då det i oförändrat skick blivit godkänt av samtliga grupper, sedan det först varit framlagt för ett delegerademöte eller en konferens.

Stadgar för Svenska riksdagens interparlamentariska grupp

§ 1

Den svenska riksdagens interparlamentariska grupp utgör en nationell grupp av den interparlamentariska unionen och har såsom sådan till främsta syfte mål att söka såväl genom lagstiftning som genom mellanfolkliga fördrag vinna erkännande åt den grundsatsen, att tvister mellan stater skola slitas genom skiljedom eller på annan godvillig eller rättslig väg. Den har likaledes till uppgift att till prövning upptaga andra folkrättsliga spörsmål samt särskilt sådana frågor, som avse främjandet av fredliga förhållanden mellan folken, närmast de nationella ärenden, som äro ägnade att befördra detta syfte.

§ 2

Gruppen består av:

- a) ledamöter av riksdagen, vilka gilla den interparlamentariska unionens stadgar och ansluta sig till gruppen genom att erlägga beslutad årsavgift;
- b) förutvarande ledamöter av riksdagen, vilka tillhört det interparlamentariska rådet;
- c) andra förutvarande ledamöter av riksdagen, vilka på förslag av gruppen, på grund av gjorda framstående tjänster, utav det interparlamentariska rådet utses att kvarstå såsom medlemmar.

§ 3

Gruppen väljer årligen en styrelse bestående av nio medlemmar jämte sex suppleanter för dessa. Styrelsen utser inom sig ordförande, vice ordförande, sekreterare och kassaförvaltare, samt äger även att antaga nödigt biträde och bestämma arvode åt detsamma. Det åligger styrelsen att förbereda alla ärenden, som föreläggas gruppen, avgiva yttranden om framställda förslag och verkställa fattade beslut.

§ 4

Sekreteraren ansvarar för protokollens förande, all brevväxling, särskilt den med den interparlamentariska byrån, och äger att före utgången av mars månad varje år tillställa densamma redogörelse för gruppens verksamhet samt förteckning på dess medlemmar. Genom hans försorg skall likaledes allt tryck, som gruppen utgivit, liksom alla riksdagens förhandlingar uti hithörande ämnen insändas till den Interparlamentariska byråns arkiv.

§ 5

Gruppen sammankallas vid början av varje riksdag till sammanträde, vartill riksdagens samtliga ledamöter inbjudas.

Därvid skall förekomma:

1. Val av ordförande vid sammanträdet samt av en medlem att jämte ordföranden granska det vid detsamma förda protokoll.
2. Styrelsens redogörelse för föregående års förvaltning och verksamhet.
3. Revisorernas berättelse och beslut rörande ansvarsfrihet.
4. Ombudens berättelser rörande förhandlingarna vid senaste konferens eller andra möten.
5. Beslut om den årsavgift, som för det löpande året skall upptagas.
6. Val av styrelseledamöter och av två revisorer jämte suppleanter för dessa.
7. Övriga frågor, som av styrelsen föreläggas eller för övrigt kunna förekomma.

§ 6

Gruppen sammanträder för övrigt på kallelse av ordföranden, då styrelsen sådant beslutar eller minst tio medlemmar det begära.

§ 7

Förslag, som av medlem framställs, skall innan beslut därom fattas underställas styrelsen, som däröver äger att avgiva yttrande.

§ 8

Gruppen äger att till det antal som bestämmes utse ombud vid de interparlamentariska konferenserna och andra möten, ävensom medlemmar i det interparlamentariska rådet samt av Nordiska interparlamentariska förbundets råd, ävensom att bestämma de olika arvoden, som i särskilda fall skola utav gruppens medel bestridas.

Under den tid, då riksdagen icke är samlad, äger styrelsen besluta i ovan nämnda, ävensom andra ärenden, vilka angå gruppen och ej utan olägenhet kunna uppskjutas.

§ 9

Gruppen äger att besluta rörande de förslag, vilka kunna ifrågakomma att å dess vägnar underställas det Interparlamentariska rådets prövning för upptagande vid den interparlamentariska konferensen, liksom även att till detsamma göra framställning, om så befinnes önskligt, rörande sammankallande av extra konferens med alla eller vissa av unionens grupper.

§ 10

Förslag till ändring av dessa stadgar skall inlämnas till gruppens styrelse, som däröver avgiver yttrande, vilket jämte förslaget förelägges nästkommande allmänna sammanträde. För bifall till sådant ändringsförslag erfordras 2/3 av de vid sammanträdet närvarandes röster.

Interparlamentariska unionen

Medlemsgrupper och konferensdeltagare

I kapitlen I, II och III har vissa allmänna upplysningar lämnats om de uppgifter som presenteras på de följande sju sidorna. Vi hänvisar därtill (främst sid. 26, 40 och 53) och vill ytterligare lämna följande förklaringar och kommentarer.

Uppgifterna om de första sju konferenserna, för vilka särskilda redogörelser inte tryckts, grundar sig på upplysningar i unionens officiella tidskrift 1893—1897, »La conference interparlementaire». Spridda kontrolluppgifter har kunnat återfinnas på andra håll. Beträffande åren fr. o. m. 1897 grundar sig tabellerna på de redogörelser för konferenserna som utgetts. För efterkrigstiden har även rådsprotokollen begagnats.

Materialet är delvis mycket bristfälligt. Vad beträffar *antal utländska delegater* vid de olika konferenserna stämmer de siffror som lämnas i själva redogörelserna inte med deltagarförteckningarna. Uppgifterna i tabellerna grundar sig på de senare.

För *förkrigstiden* har det inte synts möjligt att lämna uppgifter om medlemsgrupper. Vederhäftigt underlag saknas. Med streck markeras för varje konferens vilka länder som varit representerade.

På tabellerna över *mellankrigstiden* betyder heldraget streck att en medlemsgrupp funnits och representerats vid konferensen visst år. Streckad linje (...) markerar att belägg ansetts föreligga för att en medlemsgrupp funnits, ehuru den inte varit företräd vid årets konferens. En asterisk anger att ett land varit representerat vid en konferens men att det saknas belägg för att en medlemsgrupp existerat. I dessa fall får deltagarna betraktas som observatörer. Bedömningarna i de enskilda fallen har grundats på flera olika, ofta motstridande uppgifter i konferensredogörelserna. Två begränsningar har iakttagits för redovisningen av »passiva» grupper (dvs. med ...). För sådan redovisning har krävts att landet i fråga varit representerat vid minst två konferenser med en medlemsgrupp (ej genom observatörer). Vidare har redovisning av en grupp som existerande men »passiv» inte skett efter sista gången den företrädtes vid en konferens. Fyra undantag har gjorts: för Canada som uteblev 1938 och 1939, för Danzig eftersom gruppens formella upplösning 1933 är bestyrkt (se sid. 43) samt för Italien och Spanien som uteblev 1939.

För *efterkrigstiden* används samma tre markeringar som för mellankrigstiden och därutöver »s», varmed anges de i kapitel III redovisade fallen av suspension eller därmed jämställbar upphörd aktivitet.

Förkrigstiden

Stater m m	89	90	91	92	94	95	96	97	99	00	03	04	05	06	08	10	12	13
Belgien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bulgarien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Canada	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Chile	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Colombia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Danmark	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ecuador	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Finland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Frankrike	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grekland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Italien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Japan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Liberia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mexico	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Monaco	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nederländerna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norge	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Portugal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rumänien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ryssland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Schweiz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Serbien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Spanien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Storbritanien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sverige	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sydafrika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Turkiet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tyskland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ungern	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
USA	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Österrike	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Antal utl. stater	9	11	17	12*	15	14	15	15	18	201	18	15	19	23	18	19	18	19
Antal delegater	39	?	?	76	52	?	172	168	200	201	248	136	177	367	?	300	163	223

* Härutöver en för Honduras och San Salvador gemensam delegat

Mellankrigstiden

Stater	21	22	23	24	25	27	28	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
Australien					*		*	*	*								
Belgien							*				*						
Bolivia					—												
Brasilien						*	*	*									
Brittiska Indien																	
Bulgarien																	
Canada		—		—	—		*			—			—		—		
Chile	—	—		—													
Colombia					*												
Costa Rica					*		—				—						
Cuba					—												
Danmark																	
Danzig							—	—									
Dominikanska republiken							—										
Egypten				—		—	—	—		—	—	—		—	—	—	—
Estland		—	—														
Filippinerna				*	—	—											
Finland																	
Frankrike																	
Grekland		—	—	—	—	—	—	—	—		—			—			
Guatemala					*						*						
Haiti					*												
Honduras					*												
Iran												—					
Irland			*	—				—		—		—	—		—	—	—
Island			*														
Italien																	
Japan			—														
Jugoslavien			—	—	—		—	—	—	—		—					
Lettland			—	—		—	—	—		—	—	—					

Stater	21	22	23	24	25	27	28	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
Litauen																	
Luxemburg																	
Mexico											*						
Nederländerna																	
Nederländska Indien																	
Nicaragua					*	*											
Norge																	
Nya Zeeland								*									
Panama																	
Peru					*												
Polen																	
Rumänien																	
San Salvador						*	*										
Schweiz																	
Spanien																	
Storbritannien																	
Sverige																	
Sydafrika							*	*									
Tjeckoslovakien								*	*								
Turkiet		*															
Tyskland																	
Ungern																	
Uruguay					*	*											
USA					*												
Venezuela											*						
Österrike													*				
S:a represent. stater	12	26	26	26	41	33	38	32	20	27	26	18	20	22	24	25	22
S:a » grupper	12	25	24	25	31	30	31	27	19	27	22	18	19	22	24	25	22
S:a grupper totalt	20	25	25	28	34	32	31	28	29	32	28	26	25	27	26	26	25
Antal utl. delegater	95	288	289	201	238	329	402	362	139	123	139	162	174	218	315	278	275

Efterkrigstiden

Stater	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
Albanien																				
Algeriet																				
Argentina		*	*			*											*			
Australien																				
Belgien																				
Brasilien																				
Bulgarien																				
Burma																				
Camerun																				
Canada												*								
Centralafrikanska republiken																				
Ceylon																				
Chile	*	*	*																	
Colombia						*														
Dahomey																				
Danmark																				
Egypten																				
Ecuador				*																
Etiopien																				
Filippinerna																				
Finland																				
Frankrike																				
Förenade Arab- republiken																				
Ghana																				
Grekland																				
Guatemala																				
Haiti	*				*	*														
Indien	*																			
Indonesien																				

Stater	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
Iran																				
Irak													\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$	\$
Irland																				
Island				*																
Israel			*																	
Italien																				
Japan																				
Jordanien																				
Jugoslavien																				
Kongo (Kinshasa)																	\$	\$		
Korea (Söul)																				
Kuwait																				
Laos																				
Liberia																				
Libanon																				
Libyen																				
Luxemburg																				
Malawi																				
Malaysia																				
Mali																				
Mauretanien																				
Marocko																			\$	\$
Mexico							*													
Monaco													\$	\$	\$	\$				
Mongoliet																				
Nederländerna																				
Nicaragua																				
Niger																				
Nigeria																			\$	
Norge																				
Nya Zeeland																				

Stater m m	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
Pakistan	—	—		—	—			—	—	—	—	—	s	s	s	s	—	—	—	—
Panama	*	*	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—					—	—	—	
Paraguay	*	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	—			—	
Peru	—	—	—	—	—	—	—	—	—		s	—	—	—	—		—	—	—	—
Polen	—	—						—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rumänien	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Schweiz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Senegal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sierra Leone	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Singapore	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Somalia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Spanien		—	—	—				—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Storbritannien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sudan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s	s	s	s	—
Sverige	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Syrien	—	—	—	—				—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s
Thailand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tjeckoslovakien	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tunisien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Turkiet	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	s		—	—	—	—	—
Tyskland (Bonn)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ungern	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uruguay	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*	—	—	—	—	—	—	—	—
USA	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
USSR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Venezuela	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vietnam (Saigon)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	s	s	s	s
Österrike	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—

Stater m m	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
S:a representerade stater	24	38	29	34	32	34	33	37	39	39	48	45	50	48	51	47	58	66	60	58
S:a representerade grupper	24	31	25	30	32	32	29	37	39	39	48	45	50	48	51	47	57	66	60	58
S:a grupper totalt	28	32	33	32	35	36	36	40	46	49	50	56	53	53	57	59	66	67	66	67
S:a suspenderade											2		5	6	4	6	5	8	10	12
Fiktivt medlemsantal											52		58	59	61	65	71	75	76	79
Grupper i Afrika	1	1	1	1	1	1	—	—	2	2	4	6	5	5	6	8	14	14	12	14
D:o Asien	5	8	9	12	12	13	14	14	14	15	16	15	13	12	13	14	14	16	16	16
D:o Australien	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
D:o Central o. Syd-amerika	—	—	—	—	1	1	1	3	3	4	2	7	7	7	9	8	8	7	8	7
D:o Nordamerika	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
D:o Europa	21	22	22	18	20	20	20	22	26	26	26	26	25	25	25	25	26	26	26	26
Antal utländska delegater	157	248	174	171	195	263	169	311	326	206	403	239	387	322	398	260	411	508	390	427

Interparlamentariska unionen

Vissa personuppgifter

Grundare

William Randal CREMER (1828—1908) Storbritannien

Frédéric PASSY (1822—1912) Frankrike

Presidenter

i interparlamentariska rådet
efter omorganisationen 1908

Auguste BEERNAERT (1829—1912) Belgien: *1909—1912*

Baron WEARDALE (1847—1923) Storbritannien: *1912—1922*

Theodor ADELSWÄRD (1860—1929) Sverige: *1922—1928*

Fernand BOUISSON (1874—1959) Frankrike: *1928—1934*

Henri CARTON DE WIART (1869—1951) Belgien: *1934—1947*

Viscount STANS_GATE (1877—1960) Storbritannien: *1947—1957*

Giuseppe CODACCI-PISANELLI (f. 1913) Italien: *1957—1962*

Ranieri MAZZILLI (f. 1910) Brasilien: *1962—1967*

Aderrahman ABDENNEBI (f. 1914) Tunisien: *t. f. 1967—1968*

Generalsekreterare

efter interparlamentariska byråns
definitiva upprättande 1892

Albert GOBAT (1843—1914) Schweiz: *1892—1909*

Christian LANGE (1869—1938) Norge: *1909—1933*

Léopold BOISSIER (f. 1893) Schweiz: *1933—1953*

André DE BLONAY (f. 1905) Schweiz: *1953—*

Interparlamentariska möten

Konferenser

1 Paris	1889	31 Bryssel	1935
2 London	1890	32 Budapest	1936
3 Rom	1891	33 Paris	1937
4 Bern	1892	34 Haag	1938
5 Haag	1894	35 Oslo	1939
6 Bryssel	1895	36 Kairo	1947
7 Budapest	1896	37 Rom	1948
8 Bryssel	1897	38 Stockholm	1949
9 Kristiania	1899	39 Dublin	1950
10 Paris	1900	40 Istanbul	1951
11 Wien	1903	41 Bern	1952
12 S:t Louis		42 Washington	1953
(Missouri)	1904	43 Wien	1954
13 Bryssel	1905	44 Helsingfors	1955
14 London	1906	45 Bangkok	1956
15 Berlin	1908	46 London	1957
16 Bryssel	1910	47 Rio de Janeiro	1958
17 Genève	1912	48 Warszawa	1959
18 Haag	1913	49 Tokyo	1960
19 Stockholm	1921	50 Bryssel	1961
20 Wien	1922	51 Brasilia	1962
21 Köpenhamn	1923	52 Belgrad	1963
22 Bern-Genève	1924	53 Köpenhamn	1964
23 Washington-		54 Ottawa	1965
Ottawa	1925	55 Teheran	1966
24 Paris	1927		
25 Berlin	1928		
26 London	1930		
27 Bukarest	1931		
28 Genève	1932		
29 Madrid	1933		
30 Istanbul	1934		

Rådsmöten

Rådsmöten

konf. = i anslutning till konferensen

1	Bryssel	april	1900	44	Genève	aug.	1929
2	Paris	konf.	»	45	»	april	1930
3	Bryssel	sept.	1901	46	London	konf.	»
4	»	mars	1903	47	Genève	april	1931
5	Wien	konf.	»	48	Bukarest	konf.	»
6	Bryssel	april	1904	49	Genève	konf.	1932
7	St:t Louis	konf.	»	50	»	april	1933
8	Bryssel	maj	1905	51	Madrid	konf.	»
9	»	konf.	»	52	Genève	april	1934
10	»	juni	1906	53	Istanbul	konf.	»
11	London	konf.	»	54	Genève	april	1935
12	Bryssel	maj	1907	55	Bryssel	konf.	»
13	»	april	1908	56	Nice	april	1936
14	Berlin	konf.	»	57	Budapest	konf.	»
15	Bryssel	jan.	1909	58	Rom	april	1937
16	»	april	»	59	Paris	konf.	»
17	»	mars	1910	60	Nice	april	1938
18	»	konf.	»	61	Haag	konf.	»
19	Genève	april	1911	62	Nice	april	1939
20	Paris	okt.	»	63	Oslo	konf.	»
21	Bryssel	febr.	1912	64	Lugano	mars	1940
22	Genève	konf.	»	65	Genève	sept.	1945
23	Bryssel	mars	1913	66	Köpenhamn	april	1946
24	Haag	konf.	»	67	Kairo	konf.	1947
25	Bryssel	april	1914	68	Nice	april	1948
26	Genève	okt.	1919	69	Rom	konf.	»
27	Haag	juni	1920	70	Nice	april	1949
28	Genève	april	1921	71	Stockholm	konf.	»
29	Stockholm	konf.	»	72	Monaco	april	1950
30	Basel	april	1922	73	Dublin	konf.	»
31	Wien	konf.	»	74	Monaco	mars	1951
32	Basel	april	1923	75	Istanbul	konf.	»
33	Köpenhamn	konf.	»	76	Nice	april	1952
34	Basel	april	1924	77	Bern	konf.	»
35	Bern—Genève	konf.	»	78	Monaco	april	1953
36	Paris	april	1925	79	Washington	konf.	»
37	New York	sept.	»	80	Monaco	april	1954
38	Washington— Ottawa	konf.	»	81	Wien	konf.	»
39	Genève	sept.	1926	82	Rom	april	1955
40	»	april	1927	83	Helsingfors	konf.	»
41	Paris	konf.	»	84	Dubrovnik	april	1956
42	Prag	mars	1928	85	Bangkok	konf.	»
43	Berlin	konf.	»	86	Nice	april	1957
				87	London	konf.	»

88 Genève	mars	1958	99 Belgrad	konf.	»
89 Rio de Janeiro	konf.	»	100 Luzern	mars	1964
90 Nice	april	1959	101 Köpenhamn	konf.	»
91 Warszawa	konf.	»	102 Dublin	april	1965
92 Aten	april	1960	103 Ottawa	konf.	»
93 Tokyo	konf.	»	104 Canberra	april	1966
94 Genève	april	1961	105 Teheran	konf.	»
95 Bryssel	konf.	»	106 Palma de	april	1967
96 Rom	april	1962	Mallorca		
97 Brasilia	konf.	»	107 Genève	sept.	»
98 Lausanne	april	1963			

Exekutivkommittén

Sammanträden utan samband med konferenser eller rådsmöten efter andra världskriget

S:t Moritz	aug.	1946	Paris	dec.	1957
Paris	dec.	1947	Genève	»	1958
»	»	1949	Moskva	sept.	1959
Genève	jan.	1951	London	dec.	»
»	dec.	»	Genève	»	1960
Paris	»	1952	Paris	nov.	1961
»	»	1953	Genève	»	1965
Genève	»	1954	»	juni	1967
New Delhi	nov.	1955			

Interparlamentariska unionen

Nuvarande sammansättning och organisation

Aktiva medlemsgrupper

i följande länder:

Albanien	Irland	Mauritanien	Somalia
Australien	Island	Monaco	Sovjetunionen
Belgien	Israel	Mongoliet	Spanien
Brasilien	Italien	Nederländerna	Storbritannien
Bulgarien	Japan	Nepal	Sudan
Canada	Jordanien	Nicaragua	Sverige
Ceylon	Jugoslavien	Niger	Sydkorea
Chile	Kamerun	Norge	Thailand
Danmark	Kongo	Nya Zeeland	Tjeckoslovakien
Etiopien	(Kinshasa)	Pakistan	Tunisien
Filippinerna	Kuwait	Panama	Turkiet
Finland	Laos	Paraguay	Ungern
Frankrike	Libanon	Peru	USA
Förenade	Liberia	Polen	Venezuela
Arabrepubl.	Libyen	Rumänien	Västtyskland
Indien	Luxemburg	Schweiz	Österrike
Indonesien	Malaysia	Senegal	
Iran	Mali	Singapore	

Suspenderade medlemsgrupper

i följande länder:

Argentina	Dahomey	Haiti	Sierra Leone
Burma	Ghana	Irak	Sydvietnam
Centralafrikanska	Grekland	Marocko	Syrien
Republiken	Guatemala	Nigeria	

President i Interparlamentariska rådet

Abderrahman ABDENNEBI, Tunisien, vald som fungerande president för året 1967—1968

Exekutivkommitté

Presidenten i Interparlamentariska rådet, *självskriven ordförande*

Emilio DADDARIO, USA, vald för åren 1966—1970

Manuel DE ARANEGUI, Spanien, vald för åren 1967—1971

Carlos DE BAECK, Belgien, vald för åren 1965—1969

Jean-Marie DESSUREAULT, Canada, vald för åren 1965—1969

Lamine GUEYE, Senegal, vald för åren 1966—1970

David HACHOEN, Israel, vald för åren 1964—1968

Ahmad MATINE-DAFTARY, Iran, vald för åren 1966—1970

Joza VILFAN, Jugoslavien, vald för åren 1964—1968

Johannes VIROLAINEN, Finland, vald för åren 1967—1971

Jan WENDE, Polen, vald för åren 1967—1971

Generalsekreterare

André DE BLONAY, Schweiz, vald för åren 1965—1969

Ständiga studiekommissioner

för politiska frågor, internationell säkerhet och nedrustning

Ordförande: vakant

Vice ordförande: M. A. Mahgoub, Sudan, och A. Pirnie, USA

för parlamentariska och juridiska frågor

Ordförande: André CHANDERNAGOR, Frankrike

Vice ordförande: T. Draganu, Rumänien, och S. Scholefield-Allen, Storbritannien

för ekonomiska och sociala frågor

Ordförande: Finn MOE, Norge

Vice ordförande: fru S. Kato, Japan, och E. Mateev, Bulgarien

för undervisning, forskning och kultur

Ordförande: Paul HERBIET, Belgien

Vice ordförande: fru H. Meermann, Västtyskland, och V. Novy, Tjeckoslovakien

för icke-autonoma territorier och befolkningsfrågor

Ordförande: Fouad MOHIEDDINE, Förenade Arabrepubliken

Vice ordförande: fru L. Diaz, Italien, och L. Sen, Indien

Nordiska interparlamentariska delegerademöten

1 Köpenhamn	1907	17 Köpenhamn	1926
2 Stockholm	1910	18 Stockholm	1928
3 Kristiania	1911	19 Reykjavik	1930
4 Köpenhamn	1912	20 Oslo	1932
5 Stockholm	1913	21 Helsingfors	1934
6 Kristiania	1914	22 Köpenhamn	1936
7 Köpenhamn	1915	23 Stockholm	1938
8 Stockholm	1916	24 Köpenhamn	1945
9 Kristiania	1917	25 Oslo	1946
10 Köpenhamn	1918	26 Reykjavik	1947
11 Stockholm	1919	27 Helsingfors	1949
12 Kristiania	1920	28 Stockholm	1951
13 Köpenhamn	1921	29 Oslo	1953
14 Stockholm	1922	30 Köpenhamn	1955
15 Oslo	1924	31 Reykjavik	1957
16 Helsingfors	1925		

Nordiska medlemmar av Interparlamentariska rådet 1967—1968

DANMARK:	Poul HANSEN, den danska gruppens ordförande Viggo HAUCH
FINLAND:	Hertta KUUSINEN Johannes VIROLAINEN, den finska gruppens ordförande
NORGE:	Finn MOE, den norska gruppens ordförande Berte ROGNERUD
SVERIGE:	Kaj BJÖRK, den svenska gruppens ordförande Bertil VON FRIESEN

Svenska presidier och rådsmedlemmar från 1892

Svenska parlamentariska fredskommittéen 1892—1894

Ordförande: Rudolf KLINCKOWSTRÖM

Vice ordförande: Arvid GUMÆLIUS

Svenska parlamentariska fredsgruppen 1894—1901

Ordförande: E. J. EKMAN 1894—1897

Magnus HÖJER 1897—1900

Vice ordförande: Jöns BROMÉE

Interparlamentariska fredsgruppen 1901—1914

Ordförande: Gullbrand ELOWSON 1901—1907

Carl Carlsson BONDE 1907—1913

Louis DE GEER 1914 (till 27/2)

Theodor ADELSWÄRD 1914 (från 27/2)

Vice ordförande: Jöns BROMÉE 1901—1902

C. P. AF BURÉN 1902—1905

Raoul HAMILTON 1905—1909

Ivar AFZELIUS 1909 (till 17/5)

Louis DE GEER 1909—1914

Hjalmar BRANTING 1914

Riksdagens interparlamentariska grupp 1915—

Ordförande: Theodor ADELSWÄRD 1915—1928

Eric HALLIN 1928—1934

Johan BERGMAN 1934—1942

Arthur ENGBERG 1942—1944

Georg ANDRÉN 1944—1950

Allan VOUGT 1950—1953

Rickard SANDLER 1953—1964

Kaj BJÖRK 1965—

Vice ordförande: Hjalmar BRANTING 1915—1924
Eric HALLIN 1924—1928
Rickard SANDLER 1928—1931
Arthur ENGBERG 1931—1942
Georg ANDRÉN 1942—1944
Allan VOUGT 1944—1950
Erik HAGBERG 1950—1961
Torgils VON SETH 1961—1965
Bertil VON FRIESEN 1965—

Ledamöter av interparlamentariska rådet

1899—1917 Edvard WAVRINSKY och Ernst BECKMAN
1917—1921 Edvard WAVRINSKY och Theodor ADELSWÄRD
1921—1925 Theodor ADELSWÄRD och Hjalmar BRANTING
1925—1928 Theodor ADELSWÄRD och Arthur ENGBERG
1928—1931 Erik HALLIN och Arthur ENGBERG
1931— gruppens ordförande och vice ordförande

Svenska riksdagens interparlamentariska grupp

Nuvarande sammansättning

Styrelse och revisorer

<i>Ordförande:</i>	Kaj BJÖRK
<i>Vice ordförande:</i>	Bertil VON FRIESEN
<i>Sekreterare och kassaförvaltare:</i>	Birger ANDERSSON
<i>Ledamöter:</i>	Ingemund BENGTTSSON James DICKSON Rolf KAIJSER Ulla LINDSTRÖM Birger LUNDSTRÖM Sten WAHLUND
<i>Suppleanter:</i>	Astrid BERGEGREN Folke BJÖRKMAN Olle DAHLÉN Gunnar HEDLUND Sture PALM Bengt WIKLUND
<i>Revisorer:</i>	Axel STRAND Ivar JOHANSSON
<i>Verkställande sekreterare:</i>	Fredrik STERZEL

Medlemmar

<i>Ständiga:</i>	Georg ANDRÉN, fd rådsmedlem Erik HAGBERG, fd rådsmedlem Åke HOLMBÄCK, hedersmedlem Torgils VON SETH, hedersmedlem
<i>Övriga:</i>	Samtliga riksdagens 384 ledamöter

Resolutioner som antagits av de interparlamentariska konferenserna efter andra världskriget

1947

Migration och befolkningsförflyttning

Krigsskadestånd och internationellt återuppbyggnadsarbete

Frågan om kodifiering av den internationella rätten hänvisad till vidare kommissionsbehandling

Ändringar i Unionens stadgar

Underlättande av resor mellan länderna

1948

Internationella moralprinciper

De icke-autonoma områdenas situation i belysning av artiklarna 73 och 74 i Förenta Nationernas stadga

Regional ekonomisk solidaritet och regionala ekonomiska avtal

Frågan om skydd av mödrar och barn hänvisad till vidare kommissionsbehandling

1949

Inegalitetstraktater*

Skydd av mödrar och barn

A. Fredens bevarande

B. Frågan om ett världsparlament upptagen och hänvisad till kommissionsbehandling

1950

Appell om ratifikation av 1949 års Genèvekonventioner om skydd för krigets offer

Tillförsel av livsmedel till folk som drabbats av hungersnöd

Revision av inegalitetstraktater*

Historieundervisningen

Den inhemska befolkningens deltagande i lagstiftande, förvaltande, ekonomiska och sociala församlingar i territorier utanför moderlandet

Skydd av barn

Tillägg till föregående

Fredens bevarande

Villkor för en varaktig fred

*Ordet »inegalitetstraktater» har införts för det svåröversatta franska uttrycket »traités inégaux». Därmed avses avtal som bygger på eller medför bristande jämställdhet mellan parterna.

Resolutioner

1951

Ändring i Unionens stadgar
Flyktingproblemet
Fördelningen av livsmedel i världen
Deklaration om freden

1952

Parlamentens kontroll över budgeten
Begränsning av staternas suveränitet
Internationellt samarbete mellan parlamenten
Frågorna om ett världsparlament och om skydd för de mänskliga rättigheterna hänvisade till kommissionsbehandling
Ändring i Unionens stadgar
Avskedshyllning till Unionens generalsekreterare

1953

Nödvändigheten av internationellt tekniskt och finansiellt bistånd och verkningarna av sådant bistånd
Parlamentens roll i fråga om utrikespolitiken
Folkens självbestämmanderätt
Ändring i Unionens stadgar och i arbetsordningen för konferenserna

1954

Erfarenheterna av Förenta Nationerna
Nedrustnings- och säkerhetsproblemen
Arbetet för ett universellt auktorrättsskydd
Appell om ratifikation av 1947 års konventioner om socialpolitiken i territorier utanför moderlandet
Ändring i arbetsordningen för konferenserna
Appell om återupprättande av ett fritt Österrike

1955

Villkoren för en fredlig samexistens mellan nationerna
a) Samexistensens juridiska och moraliska principer
b) Säkerhets- och nedrustningsfrågornas aktuella läge
c) Utvecklingen av de mellanstatliga förbindelserna på det ekonomiska området
d) Kulturellt utbyte och frihet att företaga resor som medel att främja internationell förståelse
Stärkande av Interparlamentariska unionen
Invandrings- och utvandringspolitiken i förhållande till arbetskraftens fördelning och kampen mot arbetslösheten
Talmannens befogenheter i lagstiftande församlingar
Akademiska examinas giltighet i skilda stater
Ändringar i Unionens stadgar

1956

Ändringar i Unionens stadgar och i arbetsordningen för konferenserna
Nedrustningsproblemet

Skydd för de mänskliga rättigheterna

Den politiska, ekonomiska och sociala utvecklingen i Asien och Afrika

- a) System för ekonomisk organisation
- b) Internationellt samarbete för ekonomisk utveckling
- c) Statens socialpolitiska skyldigheter
- d) Skolundervisning och utbildning av personal för nationellt utvecklingsarbete
- c) Förvaltande staters skyldigheter att leda ej autonoma territorier till självständighet

1957

Flyktingproblemet

Parlamentets inflytande och kontroll över regeringen

Stabilisering av råvarupriserna

1958

Sammanställande av en toppkonferens för att nå internationell avspänning
Principer som borde gälla för investering av utländskt kapital i utvecklingsländerna

Fredens bevarande

- a) Kärnvapenproblemen
 - b) Möjligheten att upprätta en internationell polisstyrka
- Det intellektuella utbytet mellan nationerna och informationsfriheten
Utvecklingen av representativa institutioner i icke-autonoma territorier

1959

Möten mellan öst och väst

Undanröjande av hinder för den internationella handeln

Problemen om internationell säkerhet och nedrustning

- a) Neutralitetsproblemet
- b) Åtgärder av allmän eller regional karaktär för att bidra till nedrustningsfrågans lösning
- c) Åtgärder mot krigspropaganda
- d) En rundabordskonferens om avkolonialisering

Parlamentens roll i fråga om skydd av individens rättigheter

Uppfostran i en anda av fred och internationell förståelse

Problemet om skolutbildning i de ej autonoma områdena

Möjligheterna att utveckla den internationella turismen

Ändring i Unionens stadgar

Ändring i arbetsordningen för konferenserna

Resolutioner

1960

Möjligheter att förbättra det internationella systemet för distribution av råvaror samt förhållandet mellan priserna på dessa och på industriprodukter

Aktuella nedrustningsproblem och framtidsutsikterna på detta område

Den parlamentariska demokratins framtid i Asien

Problemen om kolonialism och rasdiskriminering

Ändring i Unionens stadgar

Förfarandet vid valen till två nya platser i exekutivkommittén vid 49:e konferensen

1961

Appell för internationella förhandlingar

De regionala ekonomiska gemenskapernas inflytande på den internationella handeln

Utvecklingsländernas gradvisa framåtskridande

- a) Ökat internationellt ekonomiskt bistånd till utvecklingsländerna
- b) Problemen om skolundervisning, yrkesutbildning samt teknisk och annan vetenskaplig utbildning i utvecklingsländerna

Fredsarbetet

- a) Principdeklaration i tolv punkter
- b) Åtgärder för att stärka Förenta Nationerna som fredsbefrämjande faktor
- c) Principer för den politiska utvecklingen i icke-autonoma territorier i syfte att leda dessa till självständighet och demokrati genom upphävande av kolonialsystemet
- d) Upphörande med kärnvapenprov

Parlamentarisk kontroll av de internationella organisationerna

1962

En fredsappell till stormakterna

Parlamentens fria utövande av sina befogenheter som villkor för en verklig rättsordning

Den internationella handeln som faktor för harmoniskt ekonomiskt och socialt framåtskridande i utvecklingsländerna

Förslag till konvention om åtgärder på det internationella planet mot personer som under utövande av offentlig verksamhet berikat sig genom brottsligt förfarande

Villkor för allmän nedrustning

- a) Åtgärder för att minska den internationella spänningen
- b) Upprättande av en internationell polisstyrka
- c) Accepterande av obligatorisk behörighet för Internationella domstolen i mellanstatliga konflikter

1963

Appell till förmån för Skopje

Världens utvecklingsproblem

Rymdrätt

Rasdiskriminering

Fredens bevarande

- a) Metoder för att öka Förenta Nationernas effektivitet för upprätthållande av fred och säkerhet
- b) Upprätthållande av kärnvapenfria och nedrustade zoner som första steg mot allmän och fullständig nedrustning
- c) Efter Moskvaavtalet

1964

Hyllning till Pandit Nehrus minne

Kampen mot den bristande jämvikten i världsekonomin

Från internationell avspänning till fred

- a) Möjliga etapper på vägen mot allmän nedrustning
- b) Anpassning av Förenta Nationernas stadga och arbetsformer till ett vidgat statssamfund

Undervisningsproblemet och kampen mot analfabetism

Det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna

Tillämpningen av Förenta Nationernas deklaration om kolonialismen

1965

Kashmirproblemet

Förenta Nationerna som organ för det internationella samarbetet för fred och nedrustning

De nya framtidsutsikterna för de internationella ekonomiska förbindelserna

Det demografiska problemet sådant det ter sig omedelbart före Förenta Nationernas konferens om världens befolkningsproblem

Interparlamentariska unionens förbindelser med Unesco

Utnyttjandet av televisionen och övriga moderna tekniska hjälpmedel för uppföstran av barn och vuxna i en anda av internationell fred och vänskap

Apartheidproblemet i belysning av den universella förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Förenta Nationernas stadga

1966

Möjligheter att stärka den regionala säkerheten i enlighet med Förenta Nationernas stadga

Förbindelser och samarbete mellan olika ekonomiska regionala system och grupperingar

Tillämpningen av vetenskap och teknik för ekonomisk utveckling

Ändring i Unionens stadgar

Ändring i arbetsordningen för konferenserna

Uppsala universitetsbibliotek

16000003182459

